

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALMANYA’NIN YENİ DOĞU POLİTİKASI:
“OSTPOLİTİK” (1969-1974)**

Cafer Tayyar KARADAĞ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Elif YENEROĞLU KUTBAY

İZMİR-2015

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ALMANYA’NIN YENİ DOĞU POLİTİKASI:
“OSTPOLİTİK” (1969-1974)**

Cafer Tayyar KARADAĞ

JÜRİ ÜYELERİ:

JÜRİ BAŞKANI: YRD. DOÇ. DR. ELİF YENEROĞLU KUTBAY
JÜRİ ÜYESİ: DOÇ. DR. BUĞRA ÖZER
JÜRİ ÜYESİ: YRD. DOÇ. DR. ONUR KINLI

İZMİR-2015

YEMİN METNİ

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne “Almanya’nın Yeni Doğu Politikası: “Ostpolitik” (1969-1974)” adlı yüksek lisans tezinin, tarafımdan, bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Cafer Tayyar KARADAĞ

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Cafer Tayyar KARADAĞ
Numarası : 92-12-337
Anabilim Dalı : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Tez Başlığı (Türkçe) : Almanya'nın Yeni Doğu Politikası: "Ostpolitik" (1969-1974)
Tez Başlığı (İngilizce) : Germany's New Eastern Policy: "Ostpolitik" (1969-1974)
Tez Savunma Tarihi : 13.07.2015

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı (Danışman)

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Elif YENEROĞLU KUTBAY
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd.Doç.Dr.Onur KINLI
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr.Buğra ÖZER
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Tez savunması sonucunda öğrenci:

Başarılı bulunmuştur.
 Başarısız bulunmuştur.
 Tezinde Düzeltme Yapması Gerekmetedir.

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.

ALMANYA’NIN YENİ DOĞU POLİTİKASI: “OSTPOLİTİK” (1969-1974)

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
GRAFİK ve TABLOLAR LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA ALMANYA

A.	İşgale ve Bölünmeye Giden Süreç	4
B.	Müttefik Denetimindeki Yıllar	18
C.	Federal Almanya Cumhuriyeti’nin Kuruluşu	26
D.	Alternatif Almanya Modelleri	29
	1. Jacob Kaiser	30
	2. Kurt Schumacher	32
	3. Konrad Adenauer	34

İKİNCİ BÖLÜM

KONRAD ADENAUER DÖNEMİ (1949 – 1963)

A.	1949 Seçimleri ve Adenauer İktidarının Başlangıcı	37
B.	Batı Entegrasyonu ve Egemenlik	38
	1. Petersberg Sözleşmesi	39
	2. Avrupa Konseyi Üyeliği	41
	3. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun Kurulması	42
	4. Yeniden Silahlanma Tartışmaları ve “Tam Egemenlik”	43

C.	Elysee Antlaşması	50
D.	Doğu İlişkileri	52
	1. 1949-1955 arası SSCB'nin Almanya Politikası	53
	2. SSCB ile Diplomatik İlişkilerin Kurulması	59
	3. Hallstein Doktrini	60
E.	1958 Berlin Krizi ve Duvarın İnşası	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEÇİŞ SÜRECİ (1963-1969)

A.	Uluslararası Dengeler ve Almanya	78
B.	Ludwig Erhard Dönemi Doğu Politikası	80
C.	Büyük Koalisyon İktidarında Doğu Politikası	83
D.	Detant Dönemine Giriş	87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YENİ DOĞU POLİTİKASI - OSTPOLİTİK (1969 – 1974)

A.	Sosyal-Liberal Koalisyon'un İktidara Gelişi	92
B.	Willy Brandt Etkisi	95
	1. Gençlik Dönemi	96
	2. Sürgün Yılları	98
	3. Almanya'ya Geri Dönüşü	100
C.	Yeni Doğu Politikası - Ostpolitik: Düşünsel Kökleri ve İçeriği	102
D.	Erfurt ve Kassel Zirveleri	107
E.	Doğu Antlaşmaları	110
	1. Moskova Antlaşması (12 Ağustos 1970)	110
	2. Varşova Antlaşması (7 Aralık 1970)	118
	3. Berlin Sözleşmesi (3 Eylül 1971)	121
	4. Temel Antlaşma (21 Aralık 1972)	125
	5. Prag Antlaşması (11 Aralık 1973)	128

F.	İç Politikadaki Yansımalar ve Meclisteki Onaylama Süreci	129
G.	Yeni Doğu Politikası'nın Ekonomik Boyutu	131
H.	Willy Brandt'ın İstifası	136
İ.	Müttefiklerin Yeni Doğu Politikası'na Bakış Açıları	137
	1. Amerika Birleşik Devletleri	137
	2. Fransa	139
	3. İngiltere	140
	SONUÇ	142
	EKLER	146
	KAYNAKLAR	154
	ÖZGEÇMİŞ	175
	ÖZET	176
	ABSTRACT	177

KISALTMALAR

AAPD	Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland (Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Dış Politika Belgeleri)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADK	Avrupa Danışma Komisyonu
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AST	Avrupa Savunma Topluluğu
AT	Avrupa Topluluğu
BAB	Batı Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
Bkz.	Bakınız
CDU	Christlich Demokratische Union (Hıristiyan Demokratlar Birliği)
COMECON	Council For Mutual Economic Assistance (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi)
Çev.	Çeviren
DAC	Demokratik Alman Cumhuriyeti
Der.	Derleyen
DP	Deutsche Partei (Alman Partisi)
Ed.	Editör
EURATOM	European Atomic Energy Community (Avrupa Atom Enejisi Topluluğu)
FAC	Federal Almanya Cumhuriyeti

FDP	Freie Demokratische Partei (Hür Demokratik Parti)
FRUS	Foreign Relations of the United States (Birleşik Devletlerin Dış İlişkileri)
KPD	Kommunistische Partei Deutschlands (Almanya Komünist Partisi)
LTBT	Limited Test Ban Treaty (Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Antlaşması)
MKK	Müttefik Kontrol Konseyi
MK	Müttefik Komandurası
MYK	Müttefik Yüksek Komisyonu
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NGO	Non Governmental Organization (Hükümet Dışı Organizasyon)
No.	Number
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi)
NPT	Treaty on The Non-Proliferation of Nuclear Weapons (Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması)
PAdAA	Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (Dışişleri Bakanlığı Siyasi Arşivi)
PK	Parlamentar Kurul
SALT	Strategic Arms Limitation Talks (Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri)

SAPD	Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands (Almanya Sosyalist İşçi Partisi)
SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Almanya Sosyalist Birlik Partisi)
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Almanya Sosyal Demokrat Partisi)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	sayfa
ss.	sayılı sayfa
TY	Temel Yasa
URO	Uluslararası Ruhr Otoritesi
v.d.	ve diğerleri
Vol.	Volume
y.e.y.	yayın evi yok
y.t.y.	yayın tarihi yok
y.y.	yüzyıl

GRAFİK ve TABLOLAR LİSTESİ

Grafik 1:	Kiesinger'in İlk Hükümet Açıklamasında Beyan Ettiği Dış Politika Hedeflerinin Yüzdelerle Ağırlıkları	85
Grafik 2:	Brandt'ın İlk Hükümet Açıklamasında Beyan Ettiği Dış Politika Hedeflerinin Yüzdelerle Ağırlıkları	94
Tablo 1:	FAC'nin 1955-1966 Yılları Arasında SSCB'ye Yaptığı İhracatın Toplamı	133
Tablo 2:	FAC'nin SSCB ile Ticaret Hacmi 1963-1966	134
Tablo 3:	FAC'nin Doğu ile Ticaret Hacmi 1969-1974	135

EKLER LİSTESİ

Ek 1:	Willy Brandt'ın Portresi	146
Ek 2:	Egon Bahr ve Willy Brandt	147
Ek 3:	Roosevelt Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları	148
Ek 4:	Churchill Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları	149
Ek 5:	Morgenthau Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları	150
Ek 6:	Müttefik Denetimindeki Almanya Sınırları	151
Ek 7:	Erfurt'ta Willy Brandt İçin Toplanan DAC Vatandaşları	152
Ek 8:	Willy Brandt'ın Varşova'daki Diz Çöküşü	153

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimime başladığımda tez konuma dair dört ölçütüm vardı: İlki, bir Siyasi Tarih çalışması yapmaktı. Akademik bir geleceğe karar verdiğim lisans dönemimin üçüncü yılından itibaren bu alanda ilerlemek istediğimin farkına varmam bunun baş sebebiydi. İkincisi, konumun Almanya ile ilgili olmasıydı. Bu sayede ülkeye yönelik ilgimi, ilk ciddi akademik çalışmamla bütünleştirebilecektim. Yapacağım çalışmanın daha önce Türkiye’de ele alınmış olmamasını da üçüncü ölçütüm olarak belirlemiştim. Böylece bu ülkenin diline hâkim olmanın getirdiği avantaj ile Türkçe literatüre mütevazı da olsa bir katkı sağlayabileceğimi düşünüyordum. Son ölçütüm ise araştırmamın arşiv kaynaklarından yararlanabileceğim bir dönemi kapsamasıydı. Bu da konumun en az otuz yıllık bir geçmişe sahip olmasını gerektiriyordu. Zira bir siyasi tarihçinin yönelmesi gereken kaynakların başında arşiv malzemelerinin geldiğini göz önüne alırsak, gelecekteki çalışmalarım açısından bu tecrübeyi bir an evvel yaşamayı kendimce zorunlu olarak görmekteydim.

Nihayetinde tüm bu saydığım ölçütleri hocalarımla da yönlendirmeleriyle hayata geçirebilme şansına sahip olduğumu söyleyebilirim. Bu noktada yazım aşamasında yerinde müdahaleleriyle çalışmamızın akademik çerçeveden kopmasını engelleyen ve her karamsarlığa düştüğüm anda söyledikleriyle beni motive eden değerli danışman hocam *Yrd. Doç. Dr. Elif YENEROĞLU KUTBAY’a* en derin şükran duygularımı belirtmek isterim. Araştırma konumuzun fikir babası olup beni bu çalışmaya teşvik eden ve adeta ikinci bir danışman gibi önerileriyle önümü açan *Yrd. Doç. Dr. Onur KINLI’ya* da kalben minnettarım.

Lisans ve Yüksek lisans eğitimim boyunca ufkumu açan diğer hocalarımla da unutmak istemem. Öncelikle Kocaeli’deki lisans yıllarımda üzerimde büyük emeği geçen değerli hocam *Yrd. Doç. Dr. Buket ÖNAL’a*; derslerini çoğunlukla “kapalı gişe” işlediğimiz *Doç. Dr. Bekir GÜNAY’a*; her derse beş-altı kitap ve türlü arşiv belgesi ile gelen, bunun da ötesinde bizleri öğütlerinden mahrum bırakmayan *Prof. Dr. Engin BERBER’e*; klasik tarih anlatımından çok farklı ve aynı zamanda öğretici bir XX. Yy. okuması yaptıran *Doç. Dr. Aslıhan AYKAÇ YANARDAĞ’a*; insani müdaleden, siber

tehdide kadar güvenliğin envai çeşidini hatmettiğimiz *Yrd. Doç. Dr. Zerrin ÖZTÜRK*'e; Almanya'nın iç tehdit algılamalarını neo-gramşiyen teori çerçevesinde anlattırarak bana oldukça ilginç bir deneyim yaşattıran *Prof. Dr. Siret HÜRSOY*'a; Uluslararası İlişkiler teorilerindeki zayıf bilgi haznemin güçlenmesine katkıda bulunan *Yrd. Doç. Dr. Mustafa KÜÇÜK*'e ve dersinde Küba'daki yoksulluktan, Şili'nin sağlık politikalarına kadar değindiğimiz *Prof. Dr. Tanju TOSUN* hocama bu vesileyle teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim anne ve babama; maddi - manevi desteklerini asla esirgemeyen ağabeyim *Cüneyt KARADAĞ* ile ablam Nagihan *KARADAĞ OTÇUOĞLU*'na ve yaklaşık bir seneden fazladır kendisini çok ihmal ettiğim sevgili nişanlım *Mihrican ÇOBANOĞLU*'na müteşekkerim. Bu çalışmanın vücut bulması onlar olmadan mümkün olmazdı.

Cafer Tayyar Karadağ

Manisa – 9 Nisan 2015

GİRİŞ

Almanların dünya tarihindeki yeri ve özellikle biz Türklerle olan yoğun ilişkilerini göz önüne aldığımızda, ülkemizde Federal Almanya Cumhuriyeti'ne dair çalışmaların ters orantılı bir şekilde oldukça az olduğu görülmektedir. Alman Ulusal Birliği'nin kuruluşu hemen hemen her siyasi tarih kitabının vazgeçilmez bir konusu olsa da Bismarck, II. Wilhelm ya da Hitler Almanyası'na dair araştırmalar iki elin parmağını geçmemekte ve bu eksikliğin günümüzde Avrupa Birliği'nin lokomotif unsuru olup milyonlarca vatandaşımızın yaşadığı Federal Almanya Cumhuriyeti için çok daha geçerli olduğu görülmektedir. Türkçe literatürde yarım asırdan fazla bir geçmişe sahip olan bu ülkenin dış politikasına dair sadece iki tane müstakil eserin olması, bu gerçeği net bir şekilde gözler önüne sermektedir.¹ Dolayısıyla söz konusu eksikliği dikkate alıp kaleme aldığımız çalışmamızda Alman Dış Politikası'nda önemli bir yer işgal eden "Ostpolitik'in", yani Şansölye Willy Brandt döneminde hayata geçirilen "Yeni Doğu Politikası'nın" ana parametreleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yeni Doğu Politikası'nı, en genel haliyle Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 1969-1974 yılları arasında Doğu bloğuna mensup devletlerle ilişkilerinin geliştirilmesini hedefleyen bir girişim olarak tanımlamak mümkündür. Demir perdenin arkasındaki devletlerle var olan ilişkilerde yeni bir sayfa açmayı hedefleyen bu politika ekseninde Federal Almanya Cumhuriyeti kendini kısıtlayan zincirlerden kurtulup uluslararası arenadaki konumunu pekiştirmek istemiş ve doğudaki diğer Alman devletinin varoluşundan kaynaklanan temel sorunları gidermeyi amaçlamıştır. Devletin dördüncü Şansölyesi Willy Brandt'ın iktidarı ile adeta eş anlamlı hale gelen bu politika ile ağırlık noktası 1949'dan beri ilk defa Batı'nın aksine Doğu'ya verilmiştir.

Esasında çalışmamızı tümüyle bu dönemle sınırlandırıp sadece Yeni Doğu Politikası'nın içeriğine ve aşamalarına değinerek tamamlamamız mümkündür. Ancak bu

¹Bu eserlerden ilki, lisans ve yüksek lisans eğitimini Almanya'da tamamlayan Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden Prof. Dr. İbrahim S. Canbolat'a aittir. Bkz. İbrahim S. Canbolat, *Almanya ve Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları, 2003. Diğer eser ise İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Bianca Kaiser tarafından kaleme alınmıştır. Bkz. Bianca Kaiser, *Fırtınanın Ortasındaki Ülke: Almanya'nın Avrupa Politikası (1949-2004)*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2008.

durumda konunun tam olarak anlaşılabilmesi sorunu ortaya çıkabilirdi. Örneğin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte Berlin'in konumunu bilmeden 1971'deki Berlin Sözleşmesi ile elde edilen avantajlar anlaşılabilir. Ya da "Hallstein Doktrini"nin ne anlama geldiğini ve sonuçlarını içselleştirmeden 1972'deki Temel Antlaşma ile bu doktrinin rafa kaldırılmasının önemini kavrayabilmek mümkün olmazdı.

Dolayısıyla bu sorunu ortadan kaldırmak ve bir bütünlük sağlamak amacıyla Yeni Doğu Politikası'ndan önceki döneme de ışık tutarak başlamayı ve tezimizi dört bölüme ayırmayı uygun gördük. İlk bölümde ülkenin işgaline giden süreçten başlayıp Müttefiklerin denetimi altındaki yıllarına ve ardından devletin kuruluşuna yer verdik. Müttefiklerin işgalden önce Almanya'yı bölme planları; ülkenin kayıtsız şartsız tesliminden sonra bu devletler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve nihayetinde Batılı Müttefiklerin direktifleri doğrultusunda Federal Almanya Cumhuriyeti'nin kurulması bu ilk başlığın ana konuları oldu.

İkinci bölümde ülkenin ilk Şansölyesi Konrad Adenauer'in 14 yıllık dönemini ele alıp kendi içinde de bu bölümü ikiye ayırdık. Öncelikle devletin ilk dış politika girişimi olmasının yanında kuruluş felsefesi olarak da nitelendirebileceğimiz Batı entegrasyonunu (Westintegration) inceledik. Bu çerçevede bütünleşme politikalarını Alman sorununa bağlı kılma çabalarını ve yeniden birleşebilme adına hangi yöntemlerle kullanılmak istendiğini değerlendirmeye çalıştık. Aynı bölümün ikinci kısmında da SSCB'yle ilişkiler, "Hallstein Doktrini" ve Berlin Krizi'ni esas alarak Doğu ile ilk temasların ve bölgeye yönelik Batı Alman bakışının temel yapı taşlarını ortaya koyduk.

"Geçiş Süreci" olarak adlandırdığımız üçüncü bölümde ise ikinci Şansölye olan Ludwig Erhard dönemini ve ardından Kurt Georg Kiesinger önderliğindeki Büyük Koalisyon iktidarını mercek altına aldık. Bütünlükten kopmama ve Yeni Doğu Politikası ile bir kıyas yapabilme adına ilgili dönemleri sadece Doğu bloğu ile ilişkilerle sınırlandırdık. Aynı bölümün son başlığında Ostpolitik'in hayata geçirilmesini mümkün kılan detant döneminin temel özelliklerini ele aldıktan sonra da tezimizin ana temasına geçtik.

Bu bağlamda öncelikle Sosyal-liberal koalisyonun (SPD-FDP) iktidara geliş süreciyle bir giriş yaparak, detant ile beraber Ostpolitik'in oluşumu ve uygulanmasında aynı öneme sahip olan Willy Brandt'ın kısa bir biyografisini aktardık ve kendisinin geçmişi, düşünceleri ve idealleri çerçevesinde hayata geçirmiş olduğu politikanın köklerine inmeye çalıştık. Söz konusu düşünsel köklere bir sonraki bölümde bu sefer somut kavramlar üzerinden değinerek aynı zamanda Ostpolitik'in içeriğini irdeledik.

Aynı bölümün ikinci kısmında Ostpolitik'in imzalanan çeşitli antlaşma ve sözleşmeler ekseninde pratiğe dökülüşüne yer verdik. Bunu yaparken salt madde aktarımından ziyade müzakere süreçlerine de geniş yer ayırıp ardından imzalanmış olan metinlerin doğurduğu sonuçları analiz etmeye çalıştık. Sürecin iç politikadaki yansımalarını da dikkate alarak, konuya farklı bir açıdan daha yaklaşabilmek adına ekonomik boyutu genel bir incelemeye tabi tutarken, son kertede Willy Brandt'ın istifasına neden olan gelişmeleri aktarıp ardından ABD, İngiltere ve Fransa'nın Ostpolitik'e bakış açılarını ortaya koyarak sonuç kısmında genel bir değerlendirme ile çalışmamızı sonlandırdık.

Tezimizde sadece olayları aktararak vakavünlük yapmaktan kaçındık ve neden-sonuç ilişkisinin kurulmasına özen gösterdik. Bu doğrultuda öncelikle Berlin'deki Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde bulunan birinci el kaynakları inceleyip değerlendirdik ardından da yine bu şehirdeki devlet kütüphanesinde konumuza ilişkin kitap ve makale taraması yaptık. Arşiv belgeleri ile kitap taramasının ardından çeşitli gazete ve dergileri mercek altına alırken, araştırmamızla ilgili daha önce yapılmış olan belgesellerden faydalandık ve nihai aşamada elde edilen kaynaklarla internette yer alan bilgiler süzgeçten geçirerek gerekli materyal toplamasını tamamladık.

I. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA ALMANYA

Sonuçları itibariyle birincisinden daha derin travmalar yaratan İkinci Dünya Savaşı, Almanya'nın yazgısını şekillendiren ögelerin başında gelmektedir. Savaşta yenilgi, kısa vadede ülkenin işgal edilip bölünmesine¹ yol açarken; yaklaşık 5,2 milyon Alman askeri cepheden geriye dönmemiş; 7,5 milyon sivil evsiz kalmış; 10 milyona yakın insan da vatan olarak belledikleri toprakları terk etmek zorunda kalmıştır.²

Geçmişin bıraktığı izler Alman halkının belleğine kazınırken, Helmut Schmidt'in ifadesiyle o dönemde “*siyasi bir kariyerden ziyade, Nazi dönemi ve savaş dehşetinin bir daha asla tekrarlanmaması amacıyla siyasete giren*”³ çoğu Alman politikacı da bu bilinçaltı ile hareket etmiştir. Ülke, Batı demokrasisi içerisine eklemlenip yeni bir aktör olarak uluslararası sahneye çık(artıl)tığında dahi geçmişin izleri politika yapımında etkisini devam ettirmiştir. Dolayısıyla *Federal Almanya Cumhuriyeti'nin (FAC)* kuruluş felsefesini ve daha sonra takip edilen dış politika hamlelerini mantıksal bir zemine oturtabilmek için öncelikle savaş sonrasındaki sürecin iyi bir şekilde kavranması gereklidir.

A. İşgale ve Bölünmeye Giden Süreç

İşgale giden süreç ile savaş sırasında yapılan stratejik ve taktiksel hatalar arasında bir illiyet bağı vardır. Bu açıdan Almanların savaşı neden kaybettiklerini betimleyen panoramanın çizilmesi faydalı olacaktır. Çöküşü tetikleyen süreç, genel olarak Barbarossa Harekâtı ile başlatılsa da Stephen J. Lee gibi tarihçiler bu sürecin başlangıcını 1940'taki Alman-İngiliz Muharebesi'ne kadar geriye götürmektedirler. Lee'ye göre Hitler'in tüm askeri gücünü kullanıp İngiltere'yi dize getirememesi, çöküşe giden yolun ilk aşamasıdır.

¹Buradaki bölünmeden kasıt ülkenin dört kuşatma bölgesine ayrılmasıdır. 1949 yılında iki farklı Alman devletinin ortaya çıkmasına ileriki bölümlerde değinilecektir.

²Matthias Uhl, *Die Teilung Deutschlands, Niederlage, Ost-West Spaltung und Wiederaufbau 1945-1949*, Berlin: be.bra Verlag, 2009, s. 8.

³Guido Knopp (Yapımcı), *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Patriarch - Konrad Adenauer*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999.

Hitler'in niçin tüm kuvvetlerini İngiltere'ye yönlendirmediği sorusuna ise şöyle bir açıklama getirilmektedir:

“Britanya'yı asla tam bir düşman olarak görmemişti; gerçekte Sırlar Kitabı'nda⁴ Britanya'dan “Almanya'nın doğal dostu” olarak bahsetmişti. Sonuç olarak, her zaman için uzlaşmaya hazır, hatta “dünyayı bölme temeli üzerinde” olsa bile. İlk başlardaki strateji, Britanya'yı tarafsızlığa geri dönmeye zorlamak üzerine kuruluydu ve 1940'ta Almanya'nın tüm askeri kapasitesini Britanya'yı işgal etmek üzere seferber etmeyerek ağır bir hata etti. Britanya'nın ayakta kalması, Hitler'in Reich'in nihai çöküşüne doğru ilk adımdı.”⁵

İngiltere'nin safdışı bırakıl(a)mamasının Almanya açısından pahalıya mal olacağı Kuzey Afrika'daki çatışmalarda görülecekti. Nitekim 23 Ekim 1942 tarihinde başlayıp 12 gün süren II. El Alameyn Muharebesi'nde “Çöl Tilkisi” lakaplı Erwin Rommel önderliğindeki Alman Afrika Kolordusu, Bernard Montgomery komutası altındaki 8. İngiliz Ordusu karşısında büyük bir hezimete uğradığında Hitler'in Mısır üzerinden Ortadoğu'ya sarkma planları suya düşmüştü. Almanlar için Ortadoğu'nun önemi sadece petrolden ibaret değildi. Nihai hedef; bölgeye yerleşecek olan birliklerin daha sonra kuzeye yönelerek Kafkasya'daki birlikler ile birleşmesiydi. Böylece Uzak Doğu koridoru açılabilir ve Japon işgal güçleri ile bir bağlantı hattı kurulabilecekti.⁶ Ancak planın İngiliz mukavemetine takılması, Almanların Kuzey Afrika'daki varlıklarını sona erdirmesiyle beraber Müttefiklerin İtalya'ya çıkarma yapabilmelerinin de önünü açmış oluyordu.

İngiltere Muharebesi'nin başarısızlığı yukarıda belirtilen sonuçları doğurmadan önce, 22 Haziran 1941 tarihinde SSCB'ye karşı gerçekleştirilen Barbarossa Harekâtı ise yapılabilecek en ölümcül hata oldu. Oysa iki devlet de 23 Ağustos 1939'da imzaladıkları Saldırmazlık Paktı ile birbirlerine saldırmayacaklarının garantisini vermişler ve gizli bir protokolle nüfuz alanlarını belirlemişlerdi. Saldırmazlık Paktı stratejik bir hamleydi ve pragmatik gerekçeleri vardı: Polonya sorununu bir an evvel halletmek isteyen Hitler, İngiltere ve Fransa ile karşı karşıya geleceğini bildiğinden, doğuda Sovyetlerin tarafsızlığını sağlamanın büyük önem arz ettiğinin bilincindeydi. Bu sayede ilk önce bu iki devleti saf dışı bırakıp daha sonra tüm kuvvetleri ile Sovyetlere odaklanabilecekti.

⁴Hitler'in *Mein Kampf*'tan sonraki ikinci kitabıdır ve daha çok dış politika görüşlerini içermektedir.

⁵Stephen J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, 3. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2010, s. 302.

⁶Taylor Downing (Yapımcı), *The Lost Evidence: Alamein*, 50 Dakika, 1 Disk, History Channel, 2006.

SSCB'yi bu antlaşmayı imzalamaya iten sebeplerin temelinde de en az Hitler'inki kadar makyavelist bir düşünce yatıyordu. 1938 tarihli Münih Konferansı'nda yaşanan gelişmeler Batılılara karşı zaten var olan kuşkuları artırırken, Sovyetler, Batılıların kendilerini saldırgan devletlerle karşı karşıya bırakma niyetinde olduklarına hükmetmişlerdi. Almanlara karşı savaşın an meselesi olduğu açıktı ve bu bağlamda imzalanacak bir saldırmazlık paktı, kapıdaki savaşa karşı zaman kazanıp hazırlıksız yakalanmama anlamını taşıyacaktı. Aynı zamanda uzun süreceği tahmin edilen savaşın kapitalist devletleri maksimum derecede yıpratacağı ve tüm bu devletlerin arasından zarar görmemiş olan SSCB'nin uluslararası sahneye bir süper güç olarak çıkacağı düşünülüyordu.⁷ Ancak on yıllığına imzalanan ve her iki taraf için de kazançlı olan bu antlaşmanın dayanması uzun sürmemiş ve *Wehrmacht*, 22 Haziran şafağında savaş ilanı dahi yapmadan taarruzunu başlattığında, savaşın dengelerini değiştirecek olan fitil ateşlenmişti. Kuzey Denizi'nden Karadeniz'e kadar yaklaşık 1600 kilometrelik bir alan cepheye dönüşürken, Hitler'in tahminine göre harekât 22 hafta gibi bir süre içerisinde tamamlanacaktı.⁸

Her ne kadar Alman askerleri saldırının ilk haftalarında başarılı olup Rus topraklarının iç kısımlarına kadar girebilmişlerse de stratejik, lojistik ve iklim faktörlerinin aleyhlerine işlemesi ve buna paralel olarak Rusların beklenenden dirençli çıkmaları hasebiyle 1943'ten itibaren gerilemeye başladılar. Askeri tarihçi Basil Liddel Hart'ın aktardığına göre başarısızlığın temel nedeni; Rusların "*kesin sonuçlu muharebeyi kabul etmek yerine*" sürekli geri çekilmeleri ve ülkelerinin "*modernleşme yönündeki*" geriliğiydi. "*Eğer Sovyet rejimi ona (Hitler'e) batılı ülkedekilerle mukayese edilebilecek bir yol sistemi verebilseydi muhtemelen çok kısa bir süre içerisinde işgal edilebilecekti.*" Ancak yolların kötü olması "*Alman mekanize kuvvetlerinin*" ilerlemesini engelledi⁹ ve sözü edilen "gerilik" avantajını iyi kullanan Ruslar, saldırıyı

⁷Andreas Hillgruber, "Der Hitler-Stalin Pakt und die Entfesselung des Zweiten Weltkrieges-Situationsanalyse und Machtkalkül der beiden Pakt-Partner", *Historische Zeitschrift*, Band 230, Heft 2, April 1980, ss. 340, 348, 351-353.

⁸Nina Adler, *Der Barbarische Krieg im Osten. Vor 70 Jahren: Überfall auf die Sowjetunion. Vom Blitzkrieg zur Barbarei - Vernichtungsfeldzug*, 100 dakika, 1 disk, Spiegel TV, 2011.

⁹H. B. Liddel Hart, *Hitler'in Generalleri Konuşuyor - Alman Generallerinin Gözüyle Zaferlerin ve Yenilgilerin Nedenleri*, Cilt 2, İkinci Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2004, ss. 340, 360-361.

hazmedip öğütmelerinin ardından Berlin'in işgaline kadar gidecek olan karşı taarruzu gerçekleştirdiler. Daha açık bir ifadeyle Nazi Almanya'sı için sonun başlangıcı olacak olan sürece geçilmişti. Esasında Hitler "*düşmanlarından biriyle ayrı bir barış müzakeresi yaparak savaşı uzatabilir veya durdurabilirdi. Fakat Müttefikler birbirlerine sıkı sıkıya bağlı kaldılar*" ve bundan da öte savaş boyunca "*tek bir güç olarak*" hareket edip "*Hitler, Mussolini ve Tojo arasında asla var olmayan bir birlik derecesine ulaştılar.*"¹⁰

Savaşın hangi nedenlerden dolayı Almanya'nın aleyhine sonuçlandığını açıklamaya çalışırken Hitler'in kişisel hataları ile Müttefiklerin niceliksel üstünlüklerinden bahsetmek kaçınılmazdır. İlk yıllarda elde edilen zaferler Almanlar arasında bir özgüven patlamasına yol açarken, Hitler, bu aşırı özgüven ile XIV. Louis'e atfedilen "*L'État, c'est moi*"¹¹ deyişine benzer bir şekilde "*Reich'in kaderi bana bağlıdır*" diyerek, 1941'in Aralık ayında *Wehrmacht*'in tüm kontrolünü eline almıştır. Buradaki kritik nokta emrindeki komutanlara herhangi bir hareket serbestisi bırakmamasıdır. Böylece komutanlar acil durumlarda gerekli kararları alamamışlar ve Ocak 1943'te Mareşal Friedrich Paulus ile 120.000 askerinin Kızıl Ordu'ya teslim olması örneğindeki gibi büyük fiyaskolar yaşanmıştır.¹²

Niceliksel farklara baktığımızda da Müttefiklerin Mihver devletlerine kıyasla mühim bir üstünlükleri söz konusudur. "*...Müttefikler düşmanları karşısında refah, işlenmiş ve işlenmemiş kaynaklar, silah ve insan gücü bakımından önemli bir farkla*" önde olmuşlar, "*1942'den sonra bu üstünlük astronomik oranlara*"¹³ ulaşmıştır. Basit bir örnek olması açısından istatistiksel veriler üzerinden Hitler karşıtı koalisyonun savaş boyunca ürettikleri uçak sayısının toplamı ile Mihver devletlerininkini karşılaştıracak olursak, Müttefiklerin savaşın başlangıç yılında 24.428 adet uçak ürettiklerini, Mihver devletlerinde ise bu sayının 14.552'de kaldığını söyleyebiliriz. 1942 yılında fark iyice

¹⁰Lee, ss. 303-304.

¹¹Devlet benim.

¹²Nicholas V. Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, Çev: Figen Dereli, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011, s. 564.

¹³Antony Best v.d., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Çev: Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012, s. 234, 239.

açılarak Müttefikler 101.519 adet, Mihver ise ancak 26.670 adet uçak üretebilmiştir. Savaşın sonuna kadar bu fark kapatılamamış ve harbin ilk safhalarında tüm Avrupa'yı titreten Almanya, sözü edilen etkenlerin iç içe girmesiyle işgale açık hale gelmiştir.¹⁴ İnisiyatifin Müttefiklerin eline geçmesi, Almanya'nın geleceğine yönelik tartışmaları beraberinde getirirken, her güçlenişinde büyük çatışmalara neden olan bu ülkenin bir daha asla tehdit oluşturamayacak şekilde dizginlenmesi görüşü ortaya çıkmıştır. Başlığımızın konularından biri olan dört kuşatma bölgesinin oluşumu, Almanya'yı bölme tartışmaları ekseninde geliştiğinden, şimdi de bu tartışmaların zemini, içeriği ve ele alınış biçimleri değerlendirilecektir.

Almanya'nın parçalanmasına dair ilk tasarılar Barbarossa Harekâtı'ndan bir kaç ay sonraya rastlar. Sovyetlerin Moskova'da, Almanlara karşı ilk zaferini elde ettiği sırada, İngiliz Dışişleri Bakanı Anthony Eden 16 Aralık 1941 tarihinde Moskova'ya hareket ederek Stalin ve diğer yöneticilerle bir dizi görüşmede bulunur. Görüşmelerde Almanya'nın bölünmesine dair ilk somut öneriler sunularak Renanya, Bayvera ve Doğu Prusya'nın Almanya'nın elinden alınması mevzubahis olacaktır.¹⁵ Esasında ziyaretin sebebi, Stalin'in 8 Kasım 1941'de Churchill'e yazdığı bir mektuptan kaynaklanmaktaydı. Moskova Konferansı'nda (29 Eylül-1 Ekim 1941) SSCB'ye vaat edilen yardımların tam olarak yapılamaması,¹⁶ Müttefik ilişkilerini bir belirsizliğe itmişti. Stalin mektubunda belirsizliğin nedenlerini şu satırlarla açıklıyordu:

"...birincisi ülkelerimiz arasında savaşın amacı ve savaş sonrası barış davasının bir düzene kavuşturulması planlarına ilişkin belirli bir mutabakat yok; ikincisi: SSCB ile Büyük Britanya arasında Hitler'e karşı Avrupa'da karşılıklı askeri yardım anlaşması yok. Bu iki önemli konuda mutabakat olmadığı sürece İngiliz-Sovyet ilişkilerinde açıklık

¹⁴Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü*, 12. Baskı, Çev: Birtane Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 422.

¹⁵Bu öneri Stalin tarafından yapılmıştır. Doğu Prusya'nın Polonya'ya verilmesi önerilirken, Bavyera'nın bağımsız bir devlet olması, Renanya'nın ise ya bağımsız hale getirilmesi ya da galip devletlerin himayesi altına girmesi düşünülmüştür. Churchill'in Moskova'ya yolladığı bir telgrafta Prusya'nın Güney Almanya'dan koparılıp yeniden yapılandırılmasının önemine işaret etmesi de İngilizlerin Almanya'yı bölme konusunda Ruslarla aynı fikirde olduklarını göstermektedir. Hans Karl Rupp, *Politische Geschichte der Bundesrepublik Deutschland - Entstehung und Entwicklung, Eine Einführung*, 2. Baskı, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1978, ss. 17-18.

¹⁶Sovyet kaynaklarına göre İngilizler vaat ettikleri 800 uçaktan 669'unu, 1000 tanktan ise sadece 487'sini teslim etmişlerdi. A.A. Gromiko v.d., *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, Cilt 5, Çev: Ali Rıza Dırık, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2013, s. 165.

olmaması şöyle dursun, çok açık konuşmak gerekirse, karşılıklı güven de sağlanamamış demektir.”¹⁷

Antony Eden’in Moskova’daki birincil görevi, yardımların yapılacağı konusunda Sovyetleri ikna etmektir. SSCB’ye hareket etmeden önce “*ABD’nin Londra Büyükelçisine, amacının belirli yükümlülükler üstlenmeden Sovyetler Birliği’nin güvensizliğini gidermek ve J. Stalin’i maksimum tatmin etmek*” olduğunu belirtiyordu. Her ne kadar Sovyetlerin somut önerilerine verilen muğlak cevaplar ve resmi anlaşma imzalama teklifinin kabul edilmemesi gibi hususlar, sorunların devamına neden olsa da ortak düşmana karşı verilen savaş daha ciddi bir krizin çıkmasını engelledi.¹⁸ Neticede Batılılar ile yapılan “mantık evliliği” savaşın gidişatı bakımından önemlidir. Almanya’yı bölme tartışmalarının Müttefik liderler bazında ele alınacağı ilk toplantı ise Tahran’da gerçekleşecekti.

28 Kasım - 1 Aralık 1943 tarihleri arasında düzenlenen Konferansta, Almanya’nın bölünmesine yönelik ilk somut öneri, ABD Başkanı Roosevelt tarafından yapılmış ve ülkenin 5 özerk devlete bölünmesinden bahsedilmiştir.¹⁹ Plana göre: İlk özerk bölüm *Prusya’dan*; ikinci bölüm *Hannover* ile ülkenin *Kuzeybatı kısımlarından*; üçüncü bölüm *Saksonya* ve *Leipzig* çevresinden; dördüncü bölüm *Hessen - Darmstadt* ve *Ren bölgesinin güney kısımlarından*; beşinci bölüm ise Güneyde *Bavyera, Baden* ve *Württemberg’in* birleşiminden oluşacak bağımsız bir devletten oluşmalıdır. Söz konusu devletler kendi kendilerini yönetmeli ve bunların haricinde kalan *Kiel Kanalı* ile *Hamburg* şehri, uluslararası bir yönetimin kontrolü altına girmelidir. Aynı mekanizma *Ruhr* ve *Saar* havzası için de işletilmeli, ayrıyeten *Saar* havzasının kullanımı tüm Avrupa’nın yararına olmalıdır. Kısacası, Roosevelt’in planı ile Almanya için aşırı bir adem-i merkezîyetçilik uygun görülmüştür. Çünkü merkezi bir yapıya sahip, gücün tek elde toplandığı bir Almanya’nın ne tür sonuçlara yol açabileceğinin idraki, gücün yerel bölgelere dağıtılmasının savaşın sonunda tesis edilecek barış ortamının sürekliliği açısından ne denli önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.

¹⁷Gromiko, s. 165.

¹⁸Gromiko, s. 166.

¹⁹Bkz. Ek- 3.

İngiltere'nin Almanya hakkındaki gelecek tasarılarının, bazı farklılıklar içermekle beraber ABD'ninki ile örtüştüğünü belirtmek mümkündür. Churchill, Alman militarizminin merkezine vurulacak darbe için Prusya'ya²⁰ özel bir önem atfetmiş ve diğer Alman bölgelerinden izole edilmesini savunarak, güney bölgelerinin de (Bavyera, Baden, Württemberg ve Palatina)²¹ Orta Avrupa'da ihdas edilmesi planlanan *Tuna Federasyonu*'na entegre edilmesini istemiştir.²² Churchill'in planı,²³ retrospektif bir bakış açısıyla ele alındığında 1867'deki sınırlara²⁴ benzer bir yapı ortaya çıkmaktadır. Aradaki en büyük fark ise 1867'de güçlü bir Kuzey Alman Konfederasyonu kurulurken, bu sefer güçlü bir güney devletinin kurulmasıdır. Bu bölgenin Tuna Federasyonu'na eklenmesiyle Sovyetlerin Balkanlar'da ve Almanya'daki nüfuzunun kırılabileceği düşünülmüştür. Ancak plan, İngiltere'nin savaş sonrası güç hiyerarşisindeki yeni konumu dikkate alındığında fazlasıyla anakroniktir ve Stalin'in muhalefeti dolayısıyla da hayata geçirilemeyecektir.

Savaşta en fazla zararı gören Sovyetlerin, Almanya konusundaki önceliği ise *Nazizm* ile Wehrmacht'ın ortadan kaldırılıp Alman militarizminin yerle yeksan edilmesi ve Nazi önderlerinin yargılanması yönündedir.²⁵ Sınırlar konusunda Stalin, Churchill planını net bir ifade ile reddederken, Roosevelt planının daha kabul edilebilir olduğunu düşünmüştür. Fakat ona göre her iki plan da gelecekte güçlü bir Alman devletini ortaya

²⁰Katı bir disiplin ile mutlak itaate dayalı askeri yapısı nedeniyle "*devleti ve milleti olan bir ordu*" olarak nitelendirilen Prusya, Müttefiklerin gözünde Alman saldırganlığının baş sebebi olarak görülüyor ve barışçıl bir Almanya'nın tesis edilebilmesi açısından edilgenliğinin yahut tamamen ortadan kaldırılmasının zaruri olduğu ifade ediliyordu. Prusya'nın askeri yapısı hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mesut Uyar ve Hayrullah Gök, "Modern Alman Ordusunun Temelini Teşkil Eden Prusya Askeri Sisteminin Kuruluşu ve Olgunlaşması (1640-1871)", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, 2003.

²¹Churchill bu noktada Almanya'nın kuzey ve güney bölgeleri arasındaki farklılıklara işaret etmiştir. Ona göre güneyde yaşayanlar kuzeydekiler kadar saldırgan ve acımasız değillerdi ve bu nedenle Tuna Federasyonu'nun bir parçası olarak daha yaşanabilir bir geleceği hak ediyorlardı. Winston S. Churchill, *The Second World War - Closing The Ring*, Volume V, London: Cassel & Co. Ltd, 1952, s. 355.

²²Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers (FRUS), *The Conferences at Cairo and Tehran 1943*, Washington: United States Government Printing Office, 1961, ss. 600-602.

²³Bkz. Ek- 4.

²⁴Prusya, 1866'da Avusturya'yı yenerek bu ülkenin diğer Alman devletleri üzerindeki etkisini kaldırmış, 1867'de kabul edilen Anayasa ile Alman Konfederasyonu yerine Prusya önderliğinde bir Kuzey Alman Konfederasyonu kurulmuştu. Güneyde Bavyera, Württemberg, Baden ve Palatina'nın bir bölümü bu oluşuma dâhil değillerdi.

²⁵Andrey Gromiko, *Anılarım*, Çev: Merve Arkan, İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2008, s. 119.

çıkartabilecek unsurlar barındırmış, bu nedenle kalıcı bir çözüm için köklü bir bölünmenin gerekliliğinden bahsedilerek ileride olası bir Alman tehdidinin şimdiden engellenmesi önerilmiştir.²⁶ Diğer iki lidere kıyasla Stalin'in Almanya'nın bölünmesi konusundaki görüşlerinin somutluktan uzak kaldığını ve net bir bölünme sürecinin bahsi yerine daha çok diğer iki liderin planları üzerinden görüş bildirildiğini söyleyebiliriz. Bu tutumun nedenine dair kesin bir bilgiye sahip değilsek de kendisinin karşı tarafın planlarını bilmeden somut bir bölme önerisi sürerek ileriki görüşmelerde dezavantajlı bir konuma düşmek istemediği öne sürülebilir. Nihayetinde Tahran'da Almanya'nın bölünmesi hususunda bir mutabakata varılsa da bunun nasıl gerçekleştirileceği belirsizliğini korumuştur. Üç liderin de Almanya tasavvuru kısa vadede çözümlenemeyecek derecede farklılıklar ihtiva ettiğinden, konu *Avrupa Danışma Komisyonu'na (ADK)*²⁷ havale edilmiştir.

Merkezi Londra olarak belirlenen Komisyon'da, ABD ve SSCB Londra'daki Büyükelçileri,²⁸ İngiltere ise meslekten diplomat olan Sir William Strang tarafından temsil edilmiştir. İngiliz delegasyonunun en aktif grup olduğu Komisyon'da, ABD delegasyonu Washington'dan gereken desteği alamadığı için İngiliz ve Ruslar arasında orta bir yol izlemek zorunda kalırken, Sovyet temsilcileri ise tıpkı Tahran'da Stalin'in takındığı tutuma benzer şekilde öncelikle diğer iki delegasyonun görüşlerini inceleyip değerlendirme altına almışlardır. Sir William Strang'ın gözlemine göre bu tutumun arkasında yatan neden, Sovyet temsilcilerinin Orta Avrupa'daki Sovyet askeri varlığının gün geçtikçe artması ile görüşmelerde daha avantajlı bir konuma gelmeyi beklemek istemelerinden kaynaklanmaktadır.²⁹

²⁶FRUS, 1961, s. 602.

²⁷19-30 Ekim 1943 tarihindeki Moskova Dışişleri Bakanları Konferansı'nda kurulması kararlaştırılan Komisyon'un başlıca görevi, savaş sonrasında Avrupa'da ortaya çıkabilecek siyasi çalkantıların çözümüne dair Müttefiklere tavsiyelerde bulunmaktır. Komisyon; Almanya'nın teslimi, işgali ve kontrolüne dair üç önemli sözleşme hazırlamış ve bir anlamda Almanya'nın 1949 yılına kadar süren statüsünü belirlemiştir. Leo Just (Der.), *Handbuch der Deutschen Geschichte*, Band IV, Konstanz: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1965, ss. 10-11.

²⁸Büyükelçiler şu kişilerdi: John G. Winant (ABD), Fjodor Gusew (SSCB).

²⁹Hans Günter Kowalski, "Die 'European Advisory Commission' als Instrument alliierter Deutschland - Planung 1943-1945, *Vierteljahrshäfte für Zeitgeschichte*, 19. Jahrg., 3. Heft, Juli, 1971, ss. 265-268.

Muhtelif oturumların ardından 12 Eylül 1944'te imzalanan bir protokolle Almanya'nın 31 Aralık 1937'deki³⁰ sınırları esas alınarak üç işgal bölgesine ayrılması ve Berlin'in yönetimi için özel bir statünün kurulması kararlaştırılır. Bu çerçevede ülkenin doğu (Oder-Neiße hattının doğusu ile Doğu Prusya dâhil), Berlin'in de kuzeydoğu bölümünün kontrolü SSCB'ye devredilirken, geriye kalan bölgeler boş bırakılır.³¹ Güneybatı bölgesinin ABD, kuzeybatının ise İngiltere'nin kontrolüne bırakılması 14 Kasım 1944'te imzalanan "tamamlayıcı" protokolle gerçekleşecektir. Yine aynı tarihte imzalanan bir anlaşma ile Almanya için bir kontrol mekanizmasının oluşturulması öngörülüp ülke yönetiminin işgal süresi boyunca Müttefik Başkumandanlarının sorumluluğu altına girmesi ve koordinasyonun sağlanması için bir *Müttefik Kontrol Konseyi'nin (MKK)* kurulması karara bağlanmıştır. Bu yönetimin öncelikli hedefleri, ekonomik ve askeri silahsızlanmanın sağlanması, Nazi rejiminin ortadan kaldırılması ve ülkede demokratik prensiplere dayalı organların kurulabilmesi için gerekli koşulların hazırlanmasıdır.³² Sonuç olarak ADK, Almanya'nın teritoryal geleceğini şekillendirecek olan planı hazırlayamasa da en azından işgal bölgelerinin sınırlarını çizerek Müttefik liderlerini belirli bir külfetten kurtarmıştır. Alınan kararlar ise Yalta'da tasdik edilecektir.

Yalta Konferansı'na geçmeden önce Almanya'nın geleceğine yönelik tartışmalarda önemli bir yer işgal eden "*Morgenthau Planı*"na değinmek faydalı olacaktır. ADK'nun ülkeyi kuşatma bölgelerine ayırmaya çalıştığı sıralarda Amerikan Maliye Bakanı Henry Morgenthau tarafından ortaya atılan bu planda, ülkenin Kuzey ve Güney Almanya olarak üzere ikiye bölünmesi öngörülmüştür. Ayrıca, Ren bölgesinden Kuzey Denizi'ne kadar uzanan sınırların uluslararası bir bölge haline dönüştürülmesi, bunların haricinde kalan Güney Silezya ile Doğu Prusya'nın SSCB'ye ait olmayan kısmının Polonya'ya, Saar havzasının da Fransa'ya verilmesi önerilmiştir.³³

³⁰Avusturya ve Südetlerin ilhakından önceki sınırlar kastedilmektedir.

³¹Theo Stammen (Der.), *Einigkeit und Recht und Freiheit: westdeutsche Innenpolitik 1945-1955*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1965, ss. 22-24.

³²FRUS, *European Advisory Commission; Austria; Germany*, Volume III, Washington: United States Government Printing Office, 1968, s. 553.

³³Bkz. Ek- 5.

Planın en dikkat çeken özelliği ise ülkenin bir tarım devletine dönüştürülmesi ile ilgilidir. Buna göre Almanya, tarım dışında başka bir işle meşgul olmayacak ve böylece bir daha savaşa tenezzül bile edemeyecektir. Askeri teçhizat ve savaş endüstrisinin yanı sıra ülke sanayisinin yok edilmesi ile Almanya'nın hem demilitarizasyonu hem de uluslararası ticaret alanından tecridi sağlanabilecektir. Tamirat ve tazminat konusunun ise mal ya da toprak şeklinde veyahut ihtiyaçları Almanya tarafından karşılanıp yurtdışında çalıştırılacak olan işçiler vasıtasıyla halledilmesi önerilmiştir. Yeni bir düzen ihdas edilene dek tüm okullar, üniversiteler, radyo ve gazeteler kapatılmalıdır.³⁴

Morgenthau, planını ortaya atarken ABD'nin bir an önce Avrupa'dan çekilmesi ve Almanya'nın komşuları tarafından gözetilmesi düşüncesindedir. Ne var ki planın kısaltılıp cılızlaştırılmış bir versiyonu, 15 Eylül 1944 tarihinde Quebec'te bir araya gelen Roosevelt ve Churchill tarafından prensipte onaylansa da her iki devletin Dışişleri Bakanları'nca sert bir şekilde protesto edilecek ve uygulamaya geçirilemeyecektir. Aslında Churchill'in de bu planın ateşli bir savunucusu olmadığını belirtmek gerekir. Cordell Hull'a göre İngilizlerin Quebec'teki nihai hedefi, savaş sonrası dönem için ABD'den silah ve 6.5 milyar dolarlık bir meblağın temin edilmesidir. *"İngilizler Morgenthau Planı'nı parafe ederlerken, Amerikalılar kredi sözü"* vermişlerdir.³⁵

Bu aşamada plana yönelik eleştirilere değinecek olursak; Londra'daki kritik, planın İngiliz ekonomisi açısından iddia edildiğinin aksine olumsuz etkiler yaratacağı üzerinedir. Zira plan uygulandığı takdirde ilgili bölgelerde işsizlik artacak ve Almanların hayatlarını dahi idame edemeyecek bir konuma düşmesi de İngilizlerin bu ülkeye ekonomik yardımlarını gerektirecektir. Savaş sonrası İngiltere'si için bu tercih edilebilir bir durum değildir. Washington'daki eleştirilere gelince bunlar daha çok ilke ve değerler üzerinden yapılmış, örneğin Almanya'nın dünya ticaretinden tecrit edilmesi önerisinin, Atlantik Bildirgesi ile çeliştiği belirtilmiştir.³⁶ Dönemin savaş bakanı Henry

³⁴H. G. Gelber, "Der Morgenthau Plan", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 13. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1965, ss. 382-383.

³⁵Gelber, s. 390.

³⁶Plan, 1941 yılında Roosevelt ve Churchill tarafından imzalanan bildirinin özellikle dördüncü maddesi ile tamamen çelişmekteydi. Nitekim söz konusu maddede; *"büyük, küçük; yenmiş veya yenilmiş"* tüm devletlerin dünya ticaretinde katılımları ve ekonomik refahları için ihtiyaç duydukları hammaddelere özgürce erişebilmeleri yer alıyordu.

L. Stimson, Roosevelt'e bir memorandum yollayarak, bu eleştirileri açıkça ifade etmiştir. Memorandumda yazılanlara göre plan:

“Almanların işledikleri suçlarla aynı niteliktedir; Müttefiklerin temel ilkelerine aykırıdır; milyonlar açısından acı ve ölüm anlamını taşımaktadır; dünya tarafından Almanlara karşı amansız bir intikam olarak algılanacaktır... ve gelecekteki bir savaşı önleyebilecek makul politika umutlarının iflasıdır.”³⁷

Roosevelt yapılan bu uyarı ve eleştirileri dikkate almış ve planın rafa kaldırılması çok uzun sürmemiştir. Almanya'nın nasıl şekillendirileceği konusu ise liderler bazında tartışılmaya devam edilerek 4-11 Şubat 1945 tarihinde düzenlenen Yalta Konferansı'nda yeniden mercek altına alınmıştır.

Yalta'da, Almanya özelinde ele alınan iki mühim mesele göze çarpar: Ülkenin siyasi geleceği ve tamirat borçları meselesi. Stalin, Tahran'daki Konferansa atıfta bulunarak Almanya'yı parçalama konusunun bir an önce sonuca bağlanmasını isterken, Churchill prensipte Almanya'nın bölünmesine karşı olmamakla beraber mevzunun beş-altı günde halledilemeyecek kadar karmaşık bir konu olduğu kanaatindedir. Bu noktadan hareketle ilk aşamada tarihsel, etnografik ve ekonomik koşullar hakkında detaylı bir incelemenin gerekliliğini ileri sürmüştür.³⁸

Genel anlamda Tahran'da tartışılan tasarıardan farklı olarak yeni bir gelecek planı ortaya atıl(ma)mamıştı. Roosevelt, ülkenin küçük yönetim birimlerine ayrılması planını tekrar ederken³⁹ diğer iki lider de meseleyi nihai çözüme kavuşturacak yeni bir reçeteye sahip değillerdi. Dolayısıyla Yalta'da da Almanya'nın teritoryal yapısı hakkında bir görüş birliğine varılamazken, sadece ADK'nun çizdiği sınırlar çerçevesinde ülkenin üç kuşatma bölgesine ayrılması ve merkezi Berlin olacak MKK'nin teşekkülü üzerine bir uzlaşa sağlanabildi. İşgal ve kontrolün amacı kısa ve öz biçimde, Alman militarizmi ile Nazizm'in yok edilip ülkenin bir daha dünya barışını asla tehdit edemeyecek bir hale getirilmesi olarak belirtildi.

³⁷Gelber, ss. 392-393.

³⁸Josef Foschepoth, “Britische Deutschlandpolitik zwischen Jalta und Potsdam”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 30. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1982, s. 677; FRUS, *The Conferences at Malta and Yalta 1945*, Washington: United States Government Printing Office, 1955, s. 612.

³⁹FRUS, 1955, s. 614.

Konferans'ta alınan kararlardan bir diğeri de Fransa'nın işgal güçleri arasına davet edilmesi oldu.⁴⁰ Daha önce Sovyet delegasyonunun çabaları sonucunda Kasım 1944'te ADK'na kabul edilen Fransa,⁴¹ bu sefer Churchill'in ısrarı üzerine⁴² işgal güçleri ile eşit bir statüye kavuşuyordu; elde edeceği bölgenin sınırları ise ADK'nun 26 Temmuz 1945 tarihinde imzalayacağı protokol ile belirlenecekti. Churchill'in bu ısrarının sebebi, Roosevelt'in Kongre ve kamuoyundaki olumsuz görüşler nedeniyle birliklerini en fazla iki sene daha Avrupa'da tutabileceği açıklamasından kaynaklanmaktaydı. Bu açıklama gerçeğe dönüşürse savaştan güçsüz çıkan İngilizler, Sovyetlerin Almanya ve Doğu Avrupa'daki emellerine karşı yalnız kalacaktı.⁴³ Bu bağlamda Fransa, denge açısından gerekli görülüyordu.

Tamirat borçları meselesine gelince Sovyetler, 20 milyar dolar gibi bir rakamdan bahsederek bunun yarısını kendileri için talep ettiler. Plana göre belirtilen miktarın yarısı “*sınai teçhizat şeklinde menkul sermaye olarak ödenecek*”⁴⁴ diğeri yarısı da ülke üretiminden elde edilecekti. Roosevelt önceleri tamirat konusuna, Birinci Dünya Savaşı sonunda yapılan hataları göz önünde bulundurarak temkinli yaklaşırsa da Sovyetlerin savaşta uğradığı yıkımları dikkate alarak zararlarının dengelenmesi fikrine katılmış, Churchill ise Roosevelt'in aksine Almanların telaffuz edilen miktarı ödeyebilmelerinin mümkün olmadığını belirterek Sovyet planına pek sıcak bakmamıştır. Dolayısıyla miktar konusu da bir sonuca bağlanamayarak çözüm için Moskova'da bir Tamirat Komisyonu'nun kurulması kararlaştırılmıştır.⁴⁵

Görüldüğü üzere Tahran'dan Yalta Konferansı'na kadar geçen zaman diliminde Almanya'nın yazgısının nasıl şekillendirileceği konusunda bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir. Ülkenin parçalanması prensipte kabul edilse de bunu pratiğe

⁴⁰FRUS, 1955, s. 970.

⁴¹Gromiko, *Uluslararası İlişkiler...*, s. 427.

⁴²FRUS, 1955, ss. 618-619, 710.

⁴³Theodor Eschenburg, “Deutschland in der Politik der Allierten”, Josef Foschepoth (Der.), *Kalter Krieg und Deutsche Frage: Deutschland im Widerstreit der Mächte 1945-1952*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985, ss. 42-43; FRUS, 1955, s. 617.

⁴⁴Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 17. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2010, s. 489; FRUS, 1955, ss. 620-621; Uhl, s. 25.

⁴⁵Winston S. Churchill, *The Second World War - Triumph and Tragedy*, Volume VI, London: Cassel & Co. Ltd, 1954, s. 308; FRUS, 1955, ss. 621-623.

dökecek formül bulunamamış, sadece kuşatma bölgelerinin sınırları ve bir kontrol organının oluşturulması konusunda ortak bir karara varılabilmektedir.

Yalta Konferansı'ndan yaklaşık üç ay sonra, 2 Mayıs 1945 tarihine gelindiğinde Berlin, Kızıl Ordu tarafından ele geçirilirken, altı gün sonra da Wehrmacht'ın kayıtsız şartsız teslim olduğuna dair bir sözleşme imzalanmıştır. Bir gün sonra yürürlüğe giren bu belge ile Almanya için savaş sona ermiştir.⁴⁶ İlk defa Kazablanka Konferansı'nda (14-24 Ocak 1943) dile getirilen kayıtsız şartsız teslim olma koşulu sonunda gerçekleşmişti. Genel olarak egemen devletler arasındaki her askeri çatışma bu denli katı karaktere sahip bir anlaşmayla sona erme de ideolojik anlamdaki makas aralığı Müttefiklere başka seçenek bırakmamış, Nasyonal Sosyalist dünya görüşünün diğer değer sistemlerine karşı sert duruşu ve uzlaşmaz tavrı bir anlamda bunu gerektirmişti.⁴⁷

Teslimin ardından Müttefikler fiilen ülkenin yöneticisi konumuna geldiler. İlk olarak 5 Haziran'da "Berlin Deklarasyonu" imzalandı ve bu beyanname ile ülkenin kayıtsız şartsız teslim olduğu ve merkezi bir idarenin kalmadığı saptanarak üst yönetimin Müttefik kontrol mekanizmasına geçtiği ilan edildi. Bunun bir ilhak olmadığı da ayrıca vurgulandı. 30 Temmuz'da kontrol mekanizmasının ana organı olan MKK⁴⁸ ilk oturumunu gerçekleştirerek çalışmalarına başladı. Her on günde bir toplanacak olan Konsey'in görevi, işgal bölgeleri arasındaki koordinasyonu sağlamak ve tüm Almanya'yı ilgilendiren konular için çözüm üretmektir. Kararlar ise oybirliği ile alınacaktır.⁴⁹ Topyekûn sürdürülen savaş, topyekûn bir yenilgi ile sonuçlanırken, Almanya, her ne kadar uluslararası hukukun bir nesnesi olmaya devam etse de Müttefiklerin yönetimi ele geçirmesiyle egemenliğini kaybetmiş oluyordu.

Ülkeyi parçalama meselesine geri dönecek olursak, savaşın canlılığı içerisinde Almanya'yı bölme konusunda hemfikir olan Müttefiklerin, savaşın sonlarına doğru eski görüşlerinden yavaş yavaş vazgeçmeye başladıklarını ifade edebiliriz. Doğu-Batı

⁴⁶Gromiko, ss. 478-481.

⁴⁷Werner Maibaum, *Geschichte der Deutschlandpolitik*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1998, s. 9.

⁴⁸Konsey'in ilk üyeleri şu kişilerdi: General Georgi Jukov (SSCB), Orgeneral Dwight Eisenhower (ABD), Ferdmareşal Bernard Montgomery (İngiltere), General J. Delatr de Tassigny (Fransa).

⁴⁹Gromiko, ss. 491-492.

kutuplaşmasının giderek gün yüzüne çıktığı vakitlerde Batılılar, güçsüz bir Orta Avrupa'nın Sovyetlerin Batı'ya doğru genişlemesine yol açabileceğini düşünürlerken, Stalin de bölünmüş bir Almanya'dan geniş çaplı bir tamirat bedeli elde edilemeyeceğinin farkına varmıştı. Bunun yerine tüm Almanya'da faaliyette bulunacak bir komünist partisinin kurulması daha cazip geliyordu.⁵⁰ Churchill, Mart 1945'te “Rusya'nın gerçek amacı belirginleşmeden, Almanya'yı parçalamayı düşünemeyiz”⁵¹ derken, Stalin de aynı yılın Mayıs ayında Almanya'yı parçalamak gibi bir niyetlerinin olmadığını ifade ediyordu. Esasında ekonomik hesaplar, bütüncül bir Almanya'dan yana tavır alınmasında daha ağır basıyordu ki bu, Batılılar için de geçerliydi. Bu faktörlerin içeriği, Harold James'in “Alman Kimliği” adlı eserinde şöyle kaleme alınmıştır:

“Endüstriyel olarak zayıf bir Almanya sadece Almanlar için değil aynı zamanda (tüm) Avrupalılar için çözümlenemez bir sorun demektir. Savaş Avrupa'yı yıkmıştı ve Müttefik liderleri, Alman kaynaklarının kendi ülkelerinin yeniden inşasında önemli bir rol oynaması gerektiğine inanıyorlardı. Britanya ve Fransa Alman kömürü isterken, SSCB geniş kapsamlı bir savaş tazminatı programı sunuyordu. Fakat bu, Almanya'da bazı ekonomik faaliyetlerin olmasını gerektiriyor ve idarenin nasıl yürütüleceği sorusunu gündeme getiriyordu. Bölünmüş bir Almanya, ekonomik olarak yaşayabilir bir seçenek sunmuyordu. Kömür ve çelik genellikle gıda açısından yoksul olan (ki gıdasız işçiler çalışamazdı) İngiliz bölgesinden çıkarılıyordu. Güney (Amerikan) ve Orta Almanya'da (Sovyet) ise gıda vardı fakat enerji yoktu. Dolayısıyla da Müttefikler pratik sebepler için - Tahran'da düşünülmesi imkânsız olan bir kavramı – tek bir Almanya'yı düşünmeye başladılar.”⁵²

Potsdam Konferansı'nda (17 Temmuz-2 Ağustos 1945) alınan kararlara göz atıldığında, Müttefiklerin Almanya'nın bütünlüğünden yana bir tutum değişikliğine gittikleri kolayca anlaşılabilir. Alınan kararların geneli daha önceki konferanslarda görüş birliğine varılan konuların onaylanmasından ibarettir ve ülkenin parçalanması konusu bu sefer hiç gündeme getirilmemiştir. Kısaca, “...Almanya'daki üst otoritenin, her birinin kendi işgal bölgesinde, kendi hükümetlerinin talimatları doğrultusunda ve aynı zamanda bütün Almanya'yı ilgilendiren meselelerde müşterek hareket edecek olan” MKK üyelerince gerçekleştirileceği teyit edilirken, ülkenin silahsızlandırılıp askerden arındırılması, Nazizm ve uzantılarının tasfiye edilmesi ile siyasal hayatın demokratik temeller çerçevesinde yeniden inşasına karar verilmiştir. Bununla beraber

⁵⁰Maibaum, ss. 9-10.

⁵¹Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 22. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s. 214.

⁵²Harold James, *Alman Kimliği*, Çev: İsmail Türkmen, İstanbul: Kızılelma Yayınevi, 1999, s. 177.

Alman ekonomisi bir bütün olarak değerlendirilecek ve Müttefik kontrolüne geçecektir.⁵³

Özetleyecek olursak Müttefikler, savaşın en çetrefilli yıllarında Almanya'yı parçalama konusunda birleşmişler, savaşın bir zaferle sonuçlanacağını anlaşılması üzerine ise bu konuyu bir kenara bırakmışlardır. 1941-43 yılları arası, yani savaşta bir dengenin sağlandığı sıralarda Almanya'ya biçilen kader bölünme yönündedir. 1943'ten sonraki periyotta koşullar değişecek ve artık bütüncül bir Almanya'dan bahsedilecektir. Bu açıdan savaş psikolojisinin karar alma sürecinde olabildiğince etkili olduğu görülebilmektedir. Kırılma noktası olaraksa Müttefiklerin söz konusu savaş konferanslarında, kendi bölme tasarılarını masaya yatırırken ortak bir zeminde buluşamamaları gösterilebilir. Böylece bağlayıcı yükümlülüklerin altına girmeden esnek politikalar takip edebilen Müttefikler, yeni koşullar ortaya çıktığında manevra alanlarını geniş tutabilmişlerdir.

B. Müttefik Denetimindeki Yıllar

İşgalden kısa bir süre sonra başlayan dördü yönetim dönemi yani Müttefiklerin denetimi altında geçen yıllar, Alman tarihinin en önemli ve en karmaşık safhalarından biridir. Önemli olmasının sebebi, FAC'nin köklerinin bu dönemde yaşanan gelişmelerin içinde saklı olmasındandır. Karmaşıklığın nedeni ise Müttefiklerin tıpkı savaş sırasında olduğu gibi bu dönemde de çıkarları gereği birbirlerinden farklı politikalar izleyip çeşitli anlaşmazlıklara düşmelerindedir. Bu anlaşmazlıkların neticeleri ileride görülebileceği üzere daha radikal olacaktır.

Öncelikle teritoryal alandaki fiili durumun tasviri ile başlayacak olursak, Sovyet işgal bölgesinin (bugünkü eyalet konumuna göre); Oder-Neiße hattının batısında, *Brandenburg*, *Mecklenburg-Vorpommern*, *Saksonya*, *Saksonya-Anhalt* ve *Türingiya*'dan oluştuğunu, Berlin'in de bu bölgenin içinde adeta bir ada konumunda kaldığını söylemek mümkündür. Amerikan bölgesine gelince burası; *Bavyera*, *Hessen* ve *Baden-Württemberg*'in kuzey kısımlarını ihtiva etmekle birlikte Avusturya'daki

⁵³FRUS, *The Conference of Berlin (Potsdam Conference) 1945*, Volume II, Washington: United States Government Printing Office, 1960, ss. 1481-1485.

Amerikan işgal bölgesi⁵⁴ ile sınırdadır. İngilizler; *Kuzey Ren-Vestfalya, Aşağı Saksonya, Schleswig-Holstein ve Hamburg* serbest bölgesine yerleşirken, bu bölgenin içerisinde kalan *Bremen* Amerikalılara bırakılmış, Fransız işgal bölgesi de *Renanya-Palatina, Saarland ve Baden-Württemberg'in* güney kısımlarını kapsayarak aynı zamanda hem Fransa'ya hem de bu ülkenin Avusturya'daki işgal bölgesine bir sınır oluşturmuştur.⁵⁵ Özel bir işgal statüsü uygulanan Berlin ise dört sektöre ayrılarak, yönetimi "*Müttefik Komandurası'na*" (MK) devredilmiştir. MK'nın Berlin'deki fonksiyonu, MKK'nın Almanya üzerindeki fonksiyonu ile benzer niteliktedir.⁵⁶

Burada dikkat çeken esas nokta, söz konusu bölgelerin bugünkü FAC sınırlarına tekabül etmesidir. Hâlbuki önceki paragraflarda, ADK'nun 12 Eylül 1944'te imzaladığı protokol ile 1937 sınırlarının temel alındığını belirtmiştik. İşte bu karar Potsdam'da ihlal edilerek, Oder-Neiße hattının doğusu Polonya'ya, Doğu Prusya'da yer alan Königsberg (Kaliningrad) ve hinterlandı da geçici olarak Sovyet yönetimine bırakılmıştı. Aynı zamanda sınırların nihai durumunun Almanya ile yapılacak bir barış antlaşmasında saptanmasına karar verilmişti.⁵⁷ Yani *de jure* olarak doğu bölgeleri (ülkenin dörtte birlik bir kısmı) hala Almanya'ya aitti.

İşgal güçlerinin 5 Haziran 1945'teki "Berlin Deklarasyonu" ile yönetimi devralmalarının ardından ilk gelişme Sovyet işgal bölgesinde yaşandı. Sovyet askeri yönetiminin 10 Haziran'da siyasal partilere izin vermesi ile aynı ay içinde *Almanya Komünist Partisi (KPD), Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD) ve Hıristiyan Demokratlar Birliği (CDU)* kuruluşlarını ilan ettiler.⁵⁸ Siyasal partilerin batı bölgelerindeki gelişimi ise daha yavaş şekillendi. Ağustos'ta Amerikan, Eylül ayından itibaren de İngiliz işgal bölgesinde politik aktivitelere izin verildi. Fakat bu izin ilk etapta yerel düzeydeydi. Fransızların izni de Aralık ortasını bulacaktı. Batı bölgelerindeki partilere kuruluşları için koşulan şart; ilgili askeri yönetime başvuru

⁵⁴Avusturya ve Viyana da tıpkı Almanya ve Berlin gibi savaşın ardından dört işgal bölgesine ayrılmıştı.

⁵⁵Bkz. Ek- 6.

⁵⁶Hellmuth Rössler, *Deutsche Geschichte, Schicksale des Volkes in Europas Mitte*, Gütersloh: Bertelsmann Verlag, 1961, ss. 658-659.

⁵⁷Just, s. 26.

⁵⁸Etkileri sadece Berlin ve Sovyet bölgesi ile sınırlıydı.

yaparlarken parti programlarını; tüzüklerini; bütçe planlarını ve destekçilerinin imzalarını sunmalarıydı. Bunlar, ilgili askeri yönetimlerce sıkı bir denetime tabi tutulurlarken, bölgesel düzlemdeki aktivitelerine müsaade edilmesi içinse 1946 yılının başlarını beklemek gerekecekti.⁵⁹

Bu yılın önemli gelişmelerinden biri de önde gelen Nazi liderlerinin yargılanması oldu. 18 Ekim’de Berlin’de başlayıp 20 Kasım’dan itibaren Nürnberg’de devam eden duruşmalarda 24 sanık (bizzat mahkemede sadece 21 sanık yer aldı); “dünya barışına karşı suç işlemek”; “bir saldırı savaşı planlamak, çıkarmak ve uygulamak”; “savaş hukukuna ve insanlığa karşı işlenen suçlardan” yargılandılar. 1 Ekim 1946’da açıklanan kararlar gereği; 12 kişi⁶⁰ ölüme mahkûm edilip, 7 kişi⁶¹ hapis cezasına çarptırılırken, 3 kişi⁶² de beraat etti.⁶³ Aksi öngörülmesine rağmen Nürnberg’deki dava,⁶⁴ işgal güçlerinin birlikte yaptıkları son mahkemeydi. 1947-49 yılları arasında devam davalar, ABD askeri mahkemesince görüldü ve 177 sanık daha yargılandı. Benzer davalar diğer işgal bölgelerinde de gerçekleştirildi.⁶⁵

1945 yılı; Almanya üzerindeki Müttefik ilişkileri açısından nispeten pürüzsüz geçerken, 1946 yılı; anlaşmazlıkların belirginleşeceği ve aynı zamanda Batılı

⁵⁹Wolfgang Benz, “Errichtung der Besatzungsherrschaft”, www.bpb.de/izpb/10048/errichtung-der-besatzungsherrschaft?p=0, (25 Ocak 2014).

⁶⁰Ölüme mahkûm edilenler: Hermann Göring, Joachim von Ribbentrop, Wilhelm Keitel, Ernst Kaltenbrunner, Alfred Rosenberg, Hans Frank, Wilhelm Frick, Julius Streicher, Fritz Sauckel, Alfred Jodl, Arthur Seyss-Inquart, Martin Bormann (giyabında).

⁶¹Hapis cezasına çarptırılanlar: Rudolf Hess, Walther Funk, Eric Raeder, Karl Dönitz, Baldur von Schirach, Albert Speer, Konstantin von Neurath.

⁶²Beraat edenler: Franz von Pappen, Hans Fritzsche, Hjalmar Schacht.

⁶³Michael Wildt, “Verdrängung und Erinnerung”, *Informationen zur politischen Bildung, Nationalsozialismus: Krieg und Holocaust*, Heft 316, s. 69.

⁶⁴Davaya yönelik eleştirilere de kısaca değinmek gerekirse bunlardan ilki; Mahkemenin tarafsız olmadığı üzerinedir. Kimilerine göre yargıçların işgal güçlerince belirlenmesi, “Müttefikleri kendi davalarının yargıçları yapmıştır”. Bunun yanı sıra bir hukuk prensibi olan “*nulla poena sine lege*”nin (kanunsuz ceza olmaz) çiğnendiği belirtilirken, Sovyetlerin 1939’da Polonya’nın bir kısmını ilhak etmesi ve Finlandiya’ya savaş açmasına rağmen Mahkemede yer almasının çelişkili olduğu ifade edilmiştir. Robert-Hermann Tenbrock, *Geschichte Deutschlands*, München: Max Hueber-Verlag, 1977, ss. 310-311.

⁶⁵Klaus Kastner, “Uluslararası Askeri Mahkeme, ‘Nürnberg Mahkemesi’”, Çev: Safa Bostancı, İsmail Bostancıoğlu, http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/oberlandesgerichte/nuernberg/imt_int/flyer_tuerk.pdf, (27 Ocak 2014).

Müttefiklerin⁶⁶ Almanya'ya yönelik politikalarının değişeceği bir dönem olacaktı. Churchill, ABD'de yaptığı meşhur “demir perde” konuşmasında (5 Mart 1946) Sovyet tehlikesine işaret edip bu devleti komünist yanlısı bir Almanya kurmak istemekle suçlarken, sözlerine dayanak olarak yine bu devletin sol kanattaki Alman liderlere iltimas gösterdiğini belirtiyordu.⁶⁷ Churchill, suçlamalarında pek de haksız sayılmazdı. SSCB'nin kendi işgal bölgesinde KPD ile SPD'yi birleştirme çabasında olduğu bilinen bir gerçektir. Esasında işçi sınıfı için ortak bir parti oluşturma teklifi daha 1945 ortalarında SPD tarafından yapılmış olsa da ideolojik gerekçelerden dolayı kabul görmemişti. Fakat sosyal demokrasinin halk tarafından daha çok teveccüh görüp gelişmesi; buna paralel olarak 4 Kasım 1945'te Macaristan'da, 25 Kasım'da ise Avusturya'da yapılan seçimlerde komünistlerin büyük bir hezimet⁶⁸ uğraması üzerine KPD'nin Sovyet işgal bölgesinde dahi çoğunluğu elde edemeyeceğinin anlaşılması,⁶⁹ Sovyetlerle, KPD'nin stratejilerini değiştirmelerini gerektirmişti. Artık iki parti birleştirilmeliydi. Böylece olası bir hezimet karşı hem önlem alınmış olacak hem de sosyal demokrasinin gücü parti içerisinde eritilerek, komünistlerin ön plana çıkması sağlanacaktı.

21/22 Nisan 1946 tarihine gelindiğinde amaç hâsil oldu ve iki partinin füzyonundan *Sosyalist Birlik Partisi (SED)* doğdu. SPD kanadından birleşmeye kuşkuyla bakan/karşı gelen kişiler ise “ajan” yahut “faşist” yaftası yapıştırılarak ya baskı altına alındılar ya da tutuklandılar.⁷⁰ Aradan iki sene geçtikten sonra tamamen

⁶⁶Burada Batılı Müttefikler ile sadece ABD ve İngiltere'yi kastetmekteyiz. Zira Fransa 1948'e kadar bu iki devletten farklı politikalar takip edecektir.

⁶⁷Lucio Caracciolo, “Der Untergang der Sozialdemokratie in der sowjetischen Besatzungszone. Otto Grotewohl und die ‘Einheit der Arbeiterklasse’ 1945/46”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 36. Jahrg., 2. Heft, Apr. 1988, s. 281.

⁶⁸Macaristan'daki seçimlerde komünistler dört koltuk elde ederlerken (30-40 arası bir sayı bekliyorlardı), Avusturya'da ise oyların sadece %16'lık bir kısmını kazanabilmişlerdi.

⁶⁹Reiner Pommerin, “Die Zwangsvereinigung von KPD und SPD zur SED. Eine britische Analyse vom April 1946”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 36. Jahrg., 2. Heft, Apr. 1988, s. 327.

⁷⁰Birleřmeye muhalefet edenlerin bu akıbeti, eylemin Batı Alman tarih yazınında “*zoraki birleşme*” (Zwangsvereinigung) olarak adlandırılmasına neden olacaktır.

komünist prensiplere göre şekillendirilecek olan parti, SSCB'nin Almanya politikalarındaki en önemli araçlarından biri haline getirildi.⁷¹

Doğu bölgelerinin “Sovyetleştirilmesi” çabalarının yanı sıra Anglo-Amerikan – Rus ilişkilerini olumsuz etkileyen faktörlerden bir diğeri de tamirat meselelerinden ve ülke ekonomisinin bir bütün olarak ele alın(a)mamasından kaynaklandı. Aslında tamirat meselesi tüm eksikliklerine rağmen Potsdam’da halledilmiş gözüküyordu. Somut bir miktar belirlenemese de her işgal gücünün tamirat bedelini kendi bölgesinden temin edeceği yönünde bir anlaşmaya varılmıştı. Ayrıca Sovyetlere, savaşta uğradığı büyük yıkımlar göz önünde bulundurularak ayrıcalık tanınmış ve batı bölgelerindeki temel sanayi donanımının %10’unun bedelsiz, %15’lik bir kısmının ise Sovyet bölgesinden batı bölgelerine gönderilecek gıda, kömür, kereste gibi çeşitli ürünler karşılığında verilmesi öngörülmüştü.⁷² Fakat uygulamadaki farklılıklar beraberinde çeşitli sorunları getirdi. Sovyetlerin Alman ekonomisini dikkate almadan gerçekleştirdiği tesis sökümüleri⁷³ o kadar radikaldi ki⁷⁴ bu durum, İngiliz ve Amerikan işgal bölgelerinde yaşayan Almanların temel gıda ihtiyaçlarının bizzat bu iki devlet tarafından karşılanmasını gerektirdi.⁷⁵ Her ne kadar ABD bu ek külfeti karşılayabilecek ekonomik güce sahiptiyse de aynı şey İngilizler için geçerli değildi. Dolayısıyla işgal artık oldukça pahalı bir sürece dönüşüyordu.⁷⁶

Buna ilaveten Sovyetlerin devam eden üretimden elde edilen mallara dahi tamirat bedeli olarak el koyması, meseleyi iyice çıkmaza soktu. Ruslar, Potsdam

⁷¹Bernd Faulenbach, *Geschichte der SPD - Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München: Verlag C.H. Beck, 2012, ss. 66-67.

⁷²FRUS, 1960, ss. 1485-1486.

⁷³Matthias Uhl’un aktardığına göre 1948’e kadar Batı Almanya’dan yaklaşık bir milyar dolar değerinde 662 tesis sökülürken, Sovyet bölgesinden yaklaşık beş milyar dolar değerinde 3400’e yakın sanayi tesisi sökülümüştü. Uhl, s. 30.

⁷⁴Almanya’nın tümünden elde edilen tamirat bedelinin toplamına dair çok az kaynak vardır. Bu konudaki en ciddi çalışmalardan birini yapan tarihçi Jörg Fisch’e göre, 1945-1953 yılları arasında Sovyetlerin kendi bölgesinden elde ettiği tamirat bedelinin toplamı yaklaşık olarak 16,5 milyar dolar iken, Batı bölgelerindeki tutar 16,8 milyar dolardır. Batı Alman nüfusunun, Sovyet bölgesindeki nüfustan 2,5 kat daha fazla olduğu dikkate alındığında ise aradaki orantısızlık açıkça ortaya çıkmaktadır. Jörg Fisch, “Die deutschen Reparationen und die Teilung Europas”, Wilfried Loth (Der.), *Die deutsche Frage in der Nachkriegszeit*, Berlin: Akademie Verlag, 1994, ss. 90, 93-94.

⁷⁵Just, s. 42.

⁷⁶*Die Zeit*, 08.01.1993.

kararlarında mevcut üretimden tamirat bedeli alınamayacağına dair bir maddenin olmadığını dolayısıyla eylemlerinin meşruluğunu savunuyorlardı.⁷⁷ Bu argümanlarında haklıydılar da. Potsdam'da aksini işaret eden bir madde yoktu. Hatta Yalta Konferansı'nda alınan kararlarda bile tamirat meselesinin üç şekilde halledileceği ve bunlardan birinin de mevcut üretimden çıkan mallara el konulması suretiyle gerçekleştirileceği belirtilmişti.⁷⁸ Ancak bu hususun ülkedeki ithalat-ihracat dengesini bozması ve ülke ekonomisinin bir bütün olarak değerlendirilmesini engellemesi, İngiliz ve Amerikalıların kendilerince bir önlem almalarını zorunlu kılıyordu.

Taraflar Paris'teki Dışişleri Bakanları Konferansı'nda⁷⁹ (25 Nisan-16 Mayıs ve 15 Haziran-12 Temmuz 1946) bir araya geldiklerinde meseleyi etraflıca tartıştılar. Molotov mevcut üretimden tamirat bedeli alınması gerektiğini öne sürdüğünde, ABD Dışişleri Bakanı Byrnes ile İngiliz mevkidaşı Bevin öncelikle Alman ekonomisinin düzene sokulması gerektiğini belirttiler. Bunun sağlanabilmesi için Byrnes, muhataplarına dört kuşatma bölgesinin ekonomik anlamda birleştirilmesini önerdi. Fakat sadece İngilizlerden olumlu bir yanıt alabildi. Fransızlar “güçsüz Almanya” politikaları gereği, Ruslar ise tamirat meselesinden dolayı öneriyi reddettiler.⁸⁰ Sonuç olarak Konferans'ta ortak bir noktada buluşamadı. Amerikalılar kararlılıklarını göstermek için kendi bölgelerinden Sovyet bölgesine yapılan tamirat gönderimini Mayıs sonundan itibaren durdurduklarında, yeni bir yol haritasının çizileceği artık iyice açığa çıkmıştı.

İlk adım, 5 Eylül 1946'da ABD askeri valisi Lucius Clay ve İngiliz askeri valisi Sir Brian Robertson'un kendi işgal bölgelerini birleştirmeye yönelik bir sözleşme imzalamaları ile atıldı. Bir gün sonra Byrnes'in Stuttgart'ta yaptığı konuşma, ABD'nin Almanya politikasında bir dönüşüme gittiğinin en önemli göstergelerinden birini teşkil etti. Konuşmasında Almanya'nın ekonomik bütünlüğünden yana olduklarını belirten

⁷⁷Potsdam'da tamirat konusunda alınan kararlar için bkz. FRUS, 1960, ss. 1505-1506.

⁷⁸FRUS, 1955, s. 979.

⁷⁹Söz konusu konferans, Potsdam'da kurulması kararlaştırılan Dışişleri Bakanları Konseyi'nin üçüncü oturumunu teşkil ederken, ilk oturum Londra'da (10 Eylül-2 Ekim 1945), ikinci oturum ise Moskova'da (16-26 Aralık 1945) gerçekleştirilmiştir. *Der Spiegel*, 06.04.1970.

⁸⁰*Der Spiegel*, 1970, Just, s. 44.

ABD’li Bakan, ülkenin herhangi bir başka gücün uydusu haline gelmesini ve diktatörlük altında yaşamasını istemediklerini açıklarken, geçici bir Alman hükümetinin kurulması için zamanın uygun olduğunu söylüyordu. Öte yandan tam bir birleşme gerçekleşirse de “*mümkün olan en büyük birleşme için tüm güçleri ile çalışacaklarını*” ifade ediyordu.⁸¹

Byrnes’in konuşmasından yaklaşık iki hafta sonra Churchill’in de Zürih’te yaptığı konuşma, İngiltere’nin değişen Almanya politikasının adeta bir dışavurumuydu. Konuşmasının temelinde birleşik bir Avrupa’nın önemini vurgulayan Churchill, “*Avrupa ailesinin*” yeniden kurulabilmesi için Fransız-Alman ortaklığının altını çizmiş ve bunun ancak güçlü bir Almanya ve güçlü bir Fransa ile mümkün olabileceğini belirtmişti.⁸² Nihayetinde iki ülkenin Dışişleri Bakanları, askeri valilerin imzaladıkları sözleşmeyi 5 Aralık’ta onaylayıp karar 1 Ocak 1947 tarihinde yürürlüğe girdiğinde *Bizonia*⁸³ oluşturuluyor ve yeni Alman devletinin ilk temeli dolaylı olarak atılmış oluyordu.⁸⁴

Ekonomik meselelerin Müttefikler arası ilişkileri kaygan bir zemine ittiği bu dönemde, Moskova’da bir Dışişleri Bakanları Konferansı (10 Mart – 24 Nisan 1947) daha düzenlendi. Tartışılan ilk konu Almanya’nın gelecekteki siyasi yapısının nasıl olması gerektiğine yönelikti. Ruslar merkezîyetçi bir yönetimin kurulmasını teklif ederlerken, bunu da federal sisteme sahip bir Almanya’nın işgal güçlerine karşı

⁸¹“Übersetzung der Originalrede vom 6. September 1946”, http://byrnes-rede.de/byrnes_rede_deutsch.html, (3 Mart 2014); Dieter Raff, *Deutsche Geschichte, Vom Alten Reich zur Zweiten Republik*, München: Max Hueber Verlag, 1985, ss. 335-336; Just, ss. 44-45; Byrnes’in sözleri Alman halkı tarafından büyük bir coşku ile karşılanmış ve ülkeleri için artık yeni bir sayfanın açıldığına inanarak bu konuşmayı “Umut Konuşması” (Rede der Hoffnung) olarak adlandırmışlardır.

⁸²Maibaum, s. 15.

⁸³Bizonia, kısaca Amerikan ve İngiliz işgal bölgelerinin birleştirilmesi ile ortaya çıkan coğrafyaya verilen isimdir. Yürürlüğe geçmesinde en başta ekonomik kaygıların rol oynadığı bu uygulama ile söz konusu iki işgal gücü kendi bölgelerini istikrara kavuşturmayı amaçlamışlardır. Bu açıdan bakıldığında doğrudan bir siyasi nitelik söz konusu değildir. Metinde Batı Alman devletinin temellerinin bu uygulama ile “dolaylı” olarak atıldığını söylememizin nedeni, Bizonia ile beraber ekonomi, tarım ve ulaşım dair bakanlıklara benzer yapıların tesis edilmeleri ve bunların da bir anlamda gelecekteki Alman devletin ilk teşkilatlanması olmasından kaynaklanmaktadır. Wolfgang Benz, *Die Gründung der Bundesrepublik - Von der Bizone zum souveränen Staat*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1999, ss. 51-53.

⁸⁴Uhl, ss. 135-136.

sorumluluklarını yerine getiremeyeceği argümanı ile gerekçelendiriyorlardı.⁸⁵ Batılılar ise federal bir sistemden yanaydılar. Arka planda merkezîyetçi bir Almanya'nın Sovyet hegemonyasına gireceği kaygısını taşıyorlardı. Ruslar, siyasi yapı tartışmasının yanında tamirat meselesinde de geri adım atmayınca görüşmeler sonuçsuz kalmış ve artık Almanya üzerinde müşterek bir politikanın takip edilemeyeceği anlaşılmıştı. Konferansın başlamasından iki gün sonra ilan edilen Truman Doktrini de zaten Sovyetlere yönelik olumsuzluğu özetler nitelikteydi. Bu süreçten sonra Batılıların ikinci adımı; 5 Haziran 1947'de ilan edilen Marshall Planı'na, Batı Alman bölgelerinin de⁸⁶ dâhil edilmesi olacak; planı tasarlayan George Marshall, Batı Alman ekonomisinin canlandırılması gerektiğini, aksi takdirde Sovyet nüfuzuna açık hale geleceğini belirtirken, 1948-1952 yılları arasında bölgeye yapılan yardım yaklaşık olarak 1.4 milyar doları bulacaktı.⁸⁷ Son bir umut olarak 25 Kasım'da, Londra'da bir Dışişleri Bakanları Konferansı daha yapılırsa da Sovyetlerin tamirat taleplerinden taviz vermemesi, görüşmelerin 15 Aralık'ta kesilmesine sebebiyet verecekti.

Londra'daki bu son Dışişleri Bakanları Konferansı, Almanya'daki dörtlü yönetimin olanaksızlığını artık iyice gün yüzüne çıkarmıştı. Görüş farklılıkları o kadar uzlaşıya kapalıydı ki Almanya'nın bölünmüşlüğü tescilleniyordu.⁸⁸ Bu çerçevede Sovyetlerin, 23 Şubat-6 Mart ve 20 Nisan-2 Haziran 1948 tarihlerinde, iki oturumda gerçekleştirilen "Londra Altı-Güç Konferansı'na" (6-Power Conference) davet edilmemesi, yukarıda sözünü ettiğimiz anlaşmazlıkların doğal bir sonucu oldu. Bu döneme dek İngiltere ve ABD'den farklı bir Almanya politikası güden Fransa da artık bu iki ülke ile aynı pozisyonda yer aldı.⁸⁹ Batılı işgal güçlerinin yanı sıra Benelüks devletlerinin de katıldıkları Konferansta, batı bölgelerindeki eyalet başbakanlarının, askeri valilerce Kurucu Meclisi toplamakla yetkilendirilmeleri kararının alınması ile Batı Alman devletinin temelleri atıldı.⁹⁰ Aynı zamanda Konferans, Almanya'daki

⁸⁵Just, s. 53.

⁸⁶Sovyetler planın kendi bölgeleri için uygulanmasına izin vermediler.

⁸⁷*Die Welt*, 14.04.2008.

⁸⁸Just, ss. 59-60.

⁸⁹Bunda Almanya'nın federatif bir yapı ile gücünün sınırlandırılması kararının yanında Marshall Planı'nın cazibesi de etkili olmuştu.

⁹⁰FRUS, *Germany and Austria*, Washington: United States Government Printing Office, 1973, s. 315.

dörtlü yönetimin sonlanmasını tetikledi. Nitekim Sovyet temsilcisi Sokolowski, 20 Mart tarihli MKK toplantısında, Londra’da alınan kararlar hakkında bilgilendirilmek isteyip olumsuz bir yanıt alınca, toplantı salonunu bir daha dönmek üzere terk edecekti. 1945’te kurulan kontrol mekanizması böylece iflas ederken, sonraki süreçte yaşananlar doğrudan doğruya iki farklı Alman devletini ortaya çıkaracaktı.⁹¹

C. Federal Almanya Cumhuriyeti’nin Kuruluşu

Tarihler 1 Temmuz 1948’i gösterdiğinde, batı bölgelerindeki dokuz eyalet başbakanı ile Hamburg ve Bremen’in belediye başkanları, Amerikalıların Frankfurt’taki merkez karargâhına çağırıldılar. Askeri valilerin kendilerine takdim edecekleri üç doküman, FAC’nin “*doğum belgesinden*” başka bir şey değildi: Frankfurt Dokümanları.⁹² Birinci dokümanda, başbakanların en geç 1 Eylül’e kadar Kurucu Meclis’i toplamakla yetkilendirildikleri ve bu oluşumun federal hükümet biçimini oluşturacak demokratik bir anayasa hazırlayacağı belirtiliyordu. Hazırlanacak olan anayasa, önce askeri valiler tarafından kontrol edilecek ve Batılı Müttefiklerin temel ilkelerine herhangi bir aykırılık tespit edilmezse, basit çoğunluğun yeterli olacağı bir referanduma sunulacaktı. Eyaletlerin üçte ikisinin kabulü, anayasanın yürürlüğe girmesi ve tüm eyaletleri bağlayıcı olması açısından yeterli olacaktı.

İkinci dokümanın içeriği eyaletlerin sınırlarıyla ilgiliydi. Başbakanlar sınırların tespitine davet edilirlerken, olası bir durumda kurulabilecek yeni eyaletlerin diğerlerine nazaran çok büyük ya da çok küçük olmamaları tavsiye ediliyordu. Değişikliklerin de en geç Kurucu Meclis üyelerinin seçilecekleri tarihe kadar ilgili eyaletlerdeki halkın onayına sunulması gerekiyordu. Üçüncü ve belki de en mühim dokümanda ise Alman hükümeti ile Müttefik yetkilileri arasındaki ilişki tanımlamaktaydı. Askeri valiler yasama, yürütme ve yargı yetkilerini Alman hükümetine hibe ederlerken, işgalin amacından kaynaklanan bazı haklarını saklı tutuyorlardı. Buna göre Almanya’nın dış ilişkileri geçici olarak işgal güçleri tarafından yürütülecek; dış ticaret asgari düzeyde

⁹¹Just, s. 63.

⁹²Wolfgang Benz, “Weichenstellungen für den Weststaat”, <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/39010/erste-schritte>, (07 Şubat 2014).

kontrol edilecek ve işgal statüsüne yahut anayasaya yönelik bir tehlike söz konusu olduğunda askeri valiler tüm yetkileri yeniden devralabileceklerdi.⁹³

Eyalet başbakanları Frankfurt Dokümanlarını aldıklarında coşkudan ziyade büyük bir tereddüt içerisinde kaldılar. Zira bu eylem ile Alman bölünmüşlüğüne daha da derinleştireceklerinin farkındaydılar. Dokümanları değerlendirmek amacıyla Koblenz’de (8-10 Temmuz) bir araya geldiklerinde, tartışılan konuların başında bu sorun vardı. Vardıkları sonuca göre yeni bir devlet değil, geçici bir idari yönetim kurulmalıydı. Bu yönetimin geçici karakterine vurgu yapmak için de terminolojik bir oynamayla Kurucu Meclis’in yerine “*Parlamentar Kurul*” (PK), anayasanın yerine de “*Temel Yasa*” (TY) kavramları kullanılmıştı. Fakat alınan karar işgal güçlerince kabul edilmedi. Söz konusu oluşumun “*idari bölge*” değil, devlet olacağı dikte edildi. Bunun üzerine başbakanlar 21/22 Temmuz tarihlerinde yeniden bir araya geldiklerinde, oluşumun niteliğini artık daha fazla sorgulamadılar. Ama en azından PK ve TY kavramları ile geçici karakterini onaylatabildiler.⁹⁴

PK, birinci dokümanın içeriğine uygun olarak 1 Eylül 1948’de Bonn’da toplandığında, kurulda yer alan 65 milletvekili TY’nın genel çizgisi konusunda hemfikirdiler. Dolayısıyla nihai amaç olan hukuk devletinin tahkimi ve Batı modeline uygun parlamenter demokrasinin oluşturulmasında çok fazla sorun yaşamadılar. Sadece federatif yapı ile ilgili bazı konuların açıklığa kavuşturulması gerekti. Temel soru eyaletlerin federal politikadaki ağırlıkları ile ilgiliydi. Nihayetinde yasama sürecinde söz hakkına sahip olup tüm eyaletlerin çıkarlarının temsil edileceği bir Federal Konsey’in (Bundesrat) kurulmasında karar kılınınca, bu mesele de halledildi.⁹⁵ Uzun bir çalışmanın ardından PK üyeleri, 8 Mayıs 1949 tarihinde TY’yı 12 oya karşılık 53 oy ile kabul ettiler. Askeri valilerin onayının alınmasından sonra da yasa, öngörülen aksine

⁹³Benz, *Die Gründung der Bundesrepublik...*, ss. 160-163.

⁹⁴Manfred Görtemarker, “Von den Londoner Empfehlungen zum Grundgesetz. Ein kurzer Überblick zur Entstehung der Bundesrepublik Deutschland”, <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/38975/kurzueberblick?p=all>, (08 Şubat 2014).

⁹⁵Marie-Luise Recker, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, München: Verlag C.H. Beck, 2009, s. 19, 21.

referandum yerine eyalet meclislerinin oylamasına sunuldu ve Bavyera hariç⁹⁶ tüm eyaletlerde kabul edildi. 23 Mayıs'taki ilanıyla da beraber FAC, dört yıllık işgal sürecinin ardından artık resmen kuruldu.⁹⁷

Batı'daki gelişmelere karşılık, Sovyet işgal bölgesinde yaşananlar da benzer nitelikte gelişti. Önce Mart 1948'de toplanan ikinci “*Halk Kongresi*”nde (Volkskongreß) “*Halk Konseyi*” (Volksrat) üyeleri seçildi. Konseyin en önemli komitesine verilen görev *Demokratik Alman Cumhuriyeti*'nin (DAC) anayasasını hazırlamaktı. Bunu yaparken de SED tarafından tasarlanan 2 Aralık 1946 tarihli anayasa taslağı esas alınacaktı. Eylül ortalarında SED delegelerinin Moskova ile yaptıkları görüş alışverişinin ardından tüm hazırlıklar tamamlanınca, FAC'nin kuruluşundan yaklaşık beş ay sonra, 7 Ekim 1949 tarihinde DAC'nin kuruluşu ilan edildi ve ikinci Alman devleti de uluslararası sahnede yerini aldı.⁹⁸

Son tahlilde FAC'nin kurulması ve DAC'nin ortaya çıkması çevresel etkenlerin bir sonucuydu. Almanya'nın, Avrupa'daki Soğuk Savaş'ın vitrini olması bu etkenlerin başında geliyordu. Dolayısıyla ünlü sosyolog ve tarihçi Alfred Grosser, “*Soğuk Savaş, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin babasıdır*”⁹⁹ derken oldukça haklı bir tespitte bulunmaktaydı. Fakat ilginçtir ki bu mücadele, ironik bir şekilde Almanya'ya yeni bir sayfa açma imkânı tanırken, Müttefiklerin savaş sırasındaki konferanslarda tartışıp bir türlü karara bağlayamadıkları bölünme sorununu da hayata geçiriyordu. Batıda FAC,

⁹⁶Bavyera'nın aleyhte bir tutum takınması temel olarak merkezi otoritenin eyaletlere nispeten daha baskın bir konuma getirilmesinden kaynaklanıyordu. Bölgedeki yetkili kişiler, eyaletlerin yasama gücü ve finansal egemenliklerinin azaltulmasını, Bavyera'nın özerkliğine karşı bir saldırı şeklinde algılamışlardı. Öte yandan TY'nın “fazla” seküler olması da dinsel ve kültürel anlamda tutucu bir zihniyete sahip olan bölge için ayrı bir sorunu teşkil etmişti. Ancak TY'nın eyaletlerin üçte ikisi tarafından kabul edilmesi halinde tüm eyaletlerde geçerli olacağına yönelik karar nedeniyle (144. madde, 1. Fıkra) Bavyeralıların bu tutumu sembolik bir itirazdan öteye gidemedi. Arne Wilsdorff ve Maximilian Steinbei, “Warum Bayern das Grundgesetz ablehnte”, http://www.deutschlandfunk.de/warum-bayern-das-grundgesetz-ablehnte.934.de.html?dram:article_id=131554, (30 Mart 2015); Peter Schwacke ve Guido Schmidt, *Staatsrecht*, 5. Baskı, Stuttgart: Deutscher Gemeindeverlag und Verlag W. Kohlhammer, 2007, s. 71.

⁹⁷Lothar Gall, *Fragen an die deutsche Geschichte, Ideen, Kräfte, Entscheidungen von 1800 bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer GmbH, 1974, ss. 184-185.

⁹⁸“Die Gründung der DDR”, www.ndr.de/geschichte/chronologie/nachkriegszeit/gruendungddr100.html, (9 Şubat 2014); Andreas Malycha, “Der Ausbau des neuen Systems (1949 bis 1961)”, *Informationen zur politischen Bildung*, Heft 312, 3/2011, s. 19.

⁹⁹Rupp, s. 15.

doğuda ise DAC'nin kurulması aslında tam da buydu ve söz konusu çift başlılık yaklaşık 40 yıl daha sürecekti.

C. Alternatif Almanya Modelleri

Almanya'nın bir direktifler ülkesi olarak kurulduğu doğrudur. Frankfurt Dokümanları örneğinde gördüklerimizin yanı sıra, Michael Roskin'in aktarmış olduğu şu anekdot, bizlere bu direktiflerin en basit ama aynı zamanda en anlamlı örneklerinden birini daha sunmaktadır:

“Bir defasında, bir Alman kadını bana, [İkinci] Dünya Savaşı'nın son günlerinde, Amerikalıların, şahane bir kilisesi olan ve askeri değeri bulunmayan, Kuzey Bavyera'da büyüleyici bir yer olan doğduğu kasabayı nasıl bombaladıklarını nakletmişti. Kasaba altüst olmuştu: Cesetler gömülmemiş olarak yatıyor, su ve elektrik kesik, gıda maddeleri satılmıyor. Peki, kasaba halkı bu olağanüstü durumu telafi etmek için ne yapmıştı? “Oh, hiçbir şey”, diye omuz silkti. “Amerikalıların gelmelerini ve ne yapılması gerektiğini bize anlatmalarını bekledik”. Almanya'da demokrasinin başlangıcı işte böyle bir şeydi: Ne yapılması gerektiğinin söylenmesine alıştırmış bir halka yapılan yabancı bir aş.”¹⁰⁰

Savaştan yenik çıkmış bir halka ne yapılacağına dikte edilmesi olağan bir durum olarak addedilebilir. Fakat Almanya'nın bir direktifler ülkesi olarak kurulduğunu söylerken, Almanların kendi ülkelerinin geleceği hakkında hiçbir düşüncelerinin olmadığı yanılığısına düşmemek gerekir. Zira daha savaşın hemen akabinde siyasetçiler ve aydınlar Almanya'nın uluslararası sistem içerisinde konumunun nasıl olması gerektiği üzerine fikir üretmeye çalışmışlardır.

Bunlar arasında Sovyet işgal bölgesindeki CDU'nun kurucuları arasında yer alan Jacob Kaiser, ünlü sosyal demokrat Kurt Schumacher ve FAC'nin ilk şansölyesi unvanına erişecek olan Konrad Adenauer vardır. Bunların haricinde gelecekte ülkenin üçüncü Cumhurbaşkanı olacak olan Gustav Heinemann ve Tarih profesörü Ullrich Noach gibi genelde “tarafsız” ya da “bağlantısız” bir Almanya düşüncesini taşıyan isimler de mevcuttur.¹⁰¹ Aşağıdaki satırlarda ise en başta fikirlerinin orijinalliği ve kişisel etkilerinin Alman siyasetinde daha baskın olmaları hasebiyle ilk üç ismin tasavvur ettikleri gelecek modellerine yer verilecektir.

¹⁰⁰Michael G. Roskin, *Çağdaş Devlet Sistemleri-Siyaset Coğrafya*, Kültür, Çev: Bahattin Seçilmişoğlu, İstanbul: Adres Yayınları, 2009, s. 237.

¹⁰¹Sebastian Jabbusch, “Adenauer's Deutschland Politik, Alternative Ideen & Kritik”, *Seminar: Auf dem Weg zur Normalität? Die innere Stabilisierung der Bonner Republik 1949-1990*, (Mart 2009), s. 10, 18.

1. Jacob Kaiser

Sendikacılık geçmişi bulunup 1921'den 1933'e kadar Renanya'daki Merkez Partisi'nin¹⁰² başkan vekilliğini yapan ve Mart 1933 seçimleri ile yine aynı partiden Parlamente'ya giren Jacob Kaiser, daha ilk yıllardan itibaren Nazilerin ülkeyi kaosa sürükleyeceğini fark ederek, karşıt oluşumlar ile temasta bulunmuş, 1938 yılında da "vatana ihanet" şüphesiyle kısa bir süreliğine tutuklu kalmıştır. 20 Temmuz 1944'te Hitler'e karşı düzenlenen başarısız suikast girişiminin ardından suikastı düzenleyen kişilerle bağlantılı olduğu için Berlin-Babelberg'de bir bodrum katında aylarca saklanarak hayatta kalmayı başarmıştır. Almanya'nın Hitler rejiminden kurtulması ile politik faaliyetlerine devam eden Kaiser, Doğu CDU'sunun kuruluşunda yer alıp 1946 yılında partinin eş başkanlığına seçilirken, doğudaki partilerin SED içinde eritmeye çalışılmasına karşı çıkması sonucunda parti başkanlığını bırakmak ve Batı Berlin'e geçmek zorunda kalmıştır.¹⁰³ Burada Batı CDU'suna katıldıktan sonra 1949-1957 yılları arasında *Tüm-Alman İlişkileri Bakanlığı*¹⁰⁴ görevini yürütmüştür.

Kaiser'in 1945-1947 yılları arasında geliştirdiği kavramda Almanya; bir köprü işlevine sahip olmalı ve "...Avrupa ülkelerinin mücadelesinde, Doğulu ve Batılı fikirlerin bir sentezini bulmalıdır."¹⁰⁵ Ona göre Almanya'nın ve halkının, Doğu ile Batı arasında merkezi bir konumda yer alması, diğer Avrupalı devletlerle işbirliği olanağını mümkün kılmaktadır. "O ya da bu" gibi bir tercih yapmak yerine "her ikisi de" görüşü benimsenmeli ve bir köprü işlevi görülerek bloklar arasında arabuluculuk yapılmalıdır.

¹⁰²1870'te kurulmuş ve Katolikleri temsil etmiştir. İmparatorluk Almanya'sı ve Weimar Cumhuriyeti'nin önemli partileri arasında yer almıştır. Savaşın ardından ise seçmenlerinin büyük bir çoğunluğunu "mezhepler üstü" CDU'ya kaptıracaktır.

¹⁰³Manfred Agethen, "Jacob Kaiser (1888-1961), Christlicher Gewerkschaftler, Berlin", Günter Buchstab, Hans Otto Kleinmann (Der.), *In Verantwortung vor Gott und den Menschen, Christliche Demokraten im Parlamentarischen Rat 1948/49*, Freiburg/Basel/Wien: Konrad Adenauer Stiftung e.v., 2008, ss. 182-185.

¹⁰⁴1949 yılında kurulan bu Bakanlık, Doğu Alman hükümeti ile yürütülen ilişkilerin tümünden sorumluydu. Tek Almanya iddiası nedeniyle DAC ile ilişkilerini Dışişleri Bakanlığı üzerinden yürütemeyen FAC böyle bir yönetime başvurmak zorunda kalmıştı. 1969 yılına gelindiğinde ise Bakanlığın ismi, "Tüm-Alman" ifadesinin irredantist çağrışımlarda bulunabileceği gerekçesiyle "İç-Alman İlişkileri Bakanlığı" olarak değiştirilmiş ve varlığını resmi olarak 1991'e kadar sürdürmüştür.

¹⁰⁵Dieter Felbick, *Schlagwörter der Nachkriegszeit 1945-1949*, Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co., 2003, s. 146.

Buradan yola çıkarak tarafsız bir Almanya'nın oluşturulmak istendiği düşünülebilir. Fakat daha çok, güçlü ve birleşik bir Almanya ile mevcut bloklar haricinde üçüncü bir yol oluşturulmak istenmiştir. Bu yolun içeriği en basit haliyle planlı ekonomi ve Batı tipi demokrasi anlayışının birleştirilmesidir.

Birleşik ve egemen bir Almanya'nın kurulabilmesi ise Almanların Doğu ile Batı arasında oluşturulacak senteze, gerçekten katkıda bulunabileceklerinin gösterilmesine bağlıdır. Bu çerçevede Kaiser, kendi katkısını “*Hristiyan-Sosyalizmi*”nin prensiplerine gönülden bağlı olduğunu ilan ederek yapmış, “*kapitalist bireycilikle*”, “*sosyalist materyalizm*” arasında bir bağlantı kurmaya çalışarak hem Sovyet işgal bölgesindeki hem de Oder-Neiße hattının doğusundaki Sovyet nüfuzunun çözülebileceğini ümit etmiştir.¹⁰⁶ Dolayısıyla kendisinin tarihçi Alexander Gallus'un ifadesiyle “*Batı yanlısı olup, Doğu yanlısı olmadığını fakat Doğu karşıtı da olmadığını*” belirtmek mümkündür.¹⁰⁷

Ancak kendisinin geliştirdiği bu anlayışın ütöpik olduğunun anlaşılması uzun sürmeyecektir. Bir kere vizyonda yer alan birleşik Almanya tahayyülü, her şeyden önce galip güçlerin blok dışı bir Almanya ile bir barış antlaşması imzalamak isteyip istemeyeceklerine bağlıydı ki 1948 yılına gelindiğinde böyle bir seçeneğin söz konusu olmayacağı anlaşılacaktı. Çünkü bu dönemde ABD ile SSCB'nin arasındaki ideolojik uyuşmazlık had safhaya ulaşmıştı. Kaiser ise Sovyet işgal bölgesinde siyaset yapmış biri olarak bu gelişmeleri öngörememişti. Öngördüğü anlayışın gerçekçi olmamasının bir diğer nedeni de savaş sonrası konjonktürün müsait olmamasıydı. 1939-1945 yılları arasında yaşanan acı olayların hatıraları daha çok tazeyken, büyük yıkımlara neden olmuş bir ülkenin, “*üçüncü bir yol*” oluşturma iddiası ile ortaya çıkması kabul edilebilir değildi. Bilhassa Fransa, Polonya ve Sovyetlerin, Almanya'ya yönelik güvensizlikleri devam ederken, bu devletler kendi güvenlikleri açısından güçsüz bir Almanya'yı zaruri olarak görüyorlardı.¹⁰⁸

¹⁰⁶Stefan Creuzberger, *Westintegration und Neue Ostpolitik*, Berlin: be.bra Verlag, 2009, ss. 27-28.

¹⁰⁷Alexander Gallus, *Die Neutralisten: Verfechter eines vereinten Deutschland zwischen Ost und West 1945-1990*, Düsseldorf: Droste Verlag, 2001, s. 59'dan aktaran Jabbusch, s. 15.

¹⁰⁸Creuzberger, ss. 28-29.

2. Kurt Schumacher

1895'te Chelmno'da¹⁰⁹ dünyaya gelen ve gönüllü olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda ağır yaralanarak sağ kolunu kaybeden Kurt Schumacher, Alman siyasal hayatının ilginç figürlerinden biridir. Savaşın ardından politikaya atılıp 1930 seçimlerinde SPD'den parlamento'ya girdiğinde, aralarında hiçbir fark gözetmediği komünistler ve Nazilere karşı büyük bir mücadele vermiştir. Her iki ideolojinin demokrasi için bir tehlike olduğunu düşünürken, özellikle “*Sovyet emperyalizminin*” maşası olarak gördüğü Alman komünistlerini, Hitler'in iktidara gelmesine sebebiyet verdiklerine inandığı için hiçbir zaman affetmemiştir. 1933 yılına gelindiğinde ise diğer birçok muhalif gibi o da Nazi şiddetinden nasibini alacak ve SPD'nin kapatılmasından kısa bir süre sonra tutuklanarak çeşitli toplama kamplarında on seneden fazla sürecek olan bir esaret hayatı yaşayacaktır.¹¹⁰ Savaşın ardından ise SPD'nin başına geçerek FAC'nin ilk ana muhalefet lideri olacaktır.

Schumacher'in vizyonunda bir sentezden ya da köprü fonksiyonundan bahsetmek mümkün değildir. Gallus, Schumacher'in dört sarsılmaz prensibi olduğunu söylemektedir: *Almanya'nın birliği; diğer devletler gibi eşit haklara sahip olması; komünist karşıtlığı ve temelde Batı yanlısı bir tutum.*¹¹¹ Fakat kendisi tavizsiz bir komünist karşıtı olmasına rağmen Batılı Müttefiklerin de Almanya tasarılarına şüphe ile yaklaşmış, örneğin ABD'yi dünyadaki üstün konumunu kötüye kullanarak, Almanya'daki sosyalist reformları engellemekle suçlamıştır. Eleştirilerini sakınmadan yapıp Almanya'nın kayıtsız şartsız tesliminden kaynaklanan konumunu görmezden gelmesi de Müttefik askeri yetkililerince “*uslanmaz bir sol milliyetçisi*” olarak anılmasına neden olmuştur.

Kendisi her ne kadar kapitalizm karşıtı olsa da Rusların, Batı'nın özgürlükçü geleneğini bilmediklerini; sosyalizme ulaşmak için seçtikleri yolun Batılılarınkinden

¹⁰⁹Batı Prusya'da bir şehir olan Chelmno (Culm), Versay Antlaşması ile Polonya'ya bırakılmıştır. Bu gün hala Polonya sınırları içerisinde.

¹¹⁰Lewis J. Edinger, *Kurt Schumacher, Persönlichkeit und Politisches Verhalten*, Köln und Opladen: Westdeutscher Verlag, 1967, s. 33, 67, 82.

¹¹¹Gallus, ss. 65-67.

farklı olduğunu dile getirmiştir. Eduard Bernstein'in¹¹² fikirlerinden hayli etkilenmiş biri olarak, sosyalizmin amaçlarına parlamenter çoğunluğun elde edilmesi ile ulaşılabilmeyen mümkün olduğu inancını taşımıştır.¹¹³

Schumacher'in temel gayesi: Almanya'ya egemenliğinin bir an evvel devredilmesi ve Batılı değerler çerçevesinde bir ulus-devletin inşasıdır. Bu bağlamda öncelik, Almanya'nın 1937'deki sınırları çerçevesinde restore edilmesine verilmelidir. Uzun vadede ise Avrupa'da bağımsız sosyalist devletlerden müteşekkil bir konfederasyonun, ABD ile SSCB arasında üçüncü bir kuvvet teşkil edebileceğini düşünmüştür.¹¹⁴ Ancak 1947 tarihinden itibaren iki süper güç arasındaki giderek artması ve Almanya'nın birleşmesinin yakın gelecekte mümkün olmadığını anlaması üzerine, bakış açısını değiştirerek “*mıknatis teorisini*” ortaya atmıştır. Bu teoriye göre; Almanya'nın batı bölgelerinin ekonomik açıdan güçlü olup bir cazibe merkezi haline getirilmesi, doğuda yaşayanlar üzerinde bir mıknatis etkisi yaratacaktır. Bu sayede doğu bölgesindeki nüfus, batıdaki hayat standartlarını arzulayacak ve giderek kendi yönetimlerini sorgulamaya başlayacaktır. Bu da Almanya'nın birleşmesine giden yolun önünü açacaktır.¹¹⁵

Schumacher, hiçbir zaman iktidara gelemese de fikri farklı adlandırmalar ile FAC'nin ilk yöneticilerince uygulanmış ve ekonomiye ayrıca önem verilmiştir. 50'li ve 60'lı yılların “*Wirtschaftswunder*”ını¹¹⁶ bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Teorinin, pratikte başarılı olup olmadığı ise Berlin Duvarı'nın inşa edilmesinden anlaşılabilir. Nitekim 1961 yılına, yani duvarın inşasına kadar geçen süre zarfında üç milyondan fazla doğulu batıya kaçmış, Batı Almanya'ya olan bu rağbet ise

¹¹²1850-1932 yılları arasında yaşamış olan Bernstein, sosyalizme, devrim yerine reform ile ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmiş ve Marksizm'e yönelik eleştirileri nedeniyle “revizyonist” olarak nitelendirilmiştir. Demokrasi ise hem araç hem de amaçtır ve sosyalizm için önemli bir yere sahiptir. Görüşleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. Eduard Bernstein, *Sosyalizmin Ön Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri*, Çev: Levent Bakaç, İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2011.

¹¹³*Protokoll der Verhandlungen des Parteitag der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, Vom 29. Juni bis 2. Juli 1947 in Nürnberg*, Hamburg: Auerdruck Gmbh, s. 54.

¹¹⁴Creuzberger, ss. 32-33.

¹¹⁵Renata Fritsch-Bournazel, *Europe and German Unification*, Oxford: Berg Publishers Inc, 1992, ss. 113-114.

¹¹⁶Ekonomik mucize.

Sovyetlerce bir önlemin alınmasını gerektirmiştir. Sonuç olarak Schumacher, diplomatik davranıştan yoksun, uzlaşmaz ve inatçı tavrı nedeniyle birçok görüşünü işgal güçlerine kabul ettirememiş olsa da öne sürdüğü mıknatıs teorisi, Almanya'nın birleşmesine giden süreçte önemli bir yol gösterici olmuştur. Teorisi, tarihçi ve gazeteci Peter Bender'in ifade ettiği gibi Almanya'nın birleşmesine yönelik öngörüler arasında en tutarlısı olmuş ve gerçekliğe de dönüşmüştür.¹¹⁷

3. Konrad Adenauer

1876'da Köln'de, Katolik bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Konrad Adenauer, Freiburg, Münih ve Bonn üniversitelerinde hukuk ve ekonomi eğitimi almış, politik kariyerine ise 1905'te katıldığı Alman Merkez Partisi'nde başlamıştır. 1917 yılında Köln Belediye Başkanı seçilirken, 1921'den itibaren de aynı zamanda Prusya Devlet Konseyi Başkanı olmuştur. 1933 yılında Prusya Eyalet Meclisi'nin zamanından önce feshedilmesine karşı çıkması, Naziler tarafından kara listeye alınmasına sebebiyet verirken, yine aynı yıl içerisinde seçim gezisi için Köln'e gelen Hitler'i karşılamaya gitmeyip¹¹⁸ kamu binalarına Nazi bayraklarının asılmasına izin vermemesi, bardağı taşıran son damla olmuş ve Naziler iktidarı ele geçirdiklerinde her iki görevinden de alınmıştır. Görevlerinden alınması üzerine münzevi bir hayatı tercih etse de 20 Temmuz 1944'teki suikast girişiminin ardından Nazilerin hışmından kaçamayarak tutuklanmıştır. Savaşın bitmesinden sonraki süreçte önce İngiliz işgal bölgesindeki CDU'nun başkanlığına seçilecek, 15 Eylül 1949'a geldiğinde de 73 yaşındayken şansölye olacaktır.¹¹⁹

Kaiser ve Schumacher'den farklı olarak Adenauer, gerçekçiliği, pragmatikliği ve yapılabılır olanla ilgilenmesiyle öne çıkmaktadır. Kendisinin, savaş sonrası konjonktürü bir bakıma¹²⁰ gerçekçi şekilde kavrayan ve analiz edenler arasında yer

¹¹⁷*Die Zeit*, 09.02.1990.

¹¹⁸Bazı kaynaklara göre Hitler'in elini sıkmadığı da iddia edilmektedir.

¹¹⁹Ronald Irving, *Adenauer*, London: Longman, 2002, ss. 1, 7, 15, 50, 53-54, 57-58.

¹²⁰“Bir bakıma” dememizin sebebi, Adenauer'in Doğu-Batı arasındaki kutuplaşmayı öngörmesine rağmen, ABD'nin Avrupa'daki varlığının geçici olduğunu sanıp bu devletin yakın gelecekte kıtadan ayrılacağını düşünmesindedir. Lars Colschen, *Deutsche Außenpolitik*, Paderborn: Wilhelm Fink GmbH&Co, 2010, s. 123.

aldığını söylemek mümkündür. Nitekim daha 1945 gibi erken bir tarihte Doğu-Batı kutuplaşmasını fark etmiş ve Almanya ile Avrupa'nın çoktan bölünmüş olduğuna kanaat getirmiştir. Batılı değerlere bağlı biri olarak, Sovyet nüfuzunun Batılıların birleşmesi ile kırılabileceğine, Almanların da mutlak surette Batı'nın içinde yer almaları gerektiğine inanmıştır.¹²¹

Ona göre tek çıkış yolu: Almanya'nın siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan Batı'ya entegre edilmesidir. Batı'nın birleşmesi ekonomi sayesinde, Almanya'nın Batıya entegre edilmesi ise Fransa ile ilişkilerin düzeltilmesi ile gerçekleştirilebilecektir. Böylece hem hukuk devleti ve demokrasi garanti altına alınacak hem de komşu ülkelerin güvenlik kaygıları giderilecektir.¹²² Aynı zamanda gelecekte herhangi bir "*Schaukelpolitik*"¹²³ ya da onun yeni sürümü olarak nitelendirilen bir "*köprü politikası*"nın gündeme gelmesi engellenmiş olacaktır.

Temel ilkesi "*önce özgürlük, sonra birlik*"¹²⁴ olan Adenauer, bu çerçevede iktidara gelmeden önce de işgal güçleri yetkililerine karşı daima esnek davranmış ve işbirliğine açık bir tutum sergilemiştir. Şansölye olduğunda ise konseptini adım adım uygulama imkânı bulacak ve FAC tarihinin 14 yıllık bir dönemi onun adı ile anılacaktır.

¹²¹Colschen, s. 123.

¹²²Rudolf Morsey, *Die Deutschlandpolitik Adenauers - Alte Thesen und neue Fakten*, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1991, ss. 14-16.

¹²³"Duruma göre" davranılan bir politika biçimi olarak özetlenebilir. İmparatorluk Almanya'sında Bismarck, Weimar Cumhuriyeti'nde ise Gustav Stresemann tarafından uygulanmış, hem Doğu hem de Batı arasında bir denge sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Adenauer'e göre Almanya, Batı'nın tarafında yer almalı ve bu tarz bir politikaya zemin yaratılmamalıdır.

¹²⁴Knopp, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Patriarch...*

II. KONRAD ADENAUER DÖNEMİ (1949 – 1963)

İkinci Dünya Savaşı, Almanlar için çok ağır ve karmaşık sonuçları beraberinde getirmişti. Doğu-Batı çatışmasının, savaşın son yıllarına doğru Soğuk Savaş şeklinde yeni bir biçim almasıyla bu sonuçların radikal özellikleri kısmen örselense de ülkenin ikiye bölünmesi engellenememişti. Diğer bir deyişle 1945'te başlayan dört yıllık denetim döneminin ardından FAC ve DAC olmak üzere ortaya çıkan Alman ikiliği, Soğuk Savaş'ın bu coğrafyadaki yansıması olmuştu.

Batılı Müttefiklerin talimatları doğrultusunda yeniden kurulan devletin Adenauer ile başlayan macerasında tüm odak noktası Batı'ya yönlendirildi. Batı entegrasyonu olarak adlandırılan bu dış politika girişiminin birbirine bağlaşık iki amacı vardı: Birincisi, ülkenin siyasi, askeri ve ekonomik anlamda tümüyle Batı dünyasının bir parçası haline gelmesi, ikincisi de bu sayede tam egemenliğin elde edilmesiydi. Birleşmeye yönelik somut hamlelerin atılmasından önce bu iki unsurun halledilmesi büyük önem arz etmekteydi. Nitekim Adenauer'e göre Batı'nın güvenini kazanmadan atılacak her adım Alman bölünmüşlüğüne derinleştirebilirdi.

Ülkenin Batı yolunda emin adımlarla ilerlemesinin yanı sıra Kore Savaşı'nın ardından Avrupa kıtasındaki jeopolitik ehemmiyetinin artması; 1955 yılında hem silahlandırılmasını hem de tam egemenliğine kavuşmasını sağlarken, bu süreçten itibaren Doğu ile ilk temaslar başlatılıp SSCB ile diplomatik ilişkiler kuruldu. Ancak bu ülke ile tesis edilen ilişkilerin hemen ardından "Hallstein Doktrini" ile sağlama alınmaya çalışılan tek temsil iddiası, devletin kendi kendine dış politikadaki manevra alanını daraltmasına neden olacaktı. Buna 1958'de patlak veren Berlin Krizi de eklenince Doğu ilişkilerinde olumlu bir gelişmenin yaşanması olanaksız hale gelecekti. Sonuç olarak 14 yıllık bu süreç, hem Adenauer'in kişisel tercihleri hem de dış gerekçelerden dolayı devletin tamamiyle Batı'ya yönelip Doğu'yu geri plana attığı bir dönemdi.

A. 1949 Seçimleri ve Adenauer İktidarının Başlangıcı

TY'nın ilan edilmesiyle 23 Mayıs'ta kurulan FAC'nin ilk seçimleri 14 Ağustos 1949 tarihinde yapıldı. 31 milyon seçmenden 25 milyona yakınının katılımıyla¹ gerçekleştirilen seçimlerde -bazı bölgesel partiler dâhil- 19 parti yarıştı.² Seçim sırasında bu partiler, işgal güçleri ile iyi ilişkiler içinde bir görüntünün verilmesini Wolfgang Benz'in deyimıyla “*utanç verici*” olarak değerlendirmişlerdi. Bu nedenle her parti kendi “*ulusallığını*” ön plana çıkarmaya çalışırken, rakiplerini de işgal güçlerinin “*yaltakçıları*” olmakla itham etmekten kaçınmamıştı. Esas rekabetin yaşandığı CDU ile SPD arasında da durum farklı değildi. Örneğin Adenauer, SPD'nin İngiliz destekli olduğunu iddia ederken, Schumacher de CDU'yu Fransızların “*esiri*” olmakla suçluyordu. Dolayısıyla klasik bir seçim havası yeni kurulan devletin ilk seçimlerinde de görülebiliyordu.³

Seçimlerin ana teması olan yoksulluğun üstesinden gelinmesi ve ülkenin gelecekteki ekonomik düzeni ile ilgili tartışmada CDU'nun çare olarak öne sürdüğü program sosyal piyasa ekonomisi oldu. Buna göre ekonomik rekabet devletin çizeceği yasal çerçeve içerisinde gerçekleşecek ve sosyal eşitlik dikkate alınacaktı. Sosyal demokratların alternatifi ise planlı ekonomiydi. Bir yandan Batı kapitalizmi eleştirilip diğer yandan Sovyet metotları reddedilirken, ulusal bir ton yakalanmaya çalışılmıştı.⁴

SPD ülkenin en eski partisi olmakla beraber köklü bir geleneğe sahipti ve genel kanaat sosyal demokratların az farkla da olsa seçimi kazanacakları yönündeydi. Ancak Schumacher'in sertliği ve Kiliseye karşı muhalefeti⁵ CDU'ya önemli bir avantaj sağladı.⁶ “*Mezhepler üstü*” kimliğiyle Kilisenin de desteğini alan CDU, bu çerçevede seçimlerden %31'lik bir oy oranıyla birinci parti seçildi. SPD %29,2, *Hür Demokrat Parti (FDP)* %11,9, KPD ise %5,7'lik bir oy oranı elde ettiler. Bu sonuçlardan

¹Batı Berlin nüfusu, Berlin'in özel statüsü nedeniyle bu sayıya dâhil değildi.

²Thomas Brechenmacher, *Die Bonner Republik - Politisches System und innere Entwicklung der Bundesrepublik*, Berlin: be.bra Verlag, 2010, s. 57.

³Benz, *Die Gründung der Bundesrepublik...*,s. 141.

⁴Brechenmacher, ss. 57-58.

⁵Kendisinin Gelsenkirchen'de yaptığı bir konuşmada Katolik Kilisesi'nden “*beşinci işgal gücü*” olarak bahsetmesi söz konusu muhalifliğe örnek olarak gösterilebilir.

⁶Benz, ss. 141-142.

anlaşılabileceği üzere Alman halkı komünist bir düzeni açıkça reddetmişti. Fakat aynı zamanda CDU tarafından ortaya atılan sosyal piyasa ekonomisine yönelik geniş çaplı bir eğilimin olmadığı da ortaya çıkmıştı.⁷

Sonuçların belli olmasının ardından sıra hükümeti kurmaya geldi. Oy farkının çok az olması sebebiyle ilk başta SPD ile beraber büyük bir koalisyonun kurulması düşünüldü. Ancak ne Adenauer ne de Schumacher'in böyle bir niyeti vardı. İki parti arasındaki görüş farklılıkları çok fazlaydı ve Adenauer'e göre "*işleyen bir demokrasi*" için küçük bir koalisyon kurulmalıydı. 21 Ağustos'ta CDU'nun ileri gelenleri Adenauer'in Rhöndorf'daki evinde bir araya geldiklerinde küçük koalisyonun FDP ve 17 milletvekiline sahip *Alman Partisi (DP)* ile beraber kurulması konusunda anlaştılar. Aynı zamanda Şansölyelik makamı için Adenauer'in, Cumhurbaşkanlığı için de FDP'den Theodor Heuss'un desteklenmesi kararını aldılar.⁸ 7 Eylül tarihine gelindiğinde Federal Meclis (Bundestag) ilk oturumunu gerçekleştirirken, 12 Eylül'de Theodor Heuss, Federal Kurultay (Bundesversammlung)⁹ tarafından Cumhurbaşkanı seçildi. Üç gün sonra da Adenauer, Federal Meclis tarafından bir oy farkla Şansölyeliğe getirildi. 20 Eylül'de Adenauer'in kabinesindeki bakanlar Cumhurbaşkanı'nın elinden görev belgelerini aldıklarında FAC'nin ilk hükümeti görevinin başına gelmiş oluyordu.¹⁰

B. Batı Entegrasyonu ve Egemenlik

Batı entegrasyonu, en genel haliyle ülkenin "*uluslararası sistemin Doğu-Batı ihtilafı ile biçimlendiği bir dönemde*" Batılı sistem içerisinde yer alma çabası olarak ifade edilebilir. Sebebi ise açıktır; daha önce belirttiğimiz üzere FAC, Müttefiklerin talimatı/izni doğrultusunda ve egemenliği kısıtlanmış bir şekilde kurulmuştur. Birleşmeye yönelik doğrudan bir adım atılması ise sonucu belli olmayan bir maceraya atılmakla aynı niteliği taşıyacağından, öncelik ülkenin tam egemenliğine kavuşmasına

⁷Brechenmacher, s. 57.

⁸Benz, s. 143.

⁹Federal Meclis ile Eyalet Meclislerinden (Landtage) seçilen temsilcilerden oluşmaktadır ve tek görevi Cumhurbaşkanını seçmektir.

¹⁰Brechenmacher, s. 58.

verilmelidir. Bu bağlamda Batı entegrasyonunun egemenliğin kilidini açan anahtar olacağı düşünülmüştür.¹¹

Adenauer politik amaçlarını sırasıyla şu şekilde formüle etmiştir: “*Özgürlük, barış ve birleşme*”. Birleşmenin ilk sırada değil de son sırada yer alması ise kendisinin muhalifleri tarafından sıklıkla eleştirilmesine ve hatta “*yurtseverliğinin*” dahi tartışılmasına neden olacaktır.¹² Aynı zamanda bunlar, “*Batı entegrasyonunun Almanya’nın birleşmesini olanaksızlaştıracağı ileri*”¹³ süreceklere gibi Adenauer’in birleşmeye karşı olduğunu da birçok kez vurgulayacaklardır. Ancak bu iddianın gerçeği yansıtmadığını belirtmek gerekir. Birleşme daima nihai hedeftir. Batı entegrasyonu da hem araç hem de amaç olarak bu hedefe ulaşmanın dolaylı bir yoludur. Zira Henry Kissinger’in dediği gibi “*Almanya’nın yeniden birleşmesi için tek yol Batı’nın güvenini kazanmasından geçmekteydi. Eğer FAC kendi başına bir hamlede bulunsaydı muhtemelen ilelebet bölünmüş kalacaktı.*”¹⁴ Dolayısıyla birleşmenin bu üçlü formül içerisinde son sıraya konulması gayet bilinçli bir tercihti.

1. Petersberg Sözleşmesi

Batı’yla entegrasyon bağlamında Adenauer hükümetinin ilk önemli icraatı Petersberg Sözleşmesi’dir. 22 Kasım 1949 tarihinde *Müttefik Yüksek Komisyonu (MYK)*¹⁵ ile imzalanan sözleşme sonucunda 10 Nisan 1949’da Fransa, İngiltere ve ABD tarafından kabul edilen ve 21 Eylül’den itibaren yürürlüğe giren işgal statüsü yumuşatılarak FAC’ye –ilişkilerin bu ülke açısından avantajlı olacağı- diğer ülkelerle diplomatik ve ticari ilişkiler kurma ve uluslararası örgütlere katılma hakkı tanınmış ve tesis sökümleri azaltılmıştır. Bunun karşılığında FAC, *Uluslararası Ruhr Otoritesi’ne*

¹¹Canbolat, s. 116.

¹²Maibaum, s. 27.

¹³Canbolat, s. 117.

¹⁴Knopp, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Patriarch...*

¹⁵MKK’nin işlevselliğini yitirmesi üzerine kurulmuştur. Askeri valilerin yerine atanan temsilciler tarafından oluşmuş ve 21 Eylül 1949’dan itibaren görevine başlayarak Batılı işgal güçleri ile FAC arasındaki ilişkilerden sorumlu olmuştur.

(URO)¹⁶ katılmayı kabul etmiştir.¹⁷ Böylece işgal altında bulunan ülke ilk defa Batılı işgal güçlerinin temsilcileri ile müzakere ederek mutabakata varmıştır.

Almanya için Petersberg Sözleşmesi sadece dış politika açısından bir anlam taşımamaktadır. Özellikle tesis sökümü meselesinin içsel bir sebebi vardır. O da bu sökümlerin Alman ekonomisinin ciddi anlamda olumsuz yönde etkilemesi ve ülkenin ekonomik düzleşme çıkmasını engellemesidir. Ülkede işsizlik oranı %9-10 arasındadır ve bu durumun Weimar döneminde olduğu gibi halkı radikal eğilimlere yönlendirmesinden endişe edilmektedir.¹⁸ Dolayısıyla sözleşme sayesinde tesis sökülerinin azaltılıp yeni iş alanlarının oluşturulması ile söz konusu sorunun çözülmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında sözleşme, egemenlik yolunda bir mihenk taşı olmasının yanı sıra ekonomik çıkmazın aşılması açısından da önemli bir adımdır.

Sözleşme Adenauer'e göre büyük bir zafer olmasının yanı sıra "*Almanya'nın eşitliğinin resmen kabul edildiğidir.*"¹⁹ Ancak son beyanın biraz abartılı olduğunu belirtmek gerekir. Zira eşitlik gibi bir durum söz konusu değildir. Her şeyden önce Almanya URO'ne katılarak kendi ekonomisinin bir bölümünü altı farklı devletle kontrol etmeyi kabul etmiştir. Bu durum Federal Meclis'te büyük tartışmalara yol açarken, Schumacher'in Adenauer'i "*Müttefiklerin Şansölyesi*" olmakla itham etmesine kadar ileri gidecektir. Schumacher, Adenauer'den farklı olarak işgal güçlerine gereksiz taviz verilmesine karşı çıkmış ve dünyadaki gelişmelerin Almanya'nın güvenlik ve istikrarının Batılılar açısından ne kadar önemli olduğunu er ya da geç açığa çıkaracağını düşünmüştür.²⁰ Fakat sözleşme imzalanırken Federal Meclis'in saf dışı bırakılması, herhangi bir müdahale veya engellemeyi olanaksız kılmıştır. Sırada ülkenin Avrupa

¹⁶Batılı işgal güçleri ile Benelüks devletlerinin 28 Nisan 1949'da Londra'da imzaladıkları bir anlaşma ile kurulmuştur. Amaç, Ruhr havzasındaki kömür ve çelik üretimini kontrol altında tutup FAC'nin savaş potansiyelinin engellenmesidir.

¹⁷Stefan Fröhlich, "Erste Aussen- und Sicherheitspolitische Herausforderungen der Jungen Bundesrepublik", Jürgen Elvert ve Friederike Krüger (Der.), *Deutschland 1949-1989 – Von der Zweistaatlichkeit zur Einheit*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003, s. 80.

¹⁸"Petersberger Abkommen - 22 November 1949", <http://www.konrad-adenauer.de/stichwo/deutschlandpolitik/petersberger-abkommen-22-november-1949/>, (28 Mart 2014).

¹⁹Josef Foschepoth, "Westintegration statt Wiedervereinigung: Adenauers Deutschlandpolitik 1949-1955", Josef Foschepoth (Der.), *Adenauer und die Deutsche Frage*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1988, s. 36.

²⁰Brechenmacher, s. 61.

Konseyi'ne üye olması gelecek ve ülkenin Batı'ya entegre edilmesi aşamalı bir şekilde devam edecektir.

2. Avrupa Konseyi Üyeliği

FAC'nin Avrupa Konseyi üyeliği oldukça zahmetli bir sürecin sonucudur. Bunda içerdeki muhalefetin yanı sıra Saar statüsünün etkisi daha büyük bir rol oynamıştır. Dolayısıyla süreci anlayabilmek için öncelikle bu bölgenin statüsünden bahsedilmesi gerekmektedir. Yer altı kaynakları ve ağır sanayisi ile ekonomik anlamda oldukça önemli bir bölge olan Saar, Almanya'nın güneybatısında, Fransa ve Lüksemburg sınırında yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Fransızlar bölgeyi ilhak etme girişimlerinde bulunmuşlarsa da Amerikalılar Atlantik Bildirgesini gerekçe göstererek buna karşı çıkmışlar ancak yine de ileride yapılacak barış görüşmelerinde Fransa'ya bu taleplerinde destek sözü vermişlerdir. Bunun üzerine Fransızlar 12 Şubat 1946'da Müttefiklerine ilettikleri bir nota ile bölgenin nihai statüsünün yapılacak bir barış antlaşması ile belirlenmesini kabul ettiklerini bildirerek, bölgeyi MKK'nin yetki alanının dışına çıkartmışlar ve ekonomik anlamda kendilerine bağlamışlardır. 3 Mart 1950 yılına gelindiğinde de Fransa ve Saarland hükümeti arasında imzalanan 12 maddelik bir sözleşme ile bölge otonom hale getirilmiş ve yurtdışı ile ilişkilerinin Fransa tarafından temsil edileceği kararlaştırılmıştır.²¹

Konunun FAC'nin Avrupa Konseyi üyeliği ile ilgisi ise aynı dönem içerisinde Fransa'nın bölgeyi Avrupa Konseyi'ne üye yapmak istemesindedir. Söz konusu gelişme Alman iç politikasında krize yol açarak, FAC'nin Batı yolundaki ilerlemesini tehdit eden bir unsur haline dönüşmüştür. Olası bir üyeliğin Saar bölgesinden vazgeçilmesi anlamına geleceğini düşünen SPD'liler sürece şiddetle karşı çıkmışlar²² ve Bonn ciddi bir ikileme karşı karşıya kalmıştır. Doğudaki topraklarından yoksun bırakılan ülkenin bir de Saar bölgesini kaptırması kabul edilebilir değildir. Buna karşılık Batı'dan da kopmak istenmemektedir.

²¹Hans Buchheim, *Deutschlandpolitik 1949-1972 – Der politisch – diplomatische Prozeß*, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1984, ss. 22-23; “Allgemeine Konvention zwischen dem Saarland und Frankreich (Saar-Konvention) vom 3. März 1950”, <http://www.verfassungen.de/de/saar/saar50.htm>, (28 Mart 2014).

²²Foschepoth, s. 37.

Adeta bir çıkmaza girilmişken tam da bu sırada ilan edilen Schuman Planı (9 Mayıs 1950) Bonn'a ihtiyacı olan formülü sunmuştur. Fransa Planlama Teşkilatı Başkanı ve Milletler Cemiyeti eski Genel Sekreteri Jean Monnet tarafından hazırlanıp "kömür ve çelik üretim ve dağıtımının ulus üstü bir örgüt tarafından yönetilmesini"²³ öngören bu plan, Almanya'nın Avrupa Konseyi üyeliği yönünde Adenauer'in elini güçlendirmiştir. Schuman Planı'nın öngördüğü bütünleşme çerçevesinde Fransa'nın Saar bölgesindeki etkisinin azalacağı düşünüldüğü için bölgenin Avrupa Konseyi üyeliğine göz yumulmuş²⁴ ve Federal Meclis'in 15 Haziran 1950 tarihindeki onayıyla Konsey'e üye olunmuştur.²⁵ Böylece FAC, 5 Mayıs 1949 yılında "Sovyet modeline karşı demokrasi, liberalizm, insan hakları ve özgürlüklerini vurgulamak, ortak bir siyasi değerler blo[ğ]u oluşturmak amacıyla"²⁶ kurulan örgütün bir parçası haline gelerek, Batı entegrasyonunun ilk aşaması zorlu da olsa başarı ile gerçekleştirilmiştir.

3. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Kurulması

Batı entegrasyonunun ikinci aşaması Schuman Planı'nın hayata geçirilmesidir. Fransız demir-çelik üretiminin durgunlaştığı, Alman üretiminin ise gittikçe arttığı²⁷ bir dönemde ortaya atılan bu planın *Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)* şeklinde hayat bulması, Avrupa Birliği'nin temellerini atmasının yanı sıra yüzyıllardan beri süregelen Fransız-Alman anlaşmazlığının giderilmesinde önemli bir rol oynayacak²⁸ ve Adenauer'in ifadesiyle artık "demir ve çelik, Avrupa halklarını ortak düşünce ve harekete sevk edecektir."²⁹ Fransızların önermiş olduğu bu mühim planla öncelikle "diğer Avrupa ülkelerinin de katılımına açık bir kuruluş çerçevesinde, Fransız-Alman

²³İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği Rehberi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2008, s. 36.

²⁴Waldemar Besson, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland – Erfahrungen und Maßstäbe*, München: R. Piper & Co. Verlag, 1970, s. 93.

²⁵Foschepoth, s. 37. İlk etapta her iki birimin de Konsey'e üyeliği ortak üyelikten ibaret olmuştur. FAC, 2 Mayıs 1951'de tam üye statüsünü elde edecekken, Saar bölgesi de ileride değineceğimiz üzere 1957'de Alman topraklarına katılacaktır.

²⁶Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ, *Uluslararası Örgütler*, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2010, s. 318.

²⁷Rolf Steiniger ve Dieter Weiss, *Die Bonner Republik 1949 - 1998, Die Ära Adenauer*, 45 Dakika, WDR, 2009.

²⁸Brechenmacher, s. 64.

²⁹Steiniger ve Weiss, *Die Bonner Republik 1949 - 1998, Die Ära Adenauer...*

kömür ve çelik üretiminin bir bütün olarak ortak bir yüksek merci altında bir araya getirilmesi”³⁰ amaçlanmıştır:

“Kömür ve çelik üretiminin bu şekilde bir araya getirilmesi, Avrupa federasyonunun ilk adımı olarak gelişme için gerekli ortak temellerin derhal atılmasını sağlayacak, böylece uzun süredir savaş mühimmatı üretimi yapan ve bundan hep zarar gören bölgelerin kaderini değiştirecektir. Bu şekilde sağlanacak üretim dayanışması, Fransa ile Almanya arasında savaş çıkması ihtimalini düşüncelerden sileceği gibi madden de imkânsız kılacaktır. [...]Temel üretimin birleştirilmesi ve kararları Fransa, Almanya ve diğer üye ülkeleri bağlayacak yeni bir yüksek merciin kurulması ile bu öneri, barışın korunması için gerekli olan Avrupa federasyonunun oluşturulması yönündeki ilk somut temel atılmasını sağlayacaktır.”³¹

Daha 20 Temmuz 1949 tarihli ilk hükümet konuşmasında Fransız-Alman anlaşmazlığının giderilmesine işaret etmiş olan Adenauer, doğal olarak planı büyük bir sempati ile karşılamış ve plandan haberdar edilmesinin hemen akabinde –planın kamuoyuna bildirilmesinden bir gün önce- Schuman’a memnuniyetini bildiren bir mesaj iletmiştir.³² Netice olarak 18 Nisan 1951’de Paris Antlaşması ile kurulan AKÇT, imzacı devletlerin antlaşmayı kendi ulusal meclislerinde onaylamaları ile Eylül 1952’de yürürlüğe girerek bütünleşme açısından önemli bir aşamayı temsil etmiştir.³³ FAC’nin Batı yolundaki bu kararlılığı da ilk meyvelerini çok geçmeden vermiş ve AKÇT’nun yürürlüğe girmesinin ardından URO kaldırılarak, Almanlar ulusal egemenlik ile uluslararası eşitlik anlamında daha fazla kazanım elde etmişlerdir.³⁴

4. Yeniden Silahlanma Tartışmaları ve “Tam Egemenlik”

FAC, AKÇT ile ekonomik ve siyasi avantajlar elde ederken neredeyse bu süreçle aynı döneme denk gelen bir kriz, bu sefer ülkenin yeniden silahlanmasına yönelik tartışmaları gündeme getirmiştir: Kore Savaşı. Schuman Planı’nın ilan

³⁰“Schuman Erklärang – 9. Mai 1950”, http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_de.htm, (2 Nisan 2014).

³¹“Schuman Erklärang – 9. Mai 1959”...

³²Ulrich Lappenküper, “Der Schuman Plan. Mühsamer Durchbruch zur deutsch-französischen Verständigung”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 42. Jahrg., 3. Heft, Jul., 1994, ss. 411-412.

³³Ülger, ss. 37-38. Topluluğun kuruluş yılı esas alındığında üye devletlerinin toplamının dünya genelinde ürettiği kömür payı %13, çelik payı %17’dir. Bu oranlar arasında FAC kömür ve çeliğin yarısını üretirken, Fransa çeliğin üçte birini, kömürün ise dörtte birini üretmekteydi. Dünya genelinde kömürde %30, çelikte de %49’luk bir üretimle en büyük paya sahip olan ülke ise ABD idi. John A. McKasson, “The Schuman Plan”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 1, Mar., 1952, s. 20.

³⁴Creuzberger, s. 48.

edilişinden yaklaşık bir ay sonra, 25 Haziran 1950’de patlak veren bu savaş, Doğu-Batı kamplaşması ekseninde FAC’nin stratejik değerini artırırken, sadece beş sene önce kayıtsız şartsız teslim olan bu ülkenin yeniden silahlanmasını düşünülebilir kılmıştır. Winston Churchill’in 11 Ağustos 1950’de Avrupa Konseyi’nde yaptığı konuşmada, Almanların katılımıyla bir “*Koalisyon Ordusu*”nun kurulmasını teklif etmesi buna yönelik ilk çağrıdır.³⁵ Altı gün sonra da Adenauer, Amerikan Yüksek Komiseri McCloy’a yapmış olduğu beyanatta ülkesinin kurulacak bir “*Avrupa Ordusu*”na katılmaya hazır olduğunu belirtecek ve kendisine Federal Başbakanlık’ta (Bundeskanzleramt) katı bir gizlilik içerisinde hazırlanan iki memorandum verilerek, New York’ta bir araya gelecek olan Dışişleri Bakanları’na iletmesi istenecektir.

Birinci memorandumun içeriğinde, kurulması olası bir “*Batı Avrupa Ordusu*”na Alman birliklerinin de katkıda bulunabileceği yer almaktadır. İkinci memorandumda yer alanlar ise birincisinde yapılan teklifin karşılığı mahiyetindedir. Buna göre işgal güçleri ile FAC arasındaki ilişkiler yeni bir düzenlemeye tabi tutulmalı ve Alman halkı Avrupa topluluğu çerçevesindeki sorumluluklarını yerine getirebilmek için özgürlüğüne kavuşmalıdır. Bu çerçevede elde edilmek istenen amaç; Müttefiklerin ülkedeki savaş durumunu kaldırmaları; işgal statüsünün revize edilip yerinin anlaşmalar ile doldurulması ve tam egemenliğin sağlanmasıdır.³⁶

Genel olarak ABD ile İngiltere’nin, Almanların yeniden silahlanmalarına karşı bakış açılarının olumlu olduğu söylenebilir. Aynı şekilde Belçika ve İskandinav devletlerinin de destekleri söz konusudur. Fakat Fransızlar için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Her ne kadar Schuman Planı ile yeni bir sürece doğru gidileceği beyan edilmişse de Almanların yeniden silahlanmalarına dair ciddi kaygılar mevcuttur.³⁷ Bu arka plan ile üç büyük gücün Dışişleri Bakanları, 12-18 Eylül tarihleri arasında New York’ta bir araya geldiklerinde, ülkedeki savaş durumunun sona

³⁵Anselm Doering-Manteuffel, *Die Bundesrepublik Deutschland in der Ära Adenauer – Außenpolitik und innere Entwicklung 1949-1963*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1983, ss. 54-55.

³⁶Manfred Görtemarker, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland - Von der Gründung bis zur Gegenwart*, München: C.H. Beck, 1999, s. 298; Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland (AAPD) 1949/1950, München: Oldenbourg Verlag, 1997, ss. 322-329.

³⁷Creuzberger, s. 51.

erdirilmesi kararını almışlar³⁸ ve ayrıca Almanların kendi Dışişleri Bakanlıkları'nı kurmalarına izin vermişlerdir.³⁹ Karşılık olarak da FAC'ye savaş öncesi dönemden kalma yurtdışı borçlarını düzenlemesi şartı koşulmuştur. Askeri katkı talebi ise Schuman'ın bu konuda görüş beyan etme yetkisinin olmadığını ifade etmesi üzerine bir netlik kazanamamıştır.⁴⁰ Ancak Fransızlar, Alman silahlanmasının⁴¹ sadece bir zaman meselesi olduğunu ve bu konuda yoğun baskılara maruz kalacaklarını anlamışlardır. Dolayısıyla bu gelişmenin en azından kendi kontrollerinde ve sınırlı bir şekilde gerçekleşmesi için arayışlara girmişler, sonucunda da Pleven Planı ortaya çıkmıştır.

24 Ekim 1950 yılında Fransa Başbakanı Robert Pleven tarafından yapılan bu teklifte “katılımcı devletler tarafından atanacak ve [AKÇT] üyesi devletlerin ortak ‘Avrupa Ordusu’na verecekleri asker, donatım ve silahlanmadan sorumlu olacak bir ‘Avrupa Savunma Bakanı’; masrafları ortak bütçeden karşılanacak ve ‘Avrupa’nın ortak savunması için birleşik bir Avrupa’nın siyasi kurumlarına bağlı’ bir ‘Avrupa Ordusu oluşturulması’ önerilmiştir.”⁴² Açıklamadan anlaşılacağı üzere geleneksel koalisyondan çok farklı bir oluşum söz konusudur. Orduların ittifakından da öte yeni bir ordunun kurulması öngörülmektedir.

Esasında planın temel amacı zaman kazanıp ABD ve İngiltere'nin Almanların yeniden silahlanmasını *fait accompli* ile çözmelerini engellemektir. Diğer yandan FAC'nin NATO'dan uzak tutulması ve ABD'nin Avrupa savunması üzerindeki politik

³⁸İngiltere 9 Temmuz'da, ABD 13 Temmuz'da, Fransa ise 19 Ekim 1951'de Almanya ile olan savaş durumlarını kaldırmışlardır. Brechenmacher, s. 64.

³⁹Söz konusu bakanlık 1951'in Mart ayında kurulmuş, Dışişleri Bakanlığı görevini 1955'e kadar Adenauer üstlenmiştir.

⁴⁰Buchheim, s. 37.

⁴¹Silahlanma meselesinin iç politikadaki yansımalarına da değinecek olursak, kamuoyunun önemli bir bölümünün buna karşı çıktığını söyleyebiliriz. Plana pasifist gruplardan sosyal demokratlara, sendikalardan, Kiliseye kadar birçok farklı kesimden tepkiler gelmiş ve Batı Almanya sokakları bu süreçte çeşitli eylemlere sahne olmuştur. Hatta İçişleri Bakanı Gustav Heinemann'ın hem bu görevinden hem de daha sonra partisinden istifa etmesi örneğinde olduğu gibi CDU içinden dahi farklı sesler yükselmiştir. Ancak Adenauer, şiddetli eylemlere ve yoğun muhalefete rağmen gerim adım atmayacak ve egemenlik yolunda önemli bir fırsat olarak değerlendirdiği silahlanma konusunu sonuna kadar devam ettirecektir. Benz, s. 150.

⁴²Haydar Efe, “Soğuk Savaş Döneminde Avrupa’da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 9, No. 1, 2010, s. 40.

etkisinin kırılması amaçlanmıştır.⁴³ Adenauer, her ne kadar Fransızların arka plandaki niyetlerinin farkında olsa da planı desteklemiştir. Çünkü işgal statüsünün revize edilebilmesi için önemli bir fırsat yakalanmıştır. Bu çerçevede Bonn dış politikası, 1951-1954 yılları arasında Pleven Planı doğrultusunda öngörülen *Avrupa Savunma Topluluğu'na (AST)* odaklanacak ve Almanya'daki işgal statüsünün değiştirilmesine yönelik görüşmeler AST müzakereleri ile paralel bir şekilde gelişecektir.

AST müzakereleri 15 Şubat 1951'de Paris'te başlarken, 27 Şubat'ta da Federal Hükümete MYK tarafından işgal statüsünün değiştirilmesi ile ilgili 39 maddelik bir liste iletilmiştir. Ancak gönderilen bu liste mevcut işgal statüsünü çok fazla değiştirmemesi nedeniyle Adenauer'in beklentilerini karşılamamıştır. Listenin içeriğinden anlaşıldığı üzere Müttefikler ülkedeki bazı ayrıcalıklarından feragat etmek istememekteydiler. Bu nedenle de sınırlı bir değişimden yanaydılar. Federal Hükümet ise işgal statüsünün kesin olarak kaldırılmasını ve eşitlik temeline dayanan ilişkilerin kurulmasını arzuluyordu. Bundan da taviz vermeyi düşünmüyorlardı.

İşgal statüsü ile ilgili müzakereler 10 Mayıs 1951'de Bonn-Petersberg'de başlatıldı. Ağustos ayına kadar devam eden süreçte taraflar karşılıklı fikir alışverişinde bulundular. Ancak yukarıda bahsedilen görüş farklılıklarından dolayı ortak bir noktada buluşamadılar.⁴⁴ 24 Eylül tarihine gelindiğinde MYK, iki hafta önce (10-14 Eylül) Washington'da bir araya gelen Dışişleri Bakanları'ndan aldıkları talimatla Alman delegasyonuna bir sözleşme taslağı sundular. Taslağın içeriğinden Müttefiklerin Almanya'daki yüksek otoriteden (supreme authority) vazgeçmeme konusunda kararlı oldukları anlaşılıyordu.⁴⁵ Adenauer bunu, yenenin yenilen üzerindeki meşru hakkı olarak değerlendirse de artık zamanın değiştiği düşüncesindeydi. Ne de olsa ülkedeki savaş durumu artık kaldırılmıştı ve Almanlar savaştan sonraki siyasi gelişimlerini emin adımlarla sürdürüyorlardı. Bunun yerine Müttefik çıkarlarının FAC ile yapılacak

⁴³Mareike König, "Die Wiederbewaffnung der Bundesrepublik in Le Monde und Le Figaro 1950-1955", Mareike König ve Matthias Schulz (Der.), *Die Bundesrepublik Deutschland und Europäische Einigung 1949-2000*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004, s. 404; Buchheim, s. 40.

⁴⁴Werner Abelshäuser, *Anfänge westdeutscher Sicherheitspolitik 1945-1956*, Band 4, München: Oldenbourg Verlag, 1997, ss. 247-249.

⁴⁵Buchheim, s. 42.

anlaşmalar yoluyla korunması önerilmişti. Ancak Müttefikler bu teklifi kabul etmemişler,⁴⁶ istediklerini elde edemeyeceklerini anlayan Almanlar ise direnmeyi bırakıp muhataplarının koşullarını, kısmi değişikliklerle beraber kabul etmek zorunda kalmışlardı.

Bu çerçevede Müttefikler ile FAC arasındaki ilişkileri yeniden düzenleyen “Genel Sözleşme” –daha sonra “Almanya Sözleşmesi” olarak adlandırılacaktır– Adenauer ve üç büyük gücün Dışişleri Bakanları tarafından 26 Mayıs 1952’de Bonn’da imzalandı. Sözleşmenin birinci maddesine göre FAC; iç ve dış meselelerinde tam yetki sahibi olacak; işgal statüsü sonlandırılacak ve MYK kaldırılacaktı. Bundan böyle Müttefikler de FAC ile ilişkilerini Büyükelçiler aracılığıyla devam ettireceklerdi. Bu açıdan Almanların egemenlik alanları genişletilmiş oluyordu ancak yine de tam egemenlik sağlanamamıştı. Nitekim sözleşmenin ikinci maddesi uyarınca Müttefiklerin bu ülkedeki askeri birliklerinin konumu; Berlin ve Almanya’nın tümü ile ilgili hakları saklı tutuluyordu. Beşinci maddede her hangi bir tehlike durumunda Müttefiklerin “olağanüstü hal” ilan ederek gerekli önlemleri alabileceği belirtiliyordu. Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ise ertesi gün Paris’te AKÇT’na üye devletlerce imzalanan AST Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesine bağlı kılınmıştı. Fransız girişimlerinin bir sonucu olan bu şart Genel Sözleşme’nin son maddesinde yer almaktaydı.⁴⁷

Yoğun tartışmalar altında hem Genel Sözleşme (164 oya karşı 226 oy ile) hem de AST Sözleşmesi (164 oya karşı 224 oy ile) Federal Meclis tarafından 19 Mart 1953’te onaylandı. Daha önce değindiğimiz üzere silahlanma meselesinin iç politikadaki yansımaları olumsuz olsa da yıl sonuna doğru yapılan ikinci Federal Meclis seçimleri (6 Eylül 1953) Adenauer ve politikalarının halkın mühim bir çoğunluğu tarafından benimsediğini/desteklendiğini gösterdi. Nitekim CDU oyların %45,2’ini elde ederek büyük bir zaferle birinci parti olurken, Kurt Schumacher’in 1952’deki ölümünün ardından Erich Ollenhauer’in önderliğinde seçime giren SPD oyların sadece %28,8’ini alabilmişti.

⁴⁶Abelshauer, s. 262.

⁴⁷*Zusammenstellung des Deutschlandvertrages und seiner Zusatzverträge mit den fünf Änderungslisten des Pariser Protokolls*, Berlin: Bundesdruckerei, 1953, ss. 2-9.

AST Sözleşmesi ile ilgili süreç ise Fransa'da çok farklı bir yönde gelişti. Özellikle diğer imzacı devletlerin FAC'nin oluşum içerisindeki eşitliğinde ısrarcı olmaları, Fransızların AST'ye olan ilgilerini azaltmış⁴⁸ ve bunun da ötesinde onaylama süreci yaklaştıkça “*Fransa'nın ulusal ordusu üzerindeki hükümlerlik yetkisini kaybedeceği kaygısı*”⁴⁹ giderek artmıştı. Her ne kadar sözleşmeye yorumlayıcı maddeler ekleyip kendilerini güvence altına alma girişimlerinde bulunsalar da başarılı olamamışlardı. Bu arka plan ile 30 Ağustos 1954'e gelindiğinde AST Sözleşmesi Fransa Ulusal Meclisi tarafından 264 oya karşılık 319 oy ile reddedildi.⁵⁰ Dolayısıyla Genel Sözleşme de yürürlüğe giremedi. AST'nun başarısızlığı Avrupa genelinde bir hayal kırıklığı yaratırken, Adenauer, Paris'ten çıkan sonucu öğrendiğinde bu hayal kırıklığını “*Avrupa için kara bir gün*” diyerek ifade edecekti. Gerçekte ise durum Almanlar açısından o kadar trajik değildi. Olası bir başarısızlığa karşı 1952'den beri hazırlıklarını yapan ABD ve İngiltere, FAC için alternatif arayışlarına çoktan girmişlerdi.⁵¹

Söz konusu arayış içerisinde Churchill'in çabası ve Anthony Eden'in çağrısı ile 28 Eylül – 3 Ekim 1954 tarihleri arasında “Londra Dokuz Güç Konferansı” (Nine-Power Conference) gerçekleştirildi. Katılımcılar arasında AKÇT ülkelerinin yanı sıra İngiltere, ABD ve Kanada vardı ve temel amaç; FAC'nin askeri açıdan Batı'ya entegre edilmesiydi. Yeni opsiyon olarak da ülkenin NATO'ya üye yapılması planlanmıştı. Esasında Adenauer'e Konferans başlamadan önce 2 Eylül tarihinde bazı değişiklikler içeren yeni bir Genel Sözleşme imzalama teklifinde bulunulsa da kendisi, Sovyetlerin 25 Mart 1954'te yapmış olduğu tek taraflı açıklama ile DAC'ye iç ve dış ilişkilerinde tam yetki verdiği gibi, Müttefiklerin de FAC'ye tam egemenliğini vermelerini bekliyordu. Bu nedenle de kısmi egemenlik (quasi sovereignty) içeren bu sözleşme teklifini kabul etmemişti.⁵² Dokuz Güç Konferansı'ndan çıkacak sonuçlar dikkate

⁴⁸Buchheim, s. 47; Benz, s. 155.

⁴⁹Ülger, s. 40.

⁵⁰Buchheim, ss. 47-48.

⁵¹Creuzberger, s. 58.

⁵²Hans Jürgen Küster, “Souveränität und ABC Waffenverzicht. Deutsche Diplomatie auf der Neunmächte-Konferenz 1954”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 42. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1994, ss. 499-501.

alındığında söz konusu teklifin kabul edilmemesi, Adenauer'in çok isabetli bir karar verdiğini gösterecekti.

Konferansta öncelik Fransız endişelerinin giderilmesine verildi. ABD Dışişleri Bakanı John F. Dulles, yapmış olduğu açıklamada Avrupa'daki birliklerinin varlığını devam ettireceklerini garanti ederken, A. Eden de İngiltere'nin kıtada dört tümen ve bir hava filosu ile varlığını sürdüreceğini belirtti. Fransızları asıl tatmin eden husus ise 17 Mart 1948'de kurulan Brüksel Paktı'nın⁵³ *Batı Avrupa Birliği'ne (BAB)* dönüştürülmesi ve FAC'nin bu birliğe dâhil edilmesi kararı oldu. BAB üyeliğinin önemi, BAB'in üye ülkelerin silahlanmasını kontrol etme mekanizmasına sahip olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu sayede Alman silahlanması denetim altında tutulabilecekti.⁵⁴ Öte yandan Adenauer'in inisiyatif göstererek ülkesinin kitle imha silahı üretmeyeceğini deklare etmesi, taraflar arasında bir uzlaşının sağlanabilmesi açısından önemli bir adımı teşkil etmişti. Bu gelişmeler ışığında Konferansta alınan kararlar, Müttefiklerin FAC'deki işgal statüsünü en kısa zamanda sonlandıracaklarına, ülkenin Brüksel Paktı ile NATO'ya davet edilmesine ve Federal Alman hükümetin uluslararası alanda Almanların tek meşru temsilcisi olarak kabul edilmesine yönelik oldu.⁵⁵ Burada alınan kararların somutlaştırılması üç hafta sonra Paris'te gerçekleştirilecekti.

19-23 Ekim tarihleri arasında Paris'te beş konferans düzenledi: İlki; üç işgal gücü ile FAC arasında, ikincisi; Londra'daki konferansta bulunan dokuz devlet arasında, üçüncüsü; NATO'ya üye olan 14 devlet ile FAC arasında, dördüncüsü; İtalya, FAC ve BAB üyesi olan beş devlet arasında, sonuncusu ise Fransa ile FAC arasında gerçekleştirildi.⁵⁶ Fransa ile FAC arasında yapılan bu son konferansın konusu Saar bölgesinin statüsü ile ilgiliydi.⁵⁷ Sonuç olarak 23 Ekim 1954'te imzalanan Paris

⁵³17 Mart 1948'de İngiltere, Fransa ve Benelüks devletleri tarafından Sovyet tehlikesine karşı kurulan bu pakt, üye devletlerin "*ekonomik, sosyal, kültürel alanlarla birlikte 'ortak savunma' konusunda da işbirliği yapmalarını öngörüyordu.*" Hasgüler, s. 327.

⁵⁴Buchheim, ss. 48-49.

⁵⁵FRUS, *Western European Security 1952-1954*, Volume V, Part 2, Washington: United States Government Printing Office, 1983, ss. 1345-1346, 1352, 1354.

⁵⁶Gregor Schöllgen, *Deutsche Außenpolitik, Von 1945 bis zur Gegenwart*, München: Verlag C.H. Beck, 2013, s. 52.

⁵⁷Paris Antlaşmaları ile bölgeye BAB çerçevesinde otonom bir statü öngörülmüş ve bu statünün halk tarafından onaylanmasına karar verilmişti. Buna göre Saar bölgesinin, Müttefiklerin FAC ile yapacakları

Antlaşmaları, 5 Mayıs 1955'te yürürlüğe girdiğinde, FAC hem NATO hem de BAB üyesi olurken aynı zamanda tam egemenliğine kavuşuyordu.⁵⁸ Siyasi, ekonomik ve askeri açıdan Batı'nın bir parçası haline gelen ülke, sonunda uluslararası sistemdeki diğer egemen devletler ile aynı statüye erişmiş ve Batı entegrasyonun son aşaması da tamamlanmıştı. Bundan sonraki süreçte FAC, Batı içerisindeki konumunu pekiştirme yoluna gidecek ve 25 Mart 1957 tarihli Roma Antlaşmaları ile kurulan *Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)* ve *Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)* örneğinde olduğu gibi Batı Avrupa'nın uluslararası yapısının güçlendirilmesinde katkıda bulunacaktı.⁵⁹

C. Elysee Antlaşması

15 Eylül 1957'deki üçüncü Federal Meclis seçimlerinde %50,2 gibi rekor bir oranla halkın desteğini bir kez daha arkasına alan Adenauer, 1958'den itibaren De Gaulle ile çeşitli görüşmelerde bulunmuştu. Görüşmelerin her iki taraf için de hem iç hem de dış politikaya ilişkin sebepleri vardı. De Gaulle, kıtadaki Anglo-Amerikan etkisini kırarak Avrupa'yı "*Atlantik Avrupası*" olmaktan çıkarmayı ve Fransa'nın büyük güç konumunu yeniden tesis etmeyi hedefliyordu.⁶⁰ Bunun için de ekonomik açıdan güçlü olan FAC ile işbirliğinin genişletilmesi gerektiğini düşünüyordu. Adenauer ise daha önce de belirttiğimiz üzere en başından beri Fransız-Alman ilişkilerinde yeni ve

bir barış antlaşmasına kadar iç işlerinde kendi hükümeti, dış işlerinde ise BAB'ın atayacağı -Fransız, Alman ya da Saar bölgesinden olmayan- bir Komiser tarafından temsil edilmesi düşünülmüştü. Ancak 23 Ekim 1955'te yapılan halk oylamasında Saar halkının %67,7'si bu statüyü reddetti. Bölge halkının büyük bir çoğunluğu ekonomik mucizenin de etkisiyle FAC'ye bağlanmak istiyordu. Bunun üzerine Fransa ile FAC arasında 27 Ekim 1956'da imzalanan Lüksemburg Sözleşmesi'nde (Saar Sözleşmesi) bölgenin Almanya'ya bağlanması üzerinde anlaşmaya varıldı. Bölge 1 Ocak 1957'de siyasi açıdan FAC'ye dâhil edilirken, ekonomik açıdan bağlanması ise 1959'da gerçekleşecekti. "Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Französischen Republik über das Statut der Saar vom 23. Oktober 1954", <http://www.verfassungen.de/de/saar/vertrag54.htm>, (14 Nisan 2014); Schöllgen, s. 53.

⁵⁸SSCB'nin bu gelişmelere tepkisi DAC'nin de katılımıyla 14 Mayıs 1955'te Varşova Paketi'nin kurulması oldu. 20 Eylül 1955'te ise bu devlet Sovyetler tarafından tam egemen ilan edildi. Hans Jürgen Küsters, "Von der beschränkten zur vollen Souveränität Deutschlands", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17/25, 25 April 2005, ss. 5-6.

⁵⁹Brechenmacher, s. 72.

⁶⁰Per Fischer, "Der diplomatische Prozeß der Entstehung des Deutsch-Französischen Vertrages von 1963", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 41. Jahrg., 1. Heft, Jan., 1993, s. 103.

kalıcı bir sayfa açma niyetindeydi. Öte yandan bu döneme dek çok iyi ilişkiler gütmüş olduğu Dışişleri Bakanı Dulles'in 1959'daki ölümünün ardından Kennedy'nin 1961'de iktidarı ele almasıyla ABD'ye olan bakış açısı değişmişti. Özellikle ABD'nin Kasım 1958'de patlak veren Berlin Krizi'ndeki tutumu, Adenauer'in ABD politikalarına olan güvenini sarsarken, ileriki safhalarda değineceğimiz Kennedy-Kruşçev temasları söz konusu güvensizliği daha da perçinlemişti.⁶¹

Bu arka plan ile iki lider 1958-1963 yılları arasında toplam 16 defa bir araya geldiler. 12-15 Eylül 1958'deki ilk görüşmede Adenauer, tarafların dış politika konularında daimi istişarelerde bulunmalarını önerdi. Bu öneri, imzalanacak olan antlaşmanın çekirdeğini oluşturacaktı. De Gaulle ise daha da ileri giderek 1-2 Aralık 1959 ve 29-30 Temmuz 1960 tarihlerinde *Fransız-Alman Birliği*'ni kurmayı teklif etmişti. Tek bir vatandaşlığın olacağı; ortak dış ve savunma politikasının takip edileceği bu birliğin, "*Batı Avrupa Konfederasyonu'nun motoru ve öncüsü*" olması düşünülmüyordu. Ancak Adenauer, plana her ne kadar ilk etapta sıcak bakmış olsa da bunun şimdiye dek sürdürülen Avrupa ve ABD politikalarını tehlikeye atabileceğini düşünerek destek vermemiş, bunun yerine Fouchet Planı ile ortaya atılan "*Avrupa Siyasi Birliği*" fikrini daha uygun bulmuştu.⁶²

1961 yılında Fransa'nın Danimarka Büyükelçisi Christian Fouchet tarafından hazırlanan bu plan esasında "*De Gaulle'ün bir Avrupa 'Birleşik Devletleri' oluşturmak için kullandığı bir araçtı. De Gaulle'ün fikri, AT'nin altı üye devletinin dış ve güvenlik politikalarının eşgüdümünü sağlayacak yeni bir hükümetler arası örgüt içinde yer almalarıydı.*"⁶³ Bu amaç doğrultusunda "*dış politika, savunma ve kültür gibi yeni alanlarda etkinlik gösterecek bir 'devletler birliği' kurulması öngörülmüyordu.*"⁶⁴ Ancak kıtada olası bir Fransız-Alman üstünlüğünden çekinen Benelüks devletleri, denge unsuru olarak İngiltere'nin de görüşmelere dâhil edilmesinde diretince plan hayata geçirilemeyecekti.

⁶¹Creuzberger, s. 82.

⁶²Fischer, ss. 104-105.

⁶³Desmond Dinan (Ed.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Çev: Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 442.

⁶⁴Efe, s. 42, 44.

Bunun üzerine De Gaulle ile Adenauer arasındaki görüşmeler sadece ikili ilişkiler üzerinden devam ettirilerek, sonucunda 22 Ocak 1963 tarihli Elysee Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre dış politika, savunma, aile ve gençlik konularından sorumlu bakanlar karşılıklı olarak düzenli toplantılar yapacaklardı.⁶⁵ Daha da önemlisi her iki taraf da başta Avrupa'daki işbirliği, Doğu-Batı ilişkileri ve NATO olmak üzere “*dış politikadaki herhangi bir sorun hakkında karara varmadan önce birbirlerine danışma taahhüdünde*”⁶⁶ bulunmuşlardı.⁶⁷ Böylece Schuman Planı ile başlatılan işbirliği süreci bir adım daha ileri taşınarak, Fransız-Alman ilişkilerinde yeni bir dönem açılmış ve Batı entegrasyonu ile ülkesini egemen bir devlet haline getiren Adenauer iktidarının son yılını iki ülke arasındaki tarihsel düşmanlığa son vererek taçlandırmıştı.

D. Doğu İlişkileri

Adenauer iktidarının Batı entegrasyonu ile eş anlamlı olması nedeniyle FAC'nin bu dönemdeki Doğu ilişkilerinin ikincil planda kaldığı söylenebilir. Özellikle Gerhard Schröder'in 1961 yılında Dışişleri Bakanlığı'na getirilmesine kadar Sovyet uyduları olarak adlandırılan Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerle herhangi bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir. Adı geçen ülkelerle ilk ilişkiler ancak 1963'te ticari temsilcilikler aracılığıyla kurulabilmiştir.⁶⁸ Bunda Adenauer'in Almanya sorununun çözümünde kilit ülke olarak SSCB'yi görmesinin ve “Hallstein Doktrini”nin etkisi büyüktür. Dolayısıyla “*Doğu İlişkileri*” başlığı altında irdeleyeceğimiz temel konu, FAC'nin SSCB ile olan ilişkileri ve DAC'ye karşı tutumu olacaktır.

⁶⁵Dışişleri ve Savunma Bakanları her üç ayda bir, Genelkurmay Başkanları ile aile ve gençlik konularından sorumlu bakanlar ise her iki ayda bir düzenli olarak görüşmelerde bulunacaklardı. “Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Französischen Republik über die deutsch-französische Zusammenarbeit”, <http://www.deutschland-frankreich.diplo.de/Elysee-Vertrag-22-Januar-1963,347.html>, (14 Nisan 2014).

⁶⁶Dinan, ss. 412-413.

⁶⁷Creuzberger, s. 80.

⁶⁸Mechthild Lindemann, “Anfänge einer neuen Ostpolitik? Handelsverhandlungen und die Errichtung von Handelsvertretungen in den Ostblock-Staaten“, Reiner A. Blasius (Der.), *Von Adenauer zu Erhard*, München: Oldenbourg Verlag, 1994, s. 46.

1. 1949-1955 arası SSCB'nin Almanya Politikası

1949-1955 yılları arasını FAC-SSCB ilişkilerinden ziyade SSCB'nin Almanya politikası olarak adlandırmak daha doğru olur. Çünkü diplomatik ilişkilerin kurulduğu Eylül 1955'e kadar karşılıklı bir etkileşimden bahsedilememektedir. Başta FAC'nin SSCB ve komünizm karşıtı olarak kurulması ve Adenauer'in Batı'ya yönelişinin yanı sıra ülkenin söz konusu süreçte egemen bir devlet olmaması buna izin vermemiştir. SSCB ise FAC'nin siyasi gelişimine nüfuz etme çabalarından kaçınmamış ve bunu da ilk etapta DAC üzerinden yapmıştır. Bu bağlamda Sovyetlerin ilk yıllarda önceliğini DAC'deki merkezi devlet gücünün sağlamlştırılmasına ve ülkenin Doğu bloğuna entegre edilmesine verdiği söylenebilir.⁶⁹ SSCB'nin güdümünde kurulan ülkede ilk olarak tüm parti⁷⁰ ve kitle örgütleri,⁷¹ “*Ulusal Cephe*” adı altında birleşmeye zorlanmış ve böylece tüm gruplara toplumsal süreçlere etkide bulunma hakkı tanındığı ifade edilmiştir. Esas amaç ise kontrolün SED'ye geçmesi ve devlet aygıtının bu parti tarafından yönetilmesidir. Dolayısıyla göstermelik bir çok partili sistem içerisinde tek parti rejimi inşa edilmiş ve siyasal sistem Sovyet modeline uygun hale getirilmiştir.⁷²

DAC'nin Sovyetleşme süreci devam ederken DAC Başbakanı Otto Grotewohl'un 30 Kasım 1950 tarihinde Federal Alman hükümetini her iki devletin temsilcilerinden oluşacak bir Kurucu Konsey'in kurulmasına davet etmesi, Sovyetlerin DAC üzerinden FAC'nin geleceğine etkide bulunma çabalarının ilkinin teşkil etmiştir. Doğu bloğu devletleri⁷³ Dışişleri Bakanları'nın 20-21 Ekim 1950 tarihleri arasında Prag'da bir araya geldikleri konferansta alınan kararlar doğrultusunda yapılan ve oluşturulması önerilen bu Konsey çerçevesinde “*birleşik, egemen, demokratik ve barışçıl bir geçici hükümetin*” kurulması için gerekli hazırlıkların yapılması teklifinde

⁶⁹Ülkede merkezi plan ekonomisinin tesis edilmesinin yanında 29 Eylül 1950'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün Doğu'daki muadili olan *Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'ne (COMECON)* üyeliği ve 14 Mayıs 1955'te Varşova Paketi'nin kurucuları arasında yer alması, Doğu entegrasyonunun aşamaları olarak ifade edilebilir.

⁷⁰Bu partiler: CDU, Almanya Liberal Demokrat Partisi, Almanya Nasyonal Demokrat Partisi, Almanya Demokratik Çiftçi Partisi.

⁷¹Bu örgütler: Hür Alman Sendikalar Birliği, Hür Alman Gençliği, Almanya Demokratik Kadınlar Birliği, DAC Kültür Birliği, Çiftçilerin Karşılıklı Yardımlaşma Derneği.

⁷²Hermann Weber, *Die DDR 1945-1990*, München: Oldenbourg Verlag, 2012, ss. 30-31.

⁷³Bu devletler: SSCB, Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Çekoslovakya, DAC.

bulunulmuştur.⁷⁴ Önerinin, FAC'nin Batı entegrasyonu yolunda emin adımlarla ilerlediği ve bu devletin yeniden silahlanmasına yönelik tartışmaların yaşandığı bir dönemde ortaya çıkması dikkate alındığında ise arka plandaki niyetin aslında FAC'nin içinde bulunduğu süreci sabote etmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu çaba Adenauer'in ön şart olarak serbest seçimlerin yapılmasını koşması üzerine boşa çıkacaktır.⁷⁵

“*Almanlar tek bir masaya*” (Deutsche an einen Tisch) parolasıyla propagandasını devam ettiren DAC ise seçim önerisinin popüler hale gelmesiyle 30 Kasım'da yapılan teklif üzerinde bazı değişiklikler yaparak Kurucu Konsey yerine yine her iki devletin temsilcilerinden oluşacak bir Danışma Kurulu'nun (gesamtdeutsche Beratung) oluşturulmasını teklif etmiştir. 15 Eylül 1951'de yapılan teklifte bu sefer ilk adım olarak geçici bir hükümetin kurulması değil, Ulusal Meclis seçimlerinin hazırlıklarına başlamak için karşılıklı görüşmelerde bulunulmak istenmiştir. 2 Kasım 1951'de DAC Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck'in, FAC Cumhurbaşkanı Theodor Heuss'a gönderdiği bir mektupta ülkesinin seçimlere karşı olmamakla birlikte bunun *Birleşmiş Milletler'in (BM)* gözetimi altında değil, Müttefiklerin denetimi altında gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmesi üzerine Theodor Heuss, beş gün sonra verdiği cevapta seçimlerin BM gibi “tarafsız” bir kurum varken Müttefiklerin gözetimi altında yapılmasını kabul etmenin MKK'nin bir anlamda yeniden canlandırılması anlamına geleceğini ve bunun da egemenliğe giden yolda geriye dönük bir adımı teşkil edeceğini ifade etmiştir.⁷⁶ Dolayısıyla temel sorun olan birleşmenin usulü ile ilgili konuda ortak bir zeminde buluşulamamış ve DAC'nin BM'nin 20 Aralık 1951'de Almanya'daki seçimler için gerekli koşulları incelemekle görevlendirdiği Komisyonu ülkeye kabul etmemesiyle birleşmeye yönelik ilk girişimler sonuçsuz kalmıştır. Dolaylı yollardan

⁷⁴Gerd Meyer, *Die Sowjetische Deutschland-Politik im Jahre 1952*, Köln & Graz: Böhlau Verlag, 1970, s. 37.

⁷⁵Esasında birleşmeye yönelik ilk çağrışı yapan Adenauer'dir. 22 Mart 1950'de yapılan teklifte BM gözetimi altında yapılacak seçimler ile iki devletin birleşmesi önerilmiş fakat olumlu bir sonuç alınamamıştır.

⁷⁶Meyer, s. 38, Ernst Wolfgang Becker v.d. (Der.), *Theodor Heuss - Der Bundespräsident - Briefe 1949-1954*, Berlin: De Gruyter Verlag, 2012, s. 287.

amacına ulaşamayan SSCB ise bu süreçten sonra doğrudan bir takım girişimlerde bulunacak ve FAC'nin siyasi gelişimini engellemeye çalışacaktır.

10 Mart 1952 tarihli “*Stalin Notası*” bu girişimlerin en meşhur örneğidir. AST müzakerelerinin devam ettiği bir sırada Stalin'in eski Müttefiklerine göndermiş olduğu bu notada Almanya ile bir barış antlaşmasının imzalanması önerilmiştir. Notada yer alan antlaşma taslağına göre; “*Almanya birleşik bir devlet olarak yeniden kurulacaktır... İşgal güçlerine ait silahlı kuvvetlerin tamamı antlaşmanın yürürlüğe girmesinin ardından en geç bir sene sonra çekilecek*” ve sınırları Potsdam'da alınan kararlara göre çizilecek olan ülke, “*...kendisine karşı savaşmış her hangi bir devlete karşı koalisyonla ya da askeri ittifaka girmemeyi taahhüt edecektir.*”⁷⁷ Dolayısıyla birleşme vaadinin karşılığı olarak tarafsız bir Almanya'nın inşası öngörülmüştür.

Tıpkı DAC'nin 30 Kasım 1950'deki Kurucu Konsey oluşturma teklifi gibi bu nota da esasında Batı Almanya'yı oyalama taktiğinden ibarettir. Amaç, AST antlaşmasını ve dolayısıyla FAC'nin Batı çatısı altında egemen bir devlet olmasını engellemektir. Adenauer'in algısı da bu yönde olup notayı ülkenin Batı yolundan saptırılması olarak değerlendirmiştir. Ancak Kurt Schumacher ve Jacob Kaiser gibi isimlerin ricası üzerine FAC'nin birleşme çabalarında “*sorun çıkarıcı*” taraf olarak gözükmemesi amacıyla teklif hemen reddedilmemiş⁷⁸ ve MYK'nun Adenauer ile yaptığı görüşmenin⁷⁹ ardından Müttefiklerin 25 Mart'ta verdikleri cevapta daha önce olduğu gibi BM gözetimi altında serbest seçimlerin yapılması şart koşulmuştur. Öte yandan ülkenin “*koalisyonlara ya da askeri ittifaklara*” girmemesi önerisine karşı çıkılırken, birleşik Almanya'nın BM ilkelerine uygun şekilde ittifak kurma hakkı

⁷⁷Jürgen Zarusky (Der.), *Die Stalin Note vom März 1952, Neue Quellen und Analysen*, München: Oldenbourg Verlag, 2002, ss. 198-199.

⁷⁸Renata-Fritsch Bournazel, *Die Sowjetunion und die deutsche Teilung - Die Sowjetische Deutschlandpolitik 1945-1979*, Opladen: Westdeutscher Verlag 1979, s. 51.

⁷⁹17 Mart'ta yapılan bu görüşmede Adenauer, hükümetinin dörtlü bir konferansa sıcak bakmadığını çünkü bunun FAC'nin entegrasyon çabalarını yavaşlatmaya yönelik bir girişim olduğunu belirtirken, yine de notaya verilecek cevapta doğrudan “*hayır*” denmemesini, bunun yerine “*BM Komisyonu'nun niçin doğu bölgesine sokulmadığı gibi herkes tarafından kolayca anlaşılabilir sorularla*” Sovyetlerin “*ad absurdum*”a götürülmesini önermiştir. AAPD, *Adenauer und die Hohen Kommissare 1952*, Band 2, München: Oldenbourg Verlag, 1990, ss. 27-28.

savunulmuştur.⁸⁰ Ancak 23 Eylül 1952'ye kadar sürecek olan karşılıklı nota gönderimi⁸¹ sonucunda, seçimlerin denetimi meselesi üzerinde bir anlaşmaya varılamayınca herhangi bir ilerleme sağlanamamıştır.

1952 yılındaki bu başarısız sürecin ardından Almanya sorununun bir süreliğine gündem dışı kalacağı varsayılırken, Stalin'in 5 Mart 1953'teki ölümü, bir yandan Doğu-Batı çatışması ekseninde yeni gelişmeleri beraberinde getirecek diğer yandan da Almanya sorununa yönelik girişimleri yeniden canlandıracaktır. Stalin'in ölümü, Batılıları Soğuk Savaş'ın bitme ihtimali üzerine umutlandırırken, ağır bir miras devralan yeni Sovyet yönetiminin, uluslararası arenadan izole edilmiş olan devletlerini içinde bulunduğu karmaşık durumdan çıkarmak ve ayrıca kendi pozisyonlarını da güçlendirmek amacıyla verdikleri olumlu mesajlar ve attıkları adımlar bu umutları daha da artıracaktır.⁸²

⁸⁰“Die Besatzungszeit und die Entstehung zweier Staaten 1945-1961, Westliche Antwortnote (25 März 1952)”, <http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/deu/Foreign%20and%20Security%203%20GER.pdf>, (28 Nisan 2014).

⁸¹9 Nisan'da Sovyetler, Müttefiklere ikinci bir nota göndererek seçim konusuna olumlu baktıklarını ancak gözetimin BM yerine dört gücün oluşturacağı bir Komisyon tarafından uygulanmasını önerdiklerinde, Müttefikler -kamuoyunda oluşan tepkilerin de etkisiyle- dört gün sonra verdikleri cevapta, gözetimin BM haricinde tarafsız bir kurum tarafından yapılabileceğini kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak Sovyetlerin 24 Mayıs'ta gönderdikleri üçüncü notada seçim ve gözetime dair tek bir kelimenin dahi geçmemesi Müttefiklerin bu inisiyatifi karşılıksız bırakmıştır. Sovyetler 23 Eylül tarihli son notasında ise bu sefer tamamen farklı bir tutum takınarak uluslararası seçim kontrolünün “*uzun bir parlamenter geçmişe sahip olan Alman halkına*” hakaret olacağını ifade ederek, söz konusu Komisyonun DAC ve FAC meclislerinden seçilecek temsilcilerden oluşmasını teklif etmiş, Müttefiklerin daha önce DAC üzerinden yapılmış olan bu teklifi kabul etmemesi üzerine ise birleşme konusunda bir mesafe kat edilememiştir. Hermann Graml, “Nationalstaat oder westdeutscher Teilstaat. Die sowjetischen Noten vom Jahre 1952 und die öffentliche Meinung in der Bundesrepublik Deutschland”, *Vierteljahrshäfte für Zeitgeschichte*, 25. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1977, ss. 835-836.

⁸²15 Mart'ta Malenkov'un Doğu-Batı sorununun bir çözüme kavuşturulabileceğini açıklayıp Hitler dönemindeki Müttefik dayanışmasına vurgu yapması ve bunun da ötesinde Batılıların uluslararası krizleri barışçıl yollarla çözmeye çalışmalarının takdire şayan olduğunu belirtmesi; 29 Mart tarihinde Moskova'daki İngiltere Büyükelçisine Kuzey Kore'de bulunan İngiliz esirlerin bir listesinin verilmesi; 31 Mart'ta Dag Hammarskjöld'ün BM Genel Sekreterliği'ne getirilmesine karşı olmaktan vazgeçilmesi; 30 Mayıs'ta Türkiye'ye yollanan bir nota ile toprak taleplerinin terk edildiğinin ifade edilmesi; Haziran'dan itibaren de Batılı diplomatlara Moskova'da daha fazla dolaşım özgürlüğü tanınması, yeni Sovyet yönetimin söz konusu olumlu adımlarına örnek olarak gösterilebilir. Elke Scherstjanoi, “Die Sowjetische Deutschlandpolitik nach Stalins Tod 1953. Neue Dokumente aus dem Archiv des Moskauer Außenministeriums”, *Vierteljahrshäfte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 3. Heft, Jul., 1998, ss. 499-500; Buchheim, s. 66.

Ancak aynı olumlu değişimin Sovyetlerin Almanya politikası açısından da geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Her ne kadar Molotov'un yeniden Dışışleri Bakanlığı'na getirilmesiyle Alman sorununun çözümüne dair alternatifler üzerinde çalışılmışsa da sonuç; eski önerilerin yeniden sunulmasından ibaret olmuş ve 15 Ağustos 1953'te Batılı Müttefiklere gönderilen nota ile tarafsız Almanya modeli yinelenmiştir. Notadaki ilk öneri altı ay içinde Almanya ile imzalanacak barış antlaşmasının hazırlanacağı bir Barış Konferansı'nın düzenlenmesi olurken, ikinci öneri daha önce de ifade edildiği şekilde geçici bir Alman hükümetinin kurulması olmuştur. Bu önerilerin haricinde Batı Almanya'nın "*Avrupa Ordusu*"na dâhil edilmesinin, iki Almanya'nın birleşmesini imkânsız hale getireceği ve Sovyetlerin de bu ülkeyi artık barışçıl bir devlet olarak algılamayacağı şeklinde sert bir ifade yer almıştır.⁸³

Batılıların 15 Temmuz tarihli cevabında ise Sovyetler, dört gücün Dışışleri Bakanları'nın bir araya geleceği ve başta Alman sorununun ele alınacağı bir konferansa davet edilmiştir. Her ne kadar 17 Haziran tarihli Doğu Alman Ayaklanmasının⁸⁴ Sovyetler tarafından sert bir şekilde bastırılması, Batılıların, Sovyetlerin Almanya politikalarına karşı güvensizliklerini artırmış olsa da kamuoyunda Alman sorununu "yokuşa süren" taraf olarak algılanmamak için böyle bir davette bulunulmuş ve bu çerçevede 25 Ocak – 18 Şubat 1954 tarihleri arasında Berlin Konferansı düzenlenmiştir.⁸⁵

⁸³Faina Novik, "Der Übergang zur Politik der deutschen Zweistaatlichkeit", *UTOPIE Kreativ*, Heft 106, August 1999, s. 41.

⁸⁴16 Haziran'da Doğu Berlin'deki inşaat işçilerinin başlattıkları grev, ertesi gün büyük bir ayaklanmaya dönüşmüş ve halk, ekonomik taleplerin yanı sıra "*demokrasi, birlik ve serbest seçim*" çağrısı yaparak sokaklara dökülmüştür. 700 farklı noktada yaklaşık 100.000 kişinin katılımıyla gerçekleşen bu ayaklanmaya karşı DAC yönetiminin çaresiz kalması ise Sovyet tanklarını devreye sokmuş ve sonuç olarak 10.000'e yakın kişi gözaltına alınırken, 55 kişi hayatını kaybetmiştir. Fransa ve FAC, kendiliğinden gelişen bu ayaklanmayı SSCB tertibi olarak görmüşlerdir. Onlara göre ayaklanmanın esas amacı, DAC'nin başındaki "*Ortodoks-komünist*" Ulbricht yönetimin yerine Sovyetlerin "*yumuşama çabalarına*" uygun daha esnek bir yönetimin getirilmesidir. Fransa ve FAC'nin aksine İngilizler, ayaklanmayı SED politikalarının halk tabanında yarattığı hoşnutsuzluğun doğal bir sonucu olarak değerlendirirken, DAC yönetimine göre bu olay, dışardaki "*faşistlerin provokasyonundan*" ibarettir. Ulrich Mähler, *Kleine Geschichte der DDR 1949-1989*, 7. Auflage, München: Verlag C.H. Beck, 2010, ss. 72-77; Marianne Howarth, "Der Juni-Aufstand und die Deutschlandpolitik der Westallierten", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B23, 2003, s. 19.

⁸⁵Novik, s. 42.

Beyan edilen görüşlerin anında medyaya yansıtılması nedeniyle diplomatik karakterden ziyade daha çok propaganda aracı niteliğine sahip olan konferansta, toplam 27 oturumun 15'inde Alman sorunu ele alınmış⁸⁶ ve ilk plan, A. Eden tarafından sunulmuştu. Eden'in aynı zamanda ABD'li ve Fransız meslektaşının adına sunmuş olduğu bu planda beş aşamalı bir birleşme süreci öngörülüyordu: *Tüm Almanya'da serbest seçimlerin yapılması; seçimlerin sonucunda Ulusal Meclisin oluşturulması; Anayasa taslağının hazırlanıp barış antlaşması müzakerelerinin başlatılması; Anayasanın kabul edilip Alman hükümetinin kurulması; barış antlaşmasının bu hükümet ile imzalanıp yürürlüğe sokulması.*⁸⁷

Buna karşılık Molotov, Batılıların Potsdam'da Sovyetlerle birlikte “barışçıl ve demokratik Alman devletini” kurma taahhüdünde bulduklarını hatırlatarak, Alman sorununa dair çözüm önerilerinin Avrupa'daki barış ve güvenliğin korunmasına yönelik olması gerektiğini, Eden'in sunmuş olduğu planın ise bu gereksinimi karşılamadığını ifade etmişti. Eden planına karşılık Sovyetlerin önerisi 1952 tarihli Stalin Notası'nın bir benzeriydi. Takdim edilen barış antlaşması taslağında tarafsızlık modeli konusunda taviz verilmezken, birleşme formülünde ilk sırada seçimlerin yerine geçici bir hükümetin kurulması yer alıyordu.⁸⁸ Bu bağlamda Berlin Konferansı 1950'den beri ortaya atılan önerilerin bir tekrarı oluyor ve sonuçsuz kalıyordu. Konferans aynı zamanda da bir dönüm noktasını teşkil ediyordu. Nitekim bu süreçten sonra FAC'nin Batı entegrasyonu hızlandırılacak, Sovyetler ise Almanya politikasında değişikliğe giderek “İki Devlet Teorisi”ni⁸⁹ (Zwei-Staaten-Theorie) benimseyecekti.

⁸⁶Gerhard Wettig, *Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958: Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum*, München: Oldenbourg Verlag, 2011, ss. 32-33.

⁸⁷Novik, s. 42.

⁸⁸Wettig, s. 33.

⁸⁹Paris Antlaşmalarının yürürlüğe girip FAC'nin Batı çatısı altına girmesi ve 18-23 Temmuz 1955 tarihleri arasında dört büyük gücün bir araya geldiği Cenevre Zirve Konferansı'nın sonuçsuz kalması üzerine benimsenen bu kavram ile Alman toprakları üzerinde iki farklı devletin ortaya çıktığı görüşü kabul edilmiş ve “birleştirme” çabaları terk edilmiştir. Dolayısıyla DAC'nin 20 Eylül 1955'te tam egemen ilan edilmesi, FAC'nin tam egemen kılınmasına bir tepki olmasının yanı sıra aynı zamanda bu kavramı benimsemenin doğal bir sonucu olmuştur. Schöllgen, s. 59; Colschen, s. 169.

2. SSCB ile Diplomatik İlişkilerin Kurulması

7 Haziran 1955 tarihinde beklenmeyen bir gelişme yaşandı. Paris'teki Sovyet Büyükelçiliği'nden bir temsilcinin Alman Büyükelçisi'ne ilettiği notada iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kurulması öneriliyor ve Adenauer Moskova'ya davet ediliyordu. Sovyet inisiyatifini ertesi gün değerlendirme altına alan Alman yetkililer ise ilk etapta bir ikileme karşı karşıya kalmışlardı; davetin kabul edilmesi Batılı Müttefikleri tedirgin edebilir, edilmemesi ise Alman hükümetinin yumuşama sürecine katkıda bulunmaya niyetli olmadığı algısını yaratabilirdi.⁹⁰

Ancak bu ikileme uzun sürmedi; zira daha önce MYK ile yapılan düzenli görüşmelerde, ülkesinin egemenliğine kavuşması durumunda Sovyetler ile doğrudan ilişkiler kurulmasına yönelik adımlar atacağını belirtmiş olan Adenauer'e göre tarihi bir fırsat yakalanmıştı. SSCB, dördüncü işgal gücü olarak Alman sorununun çözümünde kilit ülkeydi ve bu davet ile Alman sorununa yönelik FAC tezleri doğrudan Moskova'ya iletilebilirdi. Dolayısıyla "*Alman çıkarları*", Sovyet davetinin kabul edilmesini gerektiriyordu ve bu davet Jacob Kaiser ile Dışişleri Bakanı Heinrich von Brentano⁹¹ gibi kabinede yer alan bazı isimlerin muhalefetine rağmen kabul edilecekti.⁹²

Batılı Müttefiklerinin de onayını alan Adenauer, 8 Eylül tarihinde 141 kişiden oluşan büyük bir heyetle Moskova'ya gitti. Diplomatik ilişkilerin kurulabilmesi için Alman tarafının öne sürdüğü şart, Sovyetlerin elinde bulunan Alman savaş esirlerinin serbest bırakılmasıydı. Savaş esirlerini bir baskı aracı olarak kullanmak isteyen Sovyetler ise meseleyi ağırdan alıyordu. Hâlbuki yönetim aylar öncesinden Alman savaş esirlerinin geri dönüşü üzerinde çalışmalar yapmış ve bu esirlerden hangi Almanya'ya dönmek istediklerini içeren yazılı bir bildiri istemişti. Tabii Adenauer'in bu çalışmalardan haberi yoktu.⁹³

⁹⁰Buchheim, s. 78.

⁹¹Bu isimlere göre Sovyetlerle diplomatik ilişkiler, iki Almanya'nın birleşmesinden sonra kurulmalıydı. Hatta Heinrich von Brentano, SSCB ile diplomatik ilişkilerin kurulmasında o kadar gönülsüzdü ki Adenauer, Moskova'daki müzakerelerde "karşı taraftan" kimin en fazla zorluk çıkardığı sorusuna yanıt olarak hiç çekinmeden kendi Dışişleri Bakanı'nın ismini verecekti. *Die Welt*, 08.09.2009.

⁹²Werner Kilian, *Adenauers Reise nach Moskau*, Freiburg/Basel/Wien: Verlag Herder, 2005, ss. 25-27.

⁹³Knopp, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Patriarch...*

9-13 Eylül arası gerçekleştirilen müzakereler çok çetin geçti ve hatta kimi zaman kopma noktasına geldi. 12 Eylül tarihinde hala bir sonuç alınmadığında ise Alman tarafı süreci hızlandıracak bir hamlede bulundu. Kasıtlı bir şekilde güvenli olmayan bir telefon hattı üzerinden Bonn aranarak, Alman heyetini Moskova'dan alacak uçakların belirlenen tarihten daha önce gelmesi talimatı verildi.⁹⁴ Mesajı alan Sovyet tarafı da artık meseleyi uzatmayı bırakarak uzlaşmaya yanaştı ve 13 Eylül tarihinde Sovyet tarafının savaş esirlerini bırakacağına dair sözlü taahhüdüne karşılık diplomatik ilişkilerin kurulması kararlaştırıldı. Bu çerçevede 9626 Alman savaş esiri ile 20.000'e yakın sivil ülkelere ve ailelerine yeniden kavuşurken, halk tabanında Adenauer'in popülaritesi daha da artmış oldu.⁹⁵ Hatta ölümünün ardından yapılan bir ankette kendisinin en büyük hizmetinin ne olduğu sorusuna %75'lik bir çoğunluk "savaş esirlerinin geri dönüşü" cevabını verecekti.⁹⁶

3. Hallstein Doktrini

Alman yetkililer Moskova ziyareti ile oluşan yeni durumun analizini daha geri dönüş yolunda yaparak diplomatik ilişkilerin doğuracağı olumsuz sonuçlar üzerinde durmuşlar ve bundan sonra Moskova'da iki Alman Büyükelçiliği'nin bulunacağı gerçeğine karşı nasıl davranılması gerektiğini tartışmışlardır. Buradaki temel soru, Moskova örneği ile zedelenen "tek temsil iddiasının" (Alleinvertretungsanspruch) uluslararası arenadaki inanılabilirliğinin ne tür önlemler alınarak korunacağı üzerinedir.⁹⁷ Adenauer'in 22 Eylül tarihli Meclis konuşmasında DAC'nin üçüncü devletler tarafından tanınmasını dostça olmayan bir davranış (unfriendly act) olarak algılayacaklarını belirtmesi, bu önlemlerin ilki olmuş ve söz konusu davranışa karşı nasıl bir tepki verilmesi gerektiği tartışması "Hallstein Doktrini"ni doğurmuştur.⁹⁸

⁹⁴Kilian, ss. 162-163.

⁹⁵Dominik Geppert, *Die Ära Adenauer*, 2. Auflage, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007, s. 59.

⁹⁶<http://de.statista.com/statistik/daten/studie/37241/umfrage/groesste-verdienste-adenauer/>, (04.05.2014).

⁹⁷Werner Kilian, *Die Hallstein - Doktrin, Der Diplomatische Krieg zwischen der BRD und der DDR 1955-1973*, Berlin: Duncker und Humblot Verlag, 2001, s. 18.

⁹⁸William Glenn Gray, "Die Hallstein - Doktrin - Ein souveräner Fehlgriff?" *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17/2005, s. 20.

Doktrin, adını Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Walter Hallstein'dan almış olsa da fikir babası esasında Bakanlığın siyasi şube müdürü olan Wilhelm Grewe'dir.⁹⁹ Heinrich von Brentano ve bu iki ismin yaptıkları sunumlarla, içeriği 8-10 Aralık 1955 tarihleri arasında Bonn'daki Büyükelçiler toplantısında doldurulan doktrinin temeli, DAC'nin üçüncü devletler tarafından tanınmasını engellemek amacıyla çeşitli yaptırımların uygulanmasına dayanmaktadır. Bu yaptırımlar ekonomik yardımların durdurulmasından, diplomatik ilişkilerin kesilmesine kadar geniş bir yelpazeye sahiptir ve üçüncü devletlerin DAC ile olan ilişkilerinin ağırlığına göre uygulanmıştır.¹⁰⁰ Örneğin spor müsabakalarında DAC bayrağının dalgalanmasına izin verilmesi ya da bu ülke ile ticari veya kültürel etkileşim içinde bulunulmasına karşı FAC'nin verdiği karşılık; ekonomik yardımların kesilmesi; kredi tahsislerinin durdurulması ya da o ülkedeki Büyükelçi'nin geri çağırılması şeklinde olmuştur. DAC'nin resmi olarak tanınmasına karşı verilen tepki ise tanıyan devlet ile diplomatik ilişkilerin kesilmesi olmuş ve Yugoslavya (1957) ile Küba (1963) örneklerinde olduğu gibi bu uygulama tartışmasız hayata geçirilmiştir.¹⁰¹ Dolayısıyla Moskova örneğinin istisnai bir durum olduğu ifade edilirken diğer devletlere başka bir seçenek bırakılmamıştır.¹⁰² Sonuç olarak temel amacı "tek temsil iddiasının" itibarını korumak ve DAC'yi uluslararası arenadan dışlamak olan doktrin, tüm tartışmalara rağmen 60'lı yılların sonlarına kadar Bonn'un Almanya politikasındaki temel yapı taşı olacaktır.

E. 1958 Berlin Krizi ve Duvarın İnşası

Bonn'un, Moskova ile diplomatik ilişkiler kurmasından sonra 27 Kasım 1958 tarihine gelindiğinde Sovyetler, eski Müttefiklerine oldukça uzun bir nota göndermiştir. Batılıların Potsdam kararlarını nasıl deldikleri ile başlayan notada, Batı Berlin'in en geç altı ay içinde askersizleştirilip "serbest şehir" haline getirilmesi için görüşmelerin yapılması öneriliyor, aksi takdirde Sovyetlerin bölge üzerindeki haklarını tümüyle

⁹⁹Heinz Hermann Verfürth, *Die Hallstein Doktrin und die Politik der Bundesregierung gegenüber den osteuropäischen Staaten von 1955 bis 1967*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ruhr Universität Bochum, 1968), s. 74.

¹⁰⁰Rüdiger Marco Booz, *Hallsteinzeit, Deutsche Außenpolitik 1955-1972*, Bonn: Bouvier Verlag, 1995, ss. 27-28.

¹⁰¹Buchheim, s. 82.

¹⁰²Gray, s. 20.

DAC'ye devredeceği yer alıyordu.¹⁰³ Sovyetlerin hak ve yükümlülüklerini DAC'ye devretmesi ise Müttefiklerin Batı Berlin'e giriş ve çıkışlarında DAC yetkililerini muhatap almaları ve dolayısıyla bu devleti *de facto* olarak tanımaları anlamına geliyordu.

Kruşçev, krizin ilk sinyallerini 10 Kasım'da Moskova'daki Lenin Spor Sarayında (bugün Luzhniki Spor Sarayı) yaptığı konuşmada vermiş ve Batılıları Berlin'deki dörtlü işgal statüsünü tek taraflı olarak kaldırıp kendi hak ve yükümlülüklerini DAC'ye devretmekle tehdit etmişti.¹⁰⁴ 27 Kasım notası bir anlamda bu konuşmanın somutlaştırılmış haliydi. Ruslar, kararlarında ciddi olduklarını göstermek için ilk denemelerini 14 Kasım'da yapmışlar ve bahsedilen tarihte Batı Berlin'e giden askeri araçlı ABD'liler, Sovyet subaylarının alışlagelmiş prosedür dışında –gerekli evrakların gösterilmesi- kargo yükünü de kontrol etmek istemelerine karşı çıkınca, DAC polisi tarafından kuşatma altına alınmışlardı. ABD'nin Berlin'deki komutanının tankları alarma geçirip Sovyet mevkiğine sert bir protesto göndermesi sonucunda kriz sıcak çatışmaya varmadan çözülmüştü.¹⁰⁵

Ültimeumu ile Soğuk Savaşı daha da tırmandıracağına farkında olan Kruşçev'in, yine de bu yola girmeyi göze almasının/alabilmesinin arkasında çeşitli etkenler rol oynamıştı. Bir kere Eisenhower'ın 1955 tarihli Cenevre Konferansı'ndaki “*nükleer çağda savaşlar anlamsızdır*”¹⁰⁶ ifadesi, ABD'lilerin savaştan korktukları şeklinde yorumlanmış ve aslında ABD'nin SSCB'den, SSCB'nin ABD'den çekindiğinden daha çok çekindiği kanaatine varılmıştı. Yanlış bir tahmin olsa da 1956'daki Süveyş Krizi'nde nükleer silah kullanımı tehdidinde bulunularak “*olası bir ABD müdahalesinin engellenmiş*”¹⁰⁷ olması da bunun bir kanıtı olarak görülmüştü. Tüm bunların yanında Ekim 1957'deki Sputnik başarısının getirdiği bir özgüven söz

¹⁰³Gerhard Wettig, *Chruschtschows Berlin - Krise 1958 bis 1963, Drohpolitik und Mauerbau*, München: Oldenbourg Verlag, 2006, s. 32; “Das Berlin - Ultimatum (27 November 1958)”, http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=3585, (05.05.2014).

¹⁰⁴Booz, s. 56.

¹⁰⁵Wettig, s. 27.

¹⁰⁶Wettig, s. 27.

¹⁰⁷Mattihias Uhl, *Krieg um Berlin? Die Sowjetische Militär- und Sicherheitspolitik in der zweiten Berlin-Krise 1958 bis 1962*, München: Oldenbourg, 2008, s. 87.

konusuydu. Hatta bu başarı ile Ocak 1958’de Kruşçev, Danimarkalı bir gazeteciye: “Sovyet sputniklerinin atılması, her şeyden önce şunu gösteriyor ki... sosyalist ülkelerle kapitalist ülkeler arasındaki kuvvet dengesinde, sosyalist devletler lehine ciddi bir değişiklik olmuştur” şeklinde iddialı bir demeç verecekti.¹⁰⁸ Esasında Kruşçev’in Berlin konusunda askeri bir seçeneği devreye sokması söz konusu değildi. Amaca giden yolda baskı ve tehdidin yeterli bir araç olacağı düşünülüyordu. Diğer bir deyişle Berlin üzerindeki tüm hesaplar tehdit üzerine kuruluydu.

Ültilatomun temel amacına gelince bu konudaki tüm belirsizliklere rağmen genel kanaat, Sovyetlerin iki ana hedef doğrultusunda hareket ettiğine yöneliktir. Birincisi, FAC’nin nükleer silahlanmasının engellenmesidir. Zira Sovyetlerin Avrupa’daki konvansiyonel gücünü dengelemek için ABD’nin 1950’lerin ortalarından itibaren daha fazla önem verdiği nükleer caydırıcılık politikası ekseninde Alman ordusunun nükleer silahlarla donatılmasına karar verilmiş ve Federal Meclis’in 25 Mart 1958’deki onayıyla bu karar hayata geçirilmişti. Bu çerçevede Alman ordusu ABD’nin kontrolünde olsa da nükleer savaş başlıklarına ve orta menzilli füzelere sahip olacaktı.¹⁰⁹

Diğer amaç ise DAC’nin varlığının korunması ve pekiştirilmesiydi. DAC topraklarının tam ortasında yer alan Batı Berlin, bu devletin varlığını doğrudan tehdit etmekteydi. Bölge, Doğu Almanların batıya göçleri için bir atlama taşı işlevini görüyordu. İnsanlar “şehrin üç sektöründen birine giden metroya biniyorlar ve sonra göç için başvuruyorlardı.”¹¹⁰ İstatistiklere bakıldığında 1949’dan 1958’e kadar sadece Batı Berlin üzerinden FAC’ye kaçanların sayısı 1.280.864’ü bulmuştu.¹¹¹ Buna diğer bölgelerden kaçanlar da eklendiğinde sayı 2.188.435’i buluyordu.¹¹² Öncelik bu insan

¹⁰⁸Henry Kissinger, *Diplomasi*, Çev: İbrahim H. Kurt, 8. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 549.

¹⁰⁹Vaclav Horcicka, “Die zweite Berliner Krise und die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Sowjetunion”, *Prague Papers on the History of International Relations*, 2000, ss. 219-220; *Der Tagesspiegel*, 16. 12. 2007.

¹¹⁰Kissinger, s. 548.

¹¹¹“Die Flucht aus der DDR und Ost-Berlin -Fluchtbewegung aus der DDR in den Westen 1949-1961”, <http://www.berlinermaueronline.de/geschichte/fluchtzahlen.htm>, (13 Mayıs 2014).

¹¹²Maibaum, s. 38.

akışının durdurulmasıydı. Uzun vadede Batı Berlin'in DAC'ye bağlanması dahi öngörülüyordu.

Her ne kadar SSCB, Kasım ayının başından itibaren niyetini açıkça belli etmiş olsa da ultiatom Batı kamuoyu tarafından büyük bir şaşkınlık ile karşılandı. Hâlbuki Kruşçev'in Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Şubat 1956'daki Yirminci Kongresi'nde sözünü ettiği "*barış içinde bir arada yaşama*" ilkesinden ve başlattığı de-Stalinizasyon sürecinden hareketle Doğu-Batı ilişkilerinde yeni ve olumlu bir döneme doğru gidileceği umuluyordu.¹¹³ Berlin Krizi bu beklentileri tamamen boşa çıkarmıştı. Batılılara göre Almanya ve Berlin üzerindeki hakları bu ülkenin kayıtsız şartsız tesliminden kaynaklanmaktaydı ve diğer bir işgal gücünün onayına bağlı değildi. ABD hükümeti işgal bölgeleri ve Berlin'in yönetimi ile ilgili antlaşmaların zamanla sınırlı olmadığını belirtirken, Moskova'nın bir barış antlaşmasının imzalanmasına dek tek taraflı biçimde hak ve yükümlülüklerinden vazgeçemeyeceği ifade ediliyordu.¹¹⁴ Bu çerçevede 14 Aralık 1958'de üç büyük gücün ve FAC Dışişleri Bakanları'nın bir araya geldikleri Paris Konferansı'nda Berlin'e yönelik talepler kararlılıkla reddedildi. İki gün sonra da NATO üyesi devletlerin Dışişleri Bakanları tarafından Berlin'deki hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasından SSCB'nin sorumlu olacağı açıklandı.¹¹⁵ Nihayetinde Batılılar 27 Kasım notasına karşılık 31 Aralık'ta verdikleri cevapta, "*ultiatom tehdidi ile müzakere masasına oturmayacakları*"nı bildirdiler.¹¹⁶

10 Ocak 1959'a gelindiğinde Sovyetler yolladıkları nota ile eski taleplerini yinelediler. Aynı zamanda bu taleplere Almanya ile yapılacak barışa dair 48 maddelik bir antlaşma tasarısı ilave ettiler. Almanya ile savaşmış olan tüm devletlere iletilen bu tasarıda, en geç iki ay içerisinde görüşmelerin başlatılması istenirken aksi takdirde DAC ile ayrı bir barış antlaşmasının imzalanacağı tehdidinde bulunuluyordu.¹¹⁷ Tasarıya göre antlaşma iki Alman devleti arasında yapılmalıydı. 22. madde birleşmenin iki devletin kendi meselesi olduğuna işaret ederken, 25. maddede Batı Berlin'in iki devletin

¹¹³Kissinger, s. 548.

¹¹⁴Horcicka, s. 221.

¹¹⁵Horcicka, s. 220.

¹¹⁶Armaoğlu, s. 714.

¹¹⁷Horcicka, s. 221.

birleşmesine dek silahsızlandırılmış bir serbest şehir statüsünde kalması gerektiği belirtiliyordu.¹¹⁸ Bu açıdan bakıldığında “*bir bakıma üç parçalı bir Almanya teklif*” edilmekteydi.¹¹⁹ Antlaşma yürürlüğe girer girmez FAC ve DAC otomatik olarak NATO ve Varşova Paktı üyeliğinden çıkarılacak ve askeri anlamda tarafsız hale getirilecekti. 28. madde ile ülkenin nükleer silaha, roketlere, savaş uçaklarına ve denizaltılara sahip olması yasaklanacak, 39. madde ile de ticari kısıtlamalardan arındırılacaktı. Daha açık bir ifadeyle serbest ticaret çerçevesinde diğer ülkelere ayrımcılık yapılmayacaktı. Sovyetler söz konusu bu madde ile Almanların AET içerisindeki entegrasyonunun önünü tıkamayı ve böylece organizasyonun temeline esaslı darbe indirmeyi hedefliyordu.

Sovyetlerin sundukları barış antlaşması tasarısına karşı Batılıların cevabı 16 Şubat'ta geldi. Berlin'e serbest giriş hakkı savunulmakla beraber dörtlü bir Dışişleri Bakanları Konferansı önerildi. Tasarıya şüpheci bakan FAC yönetimi de aynı gün yaptığı açıklamada olası bir konferanstan önce kapsamlı bir fikir alışverişinin zorunlu olduğunu ilan etti.¹²⁰ Her ne kadar krizin ilk safhasında Batılılar kararlılık gösterip Sovyet isteklerine karşı dayanışma içerisinde bulunsalar da çatırdamaların başlaması ve FAC'nin Müttetikleri ile ilişkilerinin değişime uğrama noktasına gelmesi uzun sürmedi. Örnek olarak Alman-Amerikan ilişkilerinden başlamak gerekirse ilk kriz daha Berlin meselesinden iki sene önce 1956 yılında patlak vermişti. Nitekim bu tarihte Nikolai Bulganin ve Kruşçev'in ABD'ye davet edileceğine yönelik spekülasyonlar ortaya çıkınca Adenauer, 22 Haziran 1956'da Dulles'e bir mektup göndermiş ve bahsedilen kişilerin ABD'ye davet edilmesinin FAC'de Amerikan dış politikasının değişime uğradığı şeklinde algılanacağını yazmıştı. Öte yandan aynı yılın 13 Temmuz'unda Genel Kurmaydan Amiral Arthur Radford'un New York Times'da yayınlanan bir makalede ABD'nin konvansiyonel gücünün 800 000 kişiye indirilmesini ve oluşacak olan boşluğun nükleer silahlanma ile doldurulmasına yönelik planının yayınlanması

¹¹⁸Christian Bremen, *Die Eisenhower – Administration und die zweite Berlin – Krise 1958 – 1961*, Berlin: de Gruyter, 1998, s. 121.

¹¹⁹Armaoğlu, s. 715.

¹²⁰Horcicka, s. 222.

FAC yönetiminde soğuk duş etkisi yaratmıştı.¹²¹ ABD yönetiminin kriz dönemindeki açıklamaları da Adenauer’i tatmin edecek nitelikte olmadı. Özellikle Dulles’in, 26 Kasım’da yapmış olduğu basın toplantısında, “*Doğu Alman memurlarının Sovyetler Birliği’nin temsilcileri olarak hareket edebilecekleri formülünü*” ortaya atması ve ardından 13 Ocak 1959’daki bir basın toplantısında Almanya’nın birleştirilmesi meselesinde serbest seçimlerin “*doğal metot*” olmakla beraber tek yöntem olmadığını belirtmesi, FAC’yi hayal kırıklığına uğratmıştı.¹²²

Alman-İngiliz ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen temel olay ise Başbakan Harold Macmillan’ın Berlin Krizi esnasındaki tutumuydu. Denge politikası taraftarı ve pragmatik bir kişi olan Macmillan, en baştan beri Alman birleşmesine karşı isteksizdi ve gerçekte Avrupalıların çoğunun kendisi gibi düşündüğüne inanıyordu.¹²³ Ne de olsa “*bir kuşak içinde iki kez, Avrupa’nın çoğunu ele geçiren Alman saldırısından Amerika’nın müdahalesi ile son anda*” kurtulmuşlardı ve “*bir transit geçiş damgasının vurulmasında yetkinin, Sovyet memurlarından Doğu Almanlara transferi yüzünden nükleer savaş tehlikesini göze almayı tuhaf buluyorlardı*”.¹²⁴ Dolayısıyla ABD’li yetkililere açıkça “*İngilizlerin eski düşmanları olan iki milyon Berlinli Alman uğruna yok edilme riskiyle karşı karşıya gelmeye hazır*” olmadıkları söylendi¹²⁵ ve kriz esnasında Macmillan, “*safları kıran ilk kişi*” olarak “*21 Şubat 1959’da, kendi başına ‘ağız arama konuşmaları’ için Moskova’ya gitti.*”¹²⁶

Daha ziyaret öncesinde Macmillan, bu planı nedeniyle Müttefiklerinin eleştiri oklarını kendine çekmişti. Adenauer söz konusu girişimi “*zayıflık*” olarak nitelendirmiş,¹²⁷ Dulles de Macmillan’ın İngiltere’deki seçimlere yatırımı olarak değerlendirmişti. Ne Eisenhower ne de Dulles Müttefikler olarak Berlin konusundaki ortak pozisyonlarını detaylı bir şekilde açıklığa kavuşturdukları için yolcuğun

¹²¹Manfred Görtemarker, “Adenauer und die Amerikanische Deutschlandpolitik”, Klaus Schwabe (Der.), *Adenauer und die USA*, Band 14, Bonn: Bouvier Verlag, 1994, s. 95.

¹²²Kissinger, s. 556.

¹²³Victor Mauer, “Macmillan in der Berlin Krise 1958/59”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 44. Jahrg., 2. Heft, Apr., 1996, s. 232.

¹²⁴Kissinger, s. 552.

¹²⁵Rober J. Macmahon, *Soğuk Savaş*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2013, s. 112.

¹²⁶Kissinger, s. 557.

¹²⁷Horcicka, s. 224.

zamanlamasını uygun görmemişlerdi.¹²⁸ Dulles'in bu ziyareti seçim yatırımı olarak değerlendirmesi isabetliydi fakat tek neden bu değildi. Krizin tırmanması; Eisenhower yönetiminin dış politika konularında sergilediği belirsizlik; İngilizlerin dünya politikasındaki etkilerini yeniden artırma arzusu ve uluslararası krizleri çözüme kavuşturmada zirve toplantılarının başarılı bir metot olduğuna yönelik inanç, Macmillan'ı SSCB'yi ziyaret etmeye teşvik eden başlıca nedenler arasındaydı.¹²⁹

Bu arka plan ile gerçekleştirilen ziyaret on gün sürdü. Ziyaretin ikinci gününde Berlin konusu ve silahsızlanma meselesi ele alındı. Kruşçev serbest şehir talebini yineledi ancak olumlu bir cevap alamadı. Macmillan'a göre ise üç seçenek vardı: *"İki devletin birleşip Berlin'in başkent olması; ayrılığın devam etmesi halinde Doğu Berlin'in DAC'ye, Batı Berlin'in ise FAC'ye bırakılması ya da geçici olarak tüm Berlin'in serbest şehir haline getirilmesi"*. Kruşçev, Batı Berlin'in FAC'ye ait olduğu düşüncesine karşı çıkarken, bölünme ile şehrin zaten doğu bölgesinin bir parçası haline geldiğini ve DAC'nin başkenti olduğunu belirtti. Sonuç olarak meselede bir ilerleme kaydedilemeyeceği anlaşılınca ikinci gün silahsızlanma konusu tartışılarak bitirildi.

Dördüncü günde ise görüşmelerin gidişatını değiştiren bir gelişme yaşandı. Macmillan'ın Dubna'daki bir nükleer araştırma enstitüsünü ziyareti esnasında Kruşçev, kamuya açık bir organizasyondaki konuşmasında İngiliz misafirleri hakkında dostça sözler sarf etse de Eisenhower, Dulles ve özellikle Adenauer hakkında sert açıklamalarda bulundu ve bir yandan Batı diplomasisini eleştirirken diğer yandan İngilizlere saldırmazlık paktı önerdi.¹³⁰ Bu hamle ile Kruşçev'in Batılılar arasındaki birliği bozma planı açığa çıkmış ve aynı zamanda bir öngörü gerçeğe dönüşmüştü. Zira Eisenhower aynı gün içerisinde Macmillan'ı, Kruşçev'in tahriklerine ve aralarındaki dayanışmayı bozmaya yönelik girişimlerine karşı dikkatli olmasını içeren bir mektup göndermişti.¹³¹ Macmillan bu uyarıyı dikkate alarak Batılılarla dayanışma içerisinde kalacağını ifade etti ve Müttefiklerine sadık kaldı. Hamlesi sonuçsuz kalan Kruşçev ise

¹²⁸Bremen, ss. 169-170.

¹²⁹Mauer, s. 248.

¹³⁰Daniel Gossel, *Briten, Deutsche und Europa, Die Deutsche Frage in der Britischen Außenpolitik 1945-1962*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1999, s. 198.

¹³¹Bremen, s. 170.

ertesini gün yapılan görüşmelerde memnuniyetsizliği açıkça dile getirdi. İngilizlerin 1956'daki Süveyş macerasını eleştirerek söze başlayan Sovyet lideri, ardından da bilinçli bir nezaketsizlikle daha önce planlanan Kiew ve Leningrad gezilerine “dış ağrısı” nedeniyle eşlik edemeyeceğini belirtti.¹³²

Görüşmeler artık tam bir çıkmaza girmiş ve herhangi bir ilerleme kaydedilemeden ziyaretin son bulacağı düşünülmüştü. Berlin meselesinde geri adım atılmaması üzerine Kruşçev, yeniden DAC ile ayrı bir barış antlaşması imzalama tehdidinde bulunmuştu. Macmillan, Sovyetlerin tek taraflı yapacağı bu girişimin yol açacağı tehlikelere işaret ederken İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, mevkidaşı Molotov'a ABD'nin asla vazgeçmeyeceğini ve Berlin'e serbest giriş hakkı için gerekirse askeri yöntemlere başvuracağını belirtti. Sovyet taleplerinin sonucu giderek askeri bir çatışmaya doğru sivriliyordu.

Daha önce tüm hesaplarının tehdit üzerine kurulu olduğunu ifade ettiğimiz Kruşçev için söz konusu gidişat istenilen bir gelişme değildi. Dolayısıyla müzakerelere hazır olduklarının sinyali verilerek Nisan ayının sonu için dört gücün bir araya geleceği bir zirve konferansı önerildi. Öte yandan Sovyetlerin –zirve toplantısının yerine geçmemesi şartıyla- Dışişleri Bakanları Konferansı'na da katılabileceği belirtildi.¹³³ Böylece Macmillan temel amacına ulaşmış oluyordu. Savaş çanları şimdilik susturulmuş ve barışçıl bir çözüm için gerekli zemin yaratılmıştı.¹³⁴ Sadece bu sonuç bile Macmillan'ın ülkesinde bir kahraman gibi karşılanmasına yetecekti.

¹³²*Der Spiegel*, 4. 03. 1959.

¹³³Bremen, s. 171.

¹³⁴Macmillan'ın SSCB ziyareti sonucunda hem Dışişleri Bakanları hem de Zirve Konferansı konusunda uzlaşmaya varılmasının yanı sıra yaşanan bir diğer önemli gelişme de Lloyd ile Molotov'un makamına vekâlet eden Wassilij Kusnezow arasındaki gayri resmi görüşme oldu. Kiev'de gerçekleşen diyalogda İngiliz Dışişleri Bakanı, Sovyetlerin DAC ile ayrı bir barış antlaşması imzalaması durumunda DAC'nin Batılıların Berlin üzerindeki haklarına saygı göstermesine dair garanti istedi. Bu açıklama İngilizlerin DAC'yi *de facto* olarak tanımaya hazır oldukları anlamına geliyordu. Christian Bremen'e göre söz konusu talep üzerinde uzunca düşünülmüş bir dış politika hamlesiydi. Önce Sovyetlerin desteği alınacak sonra da bu devlet ile beraber Batılılar da “İngiliz inisiyatifi için kazanılacaktı”. Ancak enteresan bir şekilde öneri, her ne kadar Kruşçev tarafından takdir edilse de dikkate alınmadı ve Batılılar arasındaki birliği bozmak için bir araç olarak kullanılmadı. Henning Hoff, *Großbritannien und die DDR 1955-1973: Diplomatie auf Umwegen*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2003, ss. 226-227; Gossel, s. 201; Bremen, s. 172.

SSCB ziyaretinin bir meyvesi olan Dışişleri Bakanları Konferansı 11 Mayıs-20 Haziran ve 13 Temmuz-5 Ağustos 1959 tarihleri arasında olmak üzere iki safhada Cenevre’de gerçekleştirildi. ABD, John Foster Dulles’in ölümünün ardından yerine geçen Christian Herter, İngiltere Selwyn Lloyd, Fransa Maurice Couve de Murville, SSCB de Gromiko tarafından temsil edildi. Konferansa bir ilk olarak iki Almanya da katıldı. FAC, Büyükelçi Wilhelm Grewe, DAC de Dışişleri Bakanı Lothar Bolz önderliğinde gözlemci statüsünde yerlerini aldılar.¹³⁵ Konferans öncesinde Batılılar ve FAC hazırlıklarını Nisan ayında Washington’da yapmışlar ve “*neyi istemediklerini*” kararlaştırmışlardı. Bu kararlara göre “*tarafsız bir Almanya, ABD ve Kanada birliklerinin Kıta Avrupası’ndan çekilmesi ve serbest seçimsiz birleşme modeli*” Batılılar tarafından kırmızı çizgi olarak belirlenmişti.¹³⁶

Konferansın dördüncü gününde Christian Herter, Berlin (1954) ve Cenevre (1955) konferanslarındaki önerilerden esinlenerek oluşturduğu dört aşamalı planını sundu. Literatüre “Batılı Barış Planı” olarak geçen öneriye göre ilk adım Berlin’in birleştirilmesi olmalıydı. Ardından iki devletin temsilcilerinden oluşacak ve seçim kanununu hazırlayacak 35 kişilik bir komite -25’i FAC’den geri kalanı DAC’den- kurulmalıydı. Üçüncü aşamada tüm Almanya’da serbest seçimlerin yapılması, son olaraksa birleşmiş olan bu devlet ile barış antlaşmasının imzalanması öngörülüyordu. SSCB tarafı ise plana karşı hazırlıksızdı. Gromiko birleşme meselesini değil barış antlaşmasını konuşmak istiyordu. Serbest seçimlere gelince bu, Kremlin için söz konusu değildi. Bu nedenle Herter Planı’nın öne sürülmesinden bir gün sonra Gromiko, Sovyetlerin 10 Ocak (1959) tarihli tasarısına benzer bir barış antlaşması sundu. Aynı zamanda 27 Kasım Ültimatomu’nun süresi uzatıldı.¹³⁷ Önceki antlaşma tasarısında

¹³⁵Başta FAC yönetimi, DAC temsilcileri ile aynı masada oturmanın, bu devletin *de facto* olarak tanınması anlamına geleceğinden konferansta yer almasına karşı çıkmış ancak sözünü geçirememişti. Adenauer, bu gelişme üzerine uzun bir süre konferansa temsilci gönderip göndermeme konusunda kararsız kalmıştı. Nihayetinde gönderilen delegasyonun başına DAC ile aynı seviyede bir katılımın olmaması için Wilhelm Grewe getirildi. Dışişleri Bakanı Heinrich von Brentano Cenevre’ye gitse de görüşmelere resmi olarak iştirak etmedi. Horcicka, ss. 227-228.

¹³⁶Manfred Wilke, *Der Weg zur Mauer: Stationen der Teilungsgeschichte*, Berlin: Christoph Links Verlag, 2012.

¹³⁷Horcicka, ss. 226-227.

olduğu gibi bu tasarı da Batılılar tarafından kabul edilmedi ve konferansın ilk safhası herhangi bir neticeye varılmadan sona erdi.

Konferansın ikinci safhası ise birincisine nispeten daha yumuşak bir atmosferde geçti. Bunda Sovyetlerin ultiatom süresini uzatmalarının rolü büyüktü. Bir diğer neden de *“bu sırada Sovyet-Amerikan münasebetlerinin bir bahar havası”*¹³⁸ geçirmesiydi. Başkan yardımcısı Nixon, 24 Temmuz 1959’da Amerikan Ulusal Sergisi’ni açmak için Moskova’ya gitmiş,¹³⁹ aynı zamanda Sovyet Ulusal Sergisi’ni açmak için New York’a giden Politbüro üyesi Frol Kozlov aracılığıyla Kruşçev ABD’ye davet edilmişti. Ancak buna rağmen konferanstan Berlin meselesinin çözümüne yönelik bir sonuç çıkmadı. Batılılar birleşme konusunu bir kenara bırakıp sadece Berlin için çözüm aramaya çalışsalar da Sovyetler, Berlin meselesini Doğu Almanya’dan ayrı tutmadılar.¹⁴⁰ Dolayısıyla ne Almanya ne de silahsızlanma konusunda bir ilerleme kaydedilebildi.

Neticesiz geçen konferansın ardından yeni çözüm arayışlarının ele alınması için Kruşçev’in ABD ziyaretini beklemek gerekecekti. 15-27 Eylül 1959 tarihleri arasında bu ziyaret gerçekleşti ve Sovyet lideri, Eisenhower’ın davetine icabet ederek ABD’ye gitti. Böylece ilk defa bir Sovyet lideri ABD topraklarına ayak basmış oluyordu. Birçok sorunun tartışıldığı görüşmelerin temel odak noktası silahsızlanma ve Almanya meselesiydi.¹⁴¹ Her ne kadar Berlin’deki tansiyonu düşürecek bir formül çıkmadıysa da görelî bir başarı söz konusuydu. Her şeyden önce iki lider bir zirve toplantısının düzenlenmesinde uzlaşmaya varmış ve Mayıs ortasında Paris’te bir araya gelmesi öngörülmüştü. Öte yandan Eisenhower’ın anılarında belirttiği gibi uygulanan diplomasinin bir sonucu olarak Batılıların Berlin’deki haklarından ödün verilmemiş ve

¹³⁸Armaoğlu, s. 716.

¹³⁹Tarihe “Mutfak Tartışması” olarak geçen hadise de bu ziyaret esnasında vuku bulmuştu. Nixon’un gösterişli bir şekilde ülkesinin mutfak eşyalarını tanıtırken Kruşçev’in alaycı bir tavır takınması, tanıtımı bir anda diplomatik kuralların tamamen çiğnendiği ve iki ekonomik sistemin kıyaslamasının yapıldığı ilginç bir tartışmaya dönüştürmüştü. “Nixon gegen Chruschtschow”, <http://www.spiegel.de/einestages/nixon-gegen-chruschtschow-a-948404.html>, (14 Eylül 2014).

¹⁴⁰Armaoğlu, s. 716.

¹⁴¹“Eisenhower bekam 1959 Besuch aus Moskau”, <http://www.berliner-zeitung.de/archiv/eisenhower-bekam-1959-besuch-aus-moskau,10810590,8871788.html>, (15 Eylül 2014).

en önemlisi zaman kazanılmıştı.¹⁴² Gazetecilerin “Camp David Ruhü” olarak adlandıracakları görüşmenin temel sonucu Kissinger’in da dediği gibi “*bir başka ertelemeydi.*”¹⁴³ Zaten Amerikalılarla İngilizlerin istedikleri de buydu. Teoriye göre “*kartlar ne kadar geç açılırsa*” nükleer savaş tehlikesi o kadar azalırdı.¹⁴⁴

Eisenhower’in Ruslara taviz verme olasılığından endişe eden Adenauer ise gelişmelerden memnun sayılmazdı. De Gaulle haricinde ne Macmillan ne de Eisenhower, Adenauer’in Berlin konusundaki görüşlerini paylaşıyordu. Batılı liderlerin Paris’te bir araya geldikleri konferansta (19-21 Aralık 1959) Alman liderin yukarıda bahsedilen endişesinin yersiz olmadığı ortaya çıktı. Nitekim burada Eisenhower, Adenauer’e Müttefiklerin Batı Berlin’deki haklarının çiğnenmesinin ABD açısından bir savaş sebebi olmadığını belirtecek, 17 Mart 1960 tarihinde de Sovyetler ile Berlin hakkında geçici bir anlaşmanın yapılmasının olanaksız olmadığını söyleyecekti. Neyse ki Adenauer’in yardımına U-2 olayı yetişmiş ve Paris’teki toplantıdan iki hafta önce SSCB tarafından düşürülen U-2 casus uçağı, iki süper güç arasında yeni bir krize sebebiyet vererek düzenlenmesi planlanan zirve toplantısı iptal edilmişti. Açıkça “*şansımız varmış*” diyen Adenauer ise “*şimdilik*” rahat bir nefes alabilmişti.¹⁴⁵

“Şimdilik” dememizin nedeni, ABD yönetimindeki değişikliklerle ilgilidir. Amerikalılar 1960 Kasım’ında yeni başkanını seçmiş ve John F. Kennedy iktidara gelmiştir. Yirminci yüzyılda doğan ilk ABD başkanı olup yeni bir nesli temsil eden Kennedy, mevcut sorunları yeniden gözden geçirme niyetindedir. Önündeki en büyük engellerden biri olarak da Adenauer’i görmektedir. “*Soğuk Savaş’ın kalıntısı*” olarak değerlendirdiği Alman liderinin takip ettiği politika, ona göre Avrupa’daki sorunları çözüme kavuşturmada katı ve inatçı bir karaktere sahiptir. Bu bağlamda Kennedy’nin seleflerine nazaran Almanya’nın birleşmesine, doğudaki sınır sorununa (Oder-Neiße hattı) ve Bonn’un tek temsil iddiasına (DAC’nin tanınmaması ve

¹⁴²Robert A. Divine, *Eisenhower and The Cold War*, New York: Oxford University Press, 1981, ss. 138-139.

¹⁴³Kissinger, s. 561.

¹⁴⁴Divine, s. 139.

¹⁴⁵Horcicka, ss. 229, 232-233.

“Alleinvertretungsanspruch”) daha az sempati beslediğini söylemek mümkündür.¹⁴⁶ Ancak yine de Berlin özelindeki görüşlerinin selefi Eisenhower ile aynı olduğu belirtmek gerekir. Zira Berlin, Batı’nın “özgürlüğünü” ve “refahını” simgeleyen bir semboldür ve bu sembolü kaybetmek ABD’nin hem prestijine hem de gücüne zarar verecektir.

Sovyet cephesine gelince Kennedy’nin iktidara geçmesine olumlu bakıldığı söylenebilir. Özellikle seçimle, yeni başkanın göreve başlaması arasında geçen süre zarfında (Kasım-Ocak) yumuşamaya yönelik umutlar artmıştır. Örneğin Kruşçev, Washington’daki Sovyet Büyükelçisi Michail Menschikow aracılığıyla gönderdiği iletide, ülkesinin ikili ilişkileri iyileştirme eğilimde olduğunu belirtirken, Kennedy de diyaloga açık oldukları cevabını vermiştir. Fakat Sovyetlerin Berlin’deki durumun bir değişime tabii tutulmasını istediklerini bilen Kennedy, bu konudaki politikalarının değişimine uğradığı algısını yaratmamak için herhangi bir açıklama yapmaktan kaçınmıştır. Bu bağlamda kendisinin ilk aşamadaki Berlin politikası Dışişleri Bakanı Dean Rusk’ın deyimiyle “*bekle ve gör*” politikası olarak nitelendirilebilir.¹⁴⁷ Bu süreç, Kruşçev ile bir araya geldiği Viyana Zirvesi’ne kadar devam edecektir.

ABD liderini harekete geçiren olay 17 Şubat 1961’de Kruşçev’in Adenauer’e bir memorandum göndererek Sovyetlerin Berlin özelindeki taleplerini yinelemesi olmuş¹⁴⁸ ve 22 Şubat tarihinde Kruşçev, Kennedy tarafından karşılıklı görüş alışverişi yapma amacıyla bir zirve toplantısına davet edilmiştir. Kruşçev’in cevabının gelmesi ise 2 aydan fazla sürecektir.¹⁴⁹ Buradaki bekleyişin nedeni uluslararası dengelerin Sovyetlerin lehine değişmesini beklemektir.¹⁵⁰ Öte yandan Kennedy’nin, Adenauer’in ABD ziyareti

¹⁴⁶Frank A. Mayer, “Adenauer and Kennedy: An Era of Distrust in German-American Relations?”, *German Studies Review*, Vol. 17, No. 1, Feb., 1994, s. 83, 85.

¹⁴⁷Christof Münger, *Ich bin ein Westberliner – Der Wandel der amerikanischen Berlinpolitik während der Präsidentschaft John F. Kennedys*, Zürich: Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, 1999, ss. 44-46.

¹⁴⁸Bonn yönetimi memorandumuna cevap vermek için acele etmemişti. 12 Temmuz’da Gromiko’ya gönderilen iletideki mesaj, geleneksel Alman görüşünden farklı olmamış ve serbest seçimler temelinde birleşmiş bir hükümetin kurulması önerisi tekrarlanmıştı. Horcicka, s. 235.

¹⁴⁹Kruşçev’in kabul cevabı 16 Mayıs’ta iletilmişti. Münger, s. 50.

¹⁵⁰Küba’ya karşı düzenlenen “Domuzlar Körfezi Çıkarması” başarısızlığının Kennedy iktidarına yönelik olumsuz etkisi göz önüne alınırsa, Kruşçev’in amacına ulaşmış olduğu söylenebilir.

esnasında Berlin sorununun sadece özgür irade prensibi çerçevesinde ve başkenti Berlin olacak birleşik bir Almanya temelinde çözülebileceğini açıklaması, daha önce ifade edilen yumuşama beklentilerini boşa çıkarmıştı.¹⁵¹

Bu arka plan ile 3-4 Haziran 1961 tarihinde Viyana’da gerçekleştirilen görüşme sorunları çözmekten ziyade daha da derinleştirdi. Savaşın ardından 16 yıl geçmesine rağmen hala Almanya ile bir barış antlaşmasının imzalanmamasının açıklanamaz olduğunu belirten Sovyet lideri, muhababına söz konusu antlaşmanın hazırlanacağı bir barış konferansı teklifinde bulunmuştu. Aksi takdirde sadece DAC ile bir barış antlaşması imzalanacak ve bu ülke için kayıtsız şartsız teslimiyetten kaynaklanan tüm antlaşma ve kurumlar yürürlükten kalkacaktı. Kennedy ise ülkesinin Berlin’deki statüsünü, Doğu Almanların onayıyla değil uluslararası bir antlaşma ile elde ettiklerini ve bu çerçevede belirli yükümlülükler sahip oldukları cevabını vermişti. Eğer bu yükümlülükler yerine getirilmezse hem Müttefikler hem de diğer halklar ABD’ye olan güvenlerini yitireceklerdi. Dolayısıyla ABD’nin çıkarlarına tamamen ters bir durum söz konusuydu.

Esasında ABD’nin, Sovyetlerin DAC ile tek taraflı bir barış antlaşması imzalamasıyla sorunu yoktu. Temel mesele Batıların Berlin’deki hakları ile ilgiliydi. Eğer bu haklara riayet edileceğinin garantisi verilseydi, söz konusu barış antlaşmasına itiraz edilmeyecekti. Fakat Kruşçev, antlaşma sonucunda sadece DAC’nin muhatap alınabileceğine yönelik ısrarını sürdürünce uzlaşmaya çıkan yollar kapandı. Viyana’daki atmosferin sertliğini özetleyen en vurucu cümleler ise görüşmenin sonlarına doğru sarf edilecek ve Sovyet lideri: *“Tehditleriniz bizi durduramaz. Biz savaş istemiyoruz fakat bizi zorlamanız halinde o da olur. Bunu Macmillan, De Gaulle ve Adenauer’e de söyleyebilirsiniz... Barış antlaşmasını bu yılın Aralık ayında imzalayacağız”* derken, Kennedy de *“anlaşılan o ki bu yıl kış, çok soğuk geçecek”* cevabını verecekti.¹⁵²

¹⁵¹Münger, ss. 45-47, 50.

¹⁵²Wilfriede Otto, “Unterredung zwischen Nikita S. Chruschtschow und John F. Kennedy am 3. und 4. Juni 1961 in Wien. Die Weichenstellung zum Mauerbau”, *UTOPIE Kreativ*, Heft 128, Juni 2001, ss. 541-545, 557.

Böylece karşılıklı diyaloga rağmen bir kez daha sonuç alınamamıştı. Aynı zamanda hiçbir zaman nükleer savaş tehlikesi de bu kadar büyük olmamıştı. Zira açık bir savaş tehdidi vardı ve Avrupa'nın merkezinde cereyan edecek bu hadisenin nükleer bir çatışmaya dönüşmesi içten bile değildi.¹⁵³ ABD'nin önünde iki seçenek vardı: Ya Sovyetlerin yükümlülüklerini DAC'ye devretmesini *fait accompli* olarak değerlendirecek -ki bu durum Müttefikler nazarında itibar ve güven kaybına neden olacaktı- ya da Berlin'deki hakları için askeri yöntemlere başvuracaktı. ABD'nin konvansiyonel gücünün "*Esnek Karşılık Stratejisi*"nin¹⁵⁴ (flexible response) daha tam olarak hayata geçirilmemesi nedeniyle sınırlı olduğu göz önüne alınırsa geriye tek bir seçenek kalıyordu. Bu bağlamda bekle ve gör politikası ile nükleer savaş tehdidinin bertaraf edilemeyeceği anlayan Kennedy'nin yeni bir Berlin politikası arayışına girmesi uzun sürmedi ve 19 Temmuz'daki Ulusal Güvenlik Konseyi'nde Dean Rusk tarafından ortaya atılan "3 Esas" (Three Essentials), Berlin özelindeki yeni yol haritası oldu. ABD'nin hayati çıkarlarını temsil eden bu esaslar: *Müttefiklerin Batı Berlin'de var olma hakları; Berlin'e DAC üzerinden giriş-çıkış hakkı ve bölgenin özgürlüğü ile yaşamsal işlevlerinin garanti edilmesinden* oluşuyordu. 25 Temmuz tarihine gelindiğinde dünya kamuoyu Kennedy'nin Oval Ofis'ten yaptığı televizyon yayınıyla bu kırmızı çizgilerden haberdar edildi.¹⁵⁵ Açık ve net bir şekilde, "*komünistlerin bizi adım adım ya da şiddet yoluyla Berlin'den çıkarmalarına müsaade edemeyiz*"¹⁵⁶ denilse de müzakere yolunun da kapanmadığı belirtildi.

Konuşmaya yönelik tepkilere gelince tüm taraflar memnun sayılırlardı. Kararlılığı Kennedy'ye kendi ülkesinde olumlu puan kazandırırken, konuşmanın

¹⁵³Her ne kadar Fjodor Burlazki (Kruşçev'in danışmanı ve metin yazarı), Kruşçev'in Viyana'da blöf yaptığını iddia etse de -ki bu iddianın gerçek olma ihtimali, bizim "*Berlin üzerindeki tüm hesaplar tehdit üzerine kuruluydu*" tezimizi doğrulamaktır- Kennedy'nin söz konusu tehditleri ciddiye almama gibi bir lüksü yoktu. Münger, s. 65.

¹⁵⁴"*Bu stratejiye göre, karşı taraftan gelecek saldırının niteliğine uygun bir karşılık verilmesi öngörülmektedir. Bu açıdan Avrupa'da Sovyetler Birliği tarafından konvansiyonel silahlarla girişilecek bir harekâta aynı düzeyde tepki gösterilebileceği gibi nükleer düzeyde de cevap verilebilecektir... 1962 yılında ABD'nin askeri stratejisi olarak ilan edilen Esnek Karşılık, 1967 yılında da NATO tarafından resmen kabul edilmiştir.*" Karşıtı; *Kitlesel Karşılık Stratejisi*'dir (massive retaliation). Faruk Sönmezoğlu (Der.) *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları, 2010, ss. 266-267.

¹⁵⁵Münger, ss. 76-77, 80.

¹⁵⁶Horcicka, s. 239.

doğrudan Sovyet yönetimini hedef alması Alman ve Fransız medyası tarafından takdir edilmişti. İngiliz medyası müzakere yolunun kapanmadığına yönelik beyanati memnuniyet ile karşılamış, Kruşçev ve DAC yönetimi de “Üç Esas”ın sadece Batı Berlin’i kapsamı ile duymak istediklerini duymuşlardı. Zira “Üç Esas” ile Berlin’deki dört güç statüsü anlamını yitiriyor ve Doğu Berlin tamamen Sovyet inisiyatifine bırakılıyordu.¹⁵⁷ Sonrasında yaşananlar ise DAC lideri Walter Ulbricht’in sekiz yıllık hayalini hayata geçirecekti.¹⁵⁸

13 Ağustos 1961 tarihinin ilk saatlerinden itibaren inşa edilmeye başlanan Berlin Duvarı bu hayalin gerçekleştirilmesiydi. 10.000 polis, 7.000’den fazla asker ve yüzlerce tankın desteğiyle önce tel örgülerin çekilmesiyle başlayan bu girişim, Soğuk Savaş’ın en büyük sembollerinden biri olacak ve şehri 28 yıl boyunca ortadan ayıracaktı.¹⁵⁹ Sanılanın aksine Berlin Duvarı krizin doruk noktasını teşkil etmekten ziyade gayri resmi bitişini temsil ediyordu. Müttefiklerce verilen tepkiler göz önüne alındığında dikkat çekici bir rahatlama söz konusuydu. Amerikalılar için önemli olan, “3 Esas” ile belirlenen kırmızı çizgilerin ihlal edilmemesiydi. Bu nedenle duvarın inşa edildiği haberi ABD yönetimini telaşa düşürmemiş ve askeri önlemler almaya yönelik tartışmaları beraberinde getirmemişti. Kennedy’ye göre duvar, her ne kadar “*güzel bir çözüm*” olmasa da savaştan çok daha iyiydi.¹⁶⁰ Kısacası 13 Ağustos’ta başlayan süreç pragmatik nedenlerle kabullenilmişti.¹⁶¹

¹⁵⁷Münger, s. 85.

¹⁵⁸Mülteci akımını önlemek için 1953’ten beri Batı Berlin sınırını kapatma niyetinde olan DAC lideri tüm çabalarına rağmen bu düşüncesini SSCB’ye onaylatamamıştı. Sovyet yönetimine göre böyle bir adım “*şehrin sosyal ve ekonomik düzenini bozacak; Berlinlilerin DAC yönetimine ve Sovyetlerin Almanya’daki askeri varlığına yönelik tepkileri artıracak, öte yandan da Batılı işgal güçleri ile olan ilişkileri daha da karmaşıklatacaktı.*” Hope M. Harrison, “Walter Ulbrichts ‘dringender Wunsch’”, *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 61. Jahrg., Aug., 2011, s. 8.

¹⁵⁹Hans Hermann Hertle, *Die Berliner Mauer*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2011, s. 42.

¹⁶⁰Münger, ss. 93-94.

¹⁶¹O dönemde Amerikalılar arasında durumu kabullenmeyen sadece bir kişi vardı: General Lucius D. Clay. Askeri valiyken de Rusların sadece “*sertlik dilinden*” anladıklarına inanan Clay, Kennedy’nin Berlin’deki özel temsilcisi olarak atanmasının ardından tamamen kendi inisiyatifıyla gerçekleştirmeye yeltendiği operasyonla iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmişti. Duvarı yıkma niyetinde olan General, Ekim ayında on tankını Checkpoint Charlie’ye yönelmiş ve aynı sayıda Sovyet tankı tarafından karşılanarak 16 saat süren bir güç gösterisinde bulunmuştu. Ancak Washington’dan gelen emirle geri çekilmek zorunda kalan Clay, kısa bir süre sonra da Berlin’deki görevinden azledilecekti. Werner Kilian, “Der Mauerbau

Dikkat çeken esas husus ise Adenauer'in de söz konusu girişimi oldukça sakin bir şekilde karşılamasıdır. Yaşlı Şansöyle, Berlin'deki hareketliliğin haberinin geldiği gün Rhöndorf'da kalarak rutinini sürdürmüş ve ertesi gün bu şehir yerine seçim kampanyasını devam ettirmek için Regensburg'a gitmiştir. Bu sükûnetin arkasındaki temel sebep, yapılacak bir şeyin olmamasıdır. Dolayısıyla somut bir adım atma imkânı yokken acilen gerekli tedbirlerin alınmasını bekleyen Batı Berlin halkının önüne çıkmak doğru bulunmamış ve öncelik sükûnetin korunmasına ve halk ayaklanmasına neden olacak kışkırtmaların engellenmesine verilmiştir.¹⁶² Bu edilgenliği Adenauer'i yoğun eleştirilere maruz bırakarak, iki sene sonra da yönetim değişikliğine gidilecekken, ileride daha ayrıntılı değinileceği üzere süreç esnasındaki aktif rolü ile Batı Berlin Belediye Başkanı Willy Brandt'ın yıldızı parlayacaktır.

und seine Auswirkungen auf die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland", Heiner Timmermann (Der.), *1961 – Mauerbau und Außenpolitik*, Münster: LIT Verlag, 2002, s.317; Rolf Steininger, "Die Westmächte und der Mauerbau", http://www.berliner-mauer-gedenkstaette.de/de/uploads/50jahrestag_tagung_dokumente/steininger-die-westmaechte-und-der-mauerbau.pdf, (02 Ekim 2014).

¹⁶²Kilian, ss. 313-314.

III. GEÇİŞ SÜRECİ: 1963-1969

Adenauer ile yaşadığı 14 yıllık macera boyunca önce egemenliğini tekrar elde eden FAC, bütünleştirme politikalarının istisnasız bir şekilde hayata geçirilmesiyle Batı'nın ayrılmaz bir parçası haline gelmişti. Her ne kadar 1955 yılında SSCB ile diplomatik ilişkiler kurulsa da başta devletin temkinli davranma mecburiyeti; doğuda ikinci bir Alman devletinin varlığı ve uluslararası koşulların neden olduğu gelişmelerin de etkisiyle bu dönemdeki dış politika tek bir boyuta indirgenmişti.

“Geçiş Süreci” olarak adlandırdığımız altı yıllık dönemin 1963-1966 yılları arasını, yani ikinci Şansölye Ludwig Erhard'ın iktidarını kapsayan ilk evresinde ise “*Hareketlilik Politikası (Politik der Bewegung)*” olarak tanımlanan yeni bir girişim başlatıldı. Esasında kökleri Gerhard Schröder'in Dışişleri Bakanlığına getirildiği 1961 yılına dayanan bu politika ekseninde SSCB ve DAC yok sayılarak ekonomik araçların kullanıma sokulmasıyla Doğu bloğuna mensup diğer devletler ile ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmıştı. Ancak SSCB ile DAC'nin hesaba katılmadığı bir politikanın gerçeklikle örtüşmeyeceği çok geçmeden anlaşılacaktı.

1966-1969 arasını içeren ikinci evrede Alman siyasal hayatında bir ilk yaşanırken hıristiyan demokratlarla, sosyal demokratlar iktidarı paylaştılar. CDU'lu Kurt Georg Kiesinger'in Şansölye, SPD'li Willy Brandt'ın da Şansölye yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olduğu bu dönemde Erhard ve Schröder'in başlattığı Doğu açılımı bazı temel farklılıklarla devam ettirilmeye çalışıldı. Herşeyden önce yumuşama retoriği dış politikada birinci gündem maddesi haline getirilirken, “Hallstein Doktrini”nin neden olduğu kısıtlamalar “*Doğum Hatası Teorisi (Geburtsfehlertheorie)*” adı verilen bir uygulamayla aşındırılarak Romanya ve Yugoslavya ile diplomatik ilişkiler kuruldu. Ancak özellikle Koalisyon'daki CDU kanadının pratikte SSCB'yi ikinci plana atıp DAC ile doğrudan etkileşime geçme cesaretini gösterememesi süreci sekteye uğratacak ve diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle öngörülen temaslar başlatılamayacaktı. Bunun için CDU'dan farklı bir Doğu Politikası gütmeyi amaçlayan Willy Brandt'ın iktidara geçmesini beklemek gerekecekti.

A. Uluslararası Dengeler ve Almanya

Berlin Duvarı'nın inşası daha önce belirtildiği gibi krizin gayri resmi bitişini temsil etse de kalıntıların temizlenmesi ve normalleşme sürecine geçiş daha tam olarak sağlanamamış dolayısıyla kısa bir süre sonra karşılıklı temaslara devam edilmiştir. ABD'nin Müttefikleri tarafından Ruslarla "ağız arama" konuşmaları yapması için yetkilendirilmesi sonucunda, Eylül sonundan itibaren Rusk ve Gromiko karşılıklı fikir alışverişinde bulunmuşlardır. 1962 yılının başlarına kadar devam eden bu süreci mümkün kılan hadise, Kruşçev'in Ekim ayındaki Yirmikinci Parti Kongresi'nde Viyana'daki ultiatomunu geri almasıdır. Avusturya'nın başkentindeki görüşmelerde Kennedy'ye yılsonuna kadar zaman veren Sovyet lideri, önceki dayatmalarında olduğu gibi yine geri adım atarak Batılıların Almanya sorununu çözmeye hazır olmaları halinde söz konusu sürenin önemli olmadığını ilan etmiştir.¹

Bu nispi yumuşama ekseninde ABD'nin yeni planı, Berlin'e giriş-çıkış trafiğini denetlemesi öngörülen bir kurumun teşkil edilmesiydi. *Uluslararası Giriş İdaresi* olarak adlandırılan bu mekanizma beş Batılı (ABD, İngiltere, Fransa, FAC ve Batı Berlin), beş komünist (SSCB, Polonya, Çekoslovakya, DAC ve Doğu Berlin), üç de tarafsız devletten (İsveç, İsviçre ve Avusturya) oluşacaktı. Olası bir kriz anında üç tarafsız devletin Sovyet baskılarına karşı dik duramayacaklarını düşünen Adenauer,² doğal olarak "*Doğu ve Batı Almanya'nın eşit statüde olacağı böyle bir kuruluşa karşı çıktı.*"³ Daha da kötüsü, kurumun hayata geçirilmesi, bir yandan DAC'nin tanınmasına yol açacakken diğer yandan da Batı Berlin'in FAC'den ayrı bir birim olarak algılanmasına sebebiyet verecekti.⁴

ABD'nin, FAC yönetimine, bu ve benzeri diğer konulardaki baskıcı tutumu zaten Berlin Krizi ile kırılma eğiliminde olan karşılıklı ilişkilere daha da zarar verdi. Ancak Atlantik ittifakı içerisindeki bu çatırdamaların Berlin'deki dengeleri tam da Sovyetlerin lehine değiştireceği varsayılırken, Ağustos 1962'de patlak veren Küba Krizi her şeyi

¹Buchheim, s. 112.

²Gerhard Wettig (Der.), *Chruschtschows Westpolitik 1955 bis 1964*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2011, s. 29.

³Kissinger, s. 568.

⁴Buchheim, s 113.

değiştirdi. Bu süreçte Sovyetler sadece geri adım atmakla kalmamış aynı zamanda Berlin politikasındaki inanılrlılığını da yitirmişti. Nihayetinde “elindeki bütün kozların tükendiğini anlayan Kruşçev, 1963 Ocağında Berlin duvarının ‘başarısının’, Berlin’e ayrı bir barış anlaşması yapılmasını gereksiz hale getirdiğini”⁵ açıklandığında, beş yıl süren kriz sonunda bitmiştir.

Bu olgular üzerinden bir değerlendirme yapıldığında “Elysee Antlaşması” başlığı altında incelediğimiz Fransız-Alman yakınlaşmasının zamanlamasının tesadüfi olmadığı söylenebilir. Kriz esnasında beklediğı desteğı sadece Ren’in diğey yakasındaki komşusundan gören Adenauer’in, De Gaulle ile yakınlaşmasının başlıca nedeni ABD’nin bu yumuşama politikası olmuştur. Söz konusu politikanın Almanya özelindeki sonuçlarından bir diğey de Alman siyasilerin “Gaullecüler” ve “Atlantikçiler” olarak iki farklı fraksiyona ayrılmalarıdır.⁶ Ayrılışın temeli dış politikadaki eksen tartışmasına dayanmaktadır. Birinci grubun başını çeken Adenauer’e göre FAC, yumuşama politikalarının “kurbanı” olmadan önce, Fransa ve diğey Batı Avrupa ülkeleri ile daha sıkı bir işbirliğine girerek ABD’ye karşı bir denge kurmalıdır. İçinde Adenauer’in halefi Ludwig Erhard ve ikinci Dışişleri Bakanı Gerhard Schröder gibi isimlerin yer aldığı “Atlantikçiler” ise Alman güvenliğinin, ABD ile daha sıkı ilişkilere bağı olduğunu inanmaktadırlar. Avrupa’daki ulus üstü yapılanmaların güçlendirilmesinden yana olan bu grup, İngiltere üzerinden AET’nun, NATO ve ABD ile bağlarının sıkılaştırılması için bu ülkenin söz konusu oluşuma üye olmasını talep etmişler ve yumuşama politikası ekseninde Doğı bloğı ülkelere daha esnek bir yaklaşım sergilemişlerdir.⁷

Son olarak Berlin Krizi’nin bitişini müteakip yaşanan önemli bir olaydan daha bahsetmemiz gerekir: Kennedy’nin Batı Berlin ziyareti. Adenauer’in Ocak ayında yaptığı daveti kabul edip 23 Haziran’da Almanya’ya gelen ABD lideri, üç gün sonra gittiğı bu şehirde yaklaşık 300.000 bin kişilik bir kalabalığın karşısında meşhur “Ich bin ein Berliner” konuşmasını yapmış ve açıkça Berlin meselesinin aynı zamanda kendi

⁵Kissinger, s. 570.

⁶İki grup arasındaki farklılıklar hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Tim Geiger, *Atlantiker gegen Gaullisten*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2008.

⁷Peter Borowsky, “Die westeuropäische Integration 1963-1974”, <http://www.bpb.de/izpb/10114/die-westeuropaeische-integration-1963-1974?p=all>, (8 Ekim 2014).

meseleleri olduğu mesajını vermiştir. Çok fazla bilinmese de kendisi günü birlik geldiği bölgenin iki farklı noktasında daha bazı açıklamalarda bulunmuştur ve bu noktada ilginç bir ayrıntı söz konusudur. İlerleyen bölümlerde ismini sıkça zikredeceğimiz Egon Bahr, Kennedy'nin "*Ich bin ein Berliner*" konuşmasını yapıp SSCB ve DAC'ye doğrudan bir mesaj gönderdiğinde Adenauer'in gayet mutlu, Brandt'ın ise yüzünün asıldığını aktarmaktadır. Bunun aksine Kennedy'nin öğleden sonra Hür Berlin Üniversitesi'ndeki konferansta, yumuşama politikalarını devam ettireceklerini ve çatışmaların yerini işbirliğinin alması gerektiğini açıkladığında, bu sefer tam tersine Brandt'ın memnun, Adenauer'in ise yüzünün katılaştığını söylemektedir. Resmin bütününe bakıldığında Kennedy'nin tıpkı Oval Ofis'ten duyurduğu "3 Esas"ında olduğu gibi tüm taraflara duymak istediklerini söylemiş olduğu görülmektedir. Bir yandan "*Ich bin ein Berliner*" mesajı ile hükümet ve genel olarak Alman kamuoyu tatmin edilirken diğer yandan yumuşama politikaları mesajıyla da muhalefet ve SSCB'ye göz kırplmıştır.⁸

B. Ludwig Erhard Döneminde Doğu Politikası

15 Ekim 1963 tarihinde Adenauer, 87 yaşındayken gönülsüz de olsa makamından çekilmiş ve böylece 14 yıllık bir dönem sona ermiştir.⁹ Başarılı Ekonomi Bakanı ve "*Ekonomik Mucize'nin babası*" olarak nitelendirilen Ludwig Erhard artık yeni Şansölyedir.¹⁰ Bu değişim aynı zamanda iktidarın "Gaullecülerden" "Atlantikçilere" geçişini sembolize etmektedir. Almanya meselesinde doğrudan

⁸Christine Rütten, *Mit Kennedy durch Deutschland*, 45 Dakika, ARD, 2014; Robert G. Waite, "Ish bin ein Bearleener – JFK's 26 June 1963 Visit to Berlin: The Views from East Germany", *Journal of Contemporary History*, Vol. 45, No. 4, Oct. 2010, s. 845; "Niemand konnte John F. Kennedy überbieten", <http://www.morgenpost.de/berlin-aktuell/50-jahre-jfk-berlin/article117435987/Niemand-konnte-John-F-Kennedy-ueberbieten.html>, (29 Nisan 2015).

⁹Gönülsüz dememizin sebebi, kendisinin bir taraftan kendi partisi diğer taraftan da koalisyon ortağı FDP tarafından yapılan bir dayatmanın sonunda Şansölyeliği bırakmak zorunda kalmasındadır. Ludwig Erhard'ı Şansölyelik için yeterli nitelikte bulmayan Adenauer, bu ismi bir anlamda kendi makamına geçmesini engellemek için 1959 yılında Cumhurbaşkanlığına aday göstermek istemiş fakat Erhard'ın kabul etmemesiyle başarılı olamamıştır. Bu sefer en azından halefini kontrol edebilmek için kendisi Cumhurbaşkanlığına aday olan Adenauer, söz konusu makamın siyasi kararlara etkideki sınırlılığını dikkate alarak vazgeçmiş ve Erhard'ın gelişini sineye çekmek zorunda kalmıştır. Peter Borowsky, "Das Ende der Ära Adenauer", <http://www.bpb.de/izpb/10093/das-ende-der-aera-adenauer?p=all>, (9 Ekim 2014).

¹⁰Erhard hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Alfred C. Mierzejewski, *Ludwig Erhard: a biography*, London: The University of North Carolina Press, 2004.

Sovyetlerle müzakereleri tercih eden Adenauer'in aksine Erhard, Doğu Avrupa ülkeleriyle temasları yoğunlaştırarak DAC'yi "siyasi bir anakronizme" itmeyi amaçlamıştır.¹¹ "Hareketlilik Politikası" olarak formüle edilen dış politikadaki bu evre, farklı bir Doğu Politikası'nın başlangıcıdır.

Söz konusu politikanın temeli, 14 Haziran 1961'de Federal Meclis'te alınan bir karara dayanmaktadır. Bu kararda hükümetten, Müttefikleri ile beraber Doğu Avrupa ülkeleriyle barışçıl ve yararlı ilişkiler içerisinde bulunacak birleşmiş bir Almanya için çabalaması talep edilmiş ve "*FAC'nin hayati çıkarlarından taviz vermeden*" bu ülkelerle ilişkileri normalleştirecek her türlü fırsatın değerlendirilmesi istenmiştir. Kararın arkasındaki itici güç, başta Schröder olmak üzere birçok Alman siyasetçinin, Doğu Avrupa ülkelerinin özellikle Stalin'in ölümünün ardından görece bir bağımsızlığa kavuştuklarını düşünmeleriydi.¹² Aynı düşünceyi ABD yönetimi de paylaşıyor ve yumuşama sürecine paralel olarak FAC'yi Doğu Politikası'nda yeni bir yaklaşıma davet ediyordu.

ABD Senatosunun Dış İlişkiler Kurulu Başkanı William Fullbright'ın Avrupa Konseyi'nde, "*[k]esinlikle açık olarak görünüyor ki Federal Cumhuriyet ve giderek daha fazla ulusal bilince erişen Doğu Avrupa ülkeleri arasında kurulacak samimi ilişkiler, kaçınılmaz olarak bu ülkelerin doğudaki 'kalıntı devlet' (rump state) ile olan bağınyı zayıflatacak, (DAC'nin) rejimini sarsacak ve sonunda Federal Cumhuriyet ile bütünleşmesinin yolunu açacaktır...*"¹³ şeklinde sarf etmiş olduğu sözlerden anlaşılacağı gibi, yeni bir yaklaşımın doğrudan Alman çıkarlarına uygun olacağı belirtiliyordu.

Yönelim değişikliği ile beraber Schröder, "Hareketlilik Politikası" adı altındaki esnekleşmeyi hayata geçirme fırsatını yakaladı. Tek temsil iddiası ve "Hallstein Doktrini" nedeniyle doğrudan diplomatik ilişkilerin kurulması mümkün olmadığından Batı Alman ekonomisinin cazibesi, kapıyı aralayacak yöntem olarak benimsendi.¹⁴ Bu

¹¹Colschen, s. 173.

¹²Buchheim, ss. 113-114.

¹³Booz, s. 61.

¹⁴Creuzberger, s. 90.

bağlamda teorinin pratiği dökülmesi uzun ve çetrefilli müzakerelerin ardından sırasıyla Polonya (9 Mart 1963), Romanya (17 Ekim 1963), Macaristan (9 Kasım 1963), Bulgaristan (6 Mart 1964) ve Çekoslovakya (3 Ağustos 1967) ile karşılıklı ticari temsilciliklerin kurulmasını öngören sözleşmelerin imzalanmasıyla gerçekleşti. Esas görevlerinin haricinde aslen diplomatik kurumların görevlerini de gayri resmi olarak yerine getiren bu temsilcilikler sayesinde “Hallstein Doktrini”ne zarar verilmeden siyasi ilişkiler geliştirilmeye başlandı.¹⁵ Öte yandan 25 Mart 1966 tarihinde diplomatik ilişkilerin mevcut olduğu tüm devletlere ve ayrıyeten Varşova Paktı üyelerine (DAC hariç) bir “barış notası” sunuldu. Yumuşama sürecine yönelik önerileri içeren bu notada, daha sonra Brandt’ın konseptinin kilit kavramı olacak “güç kullanmama” unsuru da yer almaktaydı.¹⁶

Son kertede “Hareketlilik Politikası”, ekonomik araçlarla DAC’yi kendi kampında izole etmeye çalışan ve birleşmeye dolaylı yollardan gitmeyi hedefleyen bir hamleydi. Bunun ötesinde aynı zamanda psikolojik bir operasyondur. Zira yumuşama süreci ile doğrudan bağlantılı olan bu adımla, algılardaki “Alman rövanşizmi” kaygısının giderilmesi amaçlanmaktaydı. Altının özenle çizilmesi gereken husus ise projenin kısa vadede başarısız, uzun vadede de başarılı olmasıdır. Kısa vadedeki başarısızlığın nedeni, sürecin SSCB tarafından engellenmesidir. Batı Alman ticari temsilciliklerini birer “Truva atları” olarak değerlendiren Ulbricht’in telkinleriyle Sovyetler, uydularına FAC ile temaslarını yoğunlaştırmayı yasaklamış ve ancak DAC’nin de söz konusu sözleşmelere dâhil edilmesi şartını koşarak gerekli kolaylığın sağlanabileceğini belirtmiştir. Doğal olarak bu şart, FAC inisiyatifini çıkmaza sokmuştur. Uzun vadedeki başarı ise Doğu Avrupa’ya açılan kapılan aralanmasıdır. İleride değinileceği üzere Willy Brandt iktidarında ivme kazanan Yeni Doğu Politikası ile söz konusu temsilcilikler Büyükelçiliklere dönüştüğünde, bölge FAC için çoktan *terra incognita*¹⁷ olmaktan çıkmış olacaktır.¹⁸

¹⁵Buchheim, s. 115.

¹⁶“25 März 1966”, <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschland-chronik/131619/25-maerz-1966>, (12 Ekim 2014).

¹⁷Bilinmeyen toprak(lar), yer(ler).

¹⁸Creuzberger, s. 91.

C. Büyük Koalisyon Döneminde Doğu Politikası

1949'dan 1963'e kadar Ekonomi Bakanlığı'nı üstlenen ve ardından Şansölye seçilen Erhard'ın iktidarı sadece üç yıl sürebilmiştir. Birincil neden; kendisinin gerçek bir entelektüel ve başarılı bir ekonomist olmasına rağmen siyasetçi olmamasından kaynaklanıyordu.¹⁹ Danışmanlarından Johannes Gross'un ifadesiyle ne gücü ne de siyaseti sevmiştir. Dolayısıyla bu eksikliği en büyük dezavantajı olmuştur.²⁰ Fransa ile bozulan ilişkiler; ekonomik krizin patlak vermesi ve son yıllarda ABD ile yaşanan sorunlar,²¹ otoritesini sarsan diğer nedenlerdi. FAC – Fransa ilişkilerinin bozulmasındaki temel faktör, Adenauer ve De Gaulle arasındaki uyumun yakalanamamasıydı. Fransız liderin Avrupa'da alternatif bir güç oluşturma çabalarına karşı gösterilen “Atlantikçi” refleksi, kendisini sert eleştirilere maruz bırakmıştı. Öte yandan ironik bir şekilde ülkenin ilk ekonomik krizini kendi döneminde yaşaması ve çare olarak 1965'te alınan bir kararla tasarruf programının uygulanması, 50'li yıllardan itibaren sürekli bir ekonomik büyümeye alışan ve hayat standardı giderek artan Alman halkında olumsuz bir etki yaratmıştı.²² Nihayetinde vergi artırımı konusunda koalisyon ortağı FDP ile yaşanan bir anlaşmazlık sonucunda bu partinin kabinedeki dört bakanı istifa edince, Erhard'ın iktidarı sallantıya girmiş ve liderliği kendi partisi içinde dahi

¹⁹Rolf Steiniger ve Dieter Weiss, *Die Bonner Republik 1963 bis 1969, Von Erhard zur Großen Koalition*, 45 Dakika, WDR, 2009. Son yapılan araştırmalar neticesinde kendisinin CDU dâhil hiçbir zaman herhangi bir partiye üye olmadığı ortaya çıkmıştır. Hans Ulrich Jürgens ve Walter Wüllenweber, “CDU - Altkanzler Ludwig Erhard war nie CDU Mitglied”, 25 Nisan 2007, <http://www.stern.de/politik/deutschland/cdu-altkanzler-ludwig-erhard-war-nie-cdu-mitglied-587764.html>, (20 Ekim 2014).

²⁰Guido Knopp (Yapımcı), *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Optimist – Ludwig Erhard*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999.

²¹Sorunların nedeni, Amerikan askerlerinin FAC'deki varlığından kaynaklanan döviz kayıplarıydı. 2,5 Milyar Alman Markı olan bu kaybın tamamının karşılanması için ABD Başkanı Johnson, Erhard'a 30 Haziran 1967'e kadar süre vermişti. Her ne kadar Erhard, bunun için elinden geleni yapacağını belirtse de ülkedeki ekonomik krizden dolayı zor duruma düşecek ve ödemelerin ertelenmesi talebinde bulunacağı son ABD ziyareti (24 Eylül 1966) tam bir fiyaskoya dönüşecekti. Harald Rosenbach, “Der Preis der Freiheit: Die deutsch-amerikanischen Verhandlungen über den Devisenausgleich (1961-1967)”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1998, s. 709, 739.

²²Borowsky, “Das Ende der Ära Adenauer”...

sorgulanır hale gelen Şansölye, 1 Aralık 1966 tarihinde makamından çekilmek zorunda kalmıştı.²³

Erhard'dan sonra Kurt Georg Kiesinger önderliğinde kurulan yeni hükümet FAC tarihi açısından bir ilkti. FDP ile yola devam edilememesi üzerine, Willy Brandt önderliğindeki SPD ilk defa hükümette yer alarak CDU'la birlikte Büyük Koalisyon'u oluşturmuşlardı. Kişiler açısından bu ittifakın zıtlıkların bileşimi olarak nitelendirmek mümkündü. Eski bir *Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP)* üyesi olup Dışişlerinde çeşitli görevlerde bulunan Kiesinger'e karşılık Şansölye yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Willy Brandt, Nazilerle mücadele çerçevesinde yıllarca sürgün hayatı yaşamış bir sosyal demokratı.²⁴ Bu yönüyle Büyük Koalisyon, Arnulf Baring gibi siyaset bilimci ve tarihçiler tarafından "*ulusal barışın/uzlaşının ittifakı*" olarak değerlendirilmişti.²⁵ Aynı zamanda Büyük Koalisyon, Doğu Politikası'nın ivme kazandığı bir dönem olarak tarihe geçecekti.

13 Aralık 1966 tarihli ilk hükümet açıklamasında Kiesinger, bunun sinyallerini açıkça verirken 1949'dan bu yana ilk defa bir hükümet açıklamasında Batı entegrasyonu yerine Doğu Politikası ağır bastı. Dış politikadaki temel dönüşüm, birleşmenin ancak uluslararası bir yumuşama süreciyle mümkün olabileceği görüşünün benimsenmesiydi. Bu çerçevede FAC'nin, silahsızlanma ve denetime yönelik tartışmalarda işbirliğine açık olduğu ilan edilirken konuşmanın dış politika konularını içeren diğer bölümleri ise doğrudan SSCB, Polonya ve Çekoslovakya ile ilişkileri içermektedir. 1955'te kurulan diplomatik ilişkilere rağmen gidişatın beklenen seviyeye gelmemesinin, her iki tarafı da hayal kırıklığına uğrattığına işaret eden Kiesinger, Almanların asla SSCB'deki halklara karşı düşmanlık beslemediğini, aksine bu ülkenin iç işlerine karışmadan dostane ilişkiler geliştirmeyi arzuladığını belirtmişti. Polonya konusunda bu ülkenin güvence altına alınmış sınırlar içerisinde yaşama talebinin anlayışla karşılandığının altı

²³Steiniger ve Weiss, *Die Bonner Republik 1963 bis 1969, Von Erhard zur Großen Koalition...*

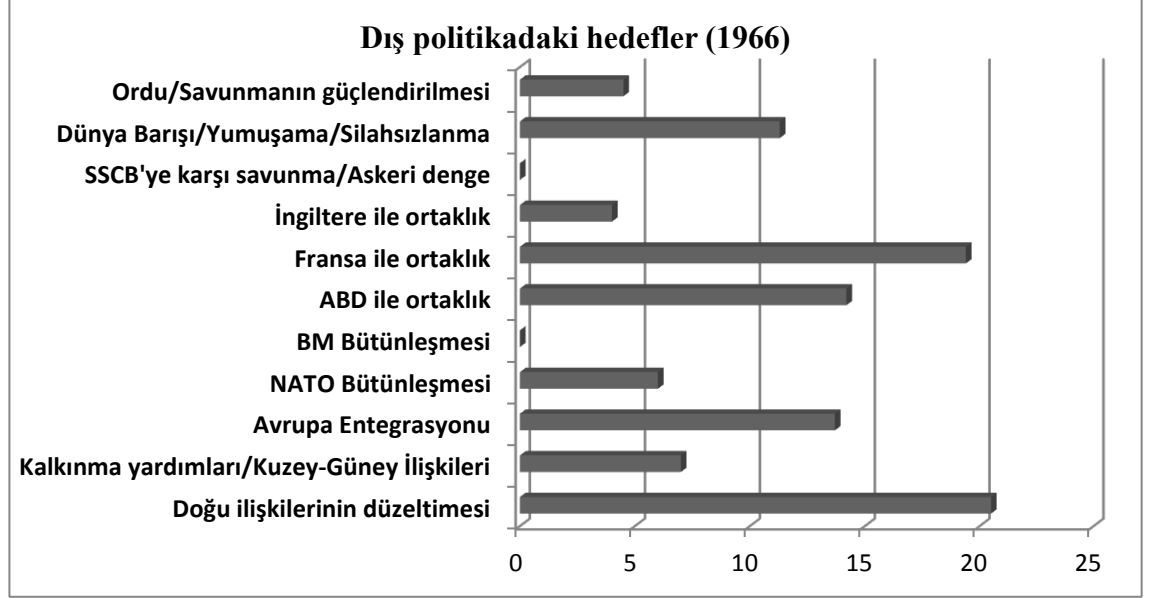
²⁴Brechenmacher, s. 97.

²⁵Martin Winkels, *Die Deutschland- und Ostpolitik der ersten Großen Koalition in der Bundesrepublik Deutschland*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Rheinischen Friedrich Wilhelms Universität zu Bonn, 2009), s. 64.

çizilirken, Çekoslovakya meselesinde şiddet tehdidi ile dayatılan 1938 tarihli Münih Sözleşmesinin, FAC açısından artık geçerli olmadığı açıklanmıştı.²⁶

Grafik 1: Kiesinger'in İlk Hükümet Açıklamasında Beyan Ettiği Dış Politika Hedeflerinin Yüzdelik Ağırlıkları

(oranlar konuların konuşmada yer aldığı süreye göre hesaplanmıştır):

Kaynak: Martin Winkels, *Die Deutschland und Ostpolitik der ersten Großen Koalition in der Bundesrepublik Deutschland (1966-1969)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Rheinischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Bonn, 2009), s. 80.

Kiesinger'in hükümet açıklamasında ön plana çıkan ikinci konu %19,4'lük bir oranla Fransa ile işbirliğine verilen önemdi. İki ülke ilişkilerinin Erhard döneminde bozulması dikkate alındığında mantıklı bir seçim söz konusuydu. "ABD ile ortaklık" (%14,2) ve "Avrupa entegrasyonu" (%13,7) Fransa ile işbirliğini takip ederken, "dış politikadaki temel dönüşüme" uygun olarak "Dünya Barışı, Yumuşama ve Silahsızlanma" meseleleri %11,3'lük bir oranla dördüncü sırada yer aldı. Daha önceki hükümet konuşmalarında büyük bir etkiye sahip olan "SSCB'ye karşı savunma" konusuna ise ilk defa hiç değinilmedi.²⁷

²⁶"Kurt Georg Kiesinger, Regierungserklärung der Großen Koalition, 13. Dezember 1966", http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0078_kei&object=pdf&st=&l=e, (22 Ekim 2014); Winkels, ss. 73-74.

²⁷Winkels, s. 80.

Dış politikadaki odak noktasının Doğu'ya kayacağına sinyalleri böylece verilirken ilk önemli adım 31 Ocak 1967'de Romanya ile kurulan diplomatik ilişkiler oldu. Romanya'nın seçilmesi doğaldı çünkü her şeyden önce iki ülkenin doğrudan bir çıkar çatışması yoktu. Bu ülkenin FAC'ye herhangi bir ön şart koşmaması da sürecin sorunsuz şekilde sonuçlanmasını sağlamıştı.²⁸ Schröder'in araladığı kapıyı kullanan yeni yönetim, yine onun ortaya attığı "Doğum Hatası Teorisi" (Geburtsfehlertheorie) ile bu eylemini gerçekleştirebilmişti. Söz konusu teori, "Hallstein Doktrini"nin gözden geçirilmiş haliydi ve altında Sovyet hegemonyasındaki devletlerin kuruluşları/"doğumları" itibariyle DAC'yi özgür iradeleriyle değil mecburen tanımak zorunda oldukları argümanı yatıyordu. Dolayısıyla "Hallstein Doktrini" sadece üçüncü devletler için geçerli olmalı ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkiler bu teori kapsamında değerlendirilmeliydi.²⁹

İkinci adımın atılması ise Romanya örneğine kıyasla daha sorunlu geçti çünkü aynı yıl içinde Yugoslavya ile diplomatik ilişkiler kurulmak istendiğinde, bu sefer "Doğum Hatası Teorisi"nden yola çıkılamayacaktı. Zira Bağlantısızlar Hareketi çerçevesinde blok dışı bir siyaset güden Yugoslavya, Doğu Avrupa kampına dâhil değildi ve daha da önemlisi 1957'de kesilen ilişkiler doğrudan "Hallstein Doktrini" ile ilintiliydi.

Ancak Yugoslavya'ya karşı artan bir ilgi söz konusuydu ve bu ilgi sadece FAC'de bulunan 100 bini aşkın misafir işçiden ya da her yıl 700 bin Alman turistin bu ülkeyi ziyaret etmesinden kaynaklanmıyordu. Her şeyden önce FAC'nin yumuşama retoriği, Yugoslavya tarafından gayet olumlu karşılanmıştı.³⁰ Bu çerçevede Belgrad'daki yönetimle uzlaşmaya varıldıktan sonra, içteki yoğun tartışmalara rağmen, 31 Ocak 1968'de ilişkiler yeniden tesis edilebildi. Artık Moskova haricinde hem Bükreş

²⁸Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAdAA), "Deutsche Außenpolitik – Friedenspolitik – oder was sonst?", B42 227 B227-1, 17. Oktober 1968.

²⁹Oliver Bange, "Kiesingers Ost- und Deutschland Politik von 1966-1969", Günter Buchstab v.d. (Ed.), *Kurt Georg Kiesinger 1904-1988 – Von Ebingen ins Kanzleramt*, Freiburg: Herder Verlag, 2005, ss. 460-461.

³⁰Buchheim, s. 127.

hem de Belgrad’da iki Alman Büyükelçiliği bulunacak ve “Hallstein Doktrini” resmen olmasa da fiilen fonksiyonunu yitirecekti.

Her ne kadar Büyük Koalisyon ile hayata geçirilen Doğu Politikası sonucunda iki somut başarı elde edilse de bunun arkası gelmedi ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkilerde yeni gelişmeler yaşan(a)madı. Bunun iki nedeni vardı: Birincisi, DAC’nin “Ulbricht Doktrini”³¹ ile almış olduğu önlemdi. Sovyetlerin de desteğiyle Varşova paktı üyelerine dayatılan doktrine göre, Oder-Neiße sınırı ve DAC tanınmadığı müddetçe FAC ile diplomatik ilişkiler kurulmayacaktı.³² Bir anlamda “Hallstein Doktrini”nin Doğu’daki muadili olan bu karar, Büyük Koalisyon’un çabalarını, Schröder’in “Hareketlilik Politikası” ile aynı akıbete uğrattı. Sürecin gelişimini engelleyen ikinci neden ise Çekoslovakya’nın, SSCB önderliğinde diğer Varşova Paktı üyelerince işgal edilmesiydi (21 Ağustos 1968).³³ Prag Baharı’nın bir sonucu olan bu gelişme, Sovyetlerin kendi kampındaki değişimlere hoşgörü göstermeyeceğini ortaya çıkarırken aynı zamanda FAC’nin yumuşama politikasına da herhangi bir manevra alanı bırakmadı.³⁴

D. Detant Dönemine Giriş

1917’de başlayan Doğu-Batı çatışmasının bir aşaması olan ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra varlığını ABD-SSCB karşıtlığı üzerinden şekillendiren Soğuk Savaş, 60’lı yıllardan itibaren belirgin bir detant dönemine girmiştir.³⁵ Fransızca kökenli bir kavram olan detant, etimolojik olarak “gevşeme/rahatlama” anlamına gelmektedir. Uluslararası ilişkiler özelindeki anlamı ise en genel haliyle “iki ülkenin karşılıklı olarak düşmanlıktan uzaklaşması” ve gerginliğin azaltılması olarak ifade edilebilir. Buradaki temel güdü, barış içinde yeni ilişkiler kurmaktan çok sıcak çatışmanın önlenmesidir.³⁶

³¹Doktrini bu şekilde adlandıran Batılılardır.

³²Karar, Şubat 1967’deki Varşova Paktı Dışişleri Bakanları Konferansı’nda alınmıştır. Colschen, s. 173.

³³PAdAA, B42 227 B227-1.

³⁴Winkels, s. 174, 180.

³⁵Eckart Conze, “Konfrontation und Detente. Überlegungen zur historischen Analyse des Ost-West Konflikts”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 2. Heft, Apr., 1998, s. 274.

³⁶Michael G. Roskin ve Nichola O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: UI’nin Yeni Dünyası*, Çev: Özlem Şimşek, Ankara: Adres Yayınları, 2014, s. 123.

Kökleri 50’li yılların ortalarına kadar geri götürülebilen detantın ön koşulları, “güç gerçekliklerinin değişmesi”³⁷ ve Avrupa’daki statükonun kabul edilmesidir. Güç dengesinin evrilişindeki ilk etken, 1957’deki “*Sputnik şokudur*”. Sovyetlerin kıtalararası balistik taşıyıcı sistemlerine sahip olmasıyla ABD topraklarının nükleer menzil içine girmesi, bu ülkenin alandaki üstünlüğünü sona erdirirken aynı zamanda yöneticilerini de yumuşama politikalarının çıkış noktası olacak “*stratejik düşüncelere*” sevk etmiştir. Statükonun kabul edilmesi noktasında ise Kennedy’nin daha önce içeriğine değindiğimiz “3 Esas”ını ve Berlin duvarının inşasına karşı tepkisizliğini örnek gösterebiliriz.³⁸ Özellikle bu örnek üzerinden yola çıkarak iki güç arasında üzerinde konuşulmamış soyut bir uzlaşıdan bahsetmek mümkündür.

Soyutluktan somutluğa geçişi tetikleyen ve detantı “emekleme” döneminden çıkaran olay ise 1962 Küba Krizi’dir. Nükleer savaş olasılığı ile karşılıklı mahvolmanın eşliğine gelinirken her iki tarafın karşılıklı geri adım atmasıyla sona eren kriz, aynı zamanda olumlu bir sürecin önünü açmıştır. Buradaki esas nokta, iki gücün de uyuşmazlıkların savaşa çözülemeyeceğini anlamalarıdır. Akabinde bu bilinç, 70’li yılların sonlarına dek sürecek olan detant döneminin temel yapı taşı olacaktır. Küba Krizi’nin ardından kısa vadede atılan adımlar, Beyaz Saray ile Kremlin’i doğrudan birbirine bağlayan “kırmızı telefonun” (hot line) kurulması ve yine aynı yıl içinde “*Nükleer Denemelerin Kısmen Yasaklanması Antlaşması’nın*” (*Limited Test Ban Treaty - LTBT*)³⁹ imzalanması şeklinde sıralanabilir. Genel çerçeveden bakıldığında oldukça mütevazı kalan bu adımlar, yine de iki devletin aralarındaki keskin sınırları aşarak ortak çıkarlar doğrultusunda karşılıklı diyaloga geçmeleri bakımından önemlidir.⁴⁰

Küba Krizi’ne paralel olarak 60’lı yıllardaki konjonktür değişikliğinde bloklar arası nispi çözülme de rol oynamıştır. Orta ve küçük devletler giderek daha bağımsız politikalar izlemeye başlarken, Batı bloğunda Fransa, ABD’nin, Doğu bloğunda da

³⁷McMahon, s. 164.

³⁸Conze, ss. 275-277.

³⁹Antlaşmanın resmi adı “Atmosferde, Dış Uzayda ve Su Altında Nükleer Denemeleri Yasaklayan Antlaşma”dır. Daha fazla bilgi için bkz. Sönmezoğlu, ss. 57-58.

⁴⁰Hans-Adolf Jacobsen, “Vom Kalten Krieg zur Entspannungspolitik in Europa, 1945-1978”, *German Studies Review*, Vol. 1, No. 1, Feb., 1978, ss. 42-43.

Çin Halk Cumhuriyeti, Arnavutluk ve Romanya gibi devletler SSCB'nin hâkim konumunu sorgulamaya başlamışlardır.⁴¹ Özellikle Çin-SSCB ilişkileri detantın gelişimi açısından ilginç bir denklem oluşturmuştur. De-Stalinizasyon sürecinden başlayarak bozulan ilişkiler, 1958'den itibaren iyice kötüleşirken, anlaşmazlığın arkasında Mao'nun, Kruşçev'in "barış içinde bir arada yaşama politikasına" ve Küba'daki geri adımına karşı tepkisi vardır. Hâlbuki Batılıları "*kâğıttan kaplan*" olarak değerlendiren Çin lideri, Sputnik başarısı ile Sovyetlerin kapitalistlere daha fazla baskı yapmasını ummuştur.⁴² Bu gibi nedenlerden dolayı Çin'in giderek sosyalist bloktan kopması, Sovyetleri detanta teşvik eden başlıca unsurlardan biridir. Nükleer savaş tehlikesini en aza indirmenin yanında Kremlin için detantın birincil amacı Washington'la Pekin'in çok fazla yaklaşmasını engellemek olmuştur.⁴³

ABD cephesini detant arayışına iten gelişmeler de Sovyet örneğinde olduğu gibi dış kaynaklıdır. Küba'nın ardından, 1964'te başlayan Vietnam savaşının kaynakları tüketmesi ve Sovyetlerin "*stratejik nükleer silahlar açısından ABD'yle görece eş düzeye ulaşması*" kriz anları için yeni bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. Bilhassa ağır bir yük altında bulunan savunma bütçesinin "*somut silah kontrol anlaşmalarının yapılması*" ile rahatlatılması düşünülmüştür.⁴⁴

Askeri ve siyasi gerekçeler kısaca bunlarken, detantın ekonomik boyutuna da değinmek gerekirse, Doğu devletlerinin kapitalist firmalar üzerindeki cezbedici etkisinden bahsetmek kaçınılmazdır. Bu firmalar, Doğu'nun ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaları halinde muazzam karlar elde edeceklerinin farkındaydılar. Nitekim Doğu'daki işçiler, Batı'dakilere kıyasla "*beş ila 10 kat daha ucuz*" çalışıyorlardı ve bunun da ötesinde ne ücretler konusunda ne de "*çalışma süresi ve koşullarının*" değiştirilmesi hususunda herhangi bir yaptırım gücüne sahiptiler. Söz konusu bu avantajlar, "ortaklaşa üretim" sisteminin gelişmesini tetikledi ve Batılılarca sağlanan düşük faizli krediler bu sistemin altyapısını oluşturdu. "*Kapitalistlerin Doğu blo[ğ]una*

⁴¹Jacobsen, s. 41; Sönmezoğlu, s. 722.

⁴²Hope M. Harrison, "The Berlin Wall, Ostpolitik, and Detente", German Historical Institute, *American Detente and German Ostpolitik, 1969-1972*, Washington: 2004, s. 12.

⁴³Adam B. Ulam, "Detente under Soviet Eyes", *Foreign Policy*, No. 24, Autumn, 1976, s. 154.

⁴⁴McMahon, ss. 164-166.

üstün teknolojiyi hibe etmelerine karşılık, komünisteler de batının özel sermayeli firmalarına gerçekleştirilen üretimin bir kısmını verdiler” ve “batılı firmaların bu malları kapitalist pazarlara sürmelerine olanak tanıdılar. Böylelikle oluşturulan sistem en gerici politikacıların ve siyasal partilerin bile detant kavramını savunmalarına neden oldu.” İki kamp arasındaki ticari hacmin 1960-1973 yılları arasında 5 milyar dolardan 40 milyar dolara çıkması göz önüne alındığında detant, bir bakıma “karşılıklı ticari ilişkilerin hızla artması sonucu yaratılan ticari bir zihniyetin” ürünüydü.⁴⁵

Nihayetinde arka plandaki siyasi, askeri ve ekonomik etkenlerle süreç Nixon’un 1969’da iktidarı devralmasıyla “olgunluk” dönemine geçti. 1 Temmuz 1968’de ABD, SSCB ve İngiltere arasında imzalanıp daha sonra diğer devletlerin de imzasına açılan “Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması’nın” (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons - NPT*) ardından, Kasım 1969’da başlatılan “Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri’nin” (*Strategic Arms Limitation Talks – SALT*)” 26 Mayıs 1972’de neticeye varması ile detant doruk noktasına ulaştı. Artık iki süper güç arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girilmişti.⁴⁶ Aynı zamanda bu yeni dönem, Nixon ile aynı yıl içerisinde iktidara gelen Willy Brandt’a, Yeni Doğu Politikası’nı hayata geçirme fırsatını verecekti.

⁴⁵Charles Levinson, *Votka-Cola*, Çev: Yaver Zeytinoğlu, İstanbul: Hürriyet Yayınları, yty, s. 12, 24, 33.

⁴⁶Armaoğlu, s. 767, 770.

IV. YENİ DOĞU POLİTİKASI – OSTPOLİTİK (1969-1974)

1969 yılı FAC’de hem iç hem de dış politika açısından bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. 21 Ekim’de Willy Brandt’ın Şansölye seçilmesiyle ilk defa bir sosyal demokrat yürütme gücünü devralırken, koalisyon ortağı olan FDP’nin lideri Walter Scheel Dışişleri Bakanı olmuş ve yine bir ilk olarak Bakanlığın oluşturulmasından bu yana bir hür demokrat söz konusu makamın başına geçmişti. Sosyal-liberal koalisyonun hükümeti oluşturduğu bu ilk altı yıllık dönemin birinci gündem maddesi Doğu ile ilişkilerin geliştirilmesi olacaktı. Geçmiş hükümet açıklamalarına kıyasla ilk defa diğer Alman devletinden resmi adıyla yani, DAC olarak bahsederek bir başlangıç yapan yeni Şansölye, böylece iktidarı boyunca tüm odak noktasını Doğu’ya yönelteceğinin sinyalini vermişti.

Çıkış noktası Berlin Duvarı’nın inşası ve Batılı Müttefiklerin bu girişime karşı edilgen kalmaları olan Ostpolitik, sadece Batı odaklı bir anlayışın ve “Hallstein Doktrini”ne bağlı kalınmasının Alman bölünmüşlüğünün ortadan kaldırılmasına yönelik çabalarda da, dış politikada da durgunluktan başka bir anlam ifade etmemesine karşı bir tepkiydi. “Sorunların giderilmesi için bizzat bu sorunların muhatapları ile görüşülmeli ve statüko kendiliğinden değişmeyeceğine göre değişim için ilk önce onun kabul edilmesi gereklidir” düşüncesi hakimdi. Zira her türlü temassızlık DAC’nin Doğu bloğundaki konumunu pekiştirmekte, bu da birleşme zemininden uzaklaşılmasına neden olmaktaydı.

Bu yeni anlayış ile beraber hayata geçirilen Yeni Doğu Politikası iki kilit kavram üzerinden şekillendirildi: Yumuşama ve güç kullanmama. Bu çerçevede öncelik SSCB’ye verildi ve Moskova Antlaşması ile bir uzlaşıya varılarak diğer antlaşmaların önünün açılması sağlandı. SSCB’nin ilk sırada yer alması, bu devletin kendi kampının baş aktörü olmasının mantiki bir sonucuydu. Zira Sovyetleri dışlayan bir hamlenin başarılı olamayacağı önceki örneklerde birçok kez görülmüştü. Ardından sırasıyla Polonya, DAC ve Çekoslovakya ile çeşitli antlaşmalar imzalandı ve sürecin tüm aşamaları başarıyla tamamlanmış oldu. SSCB’nin birinci plana alınması ile DAC’nin yok sayılmamasının yanında Yeni Doğu Politikası’nı “yeni” yapan da aslında buydu.

A. Sosyal-Liberal Koalisyonun İktidara Gelişi

Büyük Koalisyon dönemi tıpkı Erhard'ın iktidarı gibi sadece üç yıl sürebilmiştir. İlk baştaki “uyum” 1968'den itibaren yerini anlaşmazlıklara bırakırken, özellikle Almanya- ve dış politikadaki görüş farklılıkları bunda önemli bir rol oynamıştı. Her ne kadar iki parti de DAC ile görüşmelerin başlatılması konusunda aynı safta yer almış olsalar da görüşmelerin niteliği üzerinde bir uyuşmazlık söz konusuydu. CDU tek temsil iddiasına sıkı bir şekilde bağlı kalırken, SPD ise –DAC'nin resmen tanınmasına karşı olmakla birlikte- bu devletin var olduğu gerçeğinden hareketle eşitlik temeline dayanan görüşmelerin yapılmasını öngörüyordu. Bu doğrultuda en büyük desteği de FDP'den görmüşlerdi. 1968'de FDP'nin liderliğini devralan Walter Scheel, aynı yılın Mayıs ayında yaptığı bir konuşmada “*ikinci bir Alman devletinin ortaya çıkmış olduğunu*” ve bu sebeple Adenauer döneminin Almanya politikasındaki temel prensiplerin sarsıldığını ifade ederken bir anlamda SPD'ye de koalisyon ortaklığı için göz kırpmıştı.¹

SPD ile FDP arasındaki ilk işbirliği Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendini gösterdi ve Scheel ile arkadaşları CDU'nun adayı Gerhard Schröder'a karşı SPD'nin adayı Gustav Heinemann'ı desteklediler. 5 Mart 1969'daki seçimlerden Heinemann altı oy gibi az bir farkla zaferle çıkarken, 1919'da Friedrich Ebert'in Cumhurbaşkanı olmasından 50 yıl sonra ilk defa bir sosyal demokrat devletin en yüksek mevkiine getirilmiş ve Heinemann'ın ifadesiyle kısmi “*güç değişimi*” gerçekleştirilmişti.² Aynı zamanda bu sonuç, hem Willy Brandt hem de Walter Scheel için ileride beraber koalisyon kurmanın ihtimal dâhilinde olduğunu gösteriyordu.³

İki partinin işbirliğini mümkün kılan, Walter Scheel'in liderliği ile FDP'nin sola kayması ve özellikle dış politikada SPD ile yakın bir çizgiye gelmesiydi. İki partinin de ortak bir hedefi vardı. O da ülkeyi “birleşme imkânlarından uzaklaştıran yirmi yıllık CDU politikalarının” dönüştürülmesiydi. İç politik dengelerdeki bu değişim SSCB tarafından da dolaylı olarak desteklenmişti. Şöyle ki: 1969 yazında Alman siyaseti ilk

¹Brechenmacher, s. 112.

²Wolther von Kieseritzky, “Mehr Demokratie wagen. Innen- und Gesellschaftspolitik 1966-1974”, Helga Grebing v.d. (Der.), *Willy Brandt. Berliner Ausgabe*, Band 7, Bonn: Verlag Dietz, 2001, s. 35.

³Brechenmacher, s. 113.

defa SSCB'ye davet edildiğinde oldukça seçici davranılmış ve sadece SPD ve FDP'den yetkililer çağrılmıştı.⁴

28 Eylül 1969'da Federal Meclis seçimleri yapıldığında CDU oyların %46,1'ini, SPD %42,7'sini, FDP ise %5,8'ini aldılar. Seçimlerden önce kendinden ve partisinden gayet emin olan Kiesinger için bu sonuçlar tam anlamıyla bir hayal kırıklığı oldu. Zira çok az farkla da olsa mutlak çoğunluğa erişememişlerdi. Bu güne dek FDP ile koalisyon kurma ihtimallerine yönelik sorulara kaçamak cevaplar veren Willy Brandt, daha seçim gecesinde FDP ile görüşmelere başlamak istediklerini açıkladı. Zaten FDP lideri de seçimlerden dört gün önceki bir televizyon programında SPD ile işbirliğine hazır olduklarını ilan etmişti. Bu arka plan ile koalisyon görüşmeleri sorunsuz geçti ve 21 Ekim'deki seçimlerin sonucunda Willy Brandt Şansölye olurken, Walter Scheel de Dışişleri Bakanlığı'na getirildi. CDU yirmi yıllık iktidarın ardından ilk defa muhalefet tarafına geçmiş ve “*güç değişimi*” gerçekleştirilmişti.⁵

Brandt'ın 28 Ekim'deki ilk hükümet açıklaması bu noktada değişimin adeta bir manifestosu oldu. Sözlerine tüm kesimleri kapsayıcı şekilde başlayan yeni Şansölye, FAC'nin güvenliğinin, Alman halkının dayanışmasının ve barışın korunmasında kararlı olduklarını belirtirken, ardından da Adenauer, Heuss ve Schumacher'in isimlerini zikrederek geçmişteki icraatlar için saygısını sunmuştu. Esas vurucu sözler daha sonra geldi. DAC Bakanlar Konseyi hükümet bazında müzakerelere davet edilmiş ve “*her ne kadar Almanya'da iki devlet var olsa da bunlar birbirleri için yabancı ülkeler değildir ve ilişkileri ancak özel bir türde olabilir*” denilmişti. Bundan bir önceki cümlede DAC'nin *de jure* olarak tanınmasının söz konusu olmadığını altı çizilse de alıntıda yer verdiğimiz “iki devlet” vurgusu, ilk defa bir Alman Şansölyesinin doğudaki devletin varlığını *de facto* da olsa tanınması anlamına geliyordu.⁶

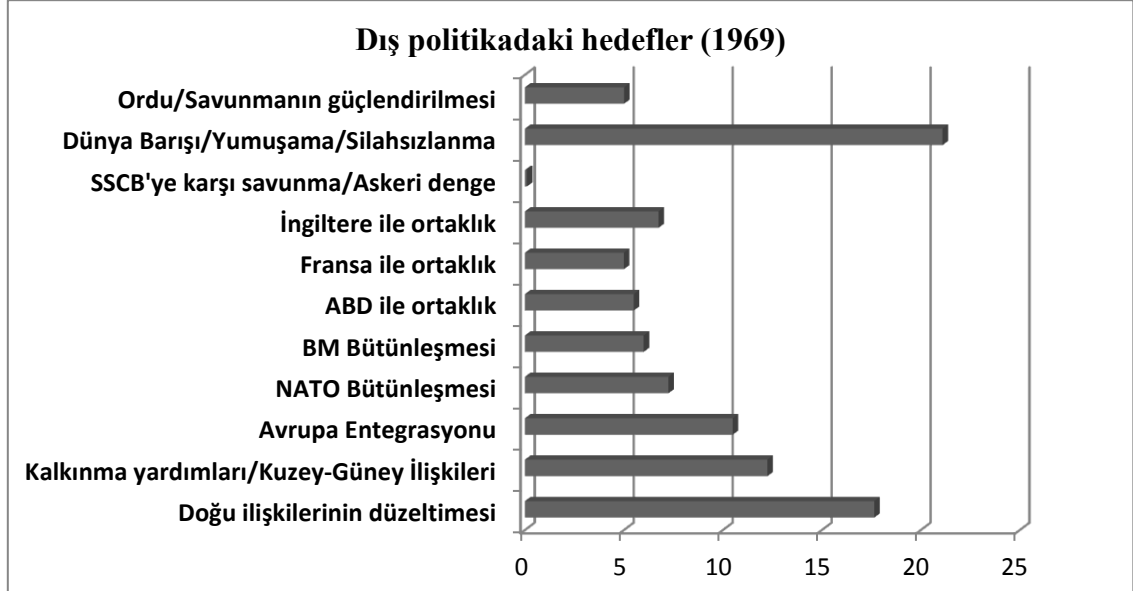
⁴Winkels, s. 292.

⁵Brechenmacher, ss. 113-114.

⁶Guido Knopp (Yapımcı), *Kanzler - Die Mächtigen der Republik – Der Visionär – Willy Brandt*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999; “Willy Brandts Regierungserklärung, 28. Oktober 1969”, http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0021_bra&object=pdf&st=&l=e (2 Aralık 2014).

Grafik 2: Brandt'ın İlk Hükümet Açıklamasında Beyan Ettiği Dış Politika Hedeflerinin Yüzdelerle Ağırlıkları:

(oranlar konuların konuşmada yer aldığı süreye göre hesaplanmıştır):

Kaynak: Martin Winkels, *Die Deutschland und Ostpolitik der ersten Großen Koalition in der Bundesrepublik Deutschland (1966-1969)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Rheinischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Bonn, 2009), s. 300.

Grafikten de anlaşılacağı üzere %21,1'lik bir orana sahip olan “*Dünya Barışı, Yumuşama ve Silahsızlanma*” meseleleri Brandt'ın dış politikadaki öncelikleriydi. Bunu değişime uygun olarak “*Doğu ilişkilerinin düzeltilmesi*” konusu takip etmiş (%17,65), “*Kalkınma yardımları*” %12,25'lik bir oranla üçüncü sırada yer alırken, daha önceki hükümet konuşmalarına kıyasla “*Avrupa bütünleşmesi*” ve Müttefikler ile ilişkilerin ağırlıkları gözle görülür bir şekilde azalmıştı.⁷ Yine bir önceki hükümet açıklamasıyla bir kıyaslama yapıldığında detanta daha fazla vurgu yapıldığı görülebilmekteydi. “*BM Bütünleşmesi*” ve “*Kalkınma Yardımları*”na yapılan atıflar da daha fazlaydı. Buna karşılık “*Ordu ve Savunmanın güçlendirilmesi*” ile “*SSCB'ye karşı savunma ve Askeri denge*” konularında Büyük Koalisyon dönemindeki yaklaşımın korunduğu görülmüyordu.

DAC'yi devlet olarak tanıma konusu CDU'dan büyük tepkilere neden olurken Sovyet cephesinde yeni hükümete yönelik ilk tepkiler gayet olumluydu. Sovyet basınında ilk defa bir Şansölyenin portresi ve hayat hikâyesi yer almış, Başbakan

⁷Winkels, s. 300.

Aleksey Kosygin tarafından da dostane bir tebrik mesajı iletilmişti.⁸ Varşova Pakti'na üye diğer devletlerin tepkilerine gelince ihtiyatlı bir olumluluk söz konusuydu. Bir yandan yeni hükümetten bazı adımlar beklenirken, diğer yandan yeni bir Doğu Politikası'nı gerçekleştirme imkânlarına şüpheyile yaklaşılmıştı.⁹ Özellikle DAC tarafında bir hoşnutluk durumunun varlığından bahsedilmezdi. Bonn ile Moskova arasında olası bir yumuşamanın doğurabileceği dezavantajlardan endişe eden DAC yönetimi,¹⁰ Brandt'ın dile getirdiği yeni vurguların farkında olsa da FAC'nin “*eski ve taşlaşmış dogmalarından*” kurtulup kurtulamayacağından emin değildi. Diğer yandan egemen devletler arasındaki ilişkilerin uluslararası hukuk çerçevesinde düzenlendiği belirtilerek DAC'nin sadece *de facto* olarak tanınmasının yeterli olmayacağı ima edilmişti.¹¹

B. Willy Brandt Etkisi

Bilindiği üzere Uluslararası İlişkiler'in referans nesnesi birden fazladır. *Devletler, Uluslararası Örgütler ve Hükümet Dışı Organizasyonlar (NGO)* gibi unsurlar genel kabul gördüğü üzere sistem denen olgunun baş aktörlerindedir. Kuşkusuz bunlara bireyler de dâhil edilebilir. Zira bir ülkenin dış politikası, karar alıcıların değerleri, idealleri ve buna benzer özelliklerden etkilenebilmektedir.¹² Bu doğrultuda Yeni Doğu Politikası kavramının içeriğine girmeden önce Willy Brandt'ın geçmişinden, değerlerinden ve ideallerinden söz etmek gerekmektedir.

⁸Ancak bu olumlu yaklaşımın tüm Sovyet siyasetçileri için geçerli olduğu söylenemez. Bonn yönetimine yönelik geleneksel şüpheli yaklaşım, üst mevkideki bazı siyasetçiler tarafından devam ettirilmiştir.

⁹PAdAA, B41 73 B0073-1, “Reaktion der Sowjetunion und der osteuropäischen Länder auf die deutsche Regierungsbildung”, 31. Oktober 1969.

¹⁰Arnulf Baring, *Machtwechsel, Die Ära Brandt-Scheel*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1984, s. 248.

¹¹Helmut Kistler, *Die Ostpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1966-1973*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1982, ss. 53-54.

¹²Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2012, s. 82.

1. Gençlik Dönemi

Willy Brandt, en büyük idollerinden biri olan August Bebel'in¹³ hayatını kaybettiği yılda, 18 Aralık 1913'te Almanya'nın kuzeyindeki Lübeck şehrinde Herbert Ernst Karl Frahm adıyla dünyaya gelmiştir. Burjuvaziden işçi hareketine yönelen birçok sosyal demokrat önderin aksine kendisi, gerçek bir proleter kökene sahiptir. Yanında büyüdüğü büyük babası Ludwig Frahm bir kamyon şoförü ve mensubu olduğu sendika ile yerel SPD'de aktif bir kişiliktir. Tüketici derneğinde tezgâhtarlık yapan annesi Marta Frahm da tıpkı büyük babası gibi SPD'ye üyedir. Bu açıdan Brandt'ın bir anlamda “sosyalizmin içine doğduğu ve sosyal demokrat düşünce yapısıyla büyüdüğü” söylenebilir.¹⁴

Evlilik dışı bir ilişki sonucunda dünyaya gelen Brandt,¹⁵ biyolojik babasını hiç tanımamıştır.¹⁶ Büyükbabası ya da annesi bu konuda konuşmazken, kendisi de sorgulamayı tercih etmemiştir. Anılarında bunun nedenini “[a]çıkça benim hakkımda bir şey bilmek istemediği için, ben de daha sonraları babamın izini takip etmeyi uygun görmedim”¹⁷ diyerek açıklamaktadır. Devamında da gençliğini “barınaksız” olarak tanımlamakta ve “ailevi bir kaos”tan bahsetmektedir. Bu kaos, annesinin de aslında kendisi gibi evlilik dışı bir ilişkiden geldiğini öğrendiğinde tamamlanacaktır. Nitekim

¹³Sosyal demokrasinin Almanya'daki öncülerinden biridir. 1840'ta Köln'de dünyaya gelmiş, 1869'da Wilhelm Liebknecht'le birlikte *Sosyal Demokrat İşçi Partisi*'ni kurmuştur. Willy Brandt'ın SPD'si, bu partinin 1875'te *Genel Alman İşçi Derneği* ile füzyonundan meydana gelen *Sosyalist İşçi Partisi*'nden türemiştir. “August Bebel”, <https://www.dhm.de/lemo/biografie/august-bebel>, (18. 03. 2015).

¹⁴Peter Merseburger, *Willy Brandt 1913-1992, Visionär und Realist*, München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2006, s. 14, 19.

¹⁵Bu durum siyasi rakiplerinin kendisini eleştirirken sıkça kullandıkları bir malzeme olmuştur. Örneğin Adenauer, daha önce Berlin Krizi başlığı altında değindiğimiz Regensburg ziyaretinde Brandt'tan “alias Frahm” diye bahsetmiş ve kendisinin evlilik dışı bir ilişkiden doğmasına gönderme yaparak onu aşığılamaya çalışmıştır. *Der Spiegel*, 23.08.1961.

¹⁶Daha önce birçok spekülasyonun yapıldığı bu konu, Brandt'ın annesi tarafından gerçek babasının ismini öğrenmesiyle açıklığa kavuşmuştur. 1948'de yeniden vatandaşlığa geçiş sürecinde kişisel bilgilerine eksiksiz bir şekilde ihtiyaç duyan Brandt, annesine yolladığı mektupta babasının kimliğini sormuş ve annesi de John Möller cevabını vermiştir. John Möller, 1933 öncesinde öğretmenlik yapan ancak daha sonra sosyal demokrasiye olan sempatisi nedeniyle bu görevinden alınıp Hamburg'da muhasebeciliğe başlayan bir kişidir. Brandt, babasının kim olduğunu öğrendikten sonra da kendisini hiç aramamıştır. Möller de 1957'de Berlin Belediye Başkanı seçilen kişinin aslında kendi oğlu olduğunun farkına varmadan bir sene sonra ölmüştür. Merseburger, ss. 21-22.

¹⁷Willy Brandt, *Erinnerungen*, Berlin: yey, 1989, s. 18'den aktaran Merseburger, s. 20.

Ludwig Frahm, annesinin gerçek babası değildir. Büyük babası, Brandt'ın anneannesi Wilhemine ile evlendiğinde Martha'yı da kızı olarak kabul etmiş ve kendi soyadını vermiştir.

Sosyalizmin, büyük babası için “*bir çeşit din gibi*”¹⁸ olduğunu aktaran Brandt'ın doğal olarak kendisini sekiz yaşından itibaren çeşitli organizasyonların içinde bulması uzun sürmez. Ondört yaşındayken “*Kırmızı Şahinler*” (Rote Falken) adında sosyal demokrat bir çocuk örgütüne üye olurken, bir sene sonra SPD'nin gençlik oluşumu “*Sosyalist İşçi Gençliği*”ne (Sozialistischer Arbeiter Jugend) katılır ve aynı yıl “*Karl Marx*” adlı yerel bir grubun başkanı olur. Aynı zamanda da SPD eğilimli “*Lübecker Volksbote*” gazetesinde ilk yazılarını yazmaya başlar.

Onyediy yaşına geldiğinde ise SPD'ye ve sosyal demokrasiye yakın işçi örgütlerine sert eleştiriler sergileyen bir Brandt karakteri söz konusudur. Eleştirilerin başlıca nedeni, SPD'nin 1930-32 arasındaki “*Tolerans Politikası*”ndan¹⁹ kaynaklanmaktadır. Bu politika, Brandt'ın SPD ile bağının kopmasına ve 4 Ekim 1931'de kurulan “*Almanya Sosyalist İşçi Partisi*”ne (SAPD)²⁰ katılımına sebebiyet verecektir. Bu süreçte KPD kendisi için hiçbir zaman alternatif olmamıştır. Ara sıra kaleme aldığı olumlu yazılara rağmen, bu partinin Sovyet politikalarına olan bağımlılığına karşı mesafelidir. Eylül 1930'daki bir yazısında şöyle demiştir: “*Bizler*

¹⁸Merseburger, ss. 20-21.

¹⁹1929'daki Büyük Bunalım, Almanya'yı derinden etkilemiş ve ekonomik çöküntü siyasi krizleri tetiklemişti. SPD liderliğindeki Büyük Koalisyon Mart 1930'da dağılırken, Cumhurbaşkanı Hindenburg Merkez Partisi'nden Heinrich Brüning'i Şansölyeliğe atamış ve SPD'siz bir azınlık hükümeti kurulmuştu. Ancak kısa bir süre sonra meclis feshedilerek seçimlere gidilmişti. 14 Eylül 1930'daki bu seçim Alman demokrasisi açısından tam bir fiyasko oldu. İki sene önce oyların sadece %2,6'sını alabilen NSDAP bu sefer %18,3'lük bir oran elde ederek, meclisteki milletvekili sayısını dokuz kat artırdı. Bu gelişmeler ise SPD'yi bir ikileme karşı karşıya bıraktı. Zira Brüning'in “*otoriter ve sosyal olmayan*” politikalarına karşı mücadele edilirse meclis yeniden feshedilip seçimlere gidilebilir ve bu da NSDAP'yi daha da güçlendirerek Hitler'in Şansölye olma ihtimalini doğurabilirdi. Dolayısıyla parti içinde bu şekilde bir gelecek öngörüsü yapanlar, Brüning iktidarına tolerans gösterme kararı almışlardı. Ancak bu karara karşı çıkanlar olmuş ve partiden kopmalar yaşanmıştı. Reinhard Sturm, “*Zerstörung der Demokratie 1930-1933*”, *Informationen zur politischen Bildung, Weimarer Republik*, Heft 261, ss. 54-58.

²⁰1875'te kurulan Sosyalist İşçi Partisi'nden farklı olan bu oluşumun bir önceki dipnotun son cümlesinde ifade edilen “*kopmaların*” sonucu olduğu söylenebilir. SPD ile KPD'den ayrılanlar tarafından kurulup Marksist bir çizgiye sahip olmuş ve Hitler'in iktidarından sonra yer altına çekilerek mücadeleye devam etmiştir.

görüŖ ve organizasyondaki özgürlüğümüzle gurur duyuyoruz. Tüm yoldaŖlar, komünist gençliğin aksine bizdeki gençliğin, yukarıdan gelen emirlere bağlı olmamasıyla gurur duymalıdır.” Bu eleŖtirilerini ilerleyen dönem de devam ettirecek ve Norveç yıllarında dağıttığı broŖürlerle okuyucularına, komünist partilerin “Sovyet dıŖ politikasının birer aracı” olduklarını aktaracaktır.²¹

2. Sürgün Yılları

Brandt için esas mücadele Hitler’in 30 Ocak 1933’te iktidara gelmesiyle baŖlar. 27 Ŗubat 1933’teki Reichstag yangınından sonra partinin yayın organları yasaklanıp görevlileri tutuklanır. Bu gelişmeler üzerine üst yönetimden partinin feshedilmesi kararı alınırken, üyelere SPD ya da KPD’ye katılmaları tavsiye edilir. Ancak yönetim kurulu ve üyelere bazıları bu karara karşı çıkarak partiyi devam ettirmek için Dresden’de bir araya gelirler (11-12 Mart 1933). Altmış delegenin katıldığı bu yasadışı toplantıda Brandt da vardır. Tüm dünyanın onu tanıyacağı ve bundan sonra ölümüne dek kullanacağı “savaŖ ismi”ni (nom de guerre) ilk defa bu toplantıya katılırken kullanmıştır. Toplantıda geleceğini etkileyecek olan karar ise Oslo’da bir parti bürosunun açılması olur. Esasında Paul Frölich’e²² verilen bu görev, bu kişinin Naziler tarafından tutuklanması sonucu kendisine devredilmiştir. Bu doğrultuda, alınan kararın tatbiki için daha sadece 19 yaşındayken Danimarka üzerinden Norveç’e yol aldığında (1-2 Nisan 1933) yaklaşık 13 yıl sürecek olan sürgün dönemi baŖlar.²³

Brandt’ın sürgün yılları genel olarak Norveç dönemi (1933-1940) ve İsveç dönemi (1940-1945) olarak ikiye ayrılabilir.²⁴ İlk dönemdeki görevi “Norveç İşçi Partisi’nden” finansal destek sağlamak, Almanya’dan gelen mültecilerle ilgilenmek ve sol eğilimli politikacılarla bağlantı kurup uluslararası çapta bir sol-sosyalist birlik kurma imkânlarını araŖtırmaktır. Bu görevlerinin yanı sıra gazetecilik faaliyetlerini devam ettirerek Norveçlileri Nazi Diktatörlüğü hakkında bilgilendirmiş ve burada kaldığı yedi

²¹Einhart Lorenz, “Hitler ist nicht Deutschland, Jugend in Lübeck - Exil in Norwegen 1928-1940”, Helga Grebing v.d. (Der.), *Willy Brandt. Berliner Ausgabe*, Band 1, Bonn: Verlag Dietz, 2001, ss. 18-21.

²²1884-1953 yılları arasında yaşamış komünist politikacı ve yazar. Kaleme almış olduğu en önemli eserlerinden birisi Rosa Luxemburg biyografisidir.

²³Gregor Schöllgen, *Willy Brandt. Die Biographie*, Berlin-München: Propyläen Verlag, 2001, ss. 14-15.

²⁴Lorenz, s. 24.

yıl boyunca toplam 118 deneme ve 99 gazete makalesi yazmıştır. 1936 yılında sahte pasaportla Gunnar Gaasland adıyla üç aylığına Berlin’de bulunurken, 1937’de Barcelona’ya giderek İspanya İç Savaşı’nı yakından takip etme imkânı bulmuş ve Sovyet müdahalesi ile “*stalinist teröre*”²⁵ bizzat tanıklık etmiştir. 1938 yılına gelindiğinde ise Alman vatandaşlığından çıkarılacak ve daha sonra Norveç vatandaşlığına geçecektir.²⁶

Norveç yıllarının Brandt’ın düşünce dünyasını derinden etkilediği söylenebilir. Parlamentoda muhafazakârlarla, sosyalistlerin yan yana oturmaları ve siyasi rakiplerin birbirlerine amansız düşmanlar olarak bakmamaları, bir yandan buradaki özgürlükçü siyasi atmosfere hayran olmasına neden olurken diğer yandan “*dogmatik at gözlüklerinden kurtulmasını*” sağlamıştır.²⁷ Özellikle İspanya İç Savaşı’nda şahit olduklarının yanı sıra 1939’daki Hitler-Stalin paktı ile Sovyetlerin “*vahşi*” ve “*gerici*” bir güç olduğuna kanaat getirmesi de bunda önemli bir rol oynamıştır.

Norveç’in Nazilerce işgaliyle Nisan 1940’ta bu sefer sürgün yıllarının iki evresi başlayacaktır. Yeni adres İsveç’tir. Burada, Norveç’te tanıştığı Carlota Thorkildsen’den Ninja adındaki kızı dünyaya gelen Brandt’ın, Norveç’te başlayan düşünsel değişim süreci de devam eder ve sonucunda “*demokratik sosyalizm*” düşüncesine yönelir.²⁸ Kavram oldukça basit bir içeriğe sahiptir. “*Sosyalizm sadece demokrasi aracılığıyla gerçekleşecek ve demokrasi de sosyalizm ile tamamlanacaktır.*”²⁹ Öte yandan savaş sonrası Avrupa’daki barış düzenine ve Almanya’nın geleceğine yönelik düşüncelerine burada daha çok ağırlık veren Brandt, SAPD’den de giderek uzaklaşır. Kendisine ve aynı düzlemde düşünen arkadaşlarına göre savaş sonrası Almanya’da birleşik bir

²⁵“Stalinist terör”den kasıt 1937 yazında Sovyet yanlısı komünistlerin, anarşistlere ve *Marksist Birliğin İşçi Partisi (Partido Obrero de Unificación Marxista – POUM)* üyelerine karşı giriştikleri eylemlerdir. Özellikle karşıtlarınca “troçkist hain” olarak nitelendirilen POUM mensuplarının tutuklanıp işkence görmeleri, Brandt’ın Sovyetlere karşı zaten var olan mesafeli duruşunu daha da perçinlemiş ve sosyal demokrasiye yönelmesindeki kilometretaşlarından biri olmuştur. Peter Merseburger, “Der Aussenseiter - Sein Schlüssel zur Welt”, *Vorwärts Extra – 100 Jahre Willy Brandt*, 2013, s. 28.

²⁶Helga Grebing, “Deckname Brandt”, *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013, ss. 30-31.

²⁷Regina Ziegler (Yapımcı), *Willy Brandt – Eine Jahrhundertgestalt*, 93 Dakika, Ziegler Film GmbH, 2003.

²⁸Grebing, ss. 31-32.

²⁹Schöllgen, s. 26.

sosyalist hareket olmalı ve küçük hiziplerin bu süreci engellemelerine izin verilmemelidir.³⁰ 1933'ten 1940'a kadar süren yedi yıllık deneyim, radikal solcu Brandt'ı gerçek bir realist ve pragmatiste dönüştürmüştür.³¹ Bu arka plan çerçevesinde Eylül 1944'e gelindiğinde Stockholm'deki SPD'nin sürgün grubuna katılmaya karar vermiştir.³²

3. Almanya'ya Geri Dönüşü

1945-47 yılları arası kendisi açısından yeniden oryantasyon dönemi olarak değerlendirilebilir. Savaşın ardından önce Oslo'ya geri dönerken, aynı yıl içinde Lübeck'e, oradan da İskandinav basını için Nürnberg duruşmalarını takip etmeye gider.³³ Nihayetinde 1947'de uzun bir iç muhasebenin ardından 1948'de evleneceği ikinci eşi Rut Berhaust³⁴ ile birlikte ülkesine temelli olarak döner.³⁵ Norveç askeri misyonu için basın ataşeliği yaptığı kısa sürede Berlin'deki MKK temsilcileri ve sosyal demokratlarla ilişkilerini geliştirirken, 1947'de merkezi Hannover'de bulunan SPD yönetim kurulunun teklifi üzerine partinin Berlin'deki temsilcisi olur ve dört sektöre ayrılan şehrin Soğuk Savaş'ın sahnesine dönüşmesine bizzat tanıklık eder.³⁶ Bu süreçte Almanya'nın gelecekteki konumuna yönelik ilk fikirleri Jacob Kaiser'in "üçüncü yol" kavramına benzer niteliktedir. Ancak 1948'deki ilk Berlin Krizi ile bir "Soğuk Savaşçı"ya dönüşmesi uzun sürmez ve parti toplantılarında şehrin "Sibirya'ya ait olmadığını" savunarak duruşunu netleştirir.³⁷ Yeni görevine başlamasına paralel olarak

³⁰Grebing, s. 33.

³¹Einhart Lorenz, "Zwei Vaterländer. Deutsch-Norweger im schwedischen Exil – Rückkehr nach Deutschland 1940-1947", Helga Grebing v.d. (Der.) *Willy Brandt. Berliner Ausgabe*, Band 2, Bonn: Verlag Dietz, 2001, s. 37.

³²Grebing, s. 33.

³³Bernd Faulenbach, *Willy Brandt*, München: Verlag C. H. Beck, 2013, ss. 22-23.

³⁴Bu evliliğinden Peter, Lars ve Matthias adında üç çocuğu daha olacaktır.

³⁵Grebing, s. 33.

³⁶Siegfried Heimann, "Berlin bleibt frei. Politik in und für Berlin 1947-1966", Helga Grebing v.d. (Der.), *Willy Brandt. Berliner Ausgabe*, Band 3, Bonn: Verlag Dietz 2001, ss. 15-16.

³⁷Hans Joachim Noack, "Auf Vorposten", *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013, s. 39.

dönemin SPD’li Berlin belediye başkanı Ernst Reuter’in³⁸ yakın çevresine girerken parti içindeki konumu da giderek yükselir.

Ülkesine dönüşünden yaklaşık on yıl sonra Brandt, 3 Ekim 1957’de Berlin’in yeni belediye başkanı seçildiğinde basamakları tırmanması hiç de kolay olmamıştır. Kendi partisi dahi ilk başlarda önünü tıkamaya çalışırken, Hitler dönemi boyunca yurt dışında bulunmasından dolayı çeşitli suçlamalara ve hakaretlere maruz kalmıştır.³⁹ Ancak bu olumsuzlukları kısa sürede aşmayı başaracak ve özellikle ikinci Berlin Krizi sırasındaki cesur tavrı ile geniş bir kesim tarafından takdir edilecektir.

Bu kriz Brandt’ın popülaritesini artırmasının yanı sıra aynı zamanda Bonn’un mevcut dış politikasını daha fazla sorgulamaya başlamasına da neden olacaktır. Uzun vadede “başkalarının yardımına” bağlı olunamayacağının farkına varan Brandt,⁴⁰ bu noktadan hareketle 50’li yıllarda başlattığı düşünsel faaliyetlerini temel alarak 1961’den itibaren Egon Bahr⁴¹ ile birlikte Yeni Doğu Politikası üzerinde çalışmaya başlayacak ve 1969’da iktidara gelir gelmez uygulamaya geçirecektir.

³⁸Hitler iktidara geldiğinde Magdeburg belediye başkanı olan Reuter, önce İngiltere oradan da 1935’te Türkiye’ye kaçmıştır. İlk etapta Ekonomi Bakanlığı’nda danışmanlık yapmış, daha sonra da Ankara Üniversitesi’nde şehircilik dersleri vermiştir. Bu geçmişi nedeniyle özellikle Doğu basınında kendisinden sıkça “Türk” diye bahsedilmiştir. “Ernst Reuter 1889-1953”, <http://brst.de/cms/home/ernstreuter.html>, (6 Aralık 2014), Merseburger, s. 280.

³⁹Brandt, bu suçlamalara ilerleyen yıllarda da sıklıkla maruz kalmıştır. Özellikle 1961 ve 1965’teki genel seçimlerde başta Adenauer olmak üzere CDU’nun diğer önde gelenleri, savaş yıllarını Almanya yerine yurtdışında geçirmesini sistematik bir şekilde gündeme getirerek, kendisine “vatan haini” yaftasını yapıştırmışlardır. Hatta Daniela Münkel’in ifadesiyle “ihtiyaca göre ‘komünist ajanı’, ‘Amerikalıların gizli casusu’ ya da ‘GESTAPO curnalcısı’” olarak nitelendirilmiştir. Brandt ise bu eleştirilere (daha doğrusu hakaret ve iftiralara) karşı geçmişinin hiçbir safhasını gizlemediğini ve “Almanya’ya temiz ellerle geri döndüğünü” söylemiştir. Daniela Münkel, “Der Feind meines Feindes...”, *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013, s. 45.

⁴⁰Siegfried Heimann, “Der Berliner - Wie die Mauer durchlässiger machen?“, *Vorwärts Extra - 100 Jahre Willy Brandt*, 2013, s. 30.

⁴¹Bu isim Yeni Doğu Politikası’nın Willy Brandt ile beraber diğer mimarıdır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gazeteciliğe başlamış ve 1960’ta Willy Brandt tarafından Berlin eyaleti “*Basın ve Enformasyon Dairesi*”nin başına getirilmiştir. Willy Brandt’ın en yakınlarından biri haline gelen ve onun siyasi yükselişine paralel olarak kendi konumu da yükselen Bahr, aynı zamanda Doğu Antlaşmaları’na giden müzakereleri FAC adına yöneten kişidir. “Egon Bahr”, <http://www.hdg.de/lemo/biografie/egon-bahr.html>, (6 Aralık 2014).

C. Yeni Doğu Politikası - Ostpolitik: Düşünsel Altyapısı ve İçeriği

Ostpolitik'in içeriği, durakları ve amacı hakkında geniş bir literatür mevcut olsa da aynısını kavramın düşünsel köklerini inceleyen araştırmalar için söylemek zordur. Alman tarihçiler adeta bir görüş birliği yapmışçasına sürecin köklerini Berlin duvarının inşasına götürmektedirler. Bu görüşe göre Ostpolitik, duvarın inşasına karşı bir tepki olarak doğmuş ve temelleri 1961-1963 yılları arasında doldurulmuştur. Kavramın diğer mimarı Egon Bahr da bu görüşü paylaşmakta ve her şeyin şehrin ortadan ayrılmasıyla başladığını savunmaktadır.⁴²

Ancak bizzat Willy Brandt'ın yazdıklarından yola çıkacak olursak çelişkili bir durumun söz konusu olduğu ifade edilebilir. 1976'da yayınlanan "*Begegnungen und Einsichten*"⁴³ adlı kitabında, Ostpolitik'in arkaplanında 13 Ağustos tarihinin yattığını onaylayan Brandt, 1989 tarihli "*Erinnerung*"unda⁴⁴ ise kavramın arkasındaki itici gücün duvar olduğunu zannedenlerin yanıldığını yazmaktadır. Söz konusu çelişkiyi keşfeden Wolfgang Schmidt, Brandt'ın 1989'da yazdıklarını destekleyici şekilde Ostpolitik'in altyapısının bilinenin aksine aslında 50'li yıllarda atıldığını iddia etmektedir.

Schmidt bu tezinde Brandt'ın Alman sorununa yönelik görüşlerine atıfta bulunmaktadır. Alman sorununun Soğuk Savaş'ın kaynağı olmadığını düşünen Brandt'a göre problem, ancak Doğu ile Batı arasındaki bir yumuşama süreci ile çözülebilecektir. Diğer bir ifadeyle önce yumuşama gereklidir. "*Komünizmde bile totalitarizmin aşılmasını sağlayacak tohumlar vardır*" diyen Brandt, Sovyet yönetim biçiminin genişlemeden ve içyapısından kaynaklanan sorunlardan dolayı ebediyen varlığını sürdüremeyeceğinden yola çıkmış ve Batılıların da bu tohumların gelişmesini

⁴²Egon Bahr, "Wandel durch Annäherung. Die Grundkonzeption und die Umsetzung einer neuen Ost- und Deutschlandpolitik, Dokumentation, *Die Ost- und Deutschlandpolitik, Vom Wandel durch Annäherung zu einer europäischen Friedenspolitik*, Berlin, Friedrich Ebert Stiftung, 1999, s. 18.

⁴³Karşılaşmalar ve Görüşler.

⁴⁴Anılar.

sağlayacak adımlar atmasını beklemiştir.⁴⁵ Bu noktada Schmidt'in öne sürdüğü teze bizim de katıldığımızı belirtmemiz gerekir. Nitekim Brandt, zamanın ruhuna göre oldukça heterodoks kalan bu görüşlerini ileriki yıllarda da korumuş ve uluslararası ortam, yumuşama sürecinin ön plana çıkmasıyla müsait hale geldiğinde düşüncelerini somutlaştırarak Ostpolitik şeklinde hayata geçirmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki Brandt'ın buradaki düşünceleri temel olarak Doğu-Batı ilişkileri ile ilgilidir. Esas dikkat çekmek istediğimiz nokta Ostpolitik'in bu teorik altyapıdan beslenmiş olduğudur. Duvarın ortaya çıkması ise bahsettiğimiz somutlaştırma sürecinin başlangıcı yani Brandt'ın Doğu'ya yönelik politikasının tetikleyicisidir.

Ancak burada da sürecin gelişimini sadece duvara isnat etmek, yanlış olmasa da eksiklik olur. Zira Brandt'ı inisiyatif almaya yönlendiren baş etken, duvarın inşasından daha çok Batılı liderlerin duvarın inşasına karşı gösterdikleri tepkisizliktir. Bu bağlamda kendisinin 16 Ağustos'ta (1961) Kennedy'ye yolladığı mektubuna aldığı karşılık, Ostpolitik'in oluşumuna ön ayak olduğu söylenebilir. Mektubunda tepkisizliğin ve savunmacı anlayışın bir yandan Müttefiklere karşı varolan güveni sarsacağını diğer yandan da Doğu Berlin rejiminin özgüvenini artıracak olduğunu belirterek iki farklı tehlikeye işaret eden Brandt, Berlin'in "*sözlerden çok siyasi bir eylem*" beklediğini ifade etmiştir.⁴⁶ Önceki bölümlerde duvarın inşasına karşı tepkisi(zliği)ne detaylıca değindiğimiz ABD lideri ise duvarın inşasının ne Batı'nın pes ettiğine ne de Doğu'nun güçlülüğüne dair bir işaret olduğu cevabını verirken aksine bu adım ile rakiplerinin kendi başarısızlığını ve zayıflığını teyit ettiklerini belirterek algılamadaki farklılığını göstermiş ve Brandt'ın beklentilerini boşa çıkarmıştır.⁴⁷ Bu gelişme Brandt'ta artık sadece Müttefiklere yaslanarak sonuç alınamayacağı düşüncesini doğurmuş ve 1961-1963 arasındaki çalışmalar bu düşüncenin bir sonucu olmuştur.

⁴⁵Wolfgang Schmidt, "Die Wurzeln der Entspannung. Der konzeptionelle Ursprung des Ost- und Deutschlandpolitik Willy Brandts in den fünfziger Jahren", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 51. Jahrg., Heft 4, Okt. 2003, ss. 521-522, 527.

⁴⁶Diethelm Prowe, "Der Brief Kennedys an Brandt vom 18. August 1961. Eine zentrale Quelle zur Berliner Mauer und der Entstehung der Brandtschen Ostpolitik", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 33. Jahrg., Heft 2, Apr., 1985, s. 381; Peter Merseburger, *Willy Brandts Ostpolitik und die deutsche Einheit*, Berlin: Bundeskanzler-Willy Brandt Stiftung, 2009, s. 18.

⁴⁷Prowe, ss. 382-383; Merseburger, s. 18.

Brandt'ın 1962'de Harvard'da, 1963'te de Tutzing'de yaptığı konuşmalar teorik çalışmalarının birer dışavurumu olmakla beraber Schmidt'in tezini de destekler niteliktedir. Bu konuşmalarda iki anahtar kavram üzerinden alternatif bir yaklaşımın sinyalleri verilmiştir: “*Birarada yaşama*” ve “*Dönüşüm*”. Esasında “karşı kampın” bir terimi olan “*birarada yaşama*” Brandt'a göre nükleer bir savaşın tek alternatifidir. Bunun gerçekleşebilmesi için de iki süper gücün karşılıklı diyaloga geçmesi gereklidir. Özellikle Batı dünyası, barış içinde birarada yaşama politikasını kullanarak Sovyetleri ticaret, kültürel değişim programları ve insani temaslar aracılığıyla sistemler arası bir rekabete yöneltmeli ve statükonun kabulünden yola çıkarak güvenlik ve gelişme konularında Doğu ile ortak çıkarlarını belirlemesiyle uluslararası gerilimin azaltılmasına katkıda bulunmalıdır. Bu sayede hem Doğu-Batı çatışmasının hem de demir perdenin arkasındaki toplumların dönüşümü sağlanabilecektir. Dönüşümden kasıt bu devletlerin mutlaka Batı tipi demokrasi anlayışına geçmeleri değildir. Göreli bir liberalleşme dahi yeterli olacak ve bu da uzun vadede Sovyet dışpolitikasını ideolojik prangalarından arındıracaktır. Böylece Alman sorununun çözümüne yönelik önemli bir mesafe katedilecek ve birarada yaşama dönüşümün, dönüşüm de Alman birleşmesinin aracı olacaktır.⁴⁸

Tutzing'de aynı gün (15 Temmuz 1963) “*Yakınlaşma ile Değişim*” (Wandel durch Annäherung) başlığı altında bir konuşma yapan Egon Bahr da, Brandt'tan daha spesifik argümanlar ortaya koyarak geliştirdikleri kavramın temel motiflerini açıklamıştır. Bu konuşma, içeriği itibarıyla Brandt'ın açıklamalarından daha net ifadeler barındırmasından dolayı günümüzde Ostpolitik'in en temel referans kaynağı olarak gösterilmektedir. Konuşmasında yeniden birleşme koşullarının sadece Sovyetler Birliği ile birlikte oluşturulabileceğini ifade eden Bahr, ABD'nin “*barış stratejisi*”⁴⁹ çerçevesinde Almanlara da bazı görevlerin düştüğünü aktarmış ve öncelikle geleneksel

⁴⁸Schmidt, s. 561; Merseburger, *Willy Brandt...*, ss. 440-441.

⁴⁹Kennedy'nin 10 Haziran 1963'te Washington Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada ilan edilmiştir. Nükleer çağda “*savaşın yeni bir yüze sahip olduğunu*” belirten lider, bu nedenle kapsamlı bir barış girişiminin zaruri olduğunu bildirmiştir. Konuşmadan yaklaşık iki ay sonra, 5 Ağustos'ta, ABD, SSCB ve İngiltere'nin, LTBT'yi imzalamaları, söz konusu stratejinin adımlarından biri olarak değerlendirilebilir. Manfred Görtemarker, “Vom Kalten Krieg zur Ära der Entspannung”, <http://www.bpb.de/izpb/10339/vom-kalten-krieg-zur-aera-der-entspannung>, (10 Aralık 2014).

birleşme ön koşullarının yeniden gözden geçirilme gerekliliğine işaret etmiştir. Bir diğer ifadeyle Bonn yönetiminin birleşme konusunda adeta bir dogma haline getirdiği “*önce serbest seçimler*” yöntemi eleştirilmiştir.⁵⁰ Merseburger’in dikkat çektiği üzere Bahr ve Brandt ikilisi, fikirlerini “*daha az saldırılabilir*” kılmak adına bilerek Kennedy’nin barış stratejisi üzerinden duyurmuşlardır.⁵¹ Konuşmanın devamında aktarılanlara göre birleşme “*tarihi bir konferansta, tarihi bir günde, tarihi bir kararla*” değil, birden fazla adımın ve duraklama noktasının söz konusu olacağı uzun ve meşakkatli bir sürecin sonunda gerçekleşecektir. Zira “*mevcut durumdan yola çıkıldığında karşı taraftaki rejimi doğrudan çökartecek bir politika umudu yoktur... artan gerilim Ulbricht’i güçlendirmekte ve bölünmüşlüğü derinleştirmektedir.*” Dolayısıyla bölge, Sovyetlerin onayı ile dönüştürülmeli ve iki taraf arasında insani kolaylıkların sağlanması ve ticari ilişkilerin artırılması yoluyla yakınlaşma sağlanmalıdır.⁵²

Genel bir bakış açısından değerlendirildiğinde “Yakınlaşma ile Değişim” Alman sorununu yumuşama sürecine entegre etme ve birleşmeye bu şekilde ulaşma çabasıdır. Kavram, Alman dış politikasında hem bir devamlılığı hem de bir değişimi ifade etmektedir. Adenauer’in birleşme konusunda Sovyetleri kilit ülke olarak görmesini göz önüne aldığımızda bir devamlılıktan bahsedilebilir. Schröder’in “Hareketlilik Politikası” ile bir karşılaştırma yaptığımızda ise değişim söz konusudur. Nitekim Schröder’in politikasında SSCB ve DAC tamamen dışlanmıştır. “Yakınlaşma ile Değişim”i iki liderin düşüncelerinden ayıran bariz fark ise DAC ile ilişkilerin iyileştirilmesidir. Hem Bahr hem de Brandt’a göre DAC’yi tecrit etmek yerine onunla ticari ve kültürel temaslarda bulunmak daha akıllıcadır.⁵³

Ostpolitik’in içeriğine gelecek olursak, başta Sovyetler olmak üzere DAC ve diğer Doğu Avrupa ülkeleriyle yumuşama sürecinin temel alındığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda öncelik Sovyetler ile bir antlaşmanın imzalanmasına verilmiş ve bu devletin

⁵⁰“Wandel durch Annäherung”, http://www.fes.de/archiv/adsd_neu/inhalt/stichwort/tutzinger_rede.pdf, (12 Aralık 2014).

⁵¹Merseburger, s. 445.

⁵²Egon Bahr, *Zu Meiner Zeit*, München: Karl Blessing Verlag, 1996, s. 156; “Wandel durch Annäherung”...

⁵³Tetsuji Senoo, *Ein Irrweg zur deutschen Einheit? Egon Bahrs Konzeptionen, die Ostpolitik und die KSZE 1963-1975*, Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2011, s. 37.

DAC'ye baskı yaparak iki Alman devleti arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ümit edilmiştir. FAC, amacına ulaşmak için de karşılıklı güç kullanmamaya dair bir anlaşma yapmaya, DAC'yi *de facto*, Oder – Neisse sınırını da *de jure* olarak tanımaya ve NPT'yi imzalamaya hazır olmuştur. Karşılığında ise Sovyetlerden Almanya'ya müdahale hakkından vazgeçmesi, düşmanlığını bir kenara bırakması ve FAC'nin, DAC'yi sadece *de facto* olarak tanıyabileceğini kabul etmesini beklemiştir.⁵⁴ Bu noktada Ostpolitik'in hareket noktası güç kullanmamadır. Alman tarafının daha önce belirttiğimiz üzere ilk defa 1966'da yapmış olduğu bu öneri, yeni hükümetin en önemli dış politika aracı haline gelmiş ve Avrupa'da bir barış düzeni kurmak için zaruri görülmüştür.⁵⁵ Ostpolitik, taraf değiştirme yahut Doğu-Batı arasında bir denge arama girişimi değildir.⁵⁶ Aksine FAC'nin genel dış politikasının bir parçası olmakla birlikte gücünü Batı ittifakından almaktadır. Diğer bir ifadeyle Batı ile sıkı bir işbirliğinde bulunulup desteğinin alınması, yeni politikanın uygulanması ve dolayısıyla da Doğu bloğu ile ilişkilerin düzeltilmesi için elzemdir.⁵⁷

Ostpolitik'in kısa vadedeki amaçlarından ilki Sovyetler ile güç kullanmamaya dair mutabakata varılması ve bu ülke ticari ilişkilerin geliştirilmesidir. İkincisi benzer bir anlaşmanın Polonya ile imzalanmasıdır. Daha sonra Berlin'in ya da en azından Batı Berlin'in statüsü hakkında dört büyük gücün anlaşmaya varmaları ve DAC ile özel ilişkilerin geliştirilmesini sağlayacak bir antlaşmanın yapılması hedeflenmiştir. Son olarak da iki ülke insanlarını ilgilendiren kolaylıkların sağlanması ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri ile antlaşmaların imzalanması öngörülmüştür.⁵⁸ Bu adımların atılmasıyla uzun vadede karşılıklı bir güven atmosferi oluşturularak normalleşme sürecine geçilebilecektir.⁵⁹

⁵⁴William E. Griffith, *Die Ostpolitik der Bundesrepublik*, Çev: Gisela Kramer, Stuttgart: Klett-Cotta, 1981, ss. 234-235.

⁵⁵PAdAA, B41 73 B0073-1, "Ostpolitik", 10. April 1970.

⁵⁶Frank R. Pfetsch, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik 1949-1992*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1993, s. 169.

⁵⁷PAdAA, B40 178 B00178-1: "Fünfzehn Thesen zur deutschen Ostpolitik", 23. Juli 1970.

⁵⁸Griffith, s. 245.

⁵⁹PAdAA, B40 178 B00178-1.

D. Erfurt ve Kassel Zirveleri

Brandt'ın mevcut sınırların kabulünden yola çıkarak sosyalist ülkelerle ilişkileri normalleştirmeyi istemesi DAC'yi iki yönden endişelendirmişti. Birincisi, Varşova Paktı içindeki dayanışmanın kaybolup bu devletlerin "Ulbricht Doktrini"ni göz ardı ederek FAC ile görüşmelere başlamaları, ikincisi ise DAC hakkında yeşeren umutların kontrolden çıkmasıydı. Bu iki kaygı, SED rejimini 1969 sonunda kendi başına inisiyatif almaya yöneltip bir antlaşma taslağının hazırlanmasına neden oldu. Dokuz maddeden oluşan taslak, DAC'nin en uç taleplerini içeriyordu: *DAC ve FAC arasında iki yabancı devlet gibi diplomatik ilişkilerin kurulması ve Batı Berlin'in bağımsız siyasi bir birim haline getirilmesi*. DAC yönetimin yaptığı hesaba göre bu öneri, FAC tarafından doğrudan reddedilecek ve böylece hem içte hem de dışta bir propaganda malzemesi olarak kullanılabilirdi. Ancak Cumhurbaşkanı Heinemann söz konusu öneriyi doğrudan reddetmek yerine Başbakanlığın ilgili birimine ilettiği cevabını verdiğinde, DAC'nin hesapları altüst oldu. Ardından da Brandt, 14 Ocak 1970 tarihli meclis konuşmasında karşılıklı güç kullanmama konusu için DAC'yi yeniden eşitlik temeline dayanan görüşmelere davet edip "*bir antlaşmanın en başta değil, müzakerelerin sonunda*" olması gerektiğini belirtti. İki Almanya'nın birbiri için "*yabancı ülkeler*" olmadığı şartı hala geçerliydi.⁶⁰

Bu konuşmadan yaklaşık bir hafta sonra Brandt, bizzat DAC Başbakanı Willi Stoph'a gönderdiği mektupta müzakere talebinde bulundu ve güç kullanmama konusunun yanı sıra iki ülke insanların hayatlarını kolaylaştıracak pratik problemlerin görüşülmesini önerdi.⁶¹ DAC yönetimi mektubun içeriğinden hoşnut kalmamıştı. Nitekim antlaşma taslağına yönelik hala net bir cevap verilmediğinden, FAC'nin hukuki bir tanımaya yanaşmadığı anlaşılmıştı. Yine de yanlış bir adım atmamak için Ulbricht, Moskova yönetimi ile temasa geçti. Sovyetlerden gelen cevap açıktı; *de jure* olarak tanınma koşuluna bağlı kalınmaydı.⁶²

⁶⁰Peter Koch, *Willy Brandt. Eine Politische Biographie*, Berlin: Verlag Ullstein, 1988, ss. 359-360.

⁶¹Heinrich Potthoff, *Im Schatten der Mauer. Deutschlandpolitik 1961 bis 1990*, Berlin: Propyläen Verlag, 1999, s. 83.

⁶²Jan Schönfelder, Rainer Erices, *Willy Brandt in Erfurt*, Berlin: Christoph Links Verlag, 2010, ss. 44-45.

Sovyet tarafı iki Alman devleti arasındaki temasların her adımından haberdardı ve bu noktada tek haber kaynağı DAC değildi. FAC tarafı da tamamen kendi iradesi doğrultusunda süreci tüm yönüyle SSCB'ye aktarıyordu. Örneğin Brandt'ın Stoph'a gönderdiği mektubun bir kopyası Bonn'daki Sovyet Büyükelçiliğine iletilmişti. Bu jestin arkaplanındaki isim olan Egon Bahr'a göre bu sayede Batı Alman tarafının Sovyet etki alanını dikkate aldığı gösterilecek ve Sovyetlere rağmen bir adımın atılmayacağı algısı oluşturularak bu devletin güveni kazanılacaktı.

27 Ocak'ta Brandt'ın mektubunu ve FAC'nin konumunu incelemeye alan SED Politbürosu kararını acilen vermek zorundaydı. Zira üç gün sonra Bahr ve Gromiko ön müzakerelere başlayacaklardı. Bu durumda DAC'nin önündeki iki seçenek; FAC ile görüşmelere başlamak ya da süreci bloke etmektir. SED yönetimi ilk seçenekte karar kıldı ve bir adım daha ileri giderek başbakanlar arası bir buluşmayı tercih etti.⁶³ Batı Alman tarafı, Şubat ayının ikinci haftasında yapılan bu teklifi kabul etti ve 2 Mart tarihinde iki tarafın delegeleri teknik hazırlıklar için Doğu Berlin'de bir araya geldiler. En büyük sorun buluşmanın nerede gerçekleştirileceği meselesiydi. İlk başta Doğu Berlin uygun görülse de Brandt'ın buraya sadece Batı Berlin üzerinden girmekte diretmesi sonucunda Erfurt şehrinde karar kılındı.⁶⁴ Diğer meseleler de sorunsuz bir şekilde halledilince 19 Mart tarihi üzerinde uzlaşmaya varıldı.⁶⁵

Söz konusu tarihte Brandt'ın Erfurt'a gelip Willi Stoph ile el sıkışması tarihi bir andı. Zira 1947'den bu yana ilk defa iki devletin siyasetçileri bir araya gelmişlerdi. Sabah 10'da Erfurt Hotel'inde başlatılan müzakerelerde DAC tarafı hukuki tanınmada direteceğini gösterdi. Willy Brandt ise ulusun birliğinin korunması yükümlülüğünü taşıdıklarını belirtti. Aslında en baştan beri somut bir sonuç alınamayacağı belliydi. Her ne kadar iki liderin pozisyonu protokolde eşit olsa da Stoph'un Brandt kadar hareket serbestisi yoktu. DAC tarafı gerekli durumlarda görüşmelere ara verip Ulbricht'tin yeni

⁶³Schönfelder ve Erices, ss. 45-46.

⁶⁴Böylece Batı Berlin'in FAC'den ayrı olmadığı mesajı verilmek istenmişti.

⁶⁵Potthoff, ss. 86-87.

talimatlarını beklemek zorundaydı.⁶⁶ Her iki tarafın da bilindik argümanları masaya yatırmalarının üstüne Stoph, bir de yüz milyar marklık bir onarım talebinde bulunmuştu. Bu talebini de Bonn'un Doğu Berlin'e açmış olduğu “*ekonomik savaş*” ile temellendirmişti. Kastettiği şey Doğu'dan Batı'ya gerçekleştirilen kaçışların DAC ekonomisine verdiği zarardı. Brandt ise “*sizin uygulamaya geçirdiğiniz toplumsal sistemin bedelini bizim ödememiz beklenemez*” diyerek bu talebi net bir ifade ile reddedecekti.⁶⁷

Nihayetinde Erfurt'ta yeni bir gelişme yaşanmamış ve görüşmelerin sonunda iki lider de Kassel'da ikinci bir buluşma için anlaşmaya varmışlardı. İki liderin ilk defa bir araya gelmesinin yanında Erfurt görüşmelerinin asıl ses getiren tarafı ise diplomatik sürecin dışında yaşanlar olmuştu. Polis ve Stasi'nin⁶⁸ tüm önlemlerine rağmen binlerce DAC vatandaşı, önceden planlanmamış bir şekilde görüşmelerin yapıldığı Hotel'in önüne akın etmiş ve “Willy! Willy!” tezahüratlarıyla Brandt'a sevgi gösterisinde bulunmuşlardı.⁶⁹ Bu gelişme devletin bölünmüşlüğüne rağmen ulusun birlikteliğinin ne kadar güçlü olduğunun bir tezahürüydü.⁷⁰

Erfurt'ta rejimin zayıflığının açığa çıkmasının ardından DAC tarafında Kassel zirvesi için yapılan hazırlıklarda daha titiz davranıldı. 28 Nisan'da özel bir parti komisyonu ön çalışmalara başlarken, 15 Mayıs'ta Ulbricht ve Stoph önderliğinde bir delegasyon Breşnev ve Kossygin'e danışmak ve müzakere stratejilerini belirlemek için Moskova'ya gittiler.⁷¹ Bu hazırlıkların ardından DAC tarafının 21 Mayıs tarihinde gerçekleştirdiği “iadei ziyaret”, aşırı sağcı grupların yoğun protestoları altında gergin bir atmosferde başladı.⁷² İlk konuşmayı yapan Brandt, 20 maddede iki devlet arasındaki

⁶⁶Steffen Raßloff ve Thomas Rothbart, “Das erste deutsch-deutsche Gipfeltreffen 1970 in Erfurt. Vorbereitung-Verlauf-Folgen“, Steffen Raßloff (Der.) *Willy Brandt ans Fenster. Das Erfurter Gipfeltreffen 1970 und die Geschichte des Erfurter Hofes*, Jena: Glaux Verlag, 2007, ss. 59-60.

⁶⁷Koch, s. 362.

⁶⁸DAC'nin istihbarat birimi olan Stasi, “*Ministerium für (Sta)ats(si)cherheit*” yani Devlet Güvenlik Bakanlığı'nın kısaltılmış halidir.

⁶⁹Bkz. Ek- 7.

⁷⁰Raßloff ve Rothbart, ss. 62-64; Knopp, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik – Der Visionär...*

⁷¹Potthoff, s. 88.

⁷²Zirveye kısa bir süre kala sahte basın rozeti ile görüşmelerin yapılacağı otele gelen genç bir NPD üyesi, DAC bayrağını gönderden indirip yırtmıştı. Diğer yandan aşırı sağcı “National und Soldatenzeitung”

ilişkileri düzenleyecek bir antlaşmanın içeriğine dair düşüncelerini sundu. Söz konusu maddelerin genel çerçevesi, güç kullanmama; silahsızlanmanın desteklenmesi; aile birleşimi; bilim, kültür ve çevre sorunları gibi konulardan oluşuyordu. Stoph, FAC ile bir antlaşma imzalamaya hazır olduklarını belirtse de kendileri için önceliğin hukuki tanınma olduğuna değinerek geleneksel DAC çizgisini tekrarladı. Dolayısıyla Brandt'ın öne sürdüğü maddeler bu gereksinimi karşılamadığı için kabul görmedi.

Böylece Erfurt'un ardından Kassel'daki görüşmelerde de ortak paydada buluşulamamıştı. Ancak yine de görüşmelerin bir başarısızlık olduğu söylenemezdi. Nitekim Alman tarih yazınında belirtildiği gibi iki devlet arasındaki ilişkiler bu süreçten sonra kopmamış aksine sadece bir “*düşünme molası*” verilmişti. İlk adımın atılmasıyla bu süreçten sonra ikili ilişkiler geçmişe kıyasla farklı bir yöne evrilecekti. Görüşmelerin belki de en belirgin sonucu DAC'nin Moskova'ya olan bağımlılığın bir kez daha açığa çıkmasıydı. Zira bu devletin çizdiği sınırların dışına çıkılamıyordu. Bu olgu da, Yeni Doğu Politikası'nın temel tezinin yani önceliğin Sovyetlere verilmesinin ne kadar gerçekçi olduğunu gösteriyordu.⁷³

E. Doğu Antlaşmaları

1. Moskova Antlaşması

Erhard döneminde takdim edilen barış notasındaki güç kullanmama kavramının içeriği, Büyük Koalisyon iktidarında netleştirilerek “coğrafi sınırlara saygı gösterme” ile eş anlamlı hale getirilmiş ve 1967'den itibaren iki devlet arasında bu konuyu kapsayan bir diyalog başlatılmıştı. Süreci devam ettirmek isteyen Brandt da iktidara geldikten kısa bir süre sonra NPT'yi imzalayarak (28 Kasım 1969) müzakerelerin devamı için ne kadar istekli olduğunu göstermişti. CDU'ya göre bu eylem için erken davranılmıştı. Zira antlaşmanın imzalanmaması, FAC'nin müzakere masasında Sovyetlere karşı elindeki

gazetesinin yayımlayıcısı Gerhard Frey, “Duvar Katili” olarak nitelendirdiği Stoph hakkında suç duyurusunda bulunmuş, bu gelişme üzerine de Brandt, DAC delegasyonunu FAC'de herhangi bir adli kovuşturmayaya maruz kalmayacakları yönünde ikna etmek için Adalet Bakanından bir uzman raporu istemek zorunda kalmıştı. Koch, ss. 362-363.

⁷³Detlef Nakath, “Die Gespräche in Erfurt und Kassel 1970 und ihre internationale Dimension“, Steffen Raßloff (Der.), *Willy Brandt ans Fenster. Das Erfurter Gipfeltreffen 1970 und die Geschichte des Erfurter Hofes*, Jena: Glaux Verlag, 2007, ss. 32-34, 44.

“tek kozu” olarak değerlendiriliyordu. Ancak Brandt’a göre bu imza bir koz değil aksine gereksinimdi.⁷⁴ Sovyetlerin de daha NPT imzalanmadan evvel, yeni Alman hükümeti ile görüşmelere istekli olduğu, Kosygin’in FAC’nin Moskova Büyükelçisi Helmut Allardt ile 27 Ekim’de yaptığı konuşmadan ve bir gün sonra da SSCB’nin Bonn Büyükeçisi Semjon Zarpakin’in Brandt ile diyalogundan anlaşılabilirdi.⁷⁵

Bu arkaplan ekseninde FAC ile Sovyetler arasında tarafların müzakere konularını açığa kavuşturan ön görüşmeler; 8, 11 ve 23 Aralık 1969 tarihlerinde Moskova’da gerçekleştirildi. Sovyetleri Dışişleri Bakanı Gromiko temsil ederken, FAC adına görüşmeleri Büyükelçi Allardt yürütüyordu. Bu ilk görüşmeler bir ön araştırma niteliğindedir ve güç kullanmamaya yönelik bir fikir alışverişinden henüz bahsedilemezdi. Açığa çıkan tek gerçek SSCB’nin, diğer Doğu Avrupa ülkelerinin çıkarlarının vekilliğini yapmaya devam edeceğiydi.⁷⁶ Öngörüşmelerdeki dengesizlik ise ayrı bir sorunu teşkil etmişti. Tam yetkiye sahip olmayan Allardt, Gromiko’ya gerekli karşılığı veremiyordu. Zaten Büyükelçinin de Ostpolitik’e dair kuşkuları vardı ve kendilerinin zaman bakımından baskı altında olmadıklarını düşünerek süreci ağırdan alıyordu. Fakat aynı düşünceyi paylaşmayan Bahr’a göre hazır Sovyetler ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri işbirliğine açıkken somut antlaşma müzakerelerine bir an önce geçilmeliydi.⁷⁷ Bahr, Brandt’a ilettiği 14 Ocak tarihli memorandumunda bu gereksinime özetle şöyle dikkat çekiyordu:

“Sovyetler, Moskova’daki görüşmeleri Dışişleri Bakanları aracılığıyla yürütmektedir. Bu onların ciddiyetinin bir kanıtıdır... Her türlü gecikme ya da Moskova’da bizim (süreci) geciktirmek istediğimize yönelik oluşacak bir algı, Doğu Berlin ile dayanışmayı güçlendireceği için çıkarlarımıza karşıdır... Dolayısıyla müzakerelere mümkün olduğu çerçevede Ocak ayının son haftasında başlanmalıdır... Allardt bu görüşmeleri yürütemeyecektir. Kendisinin ikinci bir tura gönderilmesinde sadece bir dezavantaj görmekteyim... Zaman kaybı, hükümet için eylem kaybıdır... Bu çerçevede telaşa

⁷⁴Werner Link, “Die Entstehung des Moskauer Vertrages im Lichte neuer Archivalien”, *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 49. Jahrg., 2. Heft, Apr., 2001, ss. 297-298, 302.

⁷⁵AAPD 1969, Band 1, München: Oldenbourg Verlag, 2000, ss.1162-1163, 1168-1170.

⁷⁶PAdAA, B41 73 B0073-1, “Stand der deutsch-sowjetischen Beziehungen”.

⁷⁷Andreas Vogtmeier, *Egon Bahr und die deutsche Frage. Zur Entwicklung der sozialdemokratischen Ost- und Deutschlandpolitik vom Kriegsende bis zur Vereinigung*, Bonn: Dietz Verlag, 1996, ss. 123-124.

*kapılmadan başlatılan politikanın hızlı bir şekilde devam ettirilmesinin oldukça önemli bir karar olduğunu düşünmekteyim.*⁷⁸

Bu tespitin ardından Egon Bahr'ın tam bir yetkiye sahip olarak Allardt'ın yerine görevlendirilmesi kısa sürede gerçekleşecek ve iki taraf arasındaki müzakereler bu andan itibaren daha hızlı ilerleyecekti.

Bahr ve Gromiko arasında 30 Ocak'ta başlayıp 22 Mayıs'a kadar devam müzakereler toplamda 55 saat kadar sürdü. Taraflar arasında Bahr, sadece Alman sorununu daha iyi bilmesinden değil, aynı zamanda üzerinde uzun zamandır çalışılmış bir planla gelmesinden dolayı daha fazla avantaja sahipti. Karşı tarafın hazırlıkları ise az, şüpheleri de çoktu. Bahr, daha ilk oturumda tüm planlarını masaya yatırmasıyla kendilerinin statükonun kabulünde ne kadar ciddi olduklarını göstermiş ve muhatabının ilgisini çekmeyi başarmıştı.⁷⁹ Masaya yatırılan Alman yorumunda güç kullanmama ve Avrupa'daki savaş sonrası sınırların *de facto* olarak kabulü vardı. Tek istisna Almanların yeniden birleşme girişimlerinden vazgeçmeyecekleri ve FAC ile DAC arasındaki sınırların kabulüne yönelik yasal bir bağlayıcılık altına girmeyecekleriydi. Gromiko ise coğrafi statükonun tümünün *de jure* olarak tanınmasını talep ederken, yeniden birleşme konusu ile ilgilenmiyordu.⁸⁰ “Sınırlar üzerine bir uzlaşmaya varmadığımız sürece, hiçbir anlaşmaya varamayız” diyen Dışişleri Bakanı böylece politikalarına açıklık getirmişti.⁸¹

3 Şubat'taki ikinci görüşmenin de ağırlık noktası söz konusu sınırlar oldu. Her ne kadar bir ilerleme kaydedilemese de iki taraf da bu konunun halledilmesinin, görüşmelerin başarıya ulaşmasının ön koşulu olduğu üzerinde uzlaştılar. Tartışılan diğer başlıklar Batı Berlin'in statüsü; FAC'nin tek temsil iddiası ve güç kullanmamanın biçimi üzerineydi. Gromiko'nun, Batı Berlin'in FAC'den bağımsız, ayrı bir birim olmasını tasdik ettirmek istemesine karşı Bahr, Almanya'da “*üçüncü bir devletin*” olamayacağını söyledi. “Hallstein Doktrini”nin resmen feshedilmesine yönelik talebe

⁷⁸AAPD 1970, Band 1, München: Oldenbourg Verlag, 2001, ss. 20-23.

⁷⁹Peter Bender, *Neue Ostpolitik. Vom Mauerbau bis zum Moskauer Vertrag*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1989, s. 171.

⁸⁰Julia von Dannenberg, *The Foundations of Ostpolitik. The Making of the Moscow Treaty between West Germany and the USSR*, New York: Oxford University Press, 2008, s. 52.

⁸¹Egon Bahr, *Das musst du erzählen. Erinnerungen an Willy Brandt*, Berlin: Propyläen, 2013, s. 89.

ise önce iki Alman devleti arasındaki ilişkilerin normalleşmesi gerektiği cevabı verilirken, güç kullanmama konusunda karşılıklı olarak “*BM Antlaşması’nın genel amaç ve ilkelerinin temel alınması*” kararı alındı.⁸²

Bu ikinci görüşme, Bahr’da Sovyetlerin müzakere çerçevesini sadece ikili ilişkilerdeki sorunlara indirgemeye eğilimli olduğu algısını oluşturmuştu. Sovyetlerin bu hamle ile amacı DAC’ye maksimum talepleri üzerinde ısrar edebilmeleri için gerekli alanı bırakmaktı. Hali hazırdaki sorunların çoğunu Moskova’da görüşmek ve böylece bu devletin “*isteksiz Müttefiklerini*”, yani DAC’yi etkilemesini sağlamak için hızlı davranan Bahr, 5 Şubat tarihinde Wladimir Semjonow’a (Dışişleri Bakan vekili) şimdiye dek yapılan fikir alışverişinin “*muhasebesinin*” yazılı olarak kayda geçirilmesi için çalışmalarına başlamanın gerekliliğine değindi.⁸³ Bonn’a gönderdiği raporda ise bu teklifin Semjonow’dan geldiğini ve kabul ettiğini iletmişti.⁸⁴ Teklifin aslında Bahr’dan geldiğini yazan Werner Link, bu iddiasında Semjonow’un günlüklerinden yola çıkmakta ve ertesi gün Alman temsilcinin Gromiko ile yaptığı görüşmelerdeki gelişmeleri kanıt olarak sunmaktadır. Bahr – Gromiko görüşmelerinin kayıtlarını ayrıyeten “*Rusya Federasyonu Dış Politika Arşivi*”ndeki belgelerden okuma imkânı

⁸²Dannenber, s. 53. Esasında Antlaşma’nın 53. ve 107. maddeleri geçerli olacaktır. Yani İkinci Dünya Savaşı’ndaki galip devletlerin “*eski düşman devletlerine*” müdahale hakkı. Bu maddelerin tam içeriği şöyledir:

Madde 53/1: “*Güvenlik Konseyi, gerekirse kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanır. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi’nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemine girişilmeyecektir; bu maddenin 2. Fıkrasında verilen tanıma göre düşman devlet sayılan tüm devletlere karşı 107. Madde uyarınca alınan ya da böyle bir devletin saldırı politikasına yeniden girişmesine karşı bölgesel anlaşmalar çerçevesinde yöneltilen önlemler, ilgili hükümetlerin isteği üzerine örgütün böyle bir devlet tarafından girişilecek yeni bir saldırıyı önleme görevini üstlenmesi mümkün oluncaya dek, bunun dışındadır.*”

Madde 53/2: “*Bu Madde’nin 1. Fıkrasında kullanıldığı şekliyle düşman devlet terimi, İkinci Dünya Savaşı sırasında işbu Antlaşma’yı imzalamış herhangi bir devletin düşmanı olmuş olan herhangi bir devleti anlatır.*”

Madde 107: “*İşbu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Antlaşma’yı imzalayan herhangi bir devletin İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmanı durumunda olan bir devlete karşı, bu konuda sorumluluk sahibi hükümetlerin sözkonusu savaşın sonucu olarak giriştiği ya da girişilmesini uygun bulduğu bir eylemi ne etkiler, ne engeller.*” “*Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü*”, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, (15 Aralık 2014).

⁸³Link, ss. 304-305.

⁸⁴AAPD 1970, s. 165.

bulan yazar, Gromiko'nun "yazılı bir kayıt yapılacaksa bunun ortak görüşleri içeren tezler biçiminde olması gerektiğini" söylemesinin hemen ardından Bahr'ın yazılı bir belge çıkarıp sözlü olarak aktardığını ve bu belgenin Rusça çevirisini "Non Paper"⁸⁵ olarak muhatabına verdiğini belirtmektedir.⁸⁶

Bahr'ın, "Non Paper"ın içeriğinden sözlü olarak aktardığı kısımlar şunlardır;

1. "FAC ve SSCB statükodan yola çıkarak Avrupa'daki durumu normalleştirmeye gayretlidirler. İki taraf da, FAC-SSCB ile FAC-Polonya arasındaki güç kullanmama çabalarını; FAC-DAC arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini; Berlin'le çevresindeki durumun istikrara kavuşmasını ve yumuşamasını, ayrılmaz bir bütün olarak değerlendirmektedir."
2. "Avrupa'daki normalleşmeye, FAC ve SSCB'nin birbirleri ile olan ilişkilerinin BM Antlaşması'nın genel ilke ve amaçlarıyla eşgüdümlü olması da dâhildir."
3. "FAC ve SSCB, Avrupa'daki tüm devletlerin toprak bütünlüğüne saygı duyarlar. İki taraf da tüm sınırları dikkate alır ve bunları dokunulamaz olarak kabul eder."
4. "SSCB, Almanya'daki iki devletin yeniden birleşme için çaba gösterme hakkını tanır. FAC, bu amaç için şiddet ya da şiddet tehdidinde bulunamayacağını kabul eder."⁸⁷

İleride görüleceği üzere bu belgenin Gromiko'nun karşı tezleri ile harmanlanmasıyla ortaya "Bahr-Gromiko Kağıdı" çıkacak ve bu da imzalanacak olan Moskova Antlaşması'nın temelini oluşturacaktır.

Üzerinde uzlaşılan tezlere zaten antlaşmanın içeriğine girdiğimizde değineceğimiz için bu noktada anlaşılmayan noktalardan devam etmek daha doğru olacaktır. Gromiko'nun karşı çıktığı en önemli konu, yeniden birleşme meselesinin antlaşma metnine dâhil edilmesidir. Bahr, raporunda sadece bu husus üzerinde yarım saat tartışıklarını aktarmıştır.⁸⁸ Sovyetler en baştan beri FAC'nin bu konudaki tutumuna karşıdır ve bir anlamda bu ülküsünden feragat edip DAC'yi hukuken tanımamasını beklemiştir. FAC açısından ise imzalanacak olan antlaşma ile Alman bölünmüşlüğü'nün onaylandığına dair bir algının yaratılması kesinlikle mümkün değildir. Bu nedenle konu bir şekilde antlaşmanın içeriğinde yer almalıdır.⁸⁹

⁸⁵Diplomaside resmi olmayan yazı, belge anlamına gelmektedir.

⁸⁶Link, s. 305.

⁸⁷AAPD 1970, s. 172.

⁸⁸AAPD 1970, s. 172.

⁸⁹Vogtmeier, s.134.

Üçüncü madde ayrı bir anlaşmazlık noktasını teşkil etmiştir. Sovyetlerin sınırların dokunulamazlığından ziyade değiştirilemez olmasını istemesi ve Polonya ile DAC sınırlarını bu maddeye özellikle ekleme talebi, Alman tarafında kabul görmemiştir. Üzerinde anlaşma sağlanamayan son konu ise Berlin olmuş ve Gromiko, Sovyetler olarak sadece Batı Berlin hakkında konuşabileceklerini, Berlin'in tümünü kapsayan bir dokümanı ise kabul edemeyeceklerini ifade etmiştir. Nihayetinde bu üç meselenin ucu şimdilik açık bırakılırken, Sovyet Dışişleri Bakanı, FAC'nin pozisyonunu artık daha iyi idrak ettiğini ve bir dizi olumlu yaklaşımı gördüğünü saklamaya gerek olmadığını söylemiştir.⁹⁰

10 Şubat'taki dördüncü görüşmelere Alman tezlerinin tartışılması üzerinden devam edilmiş ve birleşme ile tek temsil konusu netlik kazanamasa da Sovyet tarafının gelecek görüşmelerde kendi argümanlarını kâğıda dökceklerini bildirmesiyle bir ilerleme kaydedilebilmişti.⁹¹ Bahr'ın raporunda belirttiği gibi görüşmeler artık esas sürece doğru evrilmekteydi. Diğer bir önemli gelişme ise Allardt'ın Alman Büyükelçiliği'nde iki taraf için bir yemek düzenlemesi olmuş ve 30 yıldan bu yana ilk defa bir Sovyet Dışişleri Bakanı, Alman Büyükelçisi'nin davetine icabet etmişti. Bahr, bu süreçten itibaren iki taraf arasında daha rahat bir atmosferin oluştuğunu aktaracaktı.⁹²

17 Şubat'taki beşinci görüşmede Gromiko kendi değerlendirmelerini daha hazırlamadıklarını ve süreci daha iyi tartabilmek adına bir haftalık bir ara vermeyi önerirken, Bahr da bu teklifi kabul etti.⁹³ Görüşmelere ara verilmeden önce temel anlaşmazlığın söz konusu olduğu birleşme meselesinde Sovyet tarafı önceki görüşlerini yineledi. Bahr ise daha ilk görüşmelerin ardından planını yapmaya başladığı bir düşünceyi dile getirdi. Buna göre birleşmenin doğrudan antlaşma metninde yer almasına gerek yoktu. İki tarafın da bu konuyu içeren bir mektup değişiminde bulunması yeterli

⁹⁰AAPD 1970, ss. 172-173.

⁹¹AAPD 1970, s. 204.

⁹²Dannenberg, s. 54.

⁹³AAPD 1970, s. 256.

olacaktı. Ancak bu teklif de kabul edilmeyecek ve böylece iki haftalık bir araya gidilecekti.⁹⁴

İlk oturum olarak nitelendirebileceğimiz bu ilk beş görüşmeye detaylıca değinmemizin nedeni tarafların temel görüşlerini net bir şekilde yansıtmak içindir. İkinci oturumda yapılan dokuz görüşme tamamen bu ilk beş görüşmedeki argümanlar üzerinden şekillenmiş ve nihayetinde bir uzlaşuya varılabiliştir. Dolayısıyla ikinci oturumun içeriğine günü gününe değinmek yerine sorunlu alanların hangi yöntemlerle çözüldüğünün ortaya konulması daha uygun olacaktır.

İkinci oturumda taraflar, temel anlaşmazlık noktalarını diplomasinin incelikleriyle aşabilmişlerdi. Her şeyden önce sınırlar konusunda Gromıko'nun daha önce önerdiği şekilde “değiştirilemez” yerine “dokunulamaz” kelimesinin kullanılmasında anlaşılabilmişti. Antlaşmada “dokunulamaz” kelimesinin yer alması Almanlar için önemliydi. Zira DAC ile ileride varılacak olası bir görüş birliği ile sınırlar değiştirilebilmeliydi.⁹⁵ Öte yandan Bahr, birleşme hakkındaki mektup değişimi fikrini aşamalı olarak değiştirmiş ve Almanların söz konusu girişimi tek taraflı olarak yapabileceklerini önermişti. Mektubun yayınlanmasına ve hatta SSCB tarafından onaylanmasına dahi gerek yoktu. Mektubun içeriğine resmi olarak karşı çıkılmaması yeterli olacaktı. Karşılığında da kendileri, Polonya ve DAC sınırlarına antlaşmada özel olarak değinilmesini kabul edeceklerdi.⁹⁶ Bu öneri ilk etapta reddedilse de son görüşmede kabul edilmişti. Özellikle Bahr'ın bu görüşmeden bir gün önce Gromıko'ya yazdığı özel mektupta, karşılıklı argümanları tekrarlamak yerine ciddi olarak Bonn'a geri dönmeyi düşündüğünü iletmesi bu kararın alınmasında etkili olmuştu.⁹⁷

Aralık ayından Mayıs'a kadar süren ön görüşmeler böylece sona ererken, Walter Scheel ile Gromıko arasındaki esas müzakereler 27 Temmuz – 7 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu süreçte Bahr'ın teklif ettiği mektubun içeriği ve karşı tarafa nasıl takdim edileceği belirlendi. “*Alman Birliğine dair Mektup*” (*Brief zur deutschen*

⁹⁴AAPD 1970, ss. 258-259.

⁹⁵Görtemark, s. 541.

⁹⁶Link, s. 307.

⁹⁷AAPD 1970, s. 227.

Einheit) adını alan belgenin içeriğinde özetle, imzalanacak olan antlaşmanın, FAC'nin birleşme amacı ile çelişmediği yer alacak ve antlaşmanın imzalanacağı saatte Alman Büyükelçiliği tarafından SSCB Dışişleri Bakanlığı'na iletilecekti. Sovyet tarafı da bu belgeyi kabul edecek ve bunun dışında herhangi bir tepki göstermeyecekti. İmza gününde de süreç aynen böyle gelişti ve mektup Dışişlerine Bakanlığı'na verilirken karşılığında mektubun teslim alındığına dair bir makbuz alındı.⁹⁸

FAC adına Willy Brandt ile Walter Scheel'in, SSCB adına da Leonid Breşnev ve Andrey Gromıko'nun 12 Ağustos 1970 tarihinde, Kremlin Sarayı'nın Katerina Salonu'nda imzaladıkları antlaşma beş maddeden oluştu. Birinci maddede en önemli amacın uluslararası barışın korunması ve yumuşama sürecine geçişin sağlanması olduğu belirtilirken, her iki tarafın da mevcut durumundan yola çıkarak Avrupa'daki durumun normalleşmesi ve bölgedeki devletler arasında barışçıl ilişkilerin geliştirilmesi için çaba sarfedecekleri yer aldı.

Esas amaç olan güç kullanmama konusuna ikinci maddede değinilmiş ve tarafların aralarındaki sorunları şiddet ya da şiddet tehdidi ile değil barışçıl yöntemlerle çözecekleri ifade edilmişti. Üçüncü maddede tarafların Avrupa'daki devletlerin toprak bütünlüklerine saygı duydukları; gelecekte de hiçbir toprak talebinde bulunmayacakları ve bu sınırların –Oder-Neiße hattı ve DAC sınırları dâhil olmak üzere- dokunulamaz oldukları belirtiliyordu. Bu antlaşmanın, her iki tarafın da daha önce imzalamış oldukları antlaşma ve sözleşmeleri etkileyemeyeceği dördüncü maddenin içeriğinde yer alırken, son maddede antlaşmanın ilgili meclislerde onaylanması ile yürürlüğe gireceği saptanmıştı.⁹⁹ Sonuç olarak imzalanan metin, *modus vivendi* bir karaktere sahip olarak genel barışı sağlayan nihai bir uzlaşma değildi. Tarafların daha önce yükümlülüğü altına girdikleri antlaşma ve sözleşmelerin etkilenmeyeceği ifadesinin bulunduğu dördüncü

⁹⁸Vogtmeier, s. 137.

⁹⁹*Die Ostverträge*, Bonn: Gesamtdeutsches Institut, 1986, s. 3, *Dokumentation zur Ostpolitik der Bundesregierung. Verträge und Vereinbarungen*, Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1988, ss. 13-15.

madde göz önüne alındığında, Almanya'nın tümü ve özellikle Berlin üzerindeki "Müttefik" hakları olduğu gibi kalmıştı.¹⁰⁰

Öte yandan ileride imzalanacak olan diğer Doğu Antlaşmaları'nı şimdilik dikkate almayıp sadece Moskova Antlaşması açısından bir değerlendirme yapacak olursak, Sovyetlerin, FAC'ye kıyasla daha fazla kazanım elde ettiklerini söylemek mümkündür.¹⁰¹ Sovyetlerin en uç taleplerinden biri olan Polonya ve DAC sınırlarının tasdik ettirilmesi önemli bir başarıydı. Ancak yine de FAC açısından Brandt'ın İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarına atıfla dediği gibi "zaten çoktan kaybedilmiş olan hiç bir şey kaybedilmemişti." Her şeyden önce Ostpolitik'in başarısı için gerekli olan Sovyet onayı alınmış ve diğer antlaşmaların kapısı böylece aralanmıştı.¹⁰² Bunun haricinde *Alman Birliğine dair Mektup* ile Sovyetlere, birleşme çabalarının kabul edilemez olmayacağı onaylatılmış ve iç politikada Alman bölünmüşlüğü'nün tasdik edildiğine yönelik suçlamalar bertaraf edilmişti.¹⁰³

2. Varşova Antlaşması

Bahr'ın Moskova'daki temaslarına paralel olarak FAC, Şubat ayının ilk haftasından beri Polonya ile görüşmelerde bulunmaktaydı.¹⁰⁴ İki devletin ilişkileri Nazi hışmına uğrayan diğer ülkelere kıyasla daha büyük bir tarihsel yükün altındaydı. Her şeyden önce 1939'daki Polonya saldırısı, bu ülkenin tarihsel süreçte dördüncü kez bölünmesine neden olmuştu. Diğer yandan Auschwitz ve Varşova Gettosu'nun bıraktığı izler de kolay kolay unutulabilecek gibi değildi. Polonya 1955'te tek taraflı olarak FAC ile savaş durumunu kaldırırsa da savaşın sonuçlarından meydana gelen sorunlar halen daha çözülmeyi bekliyordu.¹⁰⁵

¹⁰⁰PAdAA, B41 73 B0073-5, "Darstellung der deutschen Ostpolitik: Der Vertrag mit der Sowjetunion", 23. April 1971.

¹⁰¹Griffith, s. 259.

¹⁰²Frank Fischer, "Ein Volk der guten Nachbarn. Außen und Deutschlandpolitik 1966-1974", Helga Grebing v.d. (Der.) *Willy Brandt. Berliner Ausgabe*, Band 6, Bonn: Verlag Dietz, 2005, s. 52.

¹⁰³Bender, s. 172.

¹⁰⁴Fischer, s. 56.

¹⁰⁵Benno Zündorf, *Die Ostverträge: die Verträge von Moskau, Warschau, Prag, das Berlin-Abkommen und die Verträge mit der DDR*, München: Verlag C.H. Beck, 1979, s. 62.

Çözülemeyen sorunlardan en önemlisi Polonya'nın batı sınırı yani Oder-Neiße hattıydı. “Yeniden dirilen” FAC'nin bir gün bu sınırları zorla değiştirmesinden endişe eden Lehler, bir an evvel bu ülkenin söz konusu hattı tanımalarını zaruri olarak görmekteydiler.¹⁰⁶ Sınır sorunları hariç tutulursa Polonya'yı FAC ile ilişkilerin geliştirilmesine teşvik eden nedenlerin başında ekonomik şartlar vardı. 1960'lı yılların sonundan itibaren ekonomik büyümesi giderek yavaşlayan Polonya için FAC'den temin edilecek teknoloji ve krediler büyük önem arz etmekteydi.¹⁰⁷ Öte yandan her iki tarafta kamuoyu ve kiliseden karşılıklı ilişkilerin düzeltilmesine yönelik talepler giderek artmış ve özellikle FAC'de söz konusu sürece etik bir anlam yüklenmişti.¹⁰⁸

Brandt'ın tahayyülünde Polonya ile ilişkiler, Fransa ile ilişkilerle aynı seviyeye getirilmeli ve Moskova ile imzalanacak antlaşmanın kesinlikle Varşova'nın aleyhine işleyeceği gibi bir algının oluşmasına izin verilmemeliydi. Hatta kendisi, ilk antlaşmanın Polonya ile imzalanmasını dahi düşünmüş fakat SSCB engeline takılmıştı.¹⁰⁹ Bu arka plan ile Polonya'nın komünist lideri Wladyslaw Gomulka, 17 Mayıs 1969'da sınır sorununun ele alınması için Bonn yönetimini görüşmelere davet ettiğinde, daha Mart 1968'de imzalanacak bir barış antlaşmasına kadar Polonya sınırının tanınabileceğinin sinyalini vermiş olan Brandt, iktidara gelmesiyle bu öneriye karşılık verdi ve görüşmeler başlatıldı.¹¹⁰

FAC adına görüşmeleri yürüten isim Georg Ferdinand Duckwitz'di. Nazi döneminde de Dışişleri'nde görev yapmış olan Duckwitz, Danimarka'da binlerce Yahudiyi katledilmekten kurtardığı için karşı taraftaki muhataplarının saygı duyduğu bir isimdi.¹¹¹ Polonya delegasyonunun başında ise Almancayı gayet akıcı konuşabilen

¹⁰⁶Douglas Salvage, “The Treaty of Warsaw: The Warsaw Pact Context”, *German Historical Institute, American Detente and German Ostpolitik, 1969-1972*, Washington: 2004, s. 67.

¹⁰⁷Aynı şekilde Polonya pazarı da Alman endüstrisi için cezbediciydi.

¹⁰⁸Griffith, ss. 259-260.

¹⁰⁹Wolfgang Schmidt, “Willy Brandts Ost- und Deutschlandpolitik”, Bernd Rother (Der.) *Willy Brandts Außenpolitik*, Wiesbaden: Springer Verlag, 2014, s. 209.

¹¹⁰Salvage, s. 67.

¹¹¹1932'de NSDAP üyesi olan Duckwitz, o dönemde dışarıya vur(a)masa da zamanla kendi içinde gizli bir Nazi düşmanına dönüşmüştü. 1939'dan itibaren Alman Ulaştırma Bakanlığı adına görev yaptığı Kopenhag'da Danimarkalı politikacılar ve Yahudi cemaati ile samimi ilişkiler geliştirmişti. Bu dönemde Danimarka'da yaklaşık 7.500 Yahudi yaşamaktaydı. Ülkenin Nisan 1940'ta işgal edilmesinden beş ay

Dışişleri Bakan vekili Jozef Winiewicz vardı. Polonya tarafı daha ilk görüşmeden itibaren önceliğin sınırlar olması gerektiğini vurguladı. Diğer yandan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin ve FAC'den geniş kredi taahhütlerinin beklendiği belirtildi.¹¹² Duckwitz'in Varşova'da işini zorlaştıran en kritik detay ise Bahr'ın paralel olarak Moskova'da yaptığı görüşmelerdi. Rusların, FAC ile imzalayacakları antlaşmaya Oder-Neiße hattının güvenliğini ekleyeceklerini öğrenen Gomulka, bu haberdan memnun kalmamıştı. Zira Polonya yönetimi bu konunun Moskova'nın "*hediyesi olmasını*" istemiyor ve çözümünü bağımsız şekilde Almanlarla halletmeyi arzu ediyordu.

İkinci sorun, antlaşma taslağında yer alan sınır formülünün birebir Moskova Antlaşması'ndaki madde ile aynı olmasıydı. Polonya Başbakanı Jozef Cyrankiewicz, Brandt'a yazdığı mektupta; "*Polonya ulusunun özgüveni bunu kaldıramaz*"¹¹³ derken Moskova müzakerelerindeki tüm realpolitığe karşı Varşova'da, ortak geçmişin neden olduğu duygusal ve hassas durumun ne kadar derin olduğu anlaşılabilirdi. Bu hassasiyeti dikkate alan Alman tarafı, karşı tarafın isteği doğrultusunda sınırların tespit edildiği maddeyi güç kullanmamayı içeren maddenin önüne yerleştirerek orta yolu bulmayı başardı. Böylece Moskova Antlaşması'nın aksine Varşova Antlaşması bir sınır antlaşması haline geldi.¹¹⁴

7 Aralık 1970 tarihinde FAC adına Brandt ile Scheel, Polonya adına da Cyrankiewicz ile Stefan Jedrychowski tarafından imzalanan antlaşma beş maddeden

sonra Hitler, buradaki Generali Werner Best'e gizli bir emir verdi. Bu emre göre tüm Yahudiler tutuklanıp toplama kamplarına nakliye edileceklerdi. Duckwitz bu talimatı öğrenir öğrenmez Danimarkalı politikacıları durumdan haberdar etmiş ve hatta bizzat kendisi Stockholm'e giderek Danimarka'daki Yahudilerin buraya kabul edilmesi için yetkililerle görüşmüştür. Sayesinde 1-2 Ekim gecesindeki operasyondan daha erken davranıp kaçabilen 7000 civarında Yahudi de böylece Nazi zulmüne maruz kalmaktan kurtulmuştur. Bu icraati nedeniyle Duckwitz, ileride "*Danimarkalı Yahudiler'in Schindler'i*" olarak anılacaktır. Dietmar Schulz, *Die Schindlers. Retter mit Diplomatenpass*, 45 Dakika, PHOENIX, 2007.

¹¹²Gottfried Niedhart, "Phase widerspruchsvollen Wandels. Willy Brandts Entspannungspolitik und die deutsch-polnischen Beziehungen 1966-1974", Friedhelm Boll ve Krzysztof Ruchniewicz (Der.), *Nie mehr eine Politik über Polen hinweg. Willy Brandt und Polen*, Bonn: Verlag Dietz, 2010, s. 58.

¹¹³Bender, ss. 176-177.

¹¹⁴Bender, s. 177.

oluşuyordu.¹¹⁵ İçeriği, Moskova Antlaşması'nın neredeyse bir kopyası olmakla beraber tek fark daha önce belirttiğimiz üzere sınırların saptandığı maddenin ilk sırada yer almasıydı.¹¹⁶ Oder-Neiße hattı dışında mevcut sorunların birçoğu daha çözülmüş değildi. En başta Polonya'da yaşayan Almanların, FAC'ye dönüşü daha halledilememişti. Ancak iki liderin de belirttiği gibi normalleşme sürecine geçişin ilk adımı atılabilmişti.¹¹⁷

Varşova ziyaretinin ses getiren olayı ise tıpkı Erfurt'ta olduğu gibi esas görüşmelerin haricinde cereyan etti. Bu olay, Brandt'ın "Varşova Gettosu Ayaklanması"nda (19 Nisan-16 Mayıs 1943) hayatını kaybedenlerin anısına dikilen anıtın önüne çelenk bırakırken bir anda dizlerinin üstüne çökmesi¹¹⁸ ve bu hareketi ile Nazi zulmünden en son sorumlu tutulabilecek kişilerden biri olarak kendi halkı adına özür dilemesiydi.¹¹⁹ Bahr'a sadece kafasını eğmesinin yeterli olmayacağı hissine kapıldığını söyleyen¹²⁰ Alman lider, daha sonra kaleme alacağı kitabında "*insanların, sözlerin kifayetsiz kaldığı anlarda yaptığını yapmışım*" diye yazarak o anki duygularına açıklık getirecekti.¹²¹ Kimsenin beklemediği bu tarihi an, Ostpolitik'in sembollerinden biri haline gelecek ve kendisinin yaklaşık bir sene sonra Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmesinde büyük bir etkiye sahip olacaktı.¹²²

3. Berlin Sözleşmesi

Berlin sorunu, Moskova'daki görüşmelerin en çetrefilli başlıklarından biriydi. Alman tarafı "*Berlin'de bir yumuşama sağlanamazsa, Avrupa'da da sağlanamaz*" düsturundan hareketle şehrin dört güç statüsünü antlaşmaya dâhil etmeye çalışmış fakat

¹¹⁵Michael Gehler, *Deutschland - Von der Teilung zur Einigung (1945 bis heute)*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2011, s. 216.

¹¹⁶*Die Ostverträge*, s. 11; *Dokumentation zur Ostpolitik der Bundesregierung. Verträge und Vereinbarungen*, ss. 33-34.

¹¹⁷Niedhart, s. 63.

¹¹⁸Bkz: Ek- 8.

¹¹⁹Hareketin iç politikadaki yansıması için bkz: Alexander Behrens (Der.), *Durfte Brandt knien? Der Kniefall in Warschau und der deutsch-polnische Vertrag. Eine Dokumentation der Meinungen*, Bonn: Verlag Dietz, 2010.

¹²⁰Bahr, s. 105.

¹²¹Willy Brandt, *Begegnungen und Einsichten. Die Jahre 1960-1975*, Hamburg: Verlag Hoffman und Campe, 1976, s. 525'ten aktaran Merseburger, s. 615.

¹²²Knopp, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Visionär...*

karşılık bulamamıştı. Temel anlaşmazlık noktası bilindiği üzere şehirdeki dört güç statüsünün 1958'den beri dikkate alınmayışydı. Batılılara göre bölgenin bütünü kapsayan konularda muhatapın SSCB olması gerekirken, SSCB de Batı Berlin'i "bağımsız siyasi bir birim" olarak değerlendiriyor ve DAC'nin egemenliğine saygı duyulmasını bekleyerek Batı Berlin ile FAC arasındaki ulaşımın bu devlet tarafından kontrol edilme hakkını savunuyordu.¹²³ Berlin'de, taraflar arasında en hayati çıkarlara sahip olan Bonn yönetimi ise artık bölgedeki anormalleşmenin bir düzene sokulması gerekliliğinden hareketle Müttefiklerini Sovyetlerle müzakerelere yönlendirmeye çalışıyordu.¹²⁴

Brandt'ın tahayyülünde Berlin'deki sorunla ilgili bir sözleşme, Batı Berlin ve halkı için beş farklı alanda iyileştirmeler sağlamalıydı. Bu alanlar: "FAC ile Berlin arasındaki ulaşımı; Doğu Berlin ve DAC'ye ziyaretleri; bölgenin dışa karşı temsilini; FAC'nin uluslararası faaliyetlerine dâhil edilmesini ve bölgenin yine bu devlet ile olan bağlılığını/bağlantılarını" içeriyordu.¹²⁵ Nihayetinde yakın geçmişteki krizlerin aşılması ve yumuşama sürecine geçişin de etkisiyle konunun yeniden masaya yatırılabilmesi mümkün hale gelmiş ve 1969 yılının ortalarında başlayan nota teatisinin ardından 26 Mart 1970'te görüşmelere başlanmıştı.¹²⁶

Daha önce MKK toplantılarının yapıldığı binada gerçekleştirilen görüşmelere Batılılar adına bu devletlerin Bonn'daki Büyükelçileri katılırlarken, SSCB de Doğu Berlin'deki Büyükelçisi tarafından temsil edildi.¹²⁷ Şehrin statüsü gereği iki Alman devleti müzakere masasında yer al(a)madılar. Fakat FAC, üç büyük gücün Bonn'daki temsilcileriyle dirsek teması kurması ve diğer kanalda Bahr'ın (gayri resmi bir şekilde) SSCB'nin FAC Büyükelçisi Valentin Falin ve Kenneth Rush ile görüşmelerde bulunması sayesinde etkisini doğrudan hissettirebildi.¹²⁸ Sovyet-DAC denkleminde ise Berlin'e yönelik bu yeni girişim, ilişkilere olumsuz yansımıştı. En başta Ulbricht sürece

¹²³Colschen, s. 213.

¹²⁴Senoo, s. 131.

¹²⁵Pothhoff, ss. 94-95.

¹²⁶Zündorf, ss. 124-125.

¹²⁷Büyükelçilerin isimleri şunlardır: Kenneth Rush (ABD), Jean Sauvagnargues (Fransa), Roger William Jackling (İngiltere), Pjotr Abrassimow (SSCB).

¹²⁸Schöllgen, s. 146.

karşıydı.¹²⁹ SSCB ise dünyadaki konumunu dikkate alarak meseleyi yumuşama perspektifinden değerlendiriyordu.¹³⁰ Dolayısıyla yakın geçmişte FAC ile Batılıların arasını bozan Berlin, bu sefer de iki devlet arasında bir görüş ayrılığına yol açmıştı.¹³¹

Mart ile Temmuz ayları arasındaki ilk evre, tarafların geleneksel çizgilerini tekrar açığa kavuşturmaları nedeniyle çözüme varma bağlamında oldukça yavaş ilerledi. Pazarlığın hız kazanması, Brandt'ın Moskova'da imzalanacak antlaşmanın yürürlüğe girmesini Berlin'deki normalleşmeye bağlı kılınacağına sinyali vermesiyle gerçekleşecekti.¹³² Nitekim Haziran 1970'te yapılan bir açıklamada "*Berlin'deki dört güç statüsü garanti altına almadan, Moskova Antlaşması'nın yürürlüğe sokulamayacağı*" ilan edilirken, Bahr tarafından Kissinger'a gönderilen 24 Temmuz tarihli bir mektupta, bölgede "*tatmin edici bir düzenleme*" yapılmadan antlaşmanın onaylamasının mümkün olmayacağına karşı tarafa bildirileceği yazılmıştı.¹³³

Batılıların söz konusu hamleye yaklaşımları ise ilk etapta olumsuz oldu. Zira Alman Ostpolitik'inin olası bir başarısızlığının kendi sırtlarına yüklenmesini istemiyorlardı. Aynı şekilde Sovyetler de bu girişimi gerçekçi bulmamış ve iki konunun birbirine bağlı kılınmasının yanlışlığını dile getirmişlerdi.¹³⁴ Ancak ABD, ilk baştaki tutumundan kısa sürede vazgeçerek FAC'yi bu konuda desteklemeye başladı. Çünkü Moskova'daki sürecin akıbeti, kendilerinin Berlin konusunda gösterecekleri tepkiye bağlı kılınırsa, FAC'nin Yeni Doğu Politikası'na daha fazla etkide bulunulabilir ve diğer yandan Sovyetlerin taviz vermesi sağlanabilirdi.¹³⁵

¹²⁹Ulbricht, bu tutumu nedeniyle Sovyet yönetiminin gözünden düşecek ve kısa bir süre sonra da (3 Mayıs 1971) makamını Erich Honecker'e bırakmak zorunda kalacaktır.

¹³⁰Griffith, s. 265.

¹³¹Berlin'i 1948'den beri Batı'ya bir baskı aracı olarak kullanan Sovyetlerin buradaki sorunun düzenlenmesinde doğrudan bir çıkarı yoktu. Bu devleti müzakere masasına oturmaya iten en önemli faktör 50'li yıllardan beri gerçekleştirilmesi arzulanan fakat her defasında Batılılarca reddedilen "*Avrupa Güvenlik Konferansı*"nın önünü açmaktı. Vogtmeier, s. 150.

¹³²Honore Marc Catudal, "The Berlin Agreement of 1971: Has It Worked?", *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 25, No. 4, Oct., 1976, s. 770.

¹³³Vogtmeier, s. 146.

¹³⁴Catudal, ss. 770-771.

¹³⁵Griffith, ss. 263-264.

Bu arkaplan ile on haftalık bir aradan sonra Eylül ayından itibaren ikinci evresine giren görüşmeler, Ağustos ayında imzalanan Moskova Antlaşması'nın etkisiyle daha olumlu bir atmosferde şekillendi. Taraflar 30 Eylül'de ilk defa karşılıklı argümanlarını içeren doküman değiş tokuşunda bulunurlarken, 5 Şubat'ta Batılılar, 26 Mart'ta da Sovyetler kendi anlaşma taslaklarını sundular.¹³⁶ İki taslağın karşılaştırılması yapıldığında ortak nokta bulmak zordu.¹³⁷ Sovyetlerin önerisinde Batı Berlin'e giriş-çıkışları içeren bir düzenlemenin olmamasının yanı sıra FAC organlarının bölgedeki resmi etkinliklerinin yasaklanması gibi iki birimin bağlantılarını zayıflatacak hükümler mevcuttu. Batılılar özellikle ulaşım sorununa değindiklerinde de adres olarak DAC gösteriliyordu.¹³⁸ Dolayısıyla geleneksel tutumlardan bir sapma yoktu.

Sürecin çıkmaza girmesini engelleyen ise 25 Mayıs'taki yirminci buluşmada alınan ortak bir karar oldu. Aynı zamanda görüşmeleri başarıyla sonuçlandırarak bir kırılma noktasını teşkil eden bu karara göre taraflar, hukuki görüşlerine zarar vermeden sadece pratik düzenlemelere odaklanacaklardı. Nisan ayında "Ping Pong" diplomasisi adı altında başlatılan Çin-ABD yakınlaşması ve Ulbricht'in yerini Berlin meselesinde Sovyetlerle aynı çizgide olan Honecker'in doldurması, bu kararın alınabilmesinde önemli etkenler olmuştu. Nihayetinde bu yeni yaklaşımla Temmuz ayına gelindiğinde temel bir uzlaşma sağlanabilmiş ve yaklaşık 18 aylık bir maratonun ardından 3 Eylül 1971'de sözleşme imzalanmıştı.¹³⁹

Sözleşmenin önsözünde yer alanlar bir anlamda 25 Mayıs'ta alınan kararın yansımasıydı. Buna göre "*Berlin*" ya da "*Batı Berlin*" ifadeleri yerine "*ilgili bölgede*" tanımı yapılarak tarafların hukuki konumlarına dokunulmamıştı.¹⁴⁰ Üç genel bölüm ve bu bölümlerin ayrıntılarını içeren dört ekten oluşan sözleşmenin ilk kısmında bölgedeki anlaşmazlıkların şiddet ya da şiddet tehdidi ile değil, barışçıl yöntemlerle halledileceği; tarafların hem özel hem de ortak hak ve sorumluluklarını ilgilendiren konulara saygı

¹³⁶Catudal, ss. 771-772.

¹³⁷İki taslağın da tam metinleri hiçbir zaman yayınlanmadığı için içeriklerine ancak taslakları bizzat görenlerin aktardıkları kadar vakıfız.

¹³⁸*Die Zeit*, 07.05.1971.

¹³⁹Catudal, ss. 772-773.

¹⁴⁰Kistler, s. 83.

gösterileceği ve bunların tek taraflı olarak değiştirilemeyeceği yer aldı.¹⁴¹ Sovyetlerin bu konuyu 1958'den beri istismar etmeye çalıştığı göz önüne alınırsa Batılılar için büyük bir başarı söz konusuydu.¹⁴²

İkinci bölümde SSCB, Batı Berlin'den FAC'ye transit geçişlerin herhangi bir engel olmadan gerçekleşeceğini ve bölgede oturanların DAC'yi "turist" olarak ziyaret edebilmelerini taahhüt ederken, Batılılar da FAC ile Batı Berlin arasındaki bağlantıların devam edip geliştirileceğini ancak bölgenin hali hazırda olduğu gibi FAC'nin bir parçası haline gelmeyeceğini açıkladılar. Sözleşmenin ne zaman yürürlüğe gireceğine de son bölümde değinildi.¹⁴³ Bunun için FAC ile DAC'nin ikinci bölümde yer alan hususlar üzerinde bir anlaşma sağlamaları gerekiyordu. Nihayetinde FAC adına Egon Bahr, DAC adına da Michael Kohl'un imzaladıkları Transit Sözleşmesi (17 Aralık 1971) ile gerekli koşullar yerine getirildiğinde Berlin Sözleşmesi de 3 Haziran 1972 tarihinde yürürlüğe sokulabildi.¹⁴⁴

Son tahlilde sözleşme hem bölgenin hem de Ostpolitik'in akıbeti açısından merkezi bir konuma sahipti. Bölge açısından önemi, Batılıların buradaki varlıklarının Sovyetlere onaylatılmasıydı. Böylece 1958'dekine benzer bir krizin tekrar etme olasılığının önüne geçilmiş ve bölgenin geleceği güvence altına alınmıştı. Sözleşmenin Ostpolitik açısından önemi ise Moskova ve Varşova antlaşmalarının Federal Meclis'te onaylanıp yürürlüğe girmesini sağlayacak olmasıydı. Bu süreç daha sonra DAC ve Çekoslovakya ile imzalanacak antlaşmaların önünü açacak ve diğer bir deyişle Berlin Sözleşmesi kendisinden önceki ve sonraki iki antlaşmanın da kilit unsuru olacaktı.¹⁴⁵

4. Temel Antlaşma

FAC'nin, Brandt'ın iktidara gelmesinin ardından Almanya politikasındaki yeni bakış açısına daha önceki satırlarda değinerek, en önemli farklılığın DAC'nin *de facto* olarak tanınması olduğunu belirtmiş ve iki devletin birbirleri için yabancı ülkeler

¹⁴¹Dokumentation zur Ostpolitik der Bundesregierung. Verträge und Vereinbarungen, ss. 82-83.

¹⁴²Buchheim, s. 157.

¹⁴³Dokumentation zur Ostpolitik der Bundesregierung. Verträge und Vereinbarungen, ss. 83-84.

¹⁴⁴Gehler, s. 218.

¹⁴⁵Bender, s. 190.

olmadıklarını, dolayısıyla da ilişkilerin ancak “*özel bir türde*” geliştirilebileceği beyanatını vurgulamıştı. Aşağıdaki satırlarda içeriğine gireceğimiz Temel Antlaşma işte bu özel türdeki ilişkilerin tesis edilmiştir.

Bahr ve Kohl, 27 Kasım 1970’te Transit Sözleşmesi için müzakerelere başladıklarında, Kassel Zirvesi’nden sonra verilen “*düşünce molası*” bitmiş ve iki devlet yeniden temasa geçmişti.¹⁴⁶ Yine bu ikili, bu sefer iki devlet arasındaki ilişkilerin genel çerçevesini belirlemek için gerçekleştirdikleri ön görüşmelerin ardından (15 Haziran 1972) 16 Ağustos tarihinde resmi müzakerelere başladılar.¹⁴⁷ William Griffith’in belirttiği üzere ilk etapta DAC ile bir dizi sözleşmenin mi yapılacağı yoksa genel bir antlaşmanın mı imzalanacağı belli değildi. Nihayetinde normalleşme sürecinin daha etkili bir şekilde geliştirilmesi için Brandt, kararını ikinci seçenektan yana vermişti.¹⁴⁸

Daha görüşmelerin ilk safhasında DAC tarafı geleneksel taleplerini, yani diplomatik tanınmayı gündeme getirse de¹⁴⁹ hem FAC hem de ABD’nin Moskova üzerinden yaptıkları baskıdan¹⁵⁰ dolayı bu konuda çok fazla diretemediler¹⁵¹ ve Sovyetlerin de süreci desteklemelerinden ötürü çok geçmeden uzlaşmaya açık hale geldiler.¹⁵² Moskova, kısa bir süre sonra FAC’de genel seçimlere gidileceğinden, (19 Kasım 1972) salt destekten ziyade aynı zamanda sürecin bir an evvel başarıyla sonuçlanmasını istemekteydi. Zira Ostpolitik nedeniyle kendi partisinde kopmalar yaşayan Brandt yönetiminin yerini CDU’nun devralması arzulanan bir durum değildi.¹⁵³ Aynı zamanda tüm Doğu bloğu da Sosyal-liberal koalisyonun seçimlerden zaferle

¹⁴⁶Vogtmeier, s. 152.

¹⁴⁷Schöllgen s. 153.

¹⁴⁸Griffith, s. 288.

¹⁴⁹Senoo, s. 207.

¹⁵⁰ABD, aksi bir durumda DAC’nin BM üyeliğini veto edeceklerini bildirmişti.

¹⁵¹Griffith, ss. 288-289.

¹⁵²Breşnev, Bahr ile yaptığı görüşmede (10 Ekim 1972) sürecin hızlı bir şekilde sonuca ulaşması için çaba sarfedeceklerini belirtmiş ve gerçekten de Bahr’ın Moskova’dan dönüşü ile görüşmeler ivedilik kazanmıştır. Vogtmeier, s. 165.

¹⁵³“*İç Politikadaki Yansımalar ve Meclisteki Onaylama Süreci*” adlı başlıkta bu konuya ayrıntılarıyla değineceğiz.

çıkmasıyla yakından ilgileniyordu.¹⁵⁴ Bu noktada antlaşmanın sağlayacağı prestij Brandt'a seçimlerde avantaj sağlayabilirdi.

Nihayetinde söz konusu zaman baskısının etkisiyle 8 Kasım'da parafe edilen antlaşma, SPD'nin 12 gün sonraki seçimleri kazanmasıyla¹⁵⁵ 21 Aralık 1972'de imzalanabildi.¹⁵⁶ Toplam on maddeden oluşan antlaşmanın ilk bölümünde ilişkilerin eşitlik temeline dayanacağı ifadesi yer alırken, altıncı madde ile iki ülke, birbirlerinin iç ve dış meselelerdeki bağımsızlıklarına -ve egemenliklerine- saygı duyacaklarını taahhüt ettiler. Ancak bu, diplomatik ilişkilerin kurulması anlamına gelmemekteydi. Büyükelçilikler yerine “*daimi temsilciliklerin*” kurulmasını öngören sekizinci madde bunun bir göstergesiydi.

İkinci, üçüncü ve dokuzuncu maddeler Moskova ile Varşova antlaşmalarındaki konuların bir benzeri olmuş ve güç kullanmama; toprak bütünlüğü ve sınırların dokunulamazlığını içermişti.¹⁵⁷ Ekonomi, bilim ve teknoloji gibi diğer alanlarda ilişkilerin geliştirilmesine yedinci maddede değinilirken, dördüncü madde ile de taraflar uluslararası siyasette birbirleri adına hareket etmeyeceklerini kabul etmişlerdi. Böylece tek temsil iddiası ile “Hallstein Doktrini” resmen rafa kaldırılırken, FAC açısından bir dönem sona ermiş oluyordu.¹⁵⁸

Sonuç olarak DAC'nin FAC'ye kıyasla antlaşmadan daha karlı çıktığını söylemek mümkündür. Her ne kadar nihai amaç olan diplomatik tanınma elde edilemese de FAC ile birlikte BM'ye üye olunmuş (18 Aralık 1973) ve kısa sürede bir uluslararası “tanınma dalgası” yaşanmıştı. Sadece antlaşmanın imzalandığı ay içerisinde 21 devlet

¹⁵⁴Bender, s. 194.

¹⁵⁵%91,1'lik rekor bir katılımı yapılan seçimlerden SPD devletin kuruluşundan bu yana ilk defa birinci parti seçilmiş ve koalisyon ortağı FPD'de önceki seçimlere kıyasla oylarını artırabilmişti. Oy dağılımı kısaca şu şekildeydi: SPD (%45.8), CDU (%44.9), FDP (%8.4). “Bundestagswahl 1972”, <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-modernisierung/bundesrepublik-im-wandel/bundestagswahl-1972.html>, (28 Aralık 2014).

¹⁵⁶Zündorf, s. 217. İmzalar yine müzakereleri yürüten Bahr ve Kohl ikilisi tarafından atılmıştır.

¹⁵⁷“Alman Birliğine dair Mektup” Moskova'da olduğu gibi DAC'ye de iletilmiştir.

¹⁵⁸“Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik (Grundlagenvertrag) vom 21. Dezember 1972”, <http://www.documentarchiv.de/brd/grundlvertr.html>, (28 Aralık 2014).

ile diplomatik ilişkiler kurulurken, 1973 yılında bu sayı 47'ye çıkacaktı.¹⁵⁹ FAC'nin başarısı ise bu devleti doğrudan tanımadan ilişkilerin normalleştirilmesiydi. Bu sayede artacak olan iletişim ile ulusun tekliği korunabilecek ve birleşme zemininden uzaklaşılması engellenebilecekti. Bu açıdan bakıldığında uzun vadeli bir hamle söz konusuydu ki bu, Bahr'ın birleşmenin tek bir adımla gerçekleşmeyeceği ifadesini göz önüne aldığımızda Ostpolitik'in çıkış noktasıyla birebir örtüşmekteydi.

5. Prag Antlaşması

Çekoslovakya ile sağlanan uzlaşısı Ostpolitik'in son aşaması olmakla beraber aynı zamanda en uzun sürede gelişenidir. Nitekim resmi müzakerelere, 13 Ekim 1970'te başlayan ön görüşmelerden ancak iki buçuk sene sonra, 7 Mayıs 1973 tarihinde başlanabilmiştir.¹⁶⁰ Tarafların odaklandıkları temel mesele, güç kullanmama ve toprak bütünlüğü gibi bilindik konulardan da öte 1938 tarihli Münih Sözleşmesi¹⁶¹ olmuş ve hukuki anlamda oldukça karmaşık bir sorunla karşı karşıya kalınmıştır.¹⁶² Bu karmaşıklığın nedeni sözleşmenin hangi nitelikte geçersiz sayılacağı üzerinedir. Çekoslovakya, sözleşmenin *ab initio* yani en baştan beri geçersiz sayılmasından, Alman tarafı ise *ex nunc* yani anlaşmanın imzalamasından itibaren kullanılmasından yanadır.¹⁶³ Zira Çekoslovak talebinin kabul edilmesi, gelecekte Südet Almanlarının yaşadıkları yerden çıkarılmalarına meşruiyet sağlamakla aynı anlama gelmektedir.

Tarafların genel pozisyonlarına baktığımızda ise Almanlar, Çeklerden daha avantajlıydılar. Her şeyden önce İngiltere (5 Ağustos 1942), Fransa (29 Eylül 1942) ve İtalya (26 Eylül 1944) gibi diğer imzacı devletler daha öncesinde sözleşmenin geçersiz olduğunu açıklamışlar fakat *ab initio* kavramına değinmemişlerdi.¹⁶⁴ Öte yandan FAC'nin uluslararası itibarı 1973 yılının başlarında doruk noktasına ulaşmış ve Ostpolitik'in en kritik aşamaları başarıyla hayata geçirilmişti. Dolayısıyla Bonn

¹⁵⁹Schöllgen, s. 154.

¹⁶⁰Schöllgen, s. 157.

¹⁶¹İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya arasında yapılan ve Almanların yoğun olarak yaşadığı Südetler bölgesinin bu devlet tarafından ilhak edilmesinin onaylandığı anlaşma. Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü...* s. 499.

¹⁶²Bender, s. 196.

¹⁶³Griffith, s. 294.

¹⁶⁴Schöllgen, s. 158.

yönetimine iç ve dış politikada baskı oluşturacak bir durum yoktu. Prag’la varılacak uzlaşının tek önemi Bulgaristan ve Macaristan ile kurulacak diplomatik ilişkilerin bu antlaşmaya bağlı kılınmasıydı ki bu ülkelerle ilişkilerin hali hazırda zaten gelişmeye devam etmesinden dolayı bir aciliyet söz konusu değildi.¹⁶⁵

Bu arka plan ile Çeklerin taviz vermesi uzun sürmedi ve antlaşma FAC adına Brandt ve Scheel, Çekoslovakya adına da Başbakan Lugomir Strougal ile Dışişleri Bakanı Bohuslav Chnoupek tarafından 11 Aralık 1973 tarihinde imzalandı.¹⁶⁶ Aynı zamanda karşılıklı olarak diplomatik ilişkiler kuruldu.¹⁶⁷ Altı maddeden oluşan antlaşmanın ilk maddesinde *ab inito* ya da *ex nunc* gibi kavramlara başvurulmadan Münih Sözleşmesi’nin geçersiz olduğu yer alırken, ikinci maddede söz konusu kararın herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacağı, dolayısıyla da Çekoslovakya’nın maddi taleplerde bulunamayacağı ifade edildi. Geriye kalan maddeler ise güç kullanmama, toprak bütünlüğü ve ikili ilişkilerin geliştirilmesi gibi daha önceki antlaşmalardan vakıf olduğumuz konuları içerdi.¹⁶⁸ Ostpolitik bağlamında diğer devletlerle yapılan anlaşmaların aksine FAC’nin genel olarak antlaşmadan daha karlı çıktığı söylenebilirdi. Zira antlaşmadan kısa bir süre sonra hem Bulgaristan hem de Macaristan ile diplomatik ilişkiler kurulacak ve ülkenin dış politikadaki hareket alanı biraz daha genişletilecekti.

F. İç Politikadaki Yansımalar ve Meclisteki Onaylama Süreci

Tıpkı Adenauer’in Batı entegrasyonunda olduğu gibi Ostpolitik de FAC içinde derin kutuplaşmalara yol açmış ve başta “*Sürgün edilenler Federasyonu*”¹⁶⁹ olmak üzere kimi kesimler tarafından sert bir şekilde protesto edilmiştir.¹⁷⁰ Brandt’ın ilk hükümet açıklamasındaki “*iki devlet*” vurgusunu “*karanlık saat*” olarak değerlendiren

¹⁶⁵Bender, s. 196.

¹⁶⁶Antlaşmanın yürürlüğe girmesi ise 19 Temmuz 1974’te gerçekleşmiştir.

¹⁶⁷Gehler, s. 219.

¹⁶⁸“Vertrag über die gegenseitigen Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik vom 11. Dezember 1972 (Prager Vertrag)”, <http://www.documentarchiv.de/brd/cssr1973.html>, (29 Aralık 2014).

¹⁶⁹27 Ekim 1957’de kurulan “*Sürgün edilenler Federasyonu*” bu konuda aktif olan derneklerin çatı organizasyonudur ve sadece sürgün edilmişlerin değil aynı zamanda başka sebeplerden dolayı da yurtlarını terk etmek zorunda kalmış olan Almanların çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/struktur-1.php3>, (01 Ocak 2015).

¹⁷⁰Creuzberger, s. 119.

ve Yeni Doğu Politikası'nı Alman bölünmüşlüğü'nün tescili ile eşdeğer gören CDU yanlıları da aynı şekilde sürece karşı çıkmışlardır.¹⁷¹ Bu tepkiler sadece muhalefet bazında kalmayarak Sosyal-liberal koalisyon içine de sıçramış ve SPD'den dört, FDP'den de altı milletvekilinin partilerinden ayrılmaları örneğinde olduğu gibi hükümette çatırdamalar baş göstermiştir.¹⁷²

27 Nisan 1972 günü, söz konusu tepkilerin doruk noktasına ulaştığı tarihtir. Hükümet içindeki krizi fırsat bilen CDU, Brandt hakkında bir gensoru vererek yerine Rainer Barzel'i önermiş ve bir oylama yapılmıştır. Hükümetin mecliste çok az farkla bir çoğunluğa sahip olduğu göz önüne alındığında Brandt'ın işi oldukça zordu. Ancak DAC'nin, Stasi aracılığıyla dağıttığı rüşvet sayesinde¹⁷³ bu badire kıl payı da olsa (2 oy farkla) atlatılabildi ve Brandt makamında kalmaya devam etti.¹⁷⁴

CDU'nun gensoru başarısızlığının ardından Moskova ve Varşova antlaşmaları 17 Mayıs 1972 tarihinde oylamaya sunuldu. Moskova Antlaşması, 248 milletvekilinin lehte, on milletvekilinin aleyhte, 238 milletvekilinin ise çekimser oy kullanması ile kabul edildi. Varşova Antlaşması da yine aynı sayıdaki milletvekilinin onayı ile meclisten geçti.¹⁷⁵ Anlaşılabilceği üzere antlaşmalar CDU'nun bir anlamda "göz

¹⁷¹Kistler, ss. 52-53.

¹⁷²Bender, s. 197.

¹⁷³Aslında ilk rüşvet girişimi Sovyetler tarafından yapılmıştı. Breşnev'in emri üzerine KGB ajanı Wjatscheslaw Keworkow "gerekli oyların satın alınması" için Egon Bahr'a bir milyon dolar göndermiş fakat Bahr kendi deyişimiyle bu "*iyi niyetli teklifi*" kabul etmemişti. Oylamanın Brandt'ın lehine sonuçlanmasını, Stasi'nin CDU'dan iki milletvekiline 50.000 bin mark vererek sağladığı gerçeği ise yıllar sonra ortaya çıkacaktı. (Julius Steiner söz konusu meblağı çekimser oy kullanması karşılığında aldığını itiraf etmiş ancak ikinci kişinin kim olduğu kesin olarak kanıtlanamamıştır). Jürgen Bevers, *Geheimoperation Ostpolitik*, 45 Dakika, WDR, 2010; Klaus Wiegrefe, "Stimmenkauf beim Misstrauensvotum: Bahr und die 'Brandt-Schutzwochen'", <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/misstrauensvotum-gegen-willy-brandt-abgeordnete-bestochen-a-927875.html>, (29 Aralık 2014).

¹⁷⁴Gehler, s. 221. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz 19 Kasım 1972 tarihli Federal Meclis seçimleri bu gensoru hadisesinden sonra oy çoğunluğunu artırmak ve bir daha böyle bir krize sebep vermemek için Brandt'ın isteği doğrultusunda yapılmıştır.

¹⁷⁵Gehler, s. 221. Bu sefer 17 milletvekili aleyhte oy kullanmış ve 231 milletvekili çekimser kalmıştı.

yumması” ile onaylanabilmişti. Zira çekimser kalmak yerine aleyhte oy kullanılsaydı antlaşmaların meclisten geçmesi mümkün olmayacaktı.¹⁷⁶

Daha üç hafta önce Brandt’ı koltuğundan etmeye çalışan bu partinin böyle bir karar almasının ardında iki mühim gerekçe vardı: Birincisi, Sovyetlerin 3 Eylül 1971’de imzalanan Berlin Sözleşmesi’ni söz konusu antlaşmalar meclisten geçmeden yürürlüğe sokmayacağını bildirmesiydi.¹⁷⁷ Dolayısıyla başta bölgeye giriş-çıkış olmak üzere FAC’ye önemli avantajlar sağlayan bu sözleşmenin CDU’nun yüzünden yürürlüğe girmemesi iç politikada huzursuzluklara yol açabilir ve partinin oy oranını eritebilirdi. İkinci neden ise partinin Batılı Müttefiklerin gözündeki saygınlığının zedenlenme ihtimaliydi. Zira Berlin Sözleşmesi Brandt tarafından değil, bu devletlerce imzalanmıştı ve Batılılara karşı muhalefet edilmesi söz konusu değildi.

Tüm bu etkenlerin iç içe girmesi antlaşmaları bloke edilmekten kurtarıırken 19 Kasım 1972’deki genel seçimlerden sonraki süreçte artık hiçbir taviz verilmedi ve Yeni Doğu Politikası ile ilgili diğer antlaşmalar bu parti tarafından engellenmeye çalışıldı. Ancak hükümet daha önce belirttiğimiz üzere seçimlerden daha güçlü çıkmıştı. Bu sayede hem Temel Antlaşma¹⁷⁸ (11 Mayıs 1973) hem de Prag Antlaşması (20 Haziran 1974) sorunsuz bir şekilde meclis onayından geçebildi. Temel Antlaşma’nın iptali için son bir çaba olarak Anayasa Mahkemesi’ne başvurulsa da başarılı olunamamış ve Ostpolitik tek bir fire vermeden somut hamleleriyle pratiğe dökülebilmisti.¹⁷⁹

G. Yeni Doğu Politikası’nın Ekonomik Boyutu

Ekonomik faktör FAC’de 60’lı yılların ortalarına kadar siyasi amaçlar doğrultusunda bir araç olarak kullanılmış ve aynı zamanda iki süper güç arasındaki anlaşmazlıklara bağımlı bir şekilde gelişmiştir. ABD, rakibinin ekonomik, teknolojik ve askeri kapasitesini dizginlemek için stratejik bir ambargo öngördüğünde ve bunun

¹⁷⁶İki antlaşma da Berlin Sözleşmesi ile aynı tarihte yani 3 Haziran 1972’de yürürlüğe girdi. Aynı gün içinde FAC ile Polonya arasında diplomatik ilişkiler kuruldu.

¹⁷⁷Griffith, s. 284.

¹⁷⁸21 Haziran 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹⁷⁹Bender, ss. 199-201.

sonucu olarak da 1949'da “*Ambargo Rejimi*”¹⁸⁰ kurulduğunda, o dönemde daha egemenliğine sahip olmayan FAC, söz konusu oluşuma tüm dezavantajlarının farkında olarak katılmak zorunda kalmıştır.¹⁸¹

Ancak 50’li yıllara kadar iç politikada çok fazla soruna neden olmayan bu konu özellikle ülkenin 1955’te egemenliğine kavuşmasının ardından çeşitli tepkileri beraberinde getirmiş ve hükümetle sanayi çevrelerinin arasını açmıştı. Sanayi kesiminin tepkisi söz konusu ambargoyu FAC’den başka hiçbir ülkenin ciddiye almadığına, dolayısıyla Sovyet taleplerinin bu ülkeler tarafından karşılanırken kendi ekonomilerinin olumsuz etkilendiğine yönelikti. Bonn yönetimi ise ambargo politikasının temel prensiplerine bağlı kalmakla birlikte bu tepkileri dikkate alarak ihracatı yasak olan ürünlerin yer aldığı listenin revize edilmesi için çabalamış fakat rejim nezdinde başarılı olamamıştı.¹⁸²

Bu arka plan çerçevesinde 1962 yılında FAC ile SSCB arasındaki ekonomik ilişkileri donma noktasına getiren bir gelişme yaşandı. Sovyetler, petrol yataklarının bulunduğu Volga-Ural bölgesini Polonya, Çekoslovakya ve DAC’ye bağlayacak olan boru hattının inşasında gecikme yaşamıştı ve planlanan tarihin (1963) dışına çıkmamak için Batı’dan büyük borular ithal etmesi gerekiyordu. FAC’nin dünya genelinde bu boruların üretiminde önemli bir aktör olması nedeniyle Alman çelik firmalarıyla görüşülmüş ve 5 Ekim 1962’de bir anlaşmaya varılmıştı. Anlaşmaya göre *Mannesmann*, *Hoesch* ve *Phoenix-Rheinohr* firmaları 28 milyon dolar karşılığında SSCB için 163 ton çelik boru üreteceklerdi. Ancak NATO Konseyi’nin altı hafta sonra (21 Kasım 1962)

¹⁸⁰Kurucu üyeleri ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg’dur. FAC oluşuma aynı ayda, Norveç, Danimarka ve Kanada 1950’de, Portekiz ve Japonya 1952’de, Yunanistan ve Türkiye ise 1953’te dâhil olmuşlardır. Peter E. Fäbler, “Bonn und das strategische Embargo gegen die Sowjetunion und ihre Verbündeten” *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jahrg., 54, Heft 4, Oct., 2006, s. 675, 680.

¹⁸¹Aslında İngiltere, Fransa, İtalya (ve FAC) gibi müttefikler ilk etapta bu ambargoya yanaşmamışlardır. Zira 40’lı yılların sonlarında bu ülkelerin Doğu’ya yaptıkları ihracatın toplamı, ABD’ye yaptıklarının neredeyse iki katıdır ve olası bir ambargonun Avrupa’nın geleneksel iş bölümünü yani Doğu’dan sağlanan hammadde ve tarım ürünlerine karşı batının endüstri ürünleri denklemini sekteye uğratacağı düşünülmüştür. Fäbler, ss. 673-674.

¹⁸²Karsten Rudolph, *Wirtschaftsdiplomatie im Kalten Krieg. Die Ostpolitik der westdeutschen Großindustrie 1949-1991*, Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2004, s. 155.

Sovyetlere büyük boru ihracatını yasaklayan bir karar almasıyla anlaşma hayata geçirilemedi.

Kararın arkasındaki güç olan ABD'ye göre boru hattının inşası, Kızıl Ordu'nun Doğu Avrupa devletlerindeki yakıt ihtiyacını garanti altında alacak ve lojistik anlamda avantajlar sağlayacaktı. Dolayısıyla Kızıl Ordu'yu doğrudan güçlendirecek bir hamlenin Batı'nın imkânlarıyla sağlanması düşünülemezdi. Neticede bu karar Sovyetlerin boru hattının inşasında gecikme yaşamalarına neden olurken, aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere FAC'nin bu ülkeye yönelik ihracatını da olumsuz etkilemişti.¹⁸³

Tablo 1: FAC'nin 1955-1966 Yılları Arasında SSCB'ye Yaptığı İhracatın Toplamı (Milyon/Mark)

YIL	İHRACAT
1955	112
1956	289
1957	250
1958	303
1959	383
1960	778
1961	823
1962	826
1963	614
1964	774
1965	586
1966	541

Kaynak: William E. Griffith., *Die Ostpolitik der Bundesrepublik*, Çev: Gisela Kramer, Stuttgart: Klett-Cotta, 1981, s. 281.

Bundan sonraki süreçte de ekonomik faktör politize edilmiş bir şekilde kullanılmaya devam edildi. 1963 sonbaharında Sovyetlerin FAC'den yüklü miktarda buğday siparişi vermesinin üzerine Adenauer'in "*buğday istiyorsan, iyi niyetini göster*

¹⁸³Markus Engels ve Petra Schwartz, "Allierte Restriktionen für die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland. Das Röhrenembargo von 1962/63 und das Erdgas-Röhren-Geschäft von 1982", Helga Haftendorn ve Henning Riecke (Der.), *...die volle Macht eines souveränen Staates... Die Alliierten Vorbehaltsrechte als Rahmenbedingung westdeutscher Außenpolitik 1949-1990*, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996, s. 228.

ve duvarı kaldır”¹⁸⁴ demesi ya da Schröder’in “Hareketlilik Politikası”nda ekonomik araçlarla Doğu bloğu içindeki dayanışmaya darbe vurma girişimleri bunun en basit örnekleriydi. Ancak bu durum kısa vadede FAC’nin kendi ekonomisi için de zararlı hale gelecekti. Zira ticaretin siyasi konjonktüre bağlı kılınması ekonomiyi kötü etkileyecek ve aşağıdaki tablodan da görülebileceği üzere FAC 1963-1966 yılları arasında Sovyetlerle yaptığı ticarete bilanço açıkları verecekti.

Tablo 2: FAC’nin SSCB ile Ticaret Hacmi 1963-1966 (Milyon/ABD Doları)

YIL	İTHALAT	İHRACAT	TOPLAM	BİLANÇO
1963	163.7	153.6	317.3	- 10.1
1964	170.4	193.6	364.0	+ 23.2
1965	210.5	146.5	357.0	-64.0
1966	245.3	135.3	380.6	-110.0

Kaynak: Angela Stent, *From Embargo to Ostpolitik. The Political Economy of West German-Soviet Relations 1955-1980*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981, s. 137.

Uzun vadede daha fazla sıkıntılara neden olacak bu durumu kontrol altına almak için fazla vakit kaybedilmedi ve 1966’dan sonra ticari ilişkiler ideolojik ve politik anlaşmazlıklardan soyutlanarak bağımsız hale getirilmeye çalışıldı. Bu çabalar çok geçmeden sonuç verirken 1968’den sonra iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler canlandı ve FAC’nin negatif bilançosu pozitif dönüşü.¹⁸⁵

Willy Brandt dönemine gelindiğinde de ekonomik dinamizm artarak devam etti. Hatta bu faktörün Ostpolitik’in başarısı için bir araç olarak kullanılmasından da kaçınılmadı. Şöyleki: 1965 yılında SSCB, Batı Sibiry’a da geniş petrol ve doğal gaz yatakları keşfettiğinde bunların işlevsel hale getirilmesi için Batı’dan kredi ve teknik desteğe ihtiyaç duymuştu. 1962’deki boru ambargosundan sonra Alman çelik firmalarıyla doğrudan temasa geçmekten kaçınan Sovyetler tekrar FAC’ye yöneldi ve bu sefer eli boş dönmedi. Mayıs 1969’da başlatılan görüşmeler aynı yılın Aralık ayında

¹⁸⁴Michael Kreile, “Ostpolitik und ökonomische Interessen”, Egbert Jahn ve Volker Rittberger (Der.), *Die Ostpolitik der BRD. Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Gütersloh: Westdeutscher Verlag, 1974, s. 73.

¹⁸⁵Stent, ss. 163-164.

bir sonuca vardığında FAC'nin 2.000 kilometrelik bir doğal gaz boru hattı için 1.2 milyon ton büyük boru ihraç etmesi ve başta *Deutsche Bank* olmak üzere diğer Alman bankalarının 1.2 milyar marklık bir kredi açması öngörüldü. Karşılığında Sovyetler 1 Ekim 1972'den 1992 yılına kadar bu ülkeye 52 milyar metreküp (2.5 milyar mark değerinde) doğal gaz gönderecekti. Deutsche Bank bir ara söz konusu krediyi sağlamak istemese de Brandt hükümetinin müdahalesi sayesinde *Ruhrigas* ve *Mannesmann* firmaları 1 Şubat 1970'te SSCB hükümetinin yetkilileriyle anlaşmaya vardılar.¹⁸⁶

Anlaşma tarihine dikkat edildiğinde bu süreçte Bahr ve Gromiko'nun müzakere halinde oldukları anlaşılabilir. Bu çerçevede ekonomik getirilerin yanında söz konusu boru anlaşmasını Alman tarafının bir iyi niyet göstergesi olarak da değerlendirmek mümkündür. Zira Ostpolitik ekonomik kaygılardan dolayı değil siyasi amaçlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Doğu Antlaşmaları'nın hiçbir maddesinde ticari konuları kapsayan bir hükmün olmaması bunu gözler sermektedir. Tabii antlaşmalar sayesinde siyasi iklimin yumuşaması doğal olarak ticari alana da yansımış ve FAC'nin sadece SSCB ile değil, uzlaşıya vardığı diğer ülkelerle de ekonomik ilişkileri aşağıdaki tablodan da görülebileceği üzere olumlu bir yönde gelişmiştir.

Tablo 3: FAC'nin Doğu ile Ticaret Hacmi 1969-1974 (Milyon/Mark)

YIL	SSCB		DAC		POLONYA		ÇEKOSLOVAKYA	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
1969	1306	1582	1656	2272	532	612	689	823
1970	1254	1547	1996	2416	744	658	727	1058
1971	1277	1608	2319	2499	731	737	855	1289
1972	1390	2300	2400	2960	990	1450	870	1230
1973	1993	3114	1270	1387	1219	2634	991	1486
1974	3269	4774	v.y.	v.y.	1426	3615	1035	1782

Kaynak: William E. Griffith, *Die Ostpolitik der Bundesrepublik*, Çev: Gisela Kramer, Stuttgart: Klett-Cotta, 1981, s. 281.

¹⁸⁶Bogdan Musial, "Die westdeutsche Ostpolitik und der Zerfall der Sowjetunion", <http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschlandarchiv/54107/ostpolitik-und-zerfall-der-su?p=all>, (3 Aralık 2015).

H. Willy Brandt'ın İstifası

Brandt ve Nixon kişisel anlamda birbirlerine pek sempati beslemeseler de siyasi kariyerleri paralellikler taşımaktadır. İki lider de 1969 yılında göreve gelmişler; yumuşama retoriğinin baş aktörleri olmuşlar ve yine 1974 yılında kendi ülkelerinde patlak veren skandallar sonucunda istifa etmek zorunda kalmışlardır. Ancak Nixon'unkine kıyasla Brandt'ın istifası ironilerle doludur. Nitekim 1972 yılındaki gensoru krizini DAC'nin sayesinde atlatabilen Alman liderinin istifasında da yine en büyük pay bu devlete aittir. Bunun nedeni, Brandt'ın danışmanlarından Günter Guillaume'un Stasi ajanı çıkmasıdır.

Kendisi gibi bir ajan olan eşiyile 1956'da FAC'ye geç eden (görevlendirilen) Guillaume, 1969'da Şansölyelik'te göreve başlamış ve 1972'deki seçimlerden sonra da Brandt'ın en yakın çevresine girmeyi başarmış bir isimdi. 1973 yılından itibaren şüpheleri üstüne çekmesiyle, yaklaşık bir seneden fazla süren bir gözetimin ardından eşiyile birlikte 24 Nisan 1974'te tutuklanmış ve daha tutuklandığı ilk anda *“ben bir DAC vatandaşı ve subayıyım, lütfen buna saygı gösterin”* diyerek kendisine yöneltilen suçlamaları itiraf etmişti.¹⁸⁷

FAC-DAC ilişkilerinin normalleşmeye başladığı bir süreçte Doğu Almanların niçin böyle bir skandala sebebiyet verdikleri tam olarak açıklığa kavuşmasa da Brandt olayın siyasi sorumluluğunu üstlenerek 7 Mayıs 1974'te istifa etti. Bahr'ın aktardığına göre Breşnev bu sonuca çok kızmış ve telefonda Honecker'e hakaret bile etmişti. Kendisi de ilişkilerin olumlu bir yönde geliştiği bir dönemde böyle bir skandala anlam verememişti.¹⁸⁸

Aslında Brandt'ı istifaya götüren süreç sadece bu ajan skandalı ile sınırlı değildi. Her şeyden önce 1972 seçimlerinin sona ermesinden itibaren güç ve motivasyonunu tüketen çeşitli gelişmelere maruz kalmıştı. İlki sağlık sorunlarıydı; ses tellerinde oluşan

¹⁸⁷“Günter Guillaume”, <http://www.hdg.de/lemo/biografie/guenter-guillaume.html>, (9 Aralık 2015), Sven Felix Kellerhoff, “Was Kanzlerspion Guillaume wirklich verriet”, <http://www.welt.de/geschichte/article115099352/Was-Kanzlerspion-Guillaume-wirklich-verriet.html>, (9 Aralık 2015).

¹⁸⁸Bahr, s. 163.

iltihap sonucu ameliyat olup haftalarca konuşamazken, FDP ile yapılan koalisyon müzakerelerine dahi katılamamıştı. 1973 yılına girerken de sorunlar peşini bir türlü bırakmadı. SPD içindeki sol kanat, partinin “daha fazla” sosyalistleşmesi için baskı yaparken, aynı yılın başlarında yükselen enflasyon nedeniyle başlayan grevler de liderliğini sorgulanır hale getirmişti. Tüm bunlar arasında itibarını en çok zedeleyen olay ise gensoru krizinde çekimsiz kalması için 50.000 Mark alan CDU’lu Steiner’in bu parayı kendisine DAC verdiği halde SPD’li Karl Wienand’ın verdiği iddia etmesiydi. Meclis araştırma komisyonunun yaptığı soruşturmadan iddianın doğruluğuna yönelik bir netice çıkmasa da hükümetin prestiji yara almaktan kurtulamamıştı.

Yom Kippur Savaşı’nın ardından patlak veren petrol krizi ile FAC’de işsizliğin artması ve uygulanması öngörülen iç reformlar (eğitim ve emeklilik konuları gibi) için gerekli araçların tükenmesi de çok geçmeden kendisini zor durumda bırakan gelişmeler arasında yerini aldı ve buna paralel olarak parti içindeki otoritesi iyice sarsıldı. Örneğin Herbert Wehner gibi önemli isimler açıkça partinin artık bir lidere ihtiyacı olduğunu dile getirmeye başlamışlardı. Dolayısıyla Brandt’ın konumu zaten hassas iken bir de ajan skandalının bu birikintilerin üstüne gelmesi bardağı taşıran son damla oldu. Artık mücadele etmek için gücü kalmamış ve geri çekilmenin daha uygun olduğu kanaatine varmıştı. Makamını Helmut Schmidt’in devralmasıyla beş yıllık iktidarı bitmişti. Bundan sonraki süreçte partinin genel başkanlığını yürütecek (1987’e kadar) ve 1976’da Sosyalist Enternasyonel’in başkanlığına getirilmesiyle ölüm yılı olan 1992’ye kadar uluslararası siyasetin içinde aktif olarak kalmaya devam edecekti.¹⁸⁹

İ. Müttefiklerin Yeni Doğu Politikasına Bakış Açıkları

1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD konumu itibarıyla Ostpolitik hakkında bilgilendirilen ilk ülkeydi. Bahr, Brandt daha iktidara gelmeden kısa bir süre önce (Eylül 1969) Washington’a giderek Kissinger ile görüşmüş ve konu hakkında açıklamalarda bulunmuştu. Bu ilk görüşmeden ABD’nin Ostpolitik’e oldukça şüpheli yaklaştığı anlaşılıyordu.¹⁹⁰

¹⁸⁹Peter Merseburger, “Sie werden dich jagen”, *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013, ss. 78-81.

¹⁹⁰Gehler, s. 210.

Kissinger'in endişe ettiği birinci nokta, söz konusu girişimin Batı Avrupa'daki istikrarı bozabileceği üzerinedir. İkinci nokta ise olası bir FAC-SSCB uzlaşısının ardından bu ülkenin yeniden birleşebilme adına tarafsız olmayı kabul etme ve böylece Batı ittifakından kopma ihtimaliydi. Ostpolitik'in, ABD'nin Doğu'daki ve Batı ittifakı içerisindeki politikaları açısından nasıl sonuçlar doğurabileceğinin hesaplanabilir olmaması da ayrı bir sorunu teşkil ediyordu.¹⁹¹

Brandt ile kişisel anlamda anlaşamayan Nixon da benzer endişeleri taşımakla beraber aklında bu ülkenin, Sovyetlerin Alman sorununda taviz vermesi için ne tür bir bedel ödemeye hazır olduğu konusunda soru işaretleri vardı.¹⁹² Bu soruların başında FAC'nin NATO ile bağlarını gevşetmek isteyip istemeyeceği geliyordu.¹⁹³ Ostpolitik uygulanmaya sokulduğunda ise temel sorun sürecin çok hızlı gelişmesi olmuş ve ABD'de Brandt hükümetinin karşılığında herhangi bir şey almadan çok fazla taviz verdiği düşünölmeye başlanmıştı.¹⁹⁴

Her ne kadar Ostpolitik, FAC'nin bağımsız bir dışpolitika girişimi olsa da ABD'nin onayını almadan başarıya ulaşması mümkün değildi. Alman tarafı da bunun farkındaydı.¹⁹⁵ Dolayısıyla Kissinger, sürecin her anından haberdar olmak için gizli bir diplomatik kanalın (back channel) kurulmasını önerdiğinde bu teklif kabul edilmiş ve Beyaz Saray ile Şansölyelik makamı arasında oluşturulan bu bağlantı sayesinde ABD müzakerelerin gelişimine vakıf olmaktan öte etkisini de gösterebilmişti.¹⁹⁶

Doğal olarak, ABD'nin onayı sadece bu kanalın kurulmasıyla elde edilmedi. Bir kere yeni hükümet, Adenauer'e kıyasla ABD'nin yumuşama çabalarına karşı değildi. Aksine bu süreci içtenlikle destekliyor ve Ostpolitik ile kendi katkısını sunmak

¹⁹¹Senoo, s. 112.

¹⁹² Bahr'ın aktardığına göre iki lider de birbirlerini "antipatik" buluyorlardı. Bahr, s. 95. Bunun yanı sıra 1972'ye kadar dış politikada önemli bir başarısı olmayan Nixon'un, Brandt'ın aldığı inisiyatifin adım adım başarıya ulaşmasını bir bakıma "kısılandığı da" belirtilmektedir. Senoo, s. 114.

¹⁹³Gottfried Niedhart, "Zustimmung und Irritationen. Die Westmächte und die deutsche Ostpolitik 1969/70", Ursula Lehmkuhl v.d. (Der.), *Deutschland, Großbritannien, Amerika. Politik, Gesellschaft und internationale Geschichte im 20. Jahrhundert*, Stuttgart: Steiner Verlag, 2003, s. 233.

¹⁹⁴Senoo, s. 115.

¹⁹⁵Bahr anılarında Kissinger'a teşekkür etmekte ve politikalarının başarıya ulaşmasında kendisinin büyük bir payı olduğunu yazmaktadır. Bahr, s. 76.

¹⁹⁶Senoo, ss. 114-115.

istiyordu. FAC'nin yumuşama politikalarının “*kurbanı*” olacağı endişesini taşıyan bir yönetimdense süreci benimseyen ve bu doğrultuda hamleler geliştirmeye çalışan bir yönetim daha makuldü. Özellikle ABD etkisinin yoğun olacağı bir Ostpolitik, Sovyetlerle yapılan SALT görüşmelerinde bir koz olarak kullanılabilirdi.

Bunun yanı sıra Ostpolitik'e topyekûn karşı çıkmak, Batı'da zaten De Gaulle'ün girişimleriyle (NATO'nun askeri kanadından çekilmesi ve Moskova'ya karşı kendi yumuşama politikasını takip etmesi gibi) çatırdamış olan birliği tehlikeye atabilirdi.¹⁹⁷ Zira FAC girişiminin başarısı her ne kadar ABD'ye bağlı olsa da Bahr'ın Kissinger'la daha ilk görüşmesinde Doğu açılımını öyle ya da böyle hayata geçireceklerini belirtmesinden anlaşılabilceği üzere bu ülkeden bir yeşil ışık beklenmediği aşikârdı.¹⁹⁸ Diğer bir ifadeyle ABD sürece karşı çıksa bile bu adım atılacaktı. Dolayısıyla ABD açısından Batı'daki “birliğin” bozulmasına yol açmaktansa Brandt'ın inisiyatif almasına göz yumulması daha mantıklıydı. Bu nedenle Ostpolitik'e karşı çıkılmamış ve hatta süreç somut neticeleri ile hız kazanmasının ardından gerekli olarak kabul edilmişti.¹⁹⁹ Çekinceler yerini kısa sürede desteğe bırakırken, Brandt ve Bahr ikilisi adımlarını daha rahat bir şekilde atma imkânı bulmuşlardı.

2. Fransa

Fransa'nın Ostpolitik'e dair en fazla çekinceye sahip ülke olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çekincelerin başında ikinci bir Rapallo'nun meydana gelmesi vardır. Bilindiği üzere SSCB ve Weimar Cumhuriyeti arasında 16 Nisan 1922 yılında imzalanan Rapallo Antlaşması, Versay düzenine bir başkaldırıyı temsil etmektedir.²⁰⁰ Batılıların şüphe ile yaklaştıkları bu antlaşma ile iki devlet karşılıklı olarak savaş tazminatından feragat edip diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurmuşlardır.²⁰¹ Fransız kamuoyunda ise Rapallo çok daha geniş bir anlama sahiptir. Nitekim onlara göre Kıta Avrupa'sının gidişatı daima bu iki ülkenin karşılıklı ilişkilerine bağlı olmuş ve aralarındaki tüm çatışmalara rağmen sonunda masaya oturup üçüncü devletlerin

¹⁹⁷Kissinger, s. 713.

¹⁹⁸Bahr, s. 75.

¹⁹⁹Kissinger, s. 713.

²⁰⁰Sönmezoğlu, s. 554.

²⁰¹Senoo, s. 117.

aleyhine de olsa anlaşmazlıklarını gidermişlerdir. Ostpolitik de ilk etapta “*Rapallo Travması*” çerçevesinde değerlendirilirken iki ülkenin yakınlaşması endişe ile takip edilmiştir.²⁰²

Bu endişenin yanı sıra Fransa'nın aynı zamanda bir ikileme karşı karşıya kaldığını da belirtmek mümkündür. Bir kere FAC-SSCB yakınlaşması bu devletin yeniden birleşmesinin önünü açabilirdi ki buna pek sıcak bakıldığı söylenemezdi. Öte yandan devletin bölünmüşlüğü'nün kabul edilmesi, bu sefer ülke üzerindeki Müttefik haklarının önemini yitirilmesine neden olabilirdi. De Gaulle de Brandt gibi yumuşama politikalarının ilk adresi olarak Moskova'yı görse de Doğu-Batı ilişkilerinde FAC'nin yeni bir aktör olarak ortaya çıkması Fransız dış politikası için bir prestij ve “büyüklük” kaybı olarak değerlendiriliyordu.²⁰³

Ancak tüm bu çekincelere rağmen yine de resmi açıklamalarda söz konusu sürece karşı çıkılmadığı görülebilmekteydi. Aksine 1969 yazında De Gaulle'ün makamını devralan Georges Pompidou, Brandt ile yaptığı görüşmelerde defalarca girişimlerinin her adımını desteklediklerini söylemişti. Esasında süreci içtenlikle destekleyen tek bir kişi vardı ki o da Dışişleri Bakanı Robert Schuman'dı. Uluslarüstü bir Avrupa düşüncesinin en önemli ideologlarından biri olan Schuman, Ostpolitik'in gücünü Batı'dan aldığına emindi ve hatta kamuoyundaki tepkileri dindirmek adına Moskova Antlaşması'nı Rapallo'dan ayıran temel farklılıkları izah etmeyi kendine bir görev edinmişti.²⁰⁴ Fakat kendisi bu çabalarında yalnız kalırken Fransız yönetiminin desteği genel bağlamda sadece resmi açıklamalardan ibaret olmuş ve pratikte meseleye mesafeli bir duruş sergilenmişti.

3. İngiltere

İngiltere'nin Ostpolitik'e yaklaşımı ABD ve Fransa'ya kıyasla daha olumluydu. Örneğin Başbakan Harold Wilson 1970 yılında Washington'a yaptığı ziyarette Nixon'u

²⁰²Gerhard Hiersch, “Frankreichs Reaktion auf die westdeutsche Ostpolitik”, Egbert Jahn ve Volker Rittberger (Der.), *Die Ostpolitik der BRD. Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Gütersloh: Westdeutscher Verlag, 1974, ss. 182-183.

²⁰³Senoo, s. 118.

²⁰⁴Kiersch, s. 193-195.

bizzat yatıştırmaya çalışmış ve Brandt'ın Batı'ya karşı “*sadakatinden*” şüphe duymadığını, dolayısıyla da Ostpolitik'ten korkmaya gerek olmadığını belirtmişti. Bu olumlu bakış açısı esasında İngiltere'nin Avrupa politikası ile de yakından alakalıydı. Çünkü Fransa'nın aksine FAC, İngiltere'nin AET üyeliğini desteklemekte ve bölgedeki etkileri giderek artan Almanların bu tutumları da İngilizler için büyük önem taşımaktaydı. Dolayısıyla 60'lı yılların sonlarında iki ülke ilişkilerinin oldukça uyumlu olduğu söylenebilirdi.

Ancak bu desteğe rağmen İngilizlerin de ABD ve Fransa'ya benzer bazı endişeleri vardı. Almanların Sovyetlere karşı çok fazla taviz verme ihtimali ve İngiltere'nin Almanya'nın bütünü üzerindeki çıkarlarının zarara uğrayabileceğine yönelik düşünceler bu endişelerin başında geliyordu. Wilson'dan sonra gelen yeni Başbakan Edward Heath, Moskova Antlaşması'nın ardından geçmişteki sıkı Alman-Rus ilişkilerinin kendileri açısından pek avantajlı olmadığını belirttiğinde bir anlamda Fransızlar gibi ikinci bir Rapallo tehlikesine işaret ediyordu. Fakat genel bağlamda sürece yine de karşı ıkılmadı. Zira ikili ilişkilerdeki uyumun korunması Avrupa denkleminde önemliydi. Bu nedenle endişeler ilk etapta çok fazla ön plana ıkarılmazken, Ostpolitik'in yumuşama sürecine gerçek bir katkı sağlayabileceğinin anlaşılması üzerine de söz konusu destek artarak devam etmişti.²⁰⁵

²⁰⁵Senoo, ss. 123-127.

SONUÇ

Berlin Duvarı'nın inşa edilmişinden 28 yıl sonra -9 Kasım 1989 tarihinde yıkılması, küresel ve bölgesel anlamda iki açıdan yeni bir dönemi simgelemiştir. İlk ölçek esas alındığında İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası yapıyı keskin sınırlarıyla ikiye ayıran Soğuk Savaş'ın bitişi söz konusudur. İkincisi ise aynı süreçte bölünmüş olan Almanya'nın nihai olarak birleşmesinin önündeki son ve en büyük engelin ortadan kalkmasıdır. Diğer bir ifadeyle ülkenin bölünmüşlüğündeki en büyük faktör olan olgunun sona ermesi, devletin kuruluşundan itibaren en büyük ülküsü olan birleşmeyi olanaklı kılmıştır. Bu bağlamda atılan ilk adım FAC ile DAC arasında 31 Ağustos 1990'da imzalanan birleşme antlaşmasıdır (Einigungsvertrag). Ardından yine bu iki devletin yanı sıra eski Müttefiklerin de katılımıyla 12 Eylül 1990'da literatüre "İki-Artı Dört Antlaşması" (Zwei Plus Vier Vertrag) şeklinde geçen, resmi olarak "Almanya'ya İlişkin Nihai Düzenlemeler Antlaşması" adını taşıyan belge ile birleşme, İkinci Dünya Savaşı'nda ülkeyi işgal eden ülkeler tarafından onaylanmıştır. Belge, hukuki açıdan bir barış antlaşması olmayıp günümüzde hala tartışılmaya devam edilse de içeriği itibarıyla barış antlaşması ile eşdeğer görülmektedir.

Söz konusu bu adımların başarıyla hayata geçirilmesi ile 3 Ekim 1990'da FAC ile DAC birleşip yeniden tek bir Alman devleti dünya sahnesinde yerini almıştır. Söz konusu ikiliğin böylesine geç bir tarihte son bulmasındaki baş etkenler: Nazi döneminin neden olduğu tarihsel yük; İkinci Dünya Savaşı'nın sonucu ve uluslararası sistemin Doğu-Batı şeklinde ikiye ayrılması şeklinde sıralanabilir. Aynı zamanda bunlar; FAC'nin kuruluşundan itibaren hem iç hem de dış politika yapımında Alman siyasetçilerin sürekli göz önünde bulundurmaları gereken esaslar olarak belirleşmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında 1949'daki kuruluş ile beraber önceliğin birleşme yerine Batı ile bütünleşmeye verilmesindeki mantık daha anlaşılır hale gelmekte ve sadece bu dönemde hedeflenen amaçlarla elde edilen sonuçlar arasında bir mukayese yapıldığında başarılı bir neticenin söz konusu olduğu görülmektedir. FAC'nin, Batı'nın kurumsal anlamda vazgeçilmez bir parçası haline gelip bir devletin "gerçek" bir devlet olması için sahip olması gereken niteliğe, yani egemenliğine kavuşması ile tamamlanan bu sürecin,

Hitler sonrası Alman tarihinin ilk dönüm noktası olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır.

1961’de inşa edilen Berlin Duvarı ise gelenekselleşmiş Batı Alman siyasetinin DAC’ye karşı güttüğü ödünsüz ve baskıcı politikaların Alman bölünmüşlüğüne gidermekten çok derinleştirdiğini artık net bir şekilde açığa çıkarmış olduğu için ikinci dönüm noktası olarak nitelendirilebilir. Zira hem duvarın inşası hem de Müttefiklerin şehrin bu şekilde ortadan ikiye ayrılmasına karşı beklenen tepkiyi göstermemeleri, yeni bir anlayışın tesis edilmesi fikrini körüklemiş ve buradan hareketle Ostpolitik doğmuştur. Üzerinde uzunca çalışılmış teorik bir altyapıyla pratiğe dökülen bu yeni anlayış; iki Alman devleti arasındaki makas aralığının daha fazla açılmasını ve birleşme zemininden uzaklaşılmasının engellenmesini amaçlamıştır. Bu açıdan uygulanan politikanın ulusal karakteri daha baskındır. Sürecin uluslararası karakteri yani SSCB, Polonya ve Çekoslovakya ile imzalanan antlaşmalar ise Ostpolitik’in başarısı için atılması gereken zorunlu adımlar olarak görülebilir.

Ostpolitik genelde Doğu-Batı, özelde FAC-DAC ilişkilerinde nihai bir düzenlemeye kadar *Modus vivendi*’yi sağlamayı ve her ne kadar kulağa çelişkili gelse de statükoyu, onu kabul ederek değiştirmeyi hedeflemiş olan uzun vadeli bir hamledir. “Yakınlaşma ile Değişim” kavramının altında yatan budur. Aynı zamanda bu, Almanya politikasındaki “ya hep ya hiç” modelinin bir kenara bırakılması ve karşı tarafın çıkarlarının da dikkate alınarak birden fazla adım ve aşamayla yeni bir birleşme yönteminin benimsenmesi anlamına gelmektedir. Bu açıdan Doğu Antlaşmaları’nı Ostpolitik’in nihai aşamaları değil başlangıcı olarak değerlendirmek gerekir.

Ostpolitik’in varoluşunu ve uygulanabilmesini mümkün kılan iki temel faktör vardır: Willy Brandt’ın şahsı ve yumuşuma süreci. Varoluş kısmı doğrudan Brandt’ın seleflerine kıyasla kişilik açısından farklı olmasıyla ilintilidir. Kendisi en başta farklı bir dünya görüşüne sahip olup yeni bir nesli temsil etmesiyle dönemin Alman siyasetçilerinden ayrılmaktadır. Bir kere sosyalist kökenden gelmesi ve İskandinav ülkelerinde tecrübe ettiği deneyimler, Soğuk Savaş’a özgü ana akım düşüncelerden kısa sürede sıyrılmasına olanak tanımıştır. Ancak bundan daha da önemlisi kendisinin

geçmişte Batı Berlin'in Belediye Başkanlığı'nı yapmış olmasıdır. Zira söz konusu dönemde Doğu-Batı çatışmasının Almanya üzerinde etkisine doğrudan muhatap olması, hali hazırdaki sertlik politikası ile bir yere varılamayacağını anlamasını ve böylelikle daha uzlaşmacı-makul politikalar takip etmesini sağlamıştır. Bu noktada kendisinin risk alabilen bir lider profili çizmesi de Ostpolitik'in akıbeti açısından önemli bir rol oynamıştır. Nitekim siyasi kariyerine mal olma pahasına idealleri için sonuna kadar mücadele etmesi sürecin gidişatını doğrudan etkilemiştir.

Ostpolitik ve detant arasındaki etkileşime gelince burada oldukça girift bir ilişki söz konusudur. Daha açık bir ifadeyle sebebin sonuca, sonucun da sebebe bağlandığı bir döngüsel nedensellikten bahsedilebilir. İlk olgu, detantın sağlamış olduğu hareket kabiliyeti ile Ostpolitik'in uygulanmasının mümkün kılındığıdır. Ancak diğer yandan detantı “detant” yapan da Ostpolitik olmuştur. Örneğin yumuşama sürecinin doruk noktasını teşkil eden 1975 Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanabilmesi esas itibariyle FAC'nin Doğu bloğu ülkeleriyle vardığı anlaşma sayesinde. Böylece her iki kamp da birbirleriyle siyasi anlamda uzlaşabilmenin mümkün olduğunu anlamıştır. Doğu Antlaşmaları ile Helsinki Nihai Senedi'nin temel ilkelerini göz önüne aldığımızda da paralellikler söz konusudur. Hem Doğu Antlaşmaları hem de söz konusu senedin içeriği güç kullanmama; egemenliğe saygı; sınırların kabulü ve işbirliğinden oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Ostpolitik'in bir anlamda detantın minyatürü olduğu söylenebilir.

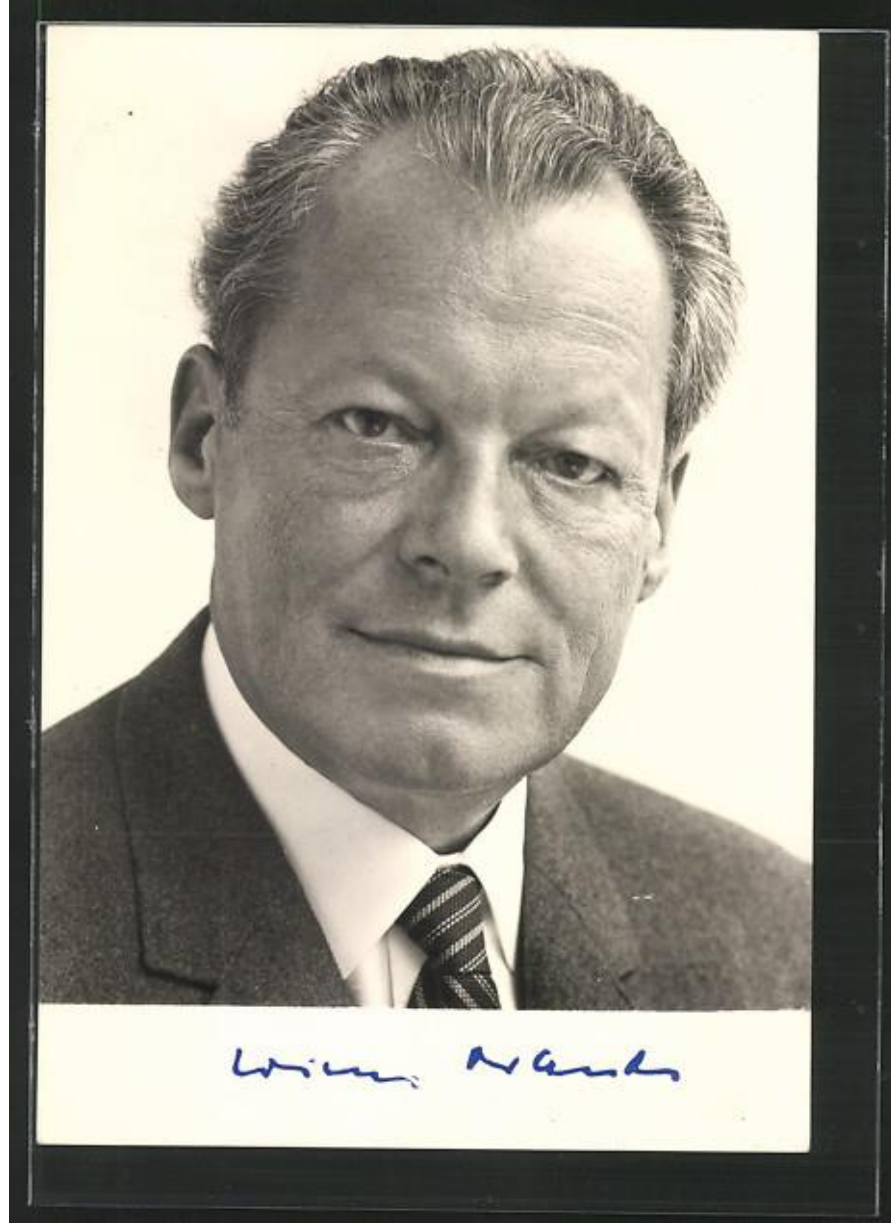
Ostpolitik'in Willy Brandt ve yumuşama sürecine ne denli bağımlı olduğu sürecin bu iki faktörden sonraki akıbetine bakılarak daha kolay anlaşılabilir. Öncelikle Brandt'ın halefi olan Helmut Schmidt'in iktidar dönemini ele aldığımızda sürecin yavaşladığı farkedilmektedir. Brandt ile aynı partiden gelmesine rağmen sefeline kıyasla daha az uzlaşmacı bir profil çizen Schmidt, komünist olmayan sanayi ülkeleriyle ilişkilere daha fazla önem vermiştir. Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, bu dönemde hem dünyada hem de Almanya'da yumuşamaya yönelik eleştirilerin giderek daha gür bir sesle çıkmaya başlamasıdır. İkinci sebep ise birincisinin bir sonucudur. Zira Schmidt'e göre artık gittikçe etkisini kaybetmeye başlayan bir eğilimde ısrar etmek, iktidar için “pusuda bekleyen” CDU'nun eline koz vermekten başka bir anlama gelmemektedir. Dolayısıyla yeni koşullara, yeni yaklaşımlar ile uyum sağlanmaya

çalışılmıştır. Nihayetinde de bu iki etken, Ostpolitik ile başlayan süreci tamamen kapamasa da en azından dinamizmini kaybetmesine neden olmuştur.

Son tahlilde Ostpolitik'in yeniden birleşmeye giden yoldaki rolüne değinecek olursak her şeyden önce belirtilmesi gereken unsur, bu sürecin FAC'nin kuruluşundan itibaren gidişatından soyutlanarak ele alınamayacağıdır. Nitekim birleşmeye giden süreç, FAC tarihi içerisinde teleolojik bir yaklaşımla ele alınmalı ve bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Aksi takdirde sadece Ostpolitik üzerinden bir birleşme analizi yapmak aldatıcı çıkarımlara neden olacaktır. Örneğin mikro perspektiften bakıldığında doğal olarak DAC'nin Ostpolitik ile meşruiyetini artırdığı ve istikrar kazandığı görülmektedir. Buradan hareketle de Ostpolitik'in birleşme yönünde bir geri adımı teşkil ettiği sonucu çıkmaktadır. Ancak resmin bütününe bakıldığında bu argümanın gerçeklikle tam olarak bağdaşmadığı görülebilir. Bir kere DAC'ye zaten kuruluşundan itibaren istikrar kazandıran FAC'nin dışlayıcı tavrı ve Doğu-Batı arasındaki kutuplaşmanın derinliği olmuştur. Tarihsel süreç esas alındığında kutuplaşmanın en "soğuk" olduğu dönemde Doğu bloğu birkaç istisna haricinde yekpare bir tutum sergilemiş ve Doğu Almanlar da tamamen kendi kamplarına endekli olmuşlardır. Ostpolitik'in amacı ise zaten var olan kopukluğun gelecekteki birleşme ihtimalinin tamamen olanaksız hale gelecek derecede artmasının önüne geçmektir. Dolayısıyla sadece bu tespitten bile yola çıkılacak olursa Ostpolitik'in birleşmeden bir önceki dönemi kapsaması itibariyle FAC'nin dış politika hamleleri içinde çok özel bir yeri olduğu ve sonuç olarak bahsettiğimiz teleolojik çizginin içinde kendine özgü bir yer edindiği anlaşılabilmektedir.

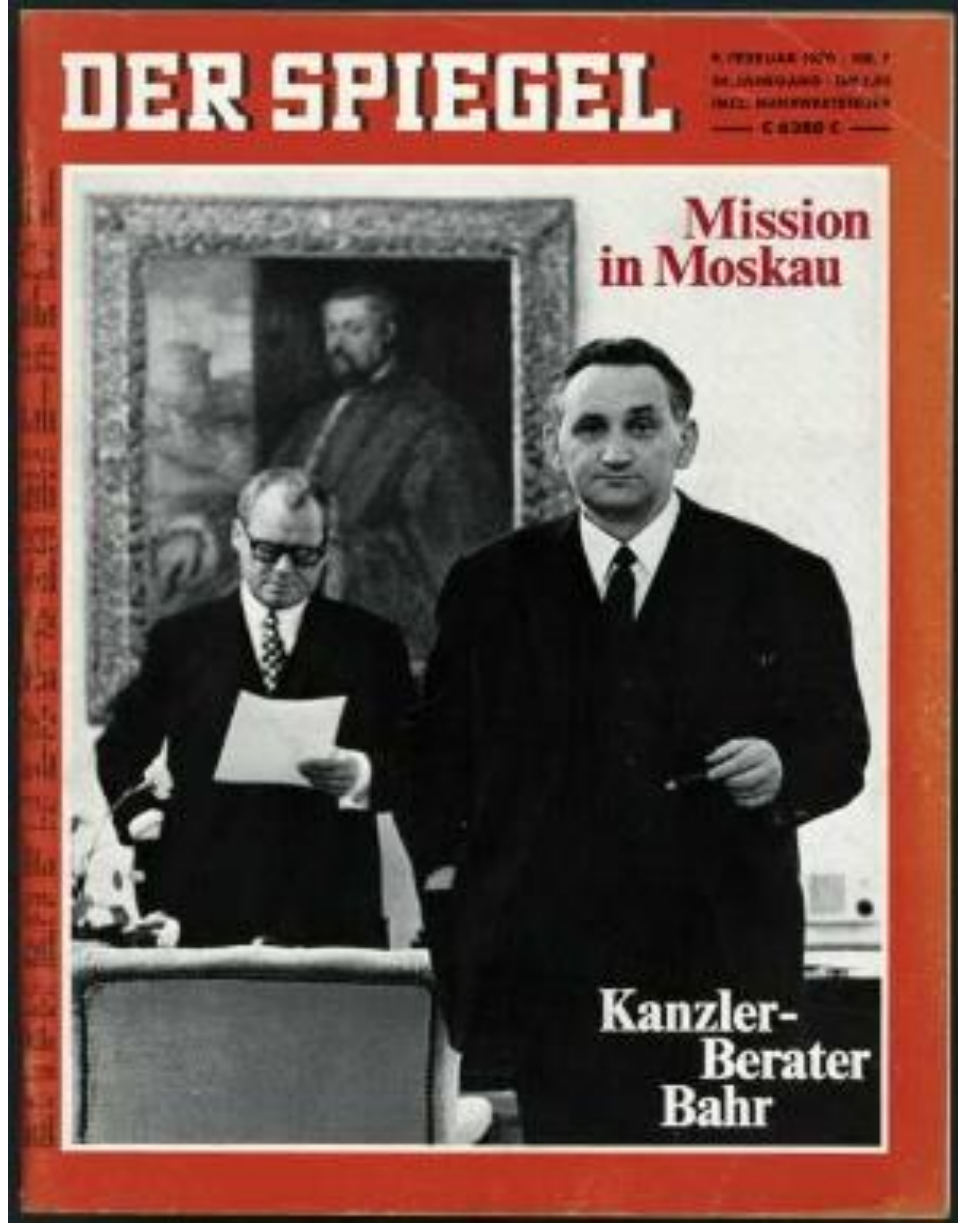
EKLER

EK 1: Willy Brandt'in Portresi

Kaynak:<http://www.ak-ansichtskarten.de/shop/ak/38/3830160/AK-Willy-Brandt-im-Anzug-Portrait.jpg>, (10 Ocak 2015).

EK 2: Egon Bahr ve Willy Brandt

Kaynak: <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-45202627.html>, (24 Haziran 2015).

EK 3: Roosevelt Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları

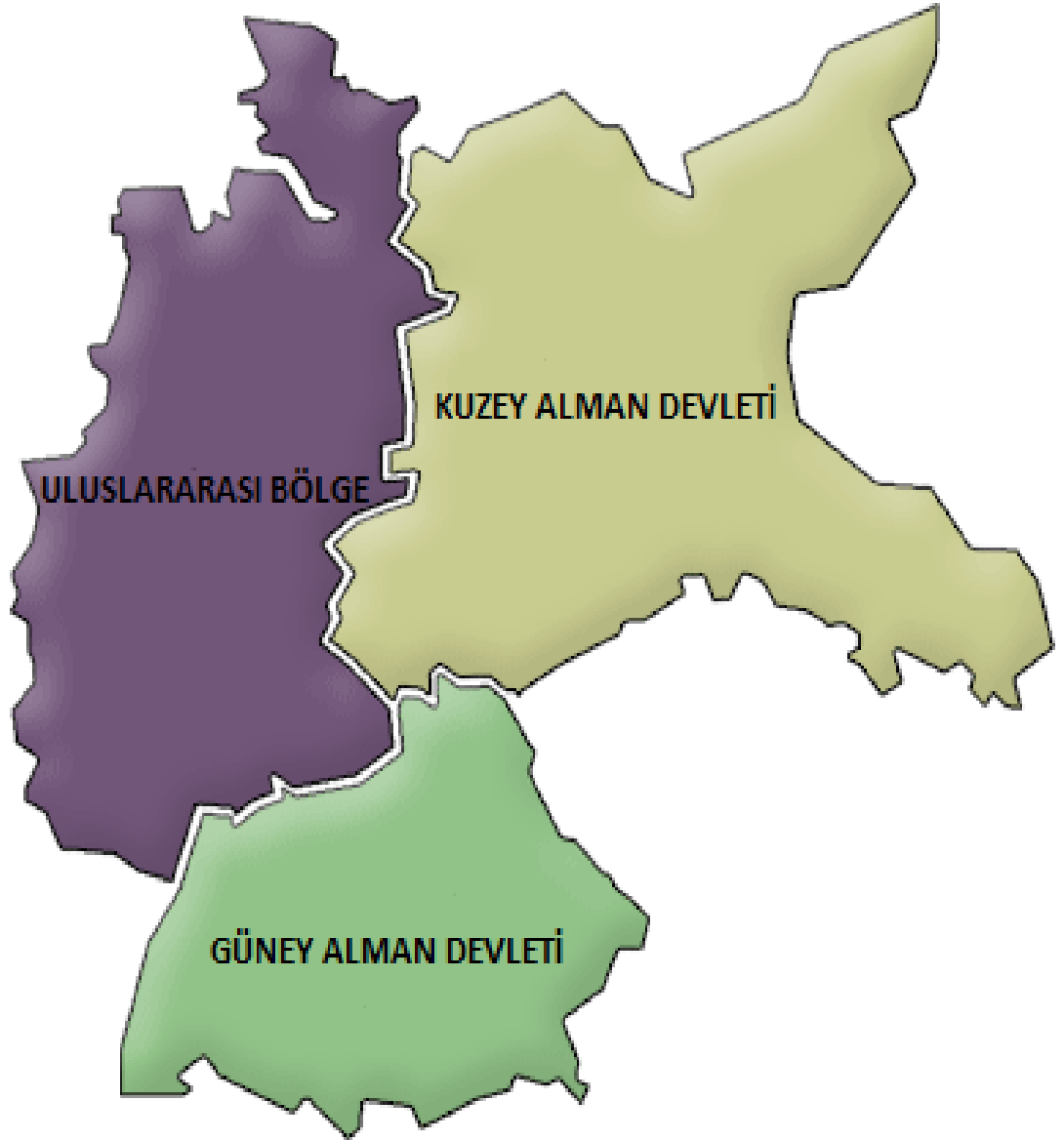
Kaynak: <http://www.alternatehistory.com/discussion/showthread.php?t=110261>, (24 Haziran 2015).

EK 4: Churchill Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları

Kaynak: http://www.newworker.org/peet_john/chapter8.html, (24 Haziran 2015).

EK 5: Morgenthau Planı'nın Öngördüğü Almanya Sınırları

Kaynak: http://www.snipview.com/q/Morgenthau_Plan, (24 Haziran 2015).

EK 6: Müttefik Denetimindeki Almanya Sınırları

Kaynak: <http://sosyalbilgiler8.tr.gg/iSGAL-ALTINDAKi-ALMANYA.htm>, (24 Haziran 2015).

EK 7: Erfurt'ta Willy Brandt İçin Toplanan DAC Vatandaşları

Kaynak:http://www.bstu.bund.de/DE/Presse/Themen/Hintergrund/20150318_regierungstreffen-brandt-stopf_erfurt.html, (24 Haziran 2015).

EK 8: Willy Brandt'ın Varşova'daki Diz Çöküşü

Kaynak: <http://www.zeitklicks.de/typo3temp/pics/21366b687f.jpg>, (10 Ocak 2015).

KAYNAKLAR

I. YAYIMLANMAMIŞ ARŞİV BELGELERİ

A. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAdAA)

Bestand 40, Nr. 178, Fiche Nr: B00178-1

Bestand 40, Nr. 178, Fiche Nr: B00178-5

Bestand 41, Nr. 73, Fiche Nr: B0073-1

Bestand 42, Nr. 227, Fiche Nr: B227-1

II. YAYIMLANMIŞ BELGELER

A. Federal Almanya Cumhuriyeti

Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland, *Adenauer und die Hohen Kommissare 1952*, Band 2, München: Oldenbourg Verlag, 1990.

_____,1949/1950, München: Oldenbourg Verlag, 1997.

_____,1969, Band 1, München: Oldenbourg Verlag, 2000.

_____,1970, Band 1, München: Oldenbourg Verlag, 2001.

Protokoll der Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, Vom 29. Juni bis 2. Juli 1947 in Nürnberg, Hamburg: Auerdruck GmbH, yty.

Zusammenstellung des Deutschlandvertrages und seiner Zusatzverträge mit den fünf Änderungslisten des Pariser Protokolls, Berlin: Bundesdruckerei, 1953.

Die Ostverträge, Bonn: Gesamtdeutsches Institut, 1986.

Dokumentation zur Ostpolitik der Bundesregierung. Verträge und Vereinbarungen, Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1988.

B. Amerika Birleşik Devletleri

Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, *The Conferences at Cairo and Tehran 1943*, Washington: United States Government Printing Office, 1961.

_____, *European Advisory Commission; Austria; Germany*, Volume III, Washington: United States Government Printing Office, 1968.

_____, *The Conferences at Malta and Yalta 1945*, Washington: United States Government Printing Office, 1955.

_____, *The Conference of Berlin (Potsdam Conference) 1945*, Volume II, Washington: United States Government Printing Office, 1960.

_____, *Germany and Austria*, Washington: United States Government Printing Office, 1973.

_____, *Western European Security 1952-1954*, Volume V, Part II, Washington: United States Government Printing Office, 1983.

III. KİTAPLAR

ABELSHAUSER, Werner, *Anfänge westdeutscher Sicherheitspolitik 1945-1956*, Band 4, München: Oldenbourg Verlag, 1997.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 17. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi, 2010.

BAHR, Egon, *Das musst du erzählen. Erinnerungen an Willy Brandt*, Berlin: Propyläen, 2013.

_____, *Zu Meiner Zeit*, München: Karl Blessing Verlag, 1996.

BARING, Arnulf, *Machtwechsel, Die Ära Brandt-Scheel*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1984.

BECKER, Ernst Wolfgang v.d. (Der.), *Theodor Heuss - Der Bundespräsident - Briefe 1949-1954*, Berlin: De Gruyter Verlag, 2012.

BENDER, Peter, *Neue Ostpolitik. Vom Mauerbau bis zum Moskauer Vertrag*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1989.

BENZ, Wolfgang, *Die Gründung der Bundesrepublik - Von der Bizone zum souveränen Staat*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1999

BESSON, Waldemar, *Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland – Erfahrungen und Maßstäbe*, München: R. Piper & Co. Verlag, 1970.

BEST, Antony v.d.II, *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Çev: Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2012.

BLAUSIUS, Reiner A. (Der.), *Von Adenauer zu Erhard*, München: Oldenbourg Verlag, 1994.

BOLL, Friedhelm ve Krzysztof Ruchniewicz (Der.), *Nie mehr eine Politik über Polen hinweg. Willy Brandt und Polen*, Bonn: Verlag Dietz, 2010.

BOOZ, Rüdiger Marco, *Hallsteinzeit, Deutsche Außenpolitik 1955-1972*, Bonn: Bouvier Verlag, 1995.

BOURNAZEL, Renata-Fritsch, *Die Sowjetunion und die deutsche Teilung - Die Sowjetische Deutschlandpolitik 1945-1979*, Opladen: Westdeutscher Verlag 1979.

_____, *Europe and German Unification*, Oxford: Berg Publishers Inc, 1992.

BRECHENMACHER, Thomas, *Die Bonner Republik - Politisches System und innere Entwicklung der Bundesrepublik*, Berlin: be.bra Verlag, 2010.

BREMEN, Christian, *Die Eisenhower – Administration und die zweite Berlin Krise 1958 – 1961*, Berlin: de Gruyter, 1998.

BUCHHEIM, Hans, *Deutschlandpolitik 1949-1972 – Der politisch-diplomatische Prozeß*, Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1984.

BUCHSTAB, Günter ve Hans Otto Kleinmann (Der.), *In Verantwortung vor Gott und den Menschen, Christliche Demokraten im Parlamentarischen Rat 1948/49*, Freiburg/Basel/Wien: Konrad Adenauer Stiftung e.v., 2008.

BUCHSTAB, Günter v.d. (Ed.), *Kurt Georg Kiesinger 1904-1988 – Von Ebingen ins Kanzleramt*, Freiburg: Herder Verlag, 2005.

CANBOLAT, İbrahim S., *Almanya ve Dış Politikası*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları, 2003.

CHURCHILL, Winston S., *The Second World War - Closing The Ring*, Volume V, London: Cassel & Co. Ltd, 1952.

_____, *The Second World War - Triumph and Tragedy*, Volume VI, London: Cassel & Co. Ltd, 1954.

COLSCHEN, Lars, *Deutsche Außenpolitik*, Paderborn: Wilhelm Fink GmbH&Co, 2010.

CREUZBERGER, Stefan, *Westintegration und Neue Ostpolitik*, Berlin: be.bra Verlag, 2009.

DINAN, Desmond (Ed.), *Avrupa Birliği Ansiklopedisi*, Çev: Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

DIVINE, Robert A., *Eisenhower and The Cold War*, New York: Oxford University Press, 1981.

DOERING-MANTEUFFEL, Anselm, *Die Bundesrepublik Deutschland in der Ära Adenauer – Außenpolitik und innere Entwicklung 1949-1963*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1983.

DOKUMENTATION, *Die Ost- und Deutschlandpolitik, Vom Wandel durch Annäherung zu einer europäischen Friedenspolitik*, Berlin, Friedrich Ebert Stiftung, 1999.

EDINGER, Lewis J., *Kurt Schumacher, Persönlichkeit und Politisches Verhalten*, Köln und Opladen: Westdeutscher Verlag, 1967.

ELVERT, Jürgen ve Friederike Krüger (Der.), *Deutschland 1949-1989 – Von der Zweistaatlichkeit zur Einheit*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003.

FAULENBACH, Bernd, *Geschichte der SPD - Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München: Verlag C.H. Beck, 2012.

_____, *Willy Brandt*, München: Verlag C. H. Beck, 2013.

FELBICK, Dieter, *Schlagwörter der Nachkriegszeit 1945-1949*, Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co., 2003.

FOSCHEPOTH, Josef (Der.), *Kalter Krieg und Deutsche Frage: Deutschland im Widerstreit der Mächte 1945-1952*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1985.

_____, *Adenauer und die Deutsche Frage*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1988.

GALL, Lothar, *Fragen an die deutsche Geschichte, Ideen, Kräfte, Entscheidungen von 1800 bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer GmbH, 1974.

GEHLER, Michael, *Deutschland - Von der Teilung zur Einigung (1945 bis heute)*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2011.

GEPPERT, Dominik, *Die Ära Adenauer*, 2. Auflage, Darmstadt: Wissenschaftliche Buschgesellschaft, 2007.

GERMAN HISTORICAL INSTITUTE, *American Detente and German Ostpolitik, 1969-1972*, Washington: 2004.

GOSSEL, Daniel, *Briten, Deutsche und Europa, Die Deutsche Frage in der Britischen Außenpolitik 1945-1962*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1999.

GÖRTEMARKER, Manfred, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland - Von der Gründung bis zur Gegenwart*, München: C.H. Beck, 1999.

GREBING, Helga v.d. (Der.), *Willy Brandt, Berliner Ausgabe*, Band 1, Bonn: Verlag Dietz, 2001.

- _____, *Willy Brandt, Berliner Ausgabe*, Band 2, Bonn: Verlag Dietz, 2001.
- _____, *Willy Brandt, Berliner Ausgabe*, Band 3, Bonn: Verlag Dietz 2001.
- _____, *Willy Brandt, Berliner Ausgabe*, Band 6, Bonn: Verlag Dietz, 2005.
- _____, *Willy Brandt, Berliner Ausgabe*, Band 7, Bonn: Verlag Dietz, 2001.
- GRIFFITH, William E., *Die Ostpolitik der Bundesrepublik*, Çev: Gisela Kramer, Stuttgart: Klett-Cotta, 1981.
- GROMIKO, Andrey, *Anılarım*, Çev: Merve Arkan, İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2008.
- GROMIKO, A.A. v.d., *Uluslararası İlişkiler Tarihi*, Cilt 5, Çev: Ali Rıza Dırık, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2013.
- HAFTENDORN, Helga ve Henning Riecke (Der.), *...die volle Macht eines souveränen Staates... Die Alliierten Vorbehaltsrechte als Rahmenbedingung westdeutscher Außenpolitik 1949-1990*, Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1996.
- HART, H.B. Liddel, *Hitler'in Generalleri Konuşuyor-Alman Generallerinin Gözüyle Zaferlerin ve Yenilgilerin Nedenleri*, Cilt 2, İkinci Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2004.
- HASGÜLER, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ, *Uluslararası Örgütler*, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2010.
- HERTLE, Hans Hermann, *Die Berliner Mauer*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2011.
- HOFF, Henning, *Großbritannien und die DDR 1955-1973: Diplomatie auf Umwegen*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2003.
- IRVING, Ronald, *Adenauer*, London: Longman, 2002.
- JAHN, Egbert ve Volker Rittberger (Der.), *Die Ostpolitik der BRD. Triebkräfte, Widerstände, Konsequenzen*, Gütersloh: Westdeutscher Verlag, 1974.

JAMES, Harold, *Alman Kimliği*, Çev: İsmail Türkmen, İstanbul: Kızılelma Yayınevi, 1999.

JUST, Leo (Der.), *Handbuch der Deutschen Geschichte*, Band IV, Konstanz: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, 1965.

KENNEDY, Paul, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşü*, 12. Baskı, Çev: Birtane Karanakçı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

KILIAN, Werner, *Adenauers Reise nach Moskau*, Freiburg/Basel/Wien: Verlag Herder, 2005.

_____, *Die Hallstein - Doktrin, Der Diplomatische Krieg zwischen der BRD und der DDR 1955-1973*, Berlin: Duncker und Humblot Verlag, 2001.

KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, Çev: İbrahim H. Kurt, 8. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.

KISTLER, Helmut, *Die Ostpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1966-1973*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1982.

KOCH, Peter, *Willy Brandt. Eine Politische Biographie*, Berlin: Verlag Ullstein, 1988.

KÖNIG, Mareike ve Matthias Schulz (Der.), *Die Bundesrepublik Deutschland und Europäische Einigung 1949-2000*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2004.

LEE, Stephen J., Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, 3. Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2010.

LEHMKUHL, Ursula v.d. (Der.), *Deutschland, Großbritannien, Amerika. Politik, Gesellschaft und internationale Geschichte im 20. Jahrhundert*, Stuttgart: Steiner Verlag, 2003.

LEVINSON, Charles, *Votka-Cola*, Çev: Yaver Zeytinoglu, İstanbul: Hürriyet Yayınları, yty.

LOTH, Wilfried (Der.), *Die deutsche Frage in der Nachkriegszeit*, Berlin: Akademie Verlag, 1994.

MACMAHON, Robert J., *Soğuk Savaş*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2013.

MAIBAUM, Werner, *Geschichte der Deutschlandpolitik*, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1998.

MÄHLERT, Ulrich, *Kleine Geschichte der DDR 1949-1989*, 7. Auflage, München: Verlag C.H. Beck, 2010.

MERSEBURGER, Peter, *Willy Brandt 1913-1992, Visionär und Realist*, München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2006.

_____, *Willy Brandts Ostpolitik und die deutsche Einheit*, Berlin: Bundeskanzler-Willy Brandt Stiftung, 2009.

MEYER, Gerd, *Die Sowjetische Deutschland-Politik im Jahre 1952*, Köln & Graz: Böhlau Verlag, 1970.

MORSEY, Rudolf, *Die Deutschlandpolitik Adenauers - Alte Thesen und neue Fakten*, Opladen: Westdeutscher Verlag, 1991.

MÜNGER, Christof, *Ich bin ein Westberliner – Der Wandel der amerikanischen Berlinpolitik während der Präsidentschaft John F. Kennedys*, Zürich: Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, 1999.

PFETSCH, Frank R., *Die Außenpolitik der Bundesrepublik 1949-1992*, München: Wilhelm Fink Verlag, 1993.

POTTHOFF, Heinrich, *Im Schatten der Mauer. Deutschlandpolitik 1961 bis 1990*, Berlin: Propyläen Verlag, 1999

RAFF, Dieter, *Deutsche Geschichte, Vom Alten Reich zur Zweiten Republik*, München: Max Hueber Verlag, 1985.

RASSLOFF, Steffen (Der.) *Willy Brandt ans Fenster. Das Erfurter Gipfeltreffen 1970 und die Geschichte des Erfurter Hofes*, Jena: GlauX Verlag, 2007.

RECKER, Marie-Luise, *Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, München: Verlag C.H. Beck, 2009.

RIASANOVSKY, Nicholas V. ve Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, Çev: Figen Dereli, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2011.

ROSKIN, Michael G., *Çağdaş Devlet Sistemleri - Siyaset, Coğrafya, Kültür*, Çev: Bahattin Seçilmişoğlu, İstanbul: Adres Yayınları, 2009.

ROSKIN, Michael G. ve Nichola O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: Ul'nin Yeni Dünyası*, Ankara: Adres Yayınları, 2014.

ROTHER, Bernd (Der.), *Willy Brandts Außenpolitik*, Wiesbaden: Springer Verlag, 2014.

RÖSSLER, Hellmuth, *Deutsche Geschichte, Schicksale des Volkes in Europas Mitte*, Gütersloh: Bertelsmann Verlag, 1961.

RUDOLPH, Karsten, *Wirtschaftsdiplomatie im Kalten Krieg. Die Ostpolitik der westdeutschen Großindustrie 1949-1991*, Frankfurt am Main: Campus Verlag, 2004.

RUPP, Hans Karl, *Politische Geschichte der Bundesrepublik Deutschland - Entstehung und Entwicklung, Eine Einführung*, 2. Baskı, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1978.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 22. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2013.

SCHÖLLGEN, Gregor, *Deutsche Außenpolitik, Von 1945 bis zur Gegenwart*, München: Verlag C.H. Beck, 2013.

_____, *Willy Brandt. Die Biographie*, Berlin-München: Propyläen Verlag, 2001.

SCHÖNFELDER, Jan ve Rainer Erices, *Willy Brandt in Erfurt*, Berlin: Christoph Links Verlag, 2010.

SCHWABE, Klaus (Der.), *Adenauer und die USA*, Band 14, Bonn: Bouvier Verlag, 1994.

SCHWACKE, Peter ve Guido Schmidt, *Staatsrecht*, 5. Baskı, Stuttgart: Deutscher Gemeindeverlag und Verlag W. Kohlhammer, 2007.

SENOO, Tetsuji, *Ein Irrweg zur deutschen Einheit? Egon Bahrs Konzeptionen, die Ostpolitik und die KSZE 1963-1975*, Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2011.

SÖNMEZOĞLU, Faruk (Der.) *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, İstanbul: Der Yayınları, 2010.

_____, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2012.

STAMMEN, Theo (Der.), *Einigkeit und Recht und Freiheit: westdeutsche Innenpolitik 1945-1955*, München: Deutscher Tachenbuch Verlag, 1965.

STENT, Angela, *From Embargo to Ostpolitik. The Political Economy of West German-Soviet Relations 1955-1980*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

TENBROCK, Robert-Hermann, *Geschichte Deutschlands*, München: Max Hueber-Verlag, 1977.

TIMMERMANN, Heiner (Der.), *1961 – Mauerbau und Außenpolitik*, Münster: LIT Verlag, 2002.

UHL, Matthias, *Die Teilung Deutschlands, Niederlage, Ost-West Spaltung und Wiederaufbau 1945-1949*, Berlin: be.bra Verlag, 2009.

_____, *Krieg um Berlin? Die Sowjetische Militär- und Sicherheitspolitik in der zweiten Berlin-Krise 1958 bis 1962*, München: Oldenbourg, 2008.

ÜLGER, İrfan Kaya, *Avrupa Birliği Rehberi*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2008.

VOGTMEIER, Andreas, *Egon Bahr und die deutsche Frage. Zur Entwicklung der sozialdemokratischen Ost- und Deutschlandpolitik vom Kriegsende bis zur Vereinigung*, Bonn: Dietz Verlag, 1996.

VON DANNENBERG, Julia, *The Foundations of Ostpolitik. The Making of the Moscow Treaty between West Germany and the USSR*, New York: Oxford University Press, 2008.

WEBER, Hermann *Die DDR 1945-1990*, München: Oldenbourg Verlag, 2012.

WETTIG, Gerhard, *Chruschtschows Berlin - Krise 1958 bis 1963, Drohpolitik und Mauerbau*, München: Oldenbourg Verlag, 2006.

_____, *Chruschtschows Westpolitik 1955 bis 1964*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2011.

_____, *Sowjetische Deutschland-Politik 1953 bis 1958: Korrekturen an Stalins Erbe, Chruschtschows Aufstieg und der Weg zum Berlin-Ultimatum*, München: Oldenbourg Verlag, 2011.

WILKE, Manfred, *Der Weg zur Mauer: Stationen der Teilungsgeschichte*, Berlin: Christoph Links Verlag, 2012.

ZARUSKY, Jürgen (Der.), *Die Stalin Note vom März 1952, Neue Quellen und Analysen*, München: Oldenbourg Verlag, 2002.

ZÜNDORF, Benno, *Die Ostverträge: die Verträge von Moskau, Warschau, Prag, das Berlin-Abkommen und die Verträge mit der DDR*, München: Verlag C.H. Beck, 1979.

IV. MAKALELER

CARACCILO, Lucio, "Der Untergang der Sozialdemokratie in der sowjetischen Besatzungszone. Otto Grotewohl und die 'Einheit der Arbeiterklasse' 1945/46", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 36. Jahrg., 2. Heft, Apr. 1988.

CATUDAL, Honore Marc, "The Berlin Agreement of 1971: Has It Worked?", *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 25, No. 4, Oct., 1976.

CONZE, Eckart, "Konfrontation und Detente. Überlegungen zur historischen Analyse des Ost-West Konflikts", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 2. Heft, Apr., 1998.

EFE, Haydar, "Soğuk Savaş Döneminde Avrupa'da Ortak Dış Politika Oluşturma Çabaları" *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 9, No. 1, 2010.

FÄBLER, Peter E., "Bonn und das strategische Embargo gegen die Sowjetunion und ihre Verbündeten" *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, Jahrg., 54, Heft 4, Oct., 2006

FİSCHER, Per, "Der diplomatische Prozeß der Entstehung des Deutsch-Französischen Vertrages von 1963", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 41. Jahrg., 1. Heft, Jan., 1993.

FOSCHEPOTH, Josef, "Britische Deutschlandpolitik zwischen Jalta und Potsdam", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 30. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1982.

GELBER, H.G., "Der Morgenthau Plan", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 13. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1965.

GRAML, Hermann, "Nationalstaat oder westdeutscher Teilstaat. Die sowjetischen Noten vom Jahre 1952 und die öffentliche Meinung in der Bundesrepublik Deutschland", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 25. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1977.

GRAY, William Glenn, "Die Hallstein - Doktrin - Ein souveräner Fehlgriff?" *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17/2005.

GREBING, Helga, "Deckname Brandt", *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013.

HARRISON, Hope M., "Walter Ulbrichts 'dringender Wunsch'", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 61. Jahrg., Aug., 2011.

HEIMANN, Siegfried, "Der Berliner - Wie die Mauer durchlässiger machen?", *Vorwärts Extra - 100 Jahre Willy Brandt*, 2013.

HILLGRUBER, Andreas, "Der Hitler-Stalin Pakt und die Entfesselung des Zweiten Weltkrieges-Situationsanalyse und Machtkalkül der beiden Pakt-Partner", *Historische Zeitschrift*, Band 230, Heft 2, April 1980.

HORCICKA, Vaclav, "Die zweite Berliner Krise und die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Sowjetunion", *Prague Papers on the History of International Relations*, 2000.

HOWARTH, Marianne, "Der Juni-Aufstand und die Deutschlandpolitik der Westalliierten", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, B23, 2003.

JACOBSEN, Hans-Adolf, "Vom Kalten Krieg zur Entspannungspolitik in Europa, 1945-1978", *German Studies Review*, Vol. 1, No. 1, Feb., 1978.

KOWALSKI, Hans Günter, "Die 'European Advisory Commission' als Instrument alliierter Deutschland-Planung 1943-1945", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 19. Jahrg., 3. Heft, Juli, 1971.

KÜSTERS, Hans Jürgen, "Souveränität und ABC Waffenverzicht. Deutsche Diplomatie auf der Neunmächte-Konferenz 1954", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 42. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1994.

_____, "Von der beschränkten zur vollen Souveränität Deutschlands", *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 17/25, 25 April 2005, ss. 5-6.

LAPPENKÜPER, Ulrich, "Der Schuman Plan. Mühsamer Durchbruch zur deutsch-französischen Verständigung", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 42. Jahrg., 3. Heft, Jul., 1994.

LINK, Werner, "Die Entstehung des Moskauer Vertrages im Lichte neuer Archivalien", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 49. Jahrg., 2. Heft, Apr., 2001.

MACKASSON, John A., "The Schuman Plan", *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 1, Mar., 1952.

MALYCHA, Andreas, "Der Ausbau des neuen Systems (1949 bis 1961)", *Informationen zur politischen Bildung*, Heft 312, 3/2011.

MAUER, Victor, "Macmillan in der Berlin Krise 1958/59", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 44. Jahrg., 2. Heft, Apr., 1996.

MAYER, Frank A., "Adenauer and Kennedy: An Era of Distrust in German-American Relations?", *German Studies Review*, Vol. 17, No. 1, Feb., 1944.

MERSEBURGER, Peter, "Sie werden dich jagen", *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013.

_____, "Der Aussenseiter – Sein Schlüssel zur Welt", *Vorwärts Extra – 100 Jahre Willy Brandt*, 2013.

MÜNDEL, Daniela, "Der Feind meines Feindes..." *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013.

NOACK, Hans Joachim, "Auf Vorposten", *ZEIT Geschichte*, Nr. 4, 2013.

NOVIK, Faina, "Der Übergang zur Politik der deutschen Zweistaatlichkeit", *UTOPIE Kreativ*, Heft 106, August 1999.

OTTO, Wilfriede, "Unterredung zwischen Nikita S. Chruschtschow und John F. Kennedy am 3. und 4. Juni 1961 in Wien. Die Weichenstellung zum Mauerbau", *UTOPIE Kreativ*, Heft 128, Juni 2001.

POMMERIN, Reiner, "Die Zwangsvereinigung von KPD und SPD zur SED. Eine britische Analyse vom April 1946", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 36. Jahrg, 2. Heft, Apr. 1988.

PROWE, Diethelm, "Der Brief Kennedys an Brandt vom 18. August 1961. Eine zentrale Quelle zur Berliner Mauer und der Entstehung der Brandtschen Ostpolitik", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 33. Jahrg., Heft 2, Apr., 1985.

ROSENBACH, Harald, "Der Preis der Freiheit: Die deutsch-amerikanischen Verhandlungen über den Devisenausgleich (1961-1967)", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 4. Heft, Oct., 1998.

SCHERSTJANOI, Elke, "Die Sowjetische Deutschlandpolitik nach Stalins Tod 1953. Neue Dokumente aus dem Archiv des Moskauer Außenministeriums", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 46. Jahrg., 3. Heft, Jul., 1998.

SCHMIDT, Wolfgang, "Die Wurzeln der Entspannung. Der konzeptionelle Ursprung des Ost- und Deutschlandpolitik Willy Brandts in den fünfziger Jahren", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 51. Jahrg., Heft 4, Okt. 2003.

STURM, Reinhard, "Zerstörung der Demokratie 1930-1933", *Informationen zur politischen Bildung, Weimarer Republik*, Heft 261.

ULAM, Adam B., "Detente under Soviet Eyes", *Foreign Policy*, No. 24, Autumn, 1976.

WAITE, Robert G., "Ich bin ein Bearleener – JFK's 26 June 1963 Visit to Berlin: The Views from East Germany", *Journal of Contemporary History*, Vol. 45, No. 4, Oct. 2010.

WILDT, Michael, "Verdrängung und Erinnerung", *Informationen zur politischen Bildung, Nationalsozialismus: Krieg und Holocaust*, Heft 316.

V. YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

VERFÜRTH, Heinz Hermann, *Die Hallstein-Doktrin und die Politik der Bundesregierung gegenüber den osteuropäischen Staaten von 1955 bis 1967*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ruhr Universität Bochum, 1968).

WINKELS, Martin, *Die Deutschland und Ostpolitik der ersten Großen Koalition in der Bundesrepublik Deutschland (1966-1969)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Rheinischen Friedrich-Wilhelms Universität zu Bonn, 2009).

VI. BELGESELLER

ADLER, Nina, *Der Barbarische Krieg im Osten. Vor 70 Jahren: Überfall auf die Sowjetunion. Vom Blitzkrieg zur Barbarei – Vernichtungsfeldzug*, 100 dakika, 1 disk, Spiegel TV, 2011.

BEVERS, Jürgen, *Geheimoperation Ostpolitik*, 45 Dakika, WDR, 2010.

DOWNING, Taylor (Yapımcı), *The Lost Evidence: Alamein*, 50 Dakika, 1 Disk, History Channel, 2006.

KNOPP, Guido (Yapımcı), *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Patriarch - Konrad Adenauer*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999.

_____, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik - Der Optimist – Ludwig Erhard*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999.

_____, *Kanzler - Die Mächtigen der Republik – Der Visionär – Willy Brandt*, 45 Dakika, ZDF Video Profil, 1999.

RÜTTEN, Christine, *Mit Kennedy durch Deutschland*, 45 Dakika, ARD, 2014.

STEINIGER, Rolf ve Dieter Weiss, *Die Bonner Republik 1949 - 1998, Die Ära Adenauer*, 45 Dakika, WDR, 2009.

_____, *Die Bonner Republik 1963 bis 1969, Von Erhard zur Großen Koalition*, 45 Dakika, WDR, 2009.

ZIEGLER, Regina (Yapımcı), *Willy Brandt – Eine Jahrhundertgestalt*, 93 Dakika, Ziegler Film GmbH, 2003.

SCHULZ, Dietmar, *Die Schindlers. Retter mit Diplomatenpass*, 45 Dakika, PHOENIX, 2007.

VII. İNTERNET KAYNAKLARI

“Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü”, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf, (15 Aralık 2014).

“Vertrag über die Grundlagen der Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik (Grundlagenvertrag) vom 21. Dezember 1972”, <http://www.documentarchiv.de/brd/grundlvertr.html>, (28 Aralık 2014).

“Vertrag über die gegenseitigen Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik vom 11. Dezember 1972 (Prager Vertrag)”, <http://www.documentarchiv.de/brd/cssr1973.html>, (29 Aralık 2014).

“Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Französischen Republik über die deutsch-französische Zusammenarbeit”, <http://www.deutschland-frankreich.diplo.de/Elysee-Vertrag-22-Januar-1963,347.html>, (14 Nisan 2014).

“Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Französischen Republik über das Statut der Saar vom 23. Oktober 1954”, <http://www.verfassungen.de/de/saar/vertrag54.htm>, (14 Nisan 2014).

“Allgemeine Konvention zwischen dem Saarland und Frankreich (Saar-Konvention) vom 3. März 1950”, <http://www.verfassungen.de/de/saar/saar50.htm>, (28 Mart 2014).

“Petersberger Abkommen - 22 November 1949”, <http://www.konrad-adenauer.de/stichwo/deutschlandpolitik/petersberger-abkommen-22-november-1949/>, (28 Mart 2014).

Arne Wilsdorff ve Maximilian Steinbei, “Warum Bayern das Grundgesetz ablehnte”, http://www.deutschlandfunk.de/warum-bayern-das-grundgesetz-ablehnte.934.de.html?dram:article_id=131554, (30 Mart 2015).

Sebastian Jabbusch, “Adenauers Deutschland Politik, Alternative Ideen & Kritik”, *Auf dem Weg zur Normalität? Die innere Stabilisierung der Bonner Republik 1949-1990 Semineri*, (Mart 2009).

Wolfgang Benz, “Errichtung der Besatzungsherrschaft”, www.bpb.de/izpb/10048/errichtung-der-besatzungsherrschaft?p=0, (25 Ocak 2014).

Wolfgang Benz, “Weichenstellungen für den Weststaat”, <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/39010/erste-schritte>, (07 Şubat 2014).

Rolf Steininger, “Die Westmächte und der Mauerbau”,
http://www.berliner-mauergedenkstaette.de/de/uploads/50jahrestag_tagung_dokumente/st-eininger-die-westmaechte-und-der-mauerbau.pdf, (02 Ekim 2014).

Bogdan Musial, “Die westdeutsche Ostpolitik und der Zerfall der Sowjetunion”,
<http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschlandarchiv/54107/ostpolitik-und-zerfall-der-su?p=all>, (3 Aralık 2015).

Klaus Kastner, “Uluslararası Askeri Mahkeme, ‘Nürnberg Mahkemesi’”,
http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/oberlandesgerichte/nuernberg/imt_int/flyer_tuerk.pdf, (27 Ocak 2014).

Manfred Görtemarker, “Von den Londoner Empfehlungen zum Grundgesetz. Ein kurzer Überblick zur Entstehung der Bundesrepublik Deutschland”,
<http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/grundgesetz-und-parlamentarischer-rat/38975/kurzueberblick?p=all>, (08 Şubat 2014).

Manfred Görtemarker, “Vom Kalten Krieg zur Ära der Entspannung”, <http://www.bpb.de/izpb/10339/vom-kalten-krieg-zur-aera-der-entspannung>, (10 Aralık 2014).

Peter Borowsky, “Die westeuropäische Integration 1963-1974”,
<http://www.bpb.de/izpb/10114/die-westeuropaeische-integration-1963-1974?p=all>, (8 Ekim 2014).

Peter Borowsky, “Das Ende der Ära Adenauer”,
<http://www.bpb.de/izpb/10093/das-ende-der-aera-adenauer?p=all>, (9 Ekim 2014).

Hans Ulrich Jürgens ve Walter Wüllenweber, “CDU - Altkanzler Ludwig Erhard war nie CDU Mitglied”, 25 Nisan 2007,
<http://www.stern.de/politik/deutschland/cdu-altkanzler-ludwig-erhard-war-nie-cdu-mitglied-587764.html>, (20 Ekim 2014).

Sven Felix Kellerhoff, “Was Kanzlerspion Guillaume wirklich verriet”, <http://www.welt.de/geschichte/article115099352/Was-Kanzlerspion-Guillaume-wirklich-verriet.html>, (9 Aralık 2015).

Klaus Wiegrefe, “Stimmenkauf beim Misstrauensvotum: Bahr und die ‘Brandt-Schutzwochen’”, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/misstrauensvotum-gegen-willy-brandt-abgeordnete-bestochen-a-927875.html>, (29 Aralık 2014).

“Die Gründung der DDR”, www.ndr.de/geschichte/chronologie/nachkriegszeit/gruendungddr10.html, (9 Şubat 2014),

“Übersetzung der Originalrede vom 6. September 1946”, http://byrnes-rede.de/byrnes_rede_deutsch.html, (3 Mart 2014).

<http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/struktur-1.php3>, (01 Ocak 2015).

“Schuman Erklärung – 9. Mai 1950”, http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/europe-day/schuman-declaration/index_de.htm, (2 Nisan 2014).

“Bundestagswahl 1972”, <http://www.hdg.de/lemo/kapitel/geteiltes-deutschland-modernisierung/bundesrepublik-im-wandel/bundestagswahl-1972.html>, (28 Aralık 2014).

<http://de.statista.com/statistik/daten/studie/37241/umfrage/groesste-verdienste-adenauer/>, (04 Mayıs 2014).

“Das Berlin - Ultimatum (27 November 1958)”, http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/docpage.cfm?docpage_id=3585, (05 Mayıs 2014).

“Die Flucht aus der DDR und Ost-Berlin -Fluchtbewegung aus der DDR in den Westen 1949-1961”, <http://www.berlinermaueronline.de/geschichte/fluchtzahlen.htm>, (13 Mayıs 2014).

“Nixon gegen Chruschtschow”,
<http://www.spiegel.de/einestages/nixon-gegen-chruschtschow-a-948404.html>, (14 Eylül 2014).

“Eisenhower bekam 1959 Besuch aus Moskau”, <http://www.berliner-zeitung.de/archiv/eisenhower-bekam-1959-besuch-aus-moskau,10810590,8871788.html>, (15 Eylül 2014).

“25 März 1966”,
<http://www.bpb.de/geschichte/zeitgeschichte/deutschland-chronik/131619/25-maerz-1966>, (12 Ekim 2014).

“Kurt Georg Kiesinger, Regierungserklärung der Großen Koalition, 13. Dezember 1966”,
http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0078_kei&object=pdf&st=&l=e, (22 Ekim 2014).

“Willy Brandts Regierungserklärung, 28. Oktober 1969”,
http://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0021_bra&object=pdf&st=&l=e (2 Aralık 2014).

“Wandel durch Annäherung”,
http://www.fes.de/archiv/adsd_neu/inhalt/stichwort/tutzinger_rede.pdf, (12 Aralık 2014).

“Die Besatzungszeit und die Entstehung zweier Staaten 1945-1961, Westliche Antwortnote (25 März 1952)”,
<http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/pdf/deu/Foreign%20and%20Security%203%20GER.pdf>, (28 Nisan 2014).

“Günter Guillaume”, <http://www.hdg.de/lemo/biografie/guenter-guillaume.html>, (9 Aralık 2015).

“Niemand konnte John F. Kennedy überbieten”,
<http://www.morgenpost.de/berlin-aktuell/50-jahre-jfk-berlin/article117435987/Niemand-konnte-John-F-Kennedy-ueberbieten.html>, (29 Nisan 2015).

VIII. GAZETE ve DERGİLER

Die Zeit

Die Welt

Der Spiegel

Der Tagesspiegel

Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte

Ütopie Kreativ

ZEIT Geschichte

Vorwärts

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı-Soyadı: Cafer Tayyar Karadağ
Doğum Yeri: Castrop Rauxel (Almanya)
Doğum Yılı: 11. 07. 1989.

Eğitim Durumu:

Lisans: Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bölümler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü (2008-2012)
Yüksek Lisans: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı (2012 -2015)

Akademik İlgi Alanları:

Siyasi Tarih,
Almanya Tarihi ve Dış Politikası,
Türk-Alman İlişkileri

Staj: T. C. Köln Başkonsolosluğu,
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Ataşeliği (06. 07 – 07. 08. 2009)

Yabancı Dil Düzeyi:

Almanca (İleri Düzeyde)
İngilizce (Orta Düzeyde)

ÖZET

ALMANYA’NIN YENİ DOĞU POLİTİKASI: “OSTPOLİTİK” (1969-1974)

Cafer Tayyar KARADAĞ

Ege Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Elif YENEROĞLU KUTBAY

Yeni Doğu Politikası’nı, en genel haliyle 1969-1974 yılları arasında Doğu bloğuna mensup devletlerle ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen bir girişim olarak tanımlamak mümkündür. Demir perdenin arkasındaki devletlerle var olan ilişkilerde yeni bir sayfa açan bu politika ekseninde Federal Almanya Cumhuriyeti kendini kısıtlayan zincirlerden kurtulup, uluslararası arenadaki konumunu pekiştirmek istemiş ve doğudaki diğer Alman devletinin varoluşundan kaynaklanan temel sorunları gidermeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede bir siyasi tarih ve dış politika çalışması olan tezimizin ele aldığı temel problem neden-sonuç ilişkisinin kurulmasını özen gösterilerek Willy Brandt döneminde hayata geçirilen bu politikanın ana parametrelerini tespit etmeye çalışmak olmuştur.

ABSTRACT

GERMANY's NEW EASTERN POLICY: "OSTPOLITIK" (1969-1974)

Cafer Tayyar KARADAĞ

Ege University, Department of International Relations,

Master Thesis

Advisor: Elif YENEROĞLU KUTBAY

The New Eastern Policy, between the years 1969-1974 can be defined in general as an initiative aimed to improve relations with the member states of Eastern Bloc. Within the framework of this policy, which has opened a new page in terms of relations with the states behind the iron curtain, Federal Republic of Germany had intended to get rid of self-limiting chains, consolidate its position in the international arena and aimed to correct the underlying problems caused by the existence of the East German state. In this context the basic problem of this thesis, which is a political history and foreign policy study, has been to try to determine the main parameteres of this policy that was implemented in the period of Willy Brandt.